Szé ptud. Qu.
681

ÚTMUTATÁS

a' Fortepiano helyes játszására
62 Gyakorlásokban,

mellyeket

Haendel, Clementi, Cramer, Schmitt, Kalkbrenner,
Steibelt, Moscheles, Beker, Potter, Ries, és Passy
Munkáikból válogatva, Tanítók és Tanúlók számokra kiadott

DÖMÉNY SÁNDOR.

PESTEN találtatik a' KIADÓNÁL, a' Franciscanus Piatzon N° 438. és MILLER KÁROLY
Művészi Kereskedőnél, a' Kishid Útszában.

Anweisung

das PIANO FORTE richtig zu spielen,
bestehend in 62 Exercitien, gewählt aus den Werken,

von

Haendel, Clementi, Cramer, Schmitt, Kalkbrenner,
Steibelt, Moscheles, Beker, Potter, Ries, und Passy,
für Lehrer, und Lernende herausgegeben

von

ALEXANDER v. DÖMÉNY.

PESTH beim HERAUSGEBER, auf dem Franciscaner Platze N° 438. und bei CARL MILLER,
Kunst und Musikalien Händler, in der kleinen Bruckgasse.
WIEN bei A. DIABELLI & COMP. Graben N° 1133.

Pestini sc. Fr. Karacs.

Pr. 5 f. C. M.

Steibelt. Qu. 681.

ÚTMUTATÁS

a' Fortepiano helyes játszására

62 Gyakorlásokban,

mellyeket

Haendel, Clementi, Cramer, Schmitt, Kalkbrenner, Steibelt, Moscheles, Beker, Potter, Ries, és Passy

Munkáikból válogatva, Tanitók és Tanúlók számokra kiadott

DÖMÉNY SÁNDOR.

PESTEN találtatik a' KIADÓNÁL, a' Franciscanus Piatzon N° 438. és MILLER KÁROLY Müvészi Kereskedönél, a' Kishid Útszában.

Anweisung

das PIANO FORTE richtig zu spielen,

bestehend in 62 Exercitien, gewählt aus den Werken,

von

Haendel, Clementi, Cramer, Schmitt, Kalkbrenner, Steibelt, Moscheles, Beker, Potter, Ries, und Passy,

für Lehrer, und Lernende herausgegeben

von

ALEXANDER v. DÖMÉNY.

PESTH beim HERAUSGEBER, auf dem Franciscaner Platze N° 438. und bei CARL MILLER, Kunst und Musikalien Händler, in der kleinen Bruckgasse.

WIEN bei A. DIABELLI & COMP. Graben N° 1133

Pestini sc. Fr. Karacs.

Pr. 5f C. M.

A' musikai-Előadásról.

§. 1. A' muzsikai Előadás nem-egyéb, mint valósítása hangok által, azon némán ábrázoló jegyeknek, tudniillik a' kótáknak, mellyekbe a' Szerkesztető gondolatit, 's érzéseit mintegy beleöntötte, hogy általok a' Halgatókban meghatározott érzéseket támasszon.

Minthogy a' tulajdonképpen való muzsika, az érzésekkel leginkább a' fül által közlődik, és annak a' Halgatókra való, mind jó, mind rossz hóhatása, jobbára az Előadásról függ; a' Szerkeztető pedig, midőn valamelly muzsikai-Darabot készít, azt mindenkor, előre feltészi, hogy azt éppen úgy fogják előadni, mint ő azt gondolta, és érzette: e szerént az Előadásról való tanítás, a' gyakorló Muzsikában, a' leg sarkalatosabb, de a' leg nehezebb is, *) vég tzélja lévén, a' gyakorló-Hangmüvésznek felsőbb ki mivelődése.

§. 2. Minden annak módja szerént készűlt jó muzsikai-Darabnak van Melodiája, melly muzsikai gondolatokból áll. Ezt különösen úgy kell előadni, hogy az Előadás a' Halgatókra nézve, értelmes érzésnyelvivé váljon. Melyre nézve, mindegyik gyakorló Művésznek, ha ezen szép nevet megakarja érdem-

*) Alkalmasint e' lessz az igazi oka, hogy az Előadásról való tanítás, majd minden újjabb Klavír-Oskolákból — mellyek között sok viseli a' vízsgálódó, és gyakorló nevet — vagy egészszen ki maradt, vagy tsak imígy a-múgy értekeztek róla. Az érdemmel tellyes Türk. D. ezen tárgyat igen derék Klavír Oskolájában, nagy esmérettel, és szemességgel adta elő; és mivel nékünk Magyaroknak ehez hasonló Nemzeti Nyelvünkön készült Munkánk nints, igen tzélerányosnak találtam, különösen a' Német Nyelvben járatlanok kedvekért, azt a' mi leg szükségesebb, az említett Munkából, ezen rövid, Előadásról való tanításba beiktatni.

Uiber den musikalischen Vortrag.

§. 1. Der musikalische Vortrag ist eine Realisirung derjenigen symbolischen Zeichen, nämlich der Noten, in die, der Compositeur seine Gedanken und Gefühle hineingelegt hat, um durch dieselben bestimmte Empfindungen in den Zuhörern erregend hervorzubringen.

Da die eigentliche Musik dem Gefühle am meisten durch das Gehör mitgetheilt wird, und die gute oder schlechte Wirkung, die sie auf die Zuhörer macht, grösstentheils vom Vortrage abhängt; der Tonsetzer aber, bei Verfertigung eines Tonstückes, allezeit voraussetzt, dass es gerade so, als er es gedacht und empfunden hat, vorgetragen werde: so ist die Lehre vom Vortrage, die allerwichtigste in der practischen Musik, aber auch die allerschwerste, *) weil sie eine höhere Ausbildung des ausübenden Tonkünstlers zum Endzwecke hat.

§. 2. Jedes regelmässige und gute Tonstück hat eine Melodie, welche die musikalischen Gedanken enthält. Diese muss hauptsächlich so vorgetragen werden, dass der Vortrag für die Zuhörer zu einer verständlichen Empfindungssprache wird. Es ist daher eines jeden ausübenden Tonkünstlers

*) Dieses mag die rechte Ursache seyn, warum die Lehre vom Vortrage in den meisten neueren Klavierschulen, — obwohl mehrere darunter den Titel „Theoretisch-Practisch" führen, — entweder ganz unberührt, oder nur sehr oberflächlich abgehandelt worden ist. Der verdienstvolle Mann D. G. Türk hat diesen Gegenstand mit vieler Kenntniss, und Umsicht in seiner vortrefflichen Klavierschule ausgeführt, und weil wir Ungarn kein ähnliches, in unserer National-Sprache verfasstes Werk besitzen, so fand ich, besonders für die, in der deutschen Sprache unbewanderten sehr zweckmässig, das Nothwendigste aus diesem Werke, in gegenwärtige kurze Vortragslehre aufzunehmen.

érdemleni, múlhatatlan kötelessége, az általa előadandó muzsikai-Darabnak mivóltát, és belső Melodiai alkotását, közelebbről esmérni; az az szükség, hogy a' Harmoniáról is légyen esmérete. — Minthogy ezen inkább gyakorló, mint vizsgálódó Fortepiáno játszására való Útmutatásnak tzélja ellen vólna, a' Melodiáról, vagy Hármoniáról egész értekezést írni, tsak figyelmetessé teszem a' tudnikívánó Muzsikusokat, mi szükséges igyekezetek végrehajtására, és azt hol kell keresni. *)

§. 3. Valamint a' Beszéd Kommákból, Phrasesekből, Periodusokból, és Részekből áll, mellyek együttvéve határozzák meg annak értelmit, 's úgy tesznek egy tökélletes egészet: úgy a' muzsikai-Darab is, különösen annak Melodiája, Választékokból, Rhythmusokbol, Periodusokból, és nagyobb Részekből áll, mellyeknek kissebb, vagy nagyobb mértékben teljes értelmek, gyengébb, vagy erőssebb Nyugvópontok által, a' mindegyikhez szükségesképpen járúló Kadentziák által tevődik érezhetővé, felvehetővé. Ezen kivűl még, mindegyik jó Melodiának mozgása, egyarányú, az az mind kissebb, mind nagyobb Tagjaiknak kiterjedése egyforma, 's egyenlő, Nyugvópontjaik is egymástól egyenlő távolságra állanak. — Erre nézve némelly kifogásoknak van hellyek. — I-sö Táb. Fig. 1. az (a) nál van egy Választék, mellynek mint egyszeres rövid muzsikai gondolatnak már van Nyugvópontja, következésképpen értelme is; áll két Tactusból. — a' (b) nél hasonló két Tactusból álló Választék van; de Nyugvópontja már erőssebb, tudniillik fél Kadentzia, melly is a' két Választékból, egy Rhytmust formál. A' (c) től a' (d) ig, (d)től (e) ig, 's igy tovább, a' két két egyenlő Választékok, egyenlő Rhythmusokat formálnak mivel mindenik négy Tactusból áll. Ezen négy Rhythmus együtt, tészen egy Periodust az egész Kadentziával, melly nélkűl tökélletes

*) A' Melodiáról, és Harmoniáról tanító leg bővebb, 's leg tökélletesebben ki dolgozott Munkák e következendők:
Traité de Melodie.
Cours de Composition Musicale, és
Traité de Haute Composition par Antoine Reicha, à Paris.

lers unerlässliche Pflicht, die Beschaffenheit, und den inneren melodischen Bau des vorzutragenden Tonstückes näher zu kennen, mithin also auch von der Harmonie Kenntnisse zu haben. — Da es gegen den Plan, dieser mehr practischen als theoretischen Anweisung zum Piano-Fortespielen wäre, eine Abhandlung über die Melodie, oder Harmonie zu liefern; so werde ich die wissbegierigen Musiker nur aufmerksam machen, damit sie wissen, was sie zur Vollendung ihres Bestrebens nöthig, und wo sie es zu suchen haben. *)

§. 3. So wie die Rede ihre Kommata, Phrasen, Perioden, und Theile hat, welche zusammen genommen ihren Sinn bestimmen, und ein vollständiges Ganzes ausmachen; also hat auch ein Tonstück, und insbesondere dessen Melodie ihre Einschnitte, Rhythmen, (Absätze) Perioden, (Abschnitte) und grössere Theile, deren mehr oder weniger vollständiger Sinn, durch schwächere oder stärkere Ruhepuncte, durch die ihnen zukommenden Cadenzen fühlbar, und verständlich gemacht wird. Ausser dem hat noch jede gute Melodie auch eine symetrische Bewegung, das heisst: ihre sowohl kleinere, als auch grössere Glieder, haben unter sich gleiche Länge, und ihre Ruhepuncte stehen von einander in gleicher Entfernung. — Manche Fälle machen hievon Ausnahmen. — Tab. I. Fig. 1. (a) enthält einen Einschnitt, der, als ein einfacher musikalischer Gedanke, schon für sich einen Ruhepunct, folglich auch einen Sinn hat, und besteht aus zwei Tacten. Bei (b) ist wieder ein Einschnitt von gleicher Länge, der aber schon einen stärkeren Ruhepunct hat, nämlich eine halbe Cadenz, welche aus diesen zwei Einschnitten einen Rhythmen bildet. Von (c) bis (d), und (d) bis (e) u. s. w. die zwei und zwei Einschnitte, mit der halben Cadenz bilden immer gleiche Rhythmen von vier Tacten. Die vier Rhythmen zusammen genommen, bilden eine vollstän-

*) Die vollständigsten Abhandlungen sind über die Melodie und Harmonie folgende:
Traité de Melodie.
Cours de Composition Musicale, und
Traité de Haute Composition, par Antoine Reicha, à Paris.

tes Periodust formálni, vagy szerkeztetni nem lehet. A' 2. Fig. tsak három Rhythmusból áll a' Periodus, melly is mint az ellőbbeni Példában, négy, a' Választékok pedig két Tactusból állanak. Hogy mind Választékok mind Rhythmusok, mind Periodusok több, vagy kevesebb Tactusokból is állanak, ezt vízsgálgatni nem tzélom.

§. 4. A' jó Előadáshoz meg kívántatnak körűl belől a' következendők:

I. A' játszásbeli meglehetősszerű Készség. Ez mint szükségesképpen valót, előre felteszi, mind a' két kéznek, minden újjaknak egyenlő gyakorlottságokat, egymástól való függetlenségeket, a' folyvást, az az, akadozás, ismételés nélkűl való kótaolvasást, azoknak pontos, ügyes találását, a' leg alkalmatosabb, következésképpen a' legjobb Újjakrakasával,

ständige Periode durch die ganze Cadenz, ohne welcher keine Periode gemacht werden kann. Bei Fig. 2. hat die Periode nur drei Rhythmen, welche, wie in der vorhergehenden Periode, aus vier Tacten, und die Einschnitte aus zwei Tacten bestehen. — Dass sowohl Einschnitte, als Rhythmen und Perioden, auch mehrere, oder auch wenigere Anzahl von Tacten haben, dieses will ich nicht untersuchen.

§. 4. Die Erfordernisse eines guten Vortrages sind ungefähr folgende:

I. Eine schon erworbene ziemliche Fertigkeit im Spielen. Dieses setzt nothwendigerweise voraus, gleiche Uibung beider Hände, und aller Finger, ihre Leichtigkeit, und Unabhängigkeit von einander, das fliessende Lesen, nämlich, ohne Stottern, ohne Wiederholen, und dabei das richtige und geschickte Treffen der Noten, mit dem bequemsten, folglich mit dem besten Fingersatze.

Jegyzés I. A' jó lelkű derék Tanítók fáradozasainak szülemennyei eléggé bébizonyították, hogy ezen meg kivántató tulajdonságokat, a' leg bizonyosabb, leg rövidebb úton lehet meg szerezni, a' többrendbéli Szerkesztetők által e végre különösen készített, úgy nevezett Gyakorlások' (Exercices Etudes) húzamos tanúlása által, ezt a' Lajtorjai Gyakorlások' szorgalmatos játszásával egybe kötvén, és hogy az ízlés több részben formálódjék, változtatva a' Classicus muzsikai-Daraboknak tanúlásával, milyenek, Sonata, Trio, Rondo, Fantasia, Concert, s.a.t.

Anmerk. I. Die Ergebnisse der Bemühungen, solider und gewissenhafter Musiklehrer haben es hinlänglich erwiesen, dass diese erforderlichen Eigenschaften sich am sichersten, durch den kürzesten Weg erwerben lassen, durch anhaltendes Studium, eigens zu diesem Zwecke verfertigten Exercitien, Etuden (Uibungen) von verschiedenen Tonsetzern, verbunden mit fleissigem Spielen der Tonleiter-Uibungen, und um den Geschmack vielseitig zu bilden, abwechselnd mit dem Studio classischer Musikstücke, nämlich: Sonaten, Trio's, Rondo's, Fantasien, Concerte, u. dgl.

Jegyzés II. A' leg nagyobb Szerkesztetők, és Tanítók általlátták, melly igen szükséges, az illyetén Gyakorlásokat, a' tanitásmódjába behozni. Már a' halhatatlan Bach Sebestyén is készített vólt Tanítványi számokra, illyen apróbb, nagy Munkákat, mellyek Praeludium, Inventio, Symphonia, és Exercitium nevezet alatt esmeretesek; mellyek az újjaknak a' kötött írásmódjában léptsőnként való gyakorlásokra, az igazi Hangoztatásnak (Accentuatio) a' külömböző mértékű szerkesztetésekben való kitanúlására, az igazi muzsikai Declamatiora nézve, még mind eddig fellyülmúlhatatlanok, és ajánlást érdemlenek. Amaz időnkbéli nagy Hangművésznek Clementinek, Gradus ad Parnassum, vagy a' kötött, és szabad játszásmódjára szolgáló Exercitiumai is ollyanok, mellyek nélkűl, az igazi jó

Anmerk. II. Die grössten Tonsetzer, und Musiklehrer haben eingesehen die Nothwendigkeit, solche Exercitien in die Lehrmethode einzuführen. Auch der grosse unsterbliche Joh. Seb. Bach hatte schon für seine Schüler solche kleinere, grosse Werke verfertigt, welche unter den Titeln: Praeludien, Inventionen, Symphonien, und Exercitien bekannt sind, und besonders für die stuffenweise Uibung der Finger im gebundenen Styl, für das Erlernen einer richtigen Accentuation in verschiedenen rhythmischen Zusammensetzungen, aechter musikalischen Declamation, noch immer unübertrefflich, und anzuempfehlen sind. — Auch des grossen Tonkünstlers M. Clementi's sein Gradus ad Parnassum, oder Exercitien, sowohl für die freie, als gebundene Spielart,

 und

jó ízlésre nézve, egy valamire való Klavirtjátszó, Tanító, és Tanúló sem lehet el. Éppen illyen szükségesek az ő Lajtorjai Gyakorlásai is, ezen nevezet alatt: Praeludien, und Uibungen, durch alle Dur und Moll Tonarten, mit beigefügtem Fingersatze. Hasonlóképpen a' következendő tzímű Munka: Kunst des Fingersatzes; különösen a' Sonatákból, Concertekből szedett Gyűjtemény, mellyet öszveszedett Czerny Károly, meg érdemli hogy akármelly jó Tanításmódjába felvevődjön. A' Classicus muzsikai-Darabokra nézve, *) Bach Emmanuel, Haydn, Mozart, Clementi, Beethoven, Cramer, Hummel, Dussek, s. a. t. Klavírra készült Darabjaik, — a' remesebb, felsőbb jó ízlésű írásmódjára nézve pedig, Bach Sebestény, és Haendel hasonlíthatatlan Munkáik különös ajánlást érdemelnek.

§. 5. Az igazi Előadáshoz meg kívántatik:

II. A' játszásbeli Világosság, melly is akkor van el érve:

a) Ha a' Játszó, az általa előadandó Darabban, — légyen annak mozgása lassú, mérseklett, vagy sebess, ékesített, vagy egészszen egygyügyű, a' leg nehezebb Hellyekben, Passageokban (Passzá'sok) szinte mint a' leg könnyebbekben, — mindegyik erőssen, vagy gyengén kiadandó hangot, szabadon, minden erőltetés nélkűl oly tisztán, tellyesen, egymástól mintegy elválogatva játszik ki, hogy azt a' Hallgatók is egyről egyig tisztán kivehetik.

Ha tehát, vagy átaljában minden hangok, vagy tsak némellyek is, a' Szerkesztető nyilvánságos akaratja, vagy a' Darab charactere ellen, erőssebben vagy gyengébben játszódnak, azoknak belső mennyiségek illendően meg nem adódik, vagy hosszabítódik (különös eseteket kivévén), ha imitt amott némellyek egészszen ki hagyódnak, ez által az Előadás homályos értetlen, és így hibás lessz.

Jegy-

*) Ha az alább előfordúló Gyűjtemény tzéljának meg feleléndő, és kedvet találándó, szándékozok, még egy, újjabb, és régibb irásmódja szerént készült muzsikai, illyen characterű Darabokból álló Gyüjteményt adni ki, a' Klavir játszásban gyönyörködők kedvekért.

und Bildung des aechten Geschmackes, ist für jeden soliden Klavierspieler, Lehrer, und Lernenden unentbehrlich; sowie auch seine Tonleiter-Uibungen, unter dem Titel: Praeludien und Uibungen durch alle Dur und Moll Tonarten, mit beigefügtem Fingersatze. — Auch die Kunst des Fingersatzes, besonders die Passagen-Sammlung aus den Sonaten, und Concerten etc. von Carl Czerny, verdient in jede gute Lehrmethode aufgenommen zu werden. Für das Studium classischer Musikstücke, die Klavier Compositionen von *) Ph. Emm. Bach, Haydn, Mozart, Clementi, Beethoven, Cramer, Hummel, Dussek, etc. für die Ausbildung im edleren, und höheren aesthetischen Styl, die unerreichbaren Werke eines Joh. Seb. Bach, und Haendel, sind unter andern vorzüglich zu empfehlen.

§. 5. Der wahre Vortrag erfordert:

II. Eine Deutlichkeit im Spielen; welches nur alsdann erlangt wird:

a) Wenn der Spieler in dem vorzutragenden Tonstücke, es mag eine langsame, gemässigte, oder geschwinde Bewegung haben, verziert, oder ganz einfach gesetzt, in den schwersten, so wie in den leichtesten Stellen, und Passagen, einen jeden stark oder schwach anzugebenden Ton, ganz frei, ungezwungen, so rein, so voll, und von einander gleichsam abgesondert anschlägt, dass ihn auch die Zuhörer deutlich vernehmen.

Wenn also entweder alle Töne durchaus, oder nur welche gegen den ausdrücklichen Willen des Tonsetzers, oder den Character des Stückes, stärker oder schwächer gespielt werden, wenn selben der gehörige innere Werth nicht gegeben, oder verlängert wird, (besondere Fälle abgerechnet) wenn hie und da manche ganz ausgelassen werden, dadurch wird der Vortrag undeutlich, unverständlich, folglich fehlerhaft.

An-

*) Sollte die nachstehende Sammlung ihrem Zwecke entsprechend, günstig aufgenommen werden, so bin ich gesonnen, noch eine Sammlung, als Muster von solcher Gattung Musikstücke, älteren und neueren Styl's, für die Liebhaber des Fortepianospiels herauszugeben.

Jegyzés. Hogy valamelly Darabot tökélletesen meg lehessen tanúlni, múlhatatlanúl szükséges, hogy a' Tanúló vagy igen lassú, vagy ereihez, gyakorlottságához mérséklett Tempót válasszon; mert vagynak ólyan, nehéz Passageok, és felosztások, mellyeket soha sem lehet tökélletesen meg tanúlni, hanem tsak igen mérseklett Tempóval kezdve; külömben a' hibákhoz is úgy hozzá szokna az ember, hogy többé azokat nem is tartaná hibáknak. A' folyvásthaladás, és sebesség, mindenkor a' tzélerányos játszásnak szüleménnye.

§. 6. A' játszásbeli Világosság áll:

b) a' helyes Hangoztatásban, melly által némelly hangok, mintegy reányomódván, belső értékjek ez által fontosabbá, érdeklőbbé tevődik. Ilyen Hangoztatást kell adni a' Tactus fontos, vagy jó részeire eső hangoknak; *) hogy pedig a' Tactus' érzése folyvást megmaradjon, vagy a' mindenkori Tactusnem észrevehetőbbé tevődjön, azon hangoknak, mellyek a' Tactus első fontos részin fordúlnak elő, érezhetőbb, kitetszőbb reányomást kell adni, mint azoknak, mellyek a' Tactus második jó részire esnek. E' szerént, Fig. 3. az (a)-nál lévő hangokat, nem tekintvén arra, hogy belső mennyiségek szerént, milyen hosszúknak, vagy rövideknek kellene lenni, ollyan forma erőssen kell játszani, mint fel van jegyezve, valameddig az ellenkező játszás módja nem kivántatik, mint a' (b) nél. Erre nézve is van némelly kifogásoknak helyek.

§. 7. A' fontosabb Tactustagokra nézve, — bár sokkal gyengébb mértékben — ugyan azt kell meg tartani, a' mi a' fellyebbi §-ban a' fontos Tactusrészekről mondódott. Ehez képest a' 4-ik Figuránál lévő Példákban, nem tsak mindegyik Tagot, (a) hanem mindegyik Hármasnak, (Triole) sőt akármelly más Figurának is (e) első kótáját, vagy hangját, - kivévén némelly eseteket, - egy kevéssé keményebb nyomással kell elő adni, mint a' többeket: mint ezt, az alattok lévő -f- és -mf- mutatja. A' (d) nél a' közbűlső Kótát, melly is a' -c-, mint fontos Tactustagot, a' többekhez képest erőssebben kell játszani.

Anmerkung. Beim Einstudieren eines Tonstückes, ist es von grösster Wichtigkeit, dass man sich immer ein langsames, oder sonst seinen Kräften angemessenes, mässiges Tempo nehme. Denn es sind schwere Passagen, und Eintheilungen, die sich nie anders rein, als nur in einem sehr mässigen, und allmählig zugenommenen Tempo einstudieren lassen; sonst würde man auch Fehler so einüben, dass man sie später für solche gar nicht mehr ansähe. Die Geläufigkeit, und Geschwindigkeit ist immer das Ergebniss einer anhaltenden, und zweckmässigen Uibung.

§. 6. Die Deutlichkeit im Spielen, besteht:

b) in einer richtigen Accentuation, wodurch gewisse Töne, gleichsam einen Nachdruck erhalten, und ihr innerer Werth wichtiger, und interessanter wird. Solche Accentuation verlangen die Töne, auf einem guten, wichtigen Tacttheile. *) Um aber das Tactgefühl zu unterhalten, oder um die jedesmalige Tactart bemerkbar zu machen, müssen die Töne, welche in der ersten, und zugleich wichtigen Zeit des Tactes eintreten, mehr Nachdruck bekommen, als diejenigen, die nur auf den zweiten guten Tacttheil fallen. Folglich hat man in den Beispielen (Fig. 3. bei (a) vorgeschriebene Töne, ohne Rücksicht ihrer längern, oder kürzern Dauer, ungefähr in dem angezeigten Grade der Stärke vorzutragen, so lange nicht das Gegentheil verlangt worden ist, wie bei (b). Besondere Fälle machen eine Ausnahme von dieser Regel nöthig.

§. 7. Von den guten Tactgliedern gilt, wiewohl in einem noch unmerklichern Grade, eben das, was in den vorhergehenden §-en über das Accentuiren der guten Tacttheile angemerkt worden ist. Sonach muss man, in den Beispielen Fig. 4. nicht nur jedes Tactglied (a), sondern auch jeden ersten Ton einer Triole (b), oder irgend einer andern Figur, ein wenig, (c) aber, (besondere Fälle abgerechnet) kaum merklich stärker vortragen, als die übrigen, wie dieses, das beigefügte -f- und -mf- anzeigt. Vorzüglich hat man bei (d) durch die mittlere Note bezeichneten Ton -c- welcher

*) A' Tactus jó, vagy fontos, és rossz, vagy gyenge részeiről, és Tagjairól, ezen Munkának 1-só Részében, a' 27-ik 28-ik lapokon a' szükségesek megmondódtak.

*) Von den guten oder wichtigen, und schlechten oder schwachen Tacttheilen, und Tactgliedern, ist im 1-ten Bande dieser Anweisung Seite 27. 28. etc. das nöthige gesagt worden.

játszani, mivel külömben ez a' Figura éppen úgy hangzana, mintha Hármas vólna. (e)

§. 8. Különösen, hangoztatni kell a' kezdő hangokat, a' hoz képest erőssebben, vagy gyengébben, a' mint azok a' muzsikai Darabnak nagyobb, vagy kissebb részire esnek, p o. a' Periodus, Rhythmus, és Választék elein; mindég szemügyben tartván azt is, hogy a' Tactusnak fontos, vagy gyenge részin fordúlnak é elő. A' Hangoztatás minéműsége, Fig. 5, e' következendő jegyekkel van fel téve: ††† „ †† „ † „ A' hátodik Tactusban az -*a*- alatt -forte- van, de azért a' rendes törvény szerént, az utánna következő, és a' Tactusnak fontos részire eső -*h*- nak még is keményebb nyomást kell adni. —

Hogy ezen említett kezdőhangok annyival érdeklőbbekké tevődjenek, szükség, hogy a' Játszó, újját az előtte való Tétel' utólsó kotájáról, tsendesen, kevéssel előbb vegye fel, mint külömben kellene, -de nem pattantva- melly által ezen Kóta, mennyiségiből valamit el vesztvén, Pausával kell azt kipótólni. Fig. 6. az (a) nál lévő példát úgy kell játszani mint a' (b) nél, ez által a' Megszaggatás is (Interpunctio) értelmes lessz -melyről §. 10. lészen szó.- Sokkal észre vehetőbbnek kell lenni ezen Megszaggatásnak a' tökkélletes Hangrekesztésnél, (egész Kadentzia) mint a' fél Hangrekesztésnél, (fél Kadentzia) ennél pedig ismét észrevehetőbbnek, mint a' Választéknál.

§. 9. Észrevehető reányomással kell hangoztatni a' hosszú Elibeütéseket, Fig. 7. (a) azon hangokat, mellyek a' Bassushoz nemegyezők, (b) vagy a' mellyek által (Bóltozattal) nemegyező Közök előre készítődnek, (c) a' Foglalt (syncopirt) kótákat, (d) úgy szinte azokat is, mellyek belső mennyiségekre, magosságokra, mélységekre nézve, kitetszők. (e)

§. 10. A' játszásbeli Világosságra tartozik továbbá:

c) a' helyes Megszaggatás, t. i. ha a' Játszó egyik hangot, a' masiktól ott választja el, oti lejti, hol a' muzsikai gondolatoknak kissebb, vagy nagyobb mértékben értelmek van, t. i. Periodusnál, Rhythmusnál, Választéknál - lásd §. 3. Fig. 1. 2. és Fig. 6. §. 8. világosabban.

cher auf ein gutes Tactglied fällt, verhältnissmässig stark anzugeben, weil ausser dem, diese Figur wie eine Triole klingen würde. (e)

§. 8. Insbesondere muss jeder Anfangston verhältnissmässig stärker, oder schwächer accentuirt werden, je nachdem mit ihm ein grösserer, oder kleinerer Theil des Tonstückes anfängt, nämlich bei einer Periode, einem Rhythmus, oder einem Einschnitte, und dabei immer Rücksicht genommen, ob diese auf einen guten, oder schlechten Tacttheil eintreten. In den Beispielen Fig. 5. sind die Grade der Stärke der Accentuation mit ††† „ ††† „ † bezeichnet. Im sechsten Tacte unter der Note -*a*- steht zwar das -forte-, doch muss man in der Regel, den folgenden Ton, nämlich den -*h*-, der auf einen guten Tacttheil eintritt, mit mehr Nachdruck angeben.

Um diese Anfangstöne desto wichtiger zu machen, so ist es nothwendig, dass man bei der letzten Note des vorhergehenden Satzes, den Finger von der Taste sanft abhebt, Fig. 6. (a) (aber keineswegs stösst) wodurch eine kleine Pause entsteht, wie bei (b), und eine verständliche Interpunction bewirkt wird. (Siehe §. 10.) Bei einem völligen Tonschlusse muss dieses merklicher seyn, als bei einem halben Tonschlusse, (halbe Cadenz) bei diesem merklicher, als bei einem Einschnitte.

§. 9. Mit einem merklichen Nachdruck müssen accentuirt werden, auch die langen Vorschläge, Fig. 7. (a)- diejenigen Töne, die sich zum Basse, wie eine Dissonanz verhalten, (b) oder, durch welche (vermittest einer Bindung) dissonirende Accorde vorbereitet werden, (c) die syncopirten Noten, (d) als auch jene Töne, welche sich durch ihre Länge, Höhe, Tiefe, etc. merklich auszeichnen. (e)

§. 10. Zur Deutlichkeit im Spielen gehört:

c) eine richtige Interpunction, nämlich: wenn der Spieler einen Ton von dem andern dort trennt, oder absetzt, wo die musicalischen Gedanken, mehr oder weniger einen Sinn haben, das heisst, bei einer Periode, einem Rhythmus, oder Einschnitte, wie dieses §. 3. Fig. 1. 2. und §. 8. Fig. 6. deutlich gemacht worden ist.

Ha tehát a' Klavírjátszó a' hangokat, -az említett Nyugvópontokat kivéve- egymással eléggé öszve nem köti, hanem azokat kelletinél korábban értetlenűl szaggatja meg, mint Fig. 8. az (a) nál, holott úgy kellene mint a' (b) nél, éppen olyan hibába esik, mint az a' Beszéllő esne, a' ki a' szó közepén meg állana, 's lélekzetet venne. Az ilyen helytelen Megszaggatás, gyakorta a' rossz Újjakrakásának következése szokott lenni, mint p. o. Fig. 9. (a) holott úgy kellene mint a' (b) nél, 's az ilyen helytelen Megszaggatás által, az Ének folyamatja egésszen elveszti minden characterit, és igy értelmit is.

§. 11. Az igazi Előadásnak megkívántató főfő tulajdonsága:

III. A' Kifejezés. A' jó Előadásnak a' fellyebbi §-sokban előhordott tulajdonságai, annak még tsak egy részit teszik, melly is a' tiszta, világos Declamatio. Ez a' része, szinte tsak teste a' jó Előadásnak, melly még Lélek nélkűl szűkölködik, valameddig a' Kifejezés nem járúl hozzá; tsak ez ád osztán az Előadásba Lelket, e' teszi a' Darabot azzá, a' minek kell annak lenni, melly nélkűl a' Halgatót nagy mértékben meg indítani nem lehet; holott, ez valamint fő czél a' Muzsikában, úgy leg szebb érdeme is a' gyakorló Művésznek.— Az Előadásbeli Kifejezés pedig áll valamelly muzsikai-Darabban uralkodó characternek tökélletes előállításában. Mind az egésszet, mind az egyes részeket, ugyan azon hangon, szellemmel, árnyékozással, világítással kell előadni, a' milyennel azokat a' Szerkesztető, gondolta, érzette, és szerkesztette. Valamint a' Beszédben, egész sor szavaknak, a' külömböző hangejtés, hangoztatás által, értelmek kifejezése külömböző, néha egésszen más lessz, vagy a' minden tüz nélkűl való egyhangú elmondás által kifejezések egésszen is el vész: éppen igy van a' dolog a' Melodiai folyamatra nézve, -ezt gyakran kell tapasztalnunk.- Minden muzsikai-Darabnak meg van a' maga tulajdon charactere, szelleme, Kifejezése, melly annak minden részeire eloszlik; ezeket a' maga Előadásába által tenni, annyira kell tudni a' Művésznek, mintha belőle, ugyan tsak a' Szerkesztető Lelke játszana.

Wenn also der Klavierspieler, ausser den oft erwähnten Ruhepuncten, die Töne mit einander nicht gehörig verbindet, sondern unzeitige Trennungen anbringt, wie Fig. 8. (a), anstatt wie bei (b), so begeht er einen Fehler, welchen ein Redner begienge, wenn er mitten im Worte einhielte, und Athem holte. Diese unzeitige Trennung ist oft die Folge eines schlechten Fingersatzes, wie Fig. 9. (a) anstatt wie bei (b) wodurch der fliessende Gesang unzeitig unterbrochen, seinen ganzen Character verliert, und unverständlich wird.

§. 11. Die erforderliche Haupteigenschaft des wahren Vortrags ist:

III. Der Ausdruck. Die in den vorhergehenden §§-en erwähnten Eigenschaften eines guten Vortrags, machen nur einen Theil desselben aus, nämlich, den Theil der reinen und verständlichen Declamation. Dieser Theil ist gleichsam nur der Körper des guten Vortrags, dem noch die Seele fehlet, wenn der Ausdruck nicht hinzu kömmt. Nur der Ausdruck giebt dem Vortrage erst das wahre Leben, und macht das Stück zu dem, was es seyn soll, ohne welchem kein Zuhörer in einem hohen Grade gerührt werden kann, welches, so wie es ein Hauptzweck der Musik ist, so ist es auch das schönste Verdienst eines ausübenden Tonkünstlers.— Der Ausdruck im Vortrage besteht also: in vollkommener Darstellung des, in einem Tonstücke herschenden Characters. Sowohl das ganze, als jeder Theil desselben, muss gerade in dem Ton, in dem Geist, in dem selben Licht, und Schatten, worinn der Tonsetzer es gedacht, empfunden, und gesetzt hat, vorgetragen werden. So wie in der Rede eine Folge von Worten, durch den verschiedenen Ton der Aussprache, einen verschiedenen, ja oft einen entgegengesetzten Ausdruck geben, oder auch durch eintönige kalte Aussprache, gar allen Ausdruck benehmen könne; dass dieses, bei einer melodischen Folge von Tönen, eben sowohl angehe, ist ausser allen Zweifel, -und nur zu oft wahr.— Jedes gute Tonstück hat seinen eigenen Character, und seinen eigenen Geist, und Ausdruck, der sich auf alle Theile desselben verbreitet,- diese muss der Tonkünstler so genau in seinen Vortrag übertragen, dass er gleichsam aus der Seele des Tonsetzers spiele.

A' Kifejezés tehát azon része az Előadásnak, mellynél fogva magát az igazi Mester, a' közönséges Muzsikustól főképpen meg külömbözteti. Mert minden kézmunkájára valót, utóljára tsak meg lehet osztán a' fok gyakorlás által tanúlni, de az igazi Kifejezés, az ilyetén készségen kivűl még sok esméretet, mindenek felett pedig, érzéssel telyes szívet, és Lelket kiván. A' honnan haszontalan idővesztés vólna azt akarni meg határozni, hogy miben külömböz az Előadás, ha annak mindegyik charactert, és Kifejezést egyenként kell előállítani; mivel hogy ez, kinek kinek a' maga tulajdon érzésitől függ, és igazi Müvészek' gyakori halgatása által sokkal könnyebb reá szert tenni. —

Azon módokról, mellyek által a' Kifejezés hathatóssabbá tevődik. résszerént a' fellyebbi §sokban, rész szerént ezen Útmutatás I-ső Részíben már szóllottam, itt tehát tsak általjában fogok még némellyeket meg jegyezni.

§. 12. A' Játszónak magának kell azt érezni, és tudni meg ítélni, hogy az előállítandó characternek előadására, a' hangoknak milyen mértékben kell erős, vagy gyenge nyomást adni; mert mind azon mesterszók, mellyekkel ez fel szokott jegyződni, koránt sem elegendők, azoknak egymásból folyó külömbségeket meg határozni. — Mind azon Darabok, mellyeknek characterek vídám, jó kedvű, eleven, magát el szánó, felemelkedett, pompás, kevély, bízakodó, komoly, fenyegető, mérész, bátor, tüzes, vad, dühös, s. a. t. általjában — de nem egyenlő mértékben — kemény játszást kívánnak.

A' melly Darabokban, szelíd, megelégedő, ártatlan, negédes, kérelmes, erzékény, kedvességgel telyes, megindító, bánkódó, szomorú, panaszkodó, kesergő character uralkodik, azokat általjában gyengébben kell előadni úgy, hogy e' mellett, mind az erős, mind a' gyenge kifejezés gradusa, a' mindenkori érzésnek tökélletesen meg feleljen. Mitsoda arányban kelljen mindegyik Helyet, a' másikhoz képest gyengébben, vagy erőssebben adni elő, ezt meghatározni lehetetlen. Általjában az ollyan Helyeket, mellyeknek charactere vídám, eleven, erős, vagy kemény kifejezéssel, a' mellyekben

lágy

Der Ausdrnck ist also derjenige Theil des guten Vortrags, wodurch sich der wahre und eigentliche Meister, von dem gewöhnlichen Musiker hauptsächlich auszeichnet. Denn alles Mechanische lässt sich endlich durch viele Uibung erlernen, nur der Ausdruck setzt, ausser der Fertigkeit in Mechanischen, noch viel andere Kenntnisse, und vor allen Dingen eine gefühlvolle Seele voraus. Es würde daher ein undankbares Unternehmen seyn, zu bestimmen, worinn sich der Vortrag, wenn er jeden Character, und jeden Ausdruck insbesondere genau darstellen soll, unterscheiden müsse, da dieses am meisten auf eigenem Gefühle beruht, und durch das öftere Anhören wahrer Künstler viel leichter zu erwerben ist.

Verschiedene Mittel, welche mehr oder weniger zur Verstärkung des Ausdrucks beitragen, habe ich theils in vorhergehenden §§en, theils im I-ten Bande dieser Anweisung angezeigt; hier ist nur noch Manches im allgemeinen zu bemerken.

§. 12. Der Spieler muss selbst fühlen, und beurtheilen lernen, welchen Grad der Stärke, und Schwäche, der jedesmal darzustellende Character erfordert; denn alle die Kunstwörter, durch welche man ihn bezeichnet, sind bei weitem nicht hinreichend, alle mögliche Abstuffungen genau zu bestimmen. — Die Tonstücke, die einen muntern, freudigen, lebhaften, entschlossenen, erhabenen, prächtigen, stolzen, zuversichtlichen, ernsthaften, drohenden, muthigen, kühnen, feurigen, wilden, wüthenden Character haben, efordern zwar alle einen gewissen, aber nicht völlig gleichen Grad der Stärke.

Die Stücke, deren Character sanft, zufrieden, unschuldig, naiv, bittend, zärtlich, liebreich, rührend, reuevoll, traurig, klagend, wehmüthig u. dgl. ist, hat man insgesammt schwächer vorzutragen, und der Grad der Schwäche, muss allenfalls der jedesmaligen Empfindung genau entsprechen, und in den meisten, oben erwähnten Fällen, mehr oder weniger verschieden seyn. Jede einzelne, verhältnissmässig stärker oder schwächer vorzutragende Stelle zu bestimmen, ist schlechterdings unmöglich. Indess kann man im allgemeinen annehmen, dass die lebhaften Stellen eines Tonstückes stark, und die Zärtlichen, Singbaren, schwächer

gespielt

lágy éneki character fordúl elő, azokat gyengébben kell előadni, ha színte az első esetben -forte- a' másodikban pedig -piano- nem vólna is fel jegyezve. Ha valami rövid Tétel, vagy gondolat ismételődik, annak Előadása másodszor gyengébb, ha t. i. előbb erős vólt; ellenkező esetben az ismételt Hely erőssebb Előadást kíván, kivált ha azt a' Szerkesztető némelly hozzátételek által elevenebbé tette.

§. 13. Minthogy az indúlatok, különösen, a' Nemegyező Accordok által ébresztödnek; ezeket átaljában -különös környyűlállásokat kivévén,- keményebben kell játszani. mint az Egyezőket; mint szinte az olyan Accordokat is, mellyeknél fogva, valamelly távolabb eső Hangnembe kitérés esik, vagy a' melly által, a' Módosúlás (Modulatio) váratlan fordúlatot okoz;— továbbá a' félbeszakasztott, vagy tőrt Kadentziákat, a' hoz képest, a' mint azok kissebb, vagy nagyobb mértékben váratlanok, 's mintegy meg lepik a' Halgatót.

§. 14. A' nyomos, és könnyűszerű Előadás is felette sokat tesz az uralkodó characternek ki fejezésire. Nyomos az Előadás, ha mindegyik hang mintegy húzamosan játszódik, és annak egész mennyisége ki tartódik. Innen a' következik, hogy a' könnyűszerű Előadásban a' hangok sem oly keményen nem nyomódnak, sem oly soká nem tartódnak, mint a' mennyi a' ki tett kóták szerént kivántatódnék. Egyéberánt a' könnyüszerű, és nyomos nevezetek, inkább a' hangoknak kitartását, és lejtését, jelentik, mint annak erős, vagy gyenge nyomását. Valamint a' könyűszerű, úgy a' nyomos Előadásnak is grádusát, minéműségit, mindenkor a' Darabban uralkodó characterhez kell alkalmaztatni, melly hasonlóképpen sokkal inkább függ a' Játszó tulajdon érzésitől, mint sem hogy közönséges szabások által egésszen meg lehetne határozni. Sok függ attól, hogy miként él az ember a' Pattantással, és Simítással, mert p.o. az olyan Darabokban, mellyeknek characterek komoly, érzékeny, szomorú s. a. t. a' Pattantás korán sem oly rövid, mint a' mellyekben vidámság játsziság uralkodik. Ha valamelly igen éneki Adagioban némelly hangokat imitt, amott, pattogtatva kell is játszani, a' pattogtatásnak éppen nem kell oly rövidnek lenni,

gespielt werden, wenn auch im ersten Falle kein -forte- und im zweiten kein -piano- angemerkt seyn sollte.— Wird ein kurzer Satz oder Gedanke wiederholt, so pflegt man ihn zum zweitenmal schwach vorzutragen, wenn er nämlich stark gespielt wurde. Im entgegengesetzten Falle trägt man auch wohl eine wiederholte Stelle stärker vor, besonders, wenn sie der Componist durch Zusätze lebhafter gemacht hat.

§. 13. Da die Leidenschaften insbesondere durch die Dissonanzen erregt werden, so müssen diese in der Regel -jedoch nach Umständen- stärker angeschlagen werden, als die Consonanzen; so wie auch die Accorde, vermittelst welcher man plötzlich, in einen etwas entfernten Ton ausweicht; oder wodurch die Modulation eine unerwartete Wendung nimmt; die unterbrochenen Cadenzen, je nachdem sie mehr oder weniger unerwartet, uud überraschend sind.

§. 14. Der schwere und leichte Vortrag trägt ebenfalls ungemein viel zum Ausdrucke des herrschenden Characters bei. Schwer heisst der Vortrag, wenn jeder Ton mit einer gewissen Festigkeit angegeben, und seine völlige Dauer hindurch ausgehalten wird. Hieraus ergiebt sich, dass bei dem leichten Vortrage die Töne, weder so fest angegeben, noch völlig so lange als es die Geltung der vorgeschriebenen Noten erfordert, ausgehalten werden dürfen. Uibrigens, die Benennungen, -leicht- und -schwer-, mehr das Aushalten, und Absetzen der Töne, als die Stärke, und Schwäche derselben bedeuten. Auch hier muss der Grad des leichten, und schweren Vortrags, immer dem herrschenden Character des Tonstückes angemessen seyn, welches ebenfalls, auf dem eigenen Gefühle des Spielers beruht, und durch keine allgemeine Regel bestimmt werden kann. Es kömmt sehr viel darauf an, wie man das Stossen, und Schleifen der Töne, die Bindungen derselben anwendet, denn, ist der Character eines Tonstückes ernsthaft, zärtlich, traurig u. dgl. so darf man, die abzustossenden Töne, nicht so kurz vortragen, als in Tonstücken, worinn ein munterer, scherzhafter Character herrscht. Die untermischten kurz abzustossenden Töne, in einem gesangvollen Adagio dürfen nicht so kurz angegeben werden, als in einem

lenni, mint az Allegroban. Átaljában rövidebb a' Pattogtatás, ha a' hangok ugrálva, mint sem ha léptsőnként mennek.

§. 15. Nyomos Előadást kívánnak átaljában az olyan Darabok, mellyeknek characterek komoly, tüzes, indúlatos t. i. mellyek' felibe Grave, pomposo, maestoso, sostenuto van írva. A' többek között komoly characterek van különösen a' Fugáknak, emberűl kidolgozott Sonatáknak, Trioknak, Istenes Énekeknek, mellyeknek tárgyok, mivel sokkal nemesebb, mint a' puszta fülgyönyörködtetés, nyomosabb Előadást is kívánnak, mint az enyelgő, tántz, 's több e' féle Darabok. Valamivel könnyebbszerű Előadások van az olyan Daraboknak, mellyeknek characterek kellemetes, szelíd, tetszetős s. a. t. p. o. mellyek felibe ezek vagynak írva, Compiacevole, graziozo, Con dolcezza, lusingando s. a. t. A' melly Darabok vídám, jó kedvű érzéseket állítanak elő p. o. Allegro scherzando, burlesco, giocoso, brillante, risvegliato, s. a. t. azokat egésszen, könnyedin, mintegy ugráltatva kell előadni; ellenben a' szomorúságnak, keserűségnek, 's ezekhez hasonló érzéseknek kifejezésire, különösen a' hangoknak símítása, 's mintegy megnyújtása kívántatik, melly charactereket: con amarezza, doloroso, lagrimoso, langvido, 's több e' félékkel szoktak feljegyezni.

§. 16. A' Darab elein kitett mozgásból is meglehet ítélni, hogy nyomos, vagy könnyűszerű Előadást kelljen é választani. Jobbára a' Presto könnyedébben megy mint az Andante, 's így tovább. Nyomos Előadást kívánnak átaljában a' lassú mozgású Darabok -de nem kifogás nélkűl- Minél nagyobb értékűek a' kóták mellyekből állanak a' Tactusrészek, vagy a' Tactusnemek' fö idei, annál nyomossabnak kell lenni az Előadásnak. Következésképpen, a' melly Darabban a' Tactusrészek egész kótákból állanak, p. o. valamelly $\frac{3}{2}$ rész tactusú Darabban, ezt sokkal nyomosabban kell előadni, mintha ugyan ezen Darab $\frac{3}{4}$ vagy $\frac{3}{8}$ tactusú vólna.

Hasonlóképpen, sokkal nyomosabbnak kell lenni az olyan Darab Előadásának, mellynem Allegro. — Uiberhaupt, die springenden Töne werden im ganzen genommen, kürzer gestossen, als die stuffenweise vorschreitenden.

§. 15. Einen schweren Vortrag erfordern überhaupt die Stücke vom erhabenen, ernsthaften, feurigen, pathetischen Character, nämlich: die Grave, Pomposo, Maestoso, Sostenuto, u. dgl. überschrieben sind. Einen ernsthaften Character haben die fleissig gearbeiteten Sonaten, Trio's, und besonders die Fugen, und religiöse Gesänge, etc. welche, weil sie zu einem höheren Zwecke, als zur blossen Belustigung des Ohres bestimmt sind, so erfordern sie auch einen schwerern Vortrag, als tändelnde, scherzhafte, Tanz- und dergl. Tonstücke. Etwas leichteren, und schwächeren Vortrag erfordern die Tonstücke, deren Character angenehm, sanft, gefällig u. dgl. ist, z. B. mit den Uiberschriften: Compiacevola, grazioso, Con dolcezza, lusingando etc. Tonstücke, worinn muntere, freudige Empfindungen herrschen, z. B. Allegro scherzando, burlesco, giocoso, brillante, risvegliato, u. dgl. müssen ganz leicht, gleichsam hüpfend vorgetragen werden; da hingegen zum Ausdruck trauriger, wehmüthiger, und ähnlicher Empfindungen, vorzüglich das Schleifen, und Tragen der Töne erfordert wird; nämlich die mit, Con amarezza, doloroso, lagrimoso, langvido, u dgl. bezeichnet sind.

§. 16. Aus der vorgeschriebenen Bewegung lässt sich ebenfalls beurtheilen, ob man einen schweren, oder leichten Vortrag zu wählen hat. Ein Presto muss nämlich grösstentheils leichter vorgetragen werden, als ein Allegro; dieses wieder leichter, als ein Andante, u. s. w. Den schweren Vortrag erfordern also, überhaupt genommen, die Tonstücke von langsamer Bewegung -doch nicht ohne Ausnahme.- Je grösser die Notengattungen sind, aus welchen die Tacttheile, oder Hauptzeiten einer Tactart bestehen, je schwerer muss auch der Vortrag seyn. Folglich hat man ein Tonstück, worinn halbe Noten die Tacttheile sind, z. B. eines in $\frac{3}{2}$ weit schwerer vorzutragen, als wenn es in $\frac{3}{4}$ oder gar $\frac{3}{8}$ stände.

Ein Tonstück mit vielen Dissonanzen muss eben so schwerer vorgetragen werden, als

mellyben sok nemegyező Accordok fordúlnak elő, mint a' mellyek jobbára könnyedin menő egyező Accordokból állanak.

§. 17. Utóljára az uralkodó characternek kifejezésire feletle sokat tesz a' jól eltalált Mozgás. Néha a' legderekabb Darab is a' lassú Tempó által, egésszen unalmassá lessz, és az ellenkező esetben, a' túl a' rendin sebess Tempó által, a' Darab homályossá tevődvén, annak hathatóssága, ha nem egésszen is, leg alább nagy részint el vész. A' honnan az olyan Darabokat, mellyekben a' mozgás gradusa, nintsen meg határozva, többféle Tempokban kell meg próbálni mind addig, míg az, az uralkodó characternek tökélletesen meg felelőleg el nints találva.

A' Tempo feljegyzésiről.

A' Szerkesztetők több esztendők ólta a' Mälzel Metronomja szerént szokták Munkáikba a' Tempót feljegyezni. Ezen Machinának gradusokra való osztásában megjegyzésre méltó, hogy annak számjai, azt is meg mutatják, egy időpertzentésre a' Machinának hány ütése, vagy koppanása esik, p. o. a' 60-ra igazítva éppen egy minutum alatt koppan 60-at, és így minden koppanásra egy másod pertzentés esik, 's így tovább. E' szerént tehát a' Tempóban semmi kéttség, szorossan meg van határozva; de még is fel kell tenni előre mindenkor, hogy a' Szerkesztető Machinája tökélletesen jól van el készítve, benne a' maga hellyiről semmi sem mozdúlt el, 's el nem romlott; úgy szinte azt is, hogy az olvasó keziben is éppen olyan reábízható Példány van, s. a. t.

Minthogy ilyen formán sokat kell előre feltenni, azomban, a' Metronom szerént való feljegyzés, nem tsak hogy azokra nézve hasznavehetetlen, kiknek Metronomjok nintsen; de még az is a' kinek van, tsak úgy veheti hasznát, ha az övének gradusai a' Szerzőéivel pontban megegyeznek; erre nézve Weber Gottfr. Úr, a' Theorie der Tonsetzkunst Szerzője, a' Függővel, vagy is sinórra, vagy tzérnára függesztett kissebb vagy nagyobb golyobisotskával való élést ajánlja, melly a' Mälzel Metronomja nem létit szépen ki pótolja.

Tudva

als ein anderes, in welchem grösstentheils nur leichte consonirende Accorde gebraucht worden sind.

§. 17. Endlich trägt auch die richtige Bewegung ungemein viel zum Ausdrucke des herschenden Characters bei. Manchmal wird auch das vortrefflichste Stück durch ein zu langsames Tempo matt, und langweilig, und im entgegengesetzten Falle, geht oft mit der Deutlichkeit, die abgezielte Wirkung, ganz, oder doch zum Theil verloren. Daher muss man ein Tonstück, in welchem der Grad der Bewegung metronomisch nicht bestimmt ist, in verschiedenen Bewegungen versuchen, und auf den Effect derselben Acht geben, so lang man das, dem herrschenden Character entsprechende Tempo nicht gefunden hat.

Uiber die Tempobezeichnung.

Die Tonsetzer pflegen seit mehreren Jahren die Tempi ihrer Compositionen nach Mälzel's Metronom zu bezeichnen. Diese Maschine hat das Merkwürdigste in ihrer Eintheilung auf Grade, dass ihre Nummern zugleich anzeigen, wie viele solcher Schläge die Dauer einer Zeitminute ausmachen, z. B. auf die Ziffer 60 gerichtet, schlägt sie gerade 60 mal binnen einer Minute; jeder Schlag dauert also eine Secunde. Auf solche Weise ist zwar das Tempo unzweideutig, und genau bestimmt; man muss aber immer voraussetzen, dass sowohl die Maschine, welcher sich der Tonsetzer bedient hat, vollkommen richtig angefertigt, und adjustirt, und nichts daran verrückt, oder verdorben ist; als auch der Leser, in Besitze eines eben so zuverlässigen Exemplares ist, u. s. w.

Da diese Voraussetzungen gar zu viel ihrer, und solche metronomische Zeichen nicht nur allen Nichtbesitzern solcher Maschine unnütz; sondern selbst dem Besitzer einer solchen, nur da ausführbar sind, wo er dieselben Grade neben sich stehen hat; so empfehlt uns Hr. Gottfr. Weber, Verfasser der Theorie der Tonsetzkunst, den Gebrauch eines einfachen Pendels, z. B. einer Bleikugel, von beliebiger Grösse, an einen Faden angehängt, welcher den Mangel eines Mälzel'schen Metronomen vollkommen ersetzen soll.

Be-

Tudva van, hogy a' Függő annál sebessebben jár, minél rövidebb a' szára 's minél hosszabb, annál lassabban: p. o. 38 hüvelyknyi Függő minden másod pertzentésben egyet egyet lódúl, és így éppen annyiszor, mint a' mennyit koppan a' Mälzel Metronomja 60-ra igazítva, - 9 küvelyknyi Függő pedig annyiszor, mint a' Mälzel Metr: 120-on. A' I-ső Táblán, a' Mälzel Metronomjának gradusai Függő hosszára vagynak változtatva, Rhenusi, vagy Bétsi hüvelyk szerént. Ezt így kell olvasni: a' Mälzel Metronomjának koppanása mikor 50-re van igazítva, egyenlő 55 hüvelyknyi Függőnek egy egy lódúlásával; Mälzel 52 annyi, mint 50 hüvelyknyi Függő. s, a. t.

Hogy tehát, az ilyetén feljegyzésnek Mälzel ♩ = 60 vagy Metronom ♩ = 60, Metronom nélkül is hasznát lehessen venni, készíteni kell egy Függőt, melly is, 38 küvelyknyi hosszúra igazítva, ha szabad kézből egyszer kétszer elindítódik, annak egy egy lódúlása, a' Félkotára, mint Tactusrészre, éppen annyi időt juttat, mint a' Metronomnak a' 60-on egy egy koppanása. Hasonlóképpen ♪ = 100 annyit tesz, hogy az így jegyzett muzsikai-Darabban, a' nyoltzad rész kótára, mint Tactusrészre, vagy tagra, annyi időt kell juttatni, mint a' mennyiszer koppan a' Metronom 100-ra igazítva, melly is egyenlő 14 hüvelyknyi hosszú Függőnek lódúlásával. Lásd a' Táblán.

Ezt annyival könnyebb véghez vinni, mivel a' Függővel való ilyetén bánás, éppen semmi különös pontosságot nem kiván, kivévén, hogy a' Függőt nem kell igen messziről jártatni, mert ekkor a' golyóbis egy kevéssé elkésik. Ellenben pedig, a' hüvelyket nem szükség tökélletesen mérni ki, mert még jókora külömbség is, ezeknek hossza között, muzsikai tekintetben semmi, p. o. 15″ és 16″ között, sőt 15″ és 18″ között is tsak alig tűnik szembe. A' Függő Tábláján, a' hüvelykek kis mértékre vagynak véve, külömben egy Bétsi hüvelyknek egész hosszát lásd a' * nál.

Bekanntlich schwingt sich ein Pendel desto geschwinder, je kürzer der Faden ist, z. B. ein Pendel von 38 Rhein. oder Wiener Zoll Länge, gerade einmal in einer Secunde, mithin gerade so geschwind, wie das Mälzelsche Metronom auf 60; ein Pendel von 9 Zoll, wie Mälzel 120 u. s. w. Die nachstehende Tabelle enthällt, eine vollständige Vergleichung, und Zurückführung der metronomischen Grade, auf Pendel-Längen, in Rhein. oder Wiener Zollen. Sie ist also zu lesen. — Die Schläge der Mälzelschen Maschine, wenn sie auf Nro. 50 gerichtet ist, sind gleich den Schlägen eines Pendels von 55 Zoll; Mälzel 52 ist gleich den 50 Zoll Pendelschlägen.

Um also die Bezeichnung, Mälzel's Metronom, oder nur Metronom ♩ = 60 auch ohne Hülfe eines Metronomen ausführen zu können, braucht man nur den Faden 38 Zoll lang zu nehmen, und die Kugel daran ein paarmal, allenfalls aus freier Hand, hin und her schwingen lassen; jeder Pendelschlag giebt dann die, der Bezeichnung Mälzel ♩ = 60 entsprechende Zeitdauer der halben Noten an. Ebenfalls die Bezeichnung ♪ = 100 will so viel sagen, dass in einem Tonstücke mit dieser Bezeichnung, die Achtel Note: als Tacttheil, oder Tactglied soll die Zeitdauer haben, gleich einem Schlage, der auf 100 gerichteten Maschine, welcher wieder, einem Schlage, eines 14 Zoll langen Pendels vollkommen gleich ist.

Es ist dieses Verfahren um so leichter ausführbar, da solche Manipulation mit dem Pendel, durchaus keine besondere Genauigkeit, und Sorgfalt erfordert, als nur etwa, dass man das Pendel nicht gar zu grosse, weite Schwingungen machen lasse, weil bei diesem die Kugel sich um ein merkliches verspätet. Dagegen ist es nicht einmal nöthig, die Zolle sehr genau abzumessen, denn auch selbst eine ziemliche grosse Verschiedenheit der Länge, z. B. der Unterschied zwischen 15″ und 16″, ist musikalisch gar nicht, und selbst 15″ und 18″ kaum bemerkbar. In der Reductions-Tabelle sind die Eintheilungen nach Wiener Zollen, in verjüngtem Maasstabe angegeben; die gewöhnliche Grösse eines Wiener Zolles, hat man bei *

TAB.

Fig. 1.

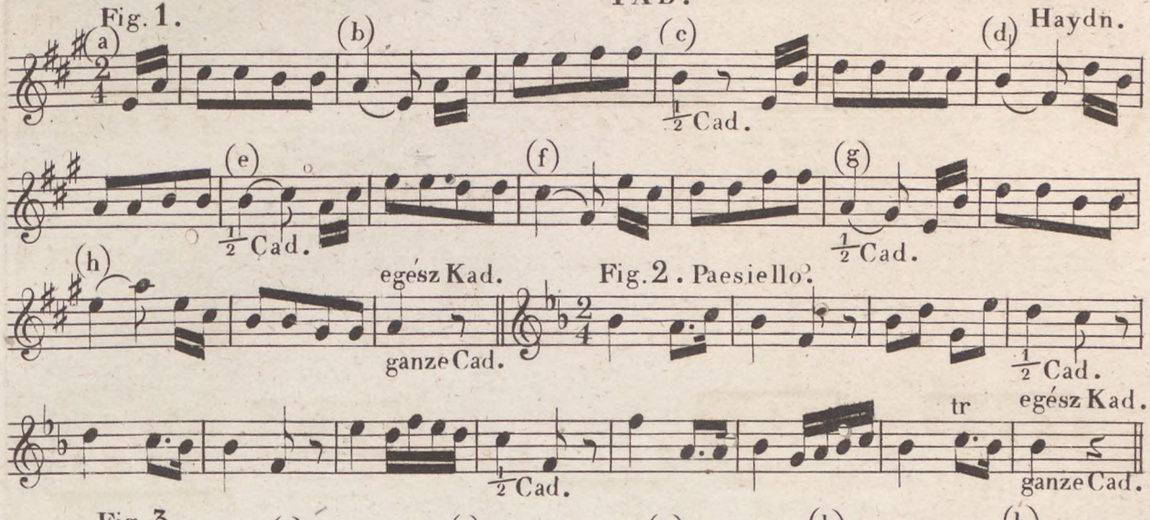

Fig. 3.

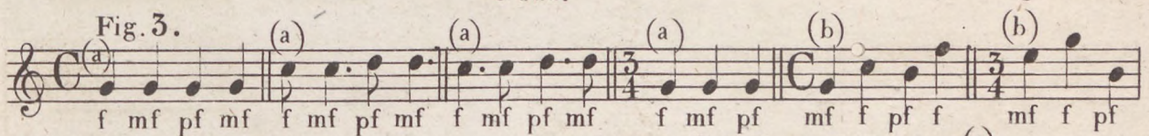

Fig. 4.

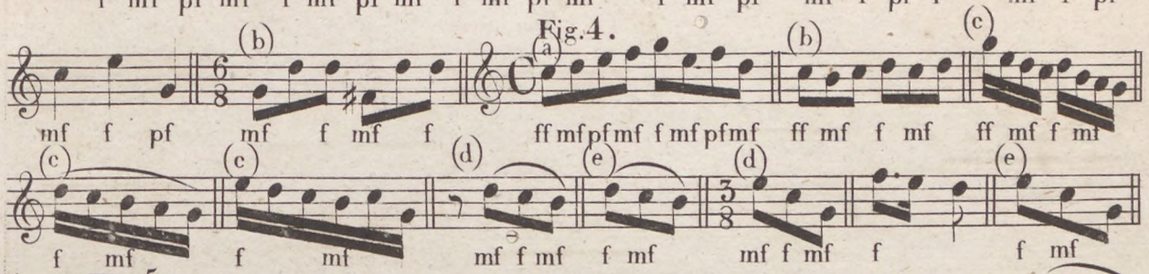

Fig. 5.

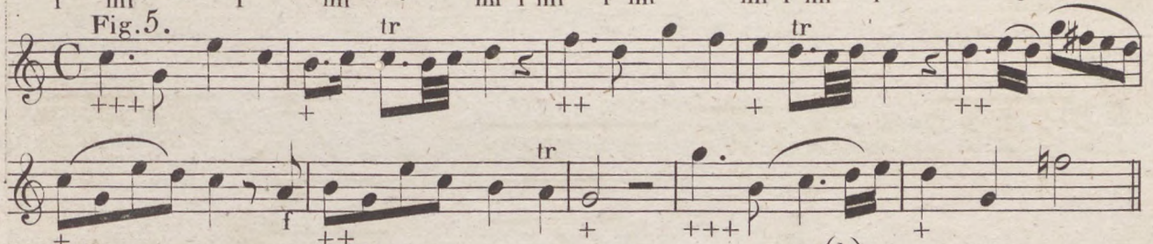

Fig. 6.

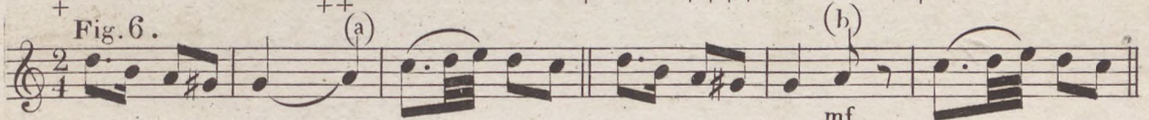

Fig. 7.

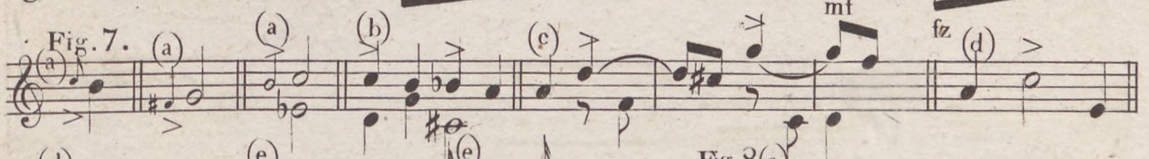

Fig. 8.

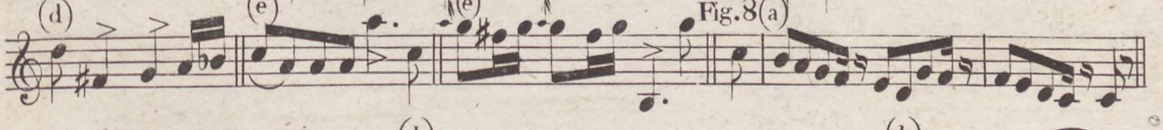

Fig. 9.

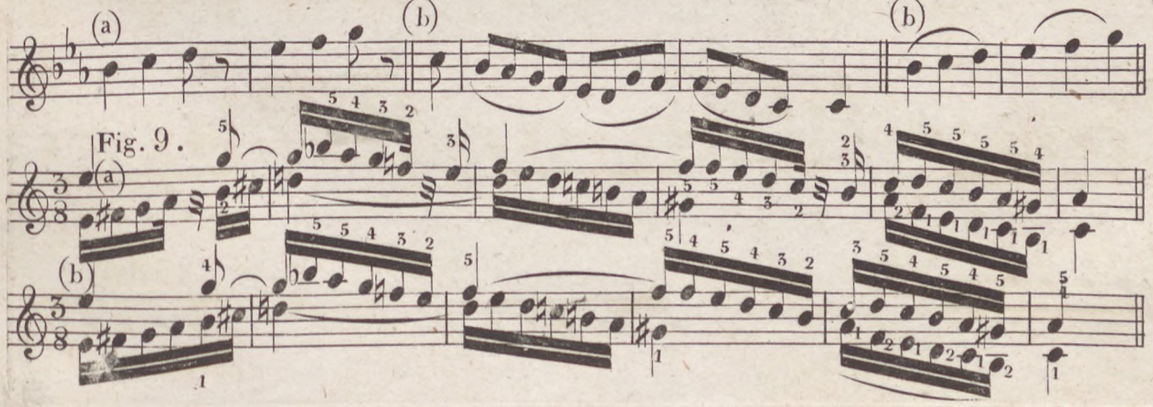

Függő Mérték ——— Bétsi hüvelykekre osztva,

Mälzel Metronomia szerént.

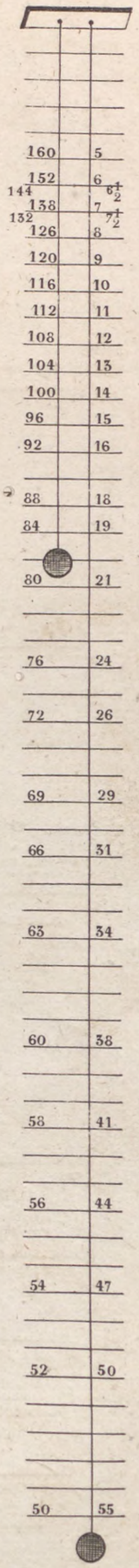

Pendelmaass in Wiener Zollen

nach Mälzels Metronom.

*

Az Ujjakat egymástol függetlenekké tenni .

Die Finger von einander unabhængig zu machen .

Clementi .

Mälzels Metronom ♩ = 60

Ex. 1.

Con velocità .

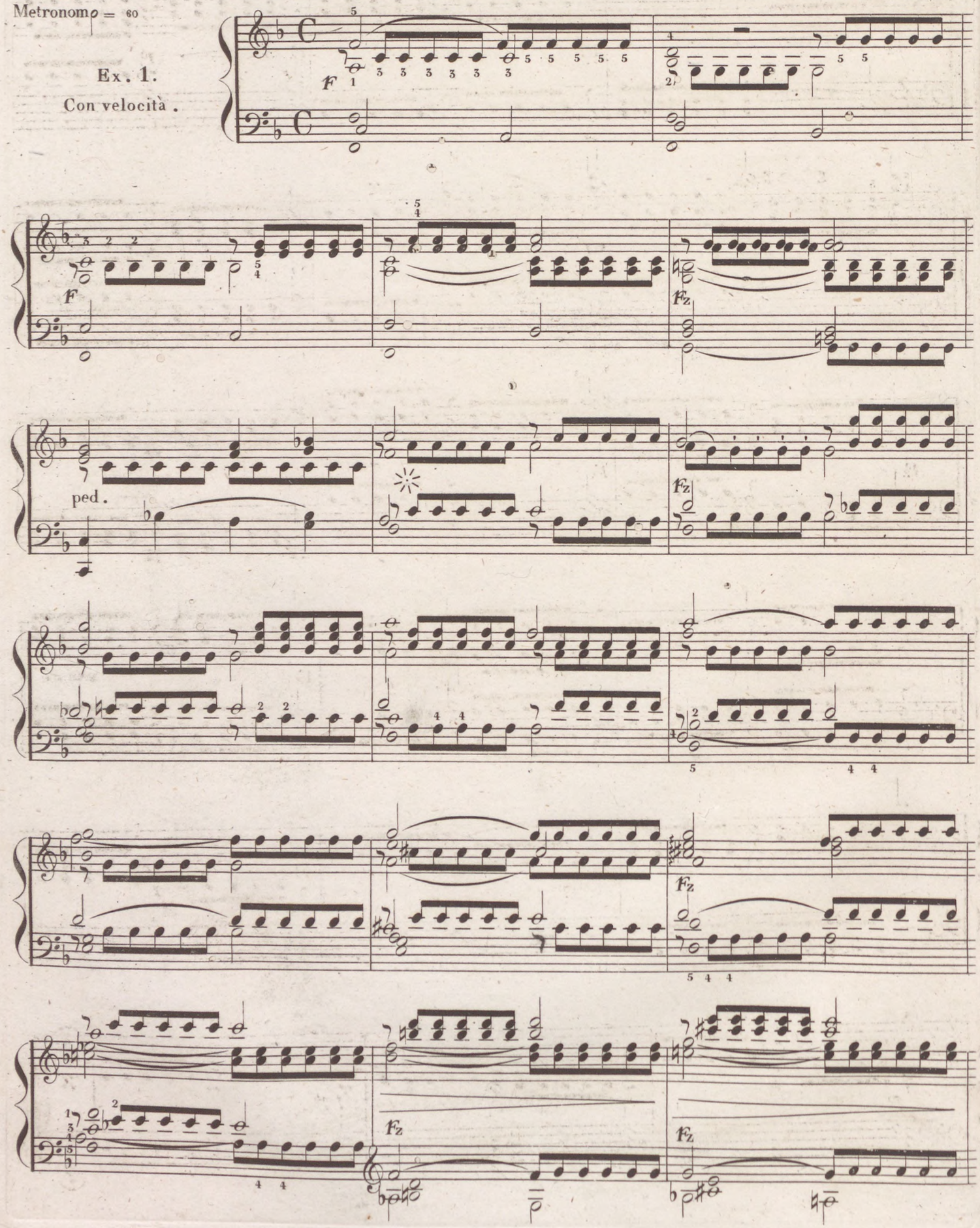

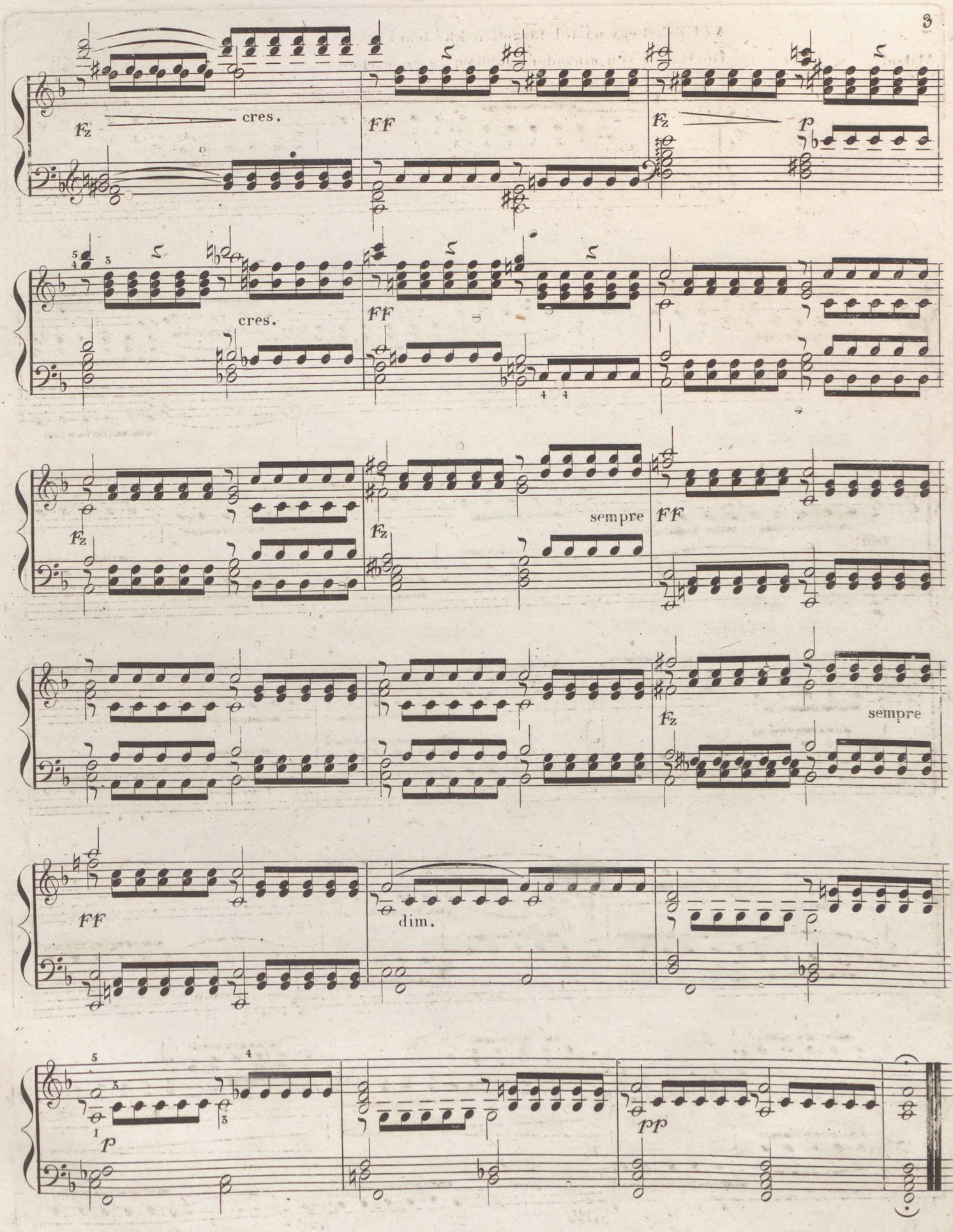
fz
cres.
FF
fz
p
cres.
FF
fz
sempre
FF
fz
sempre
FF
dim.
p
pp

Clementi.

♩ = 132

Ex. 2.

Vivacissimo .

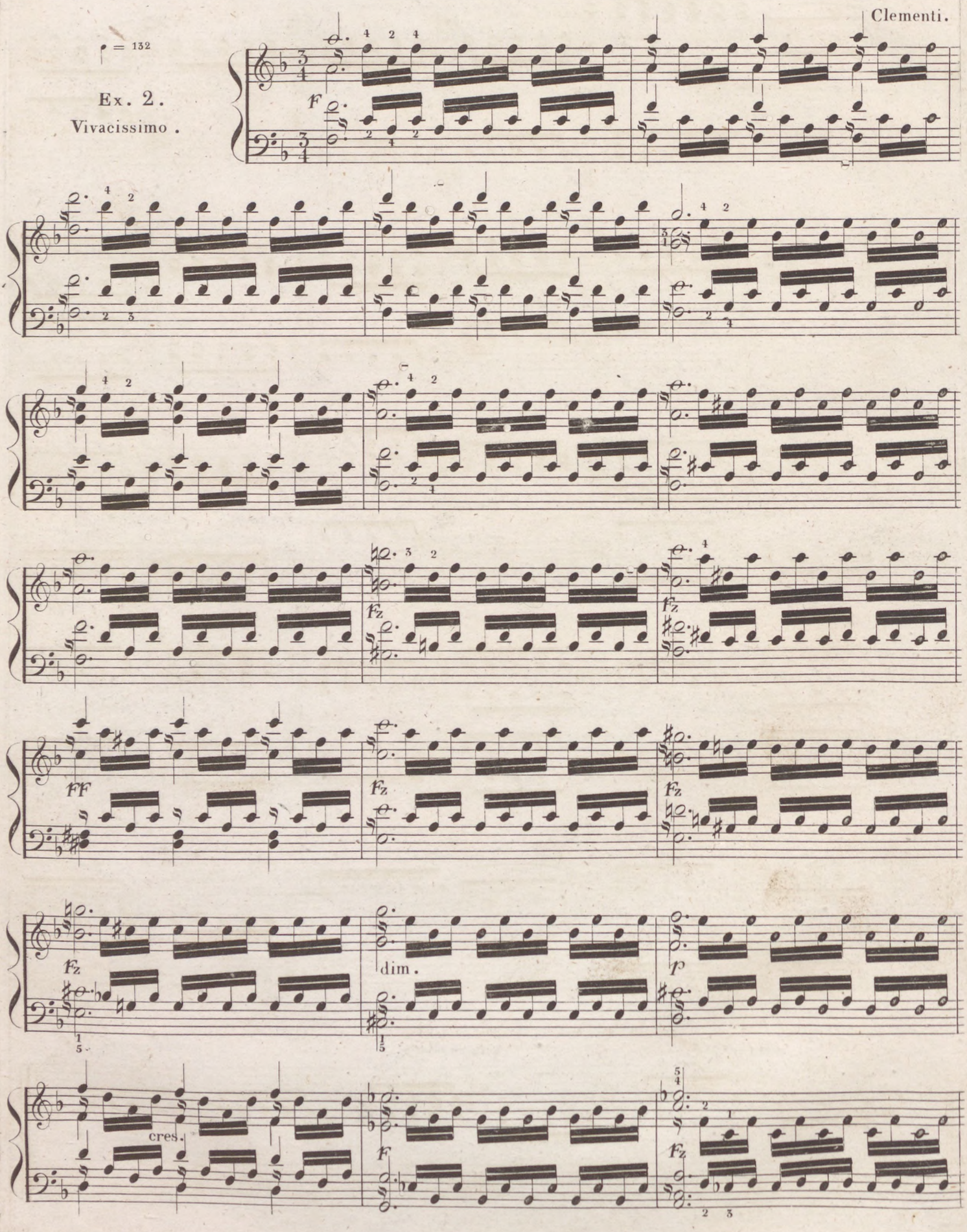

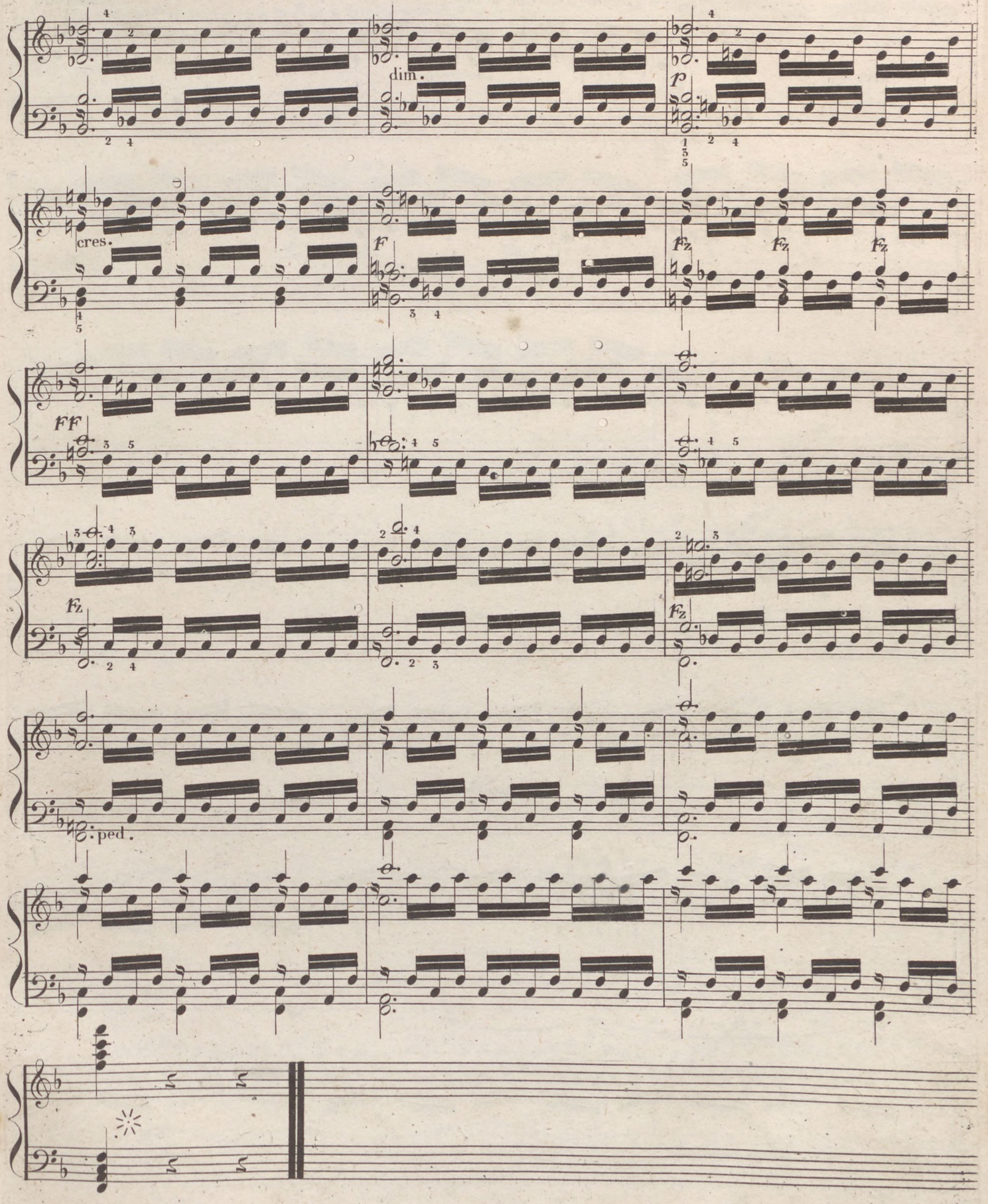
dim.
p
cres.
F
Fz
FF
ped.

Az Ujjakat egyenlő erőbe hozni .
Den Fingern gleiche Kraft zu geben .

Clementi .

♩ = 69

Ex. 3.

Veloce

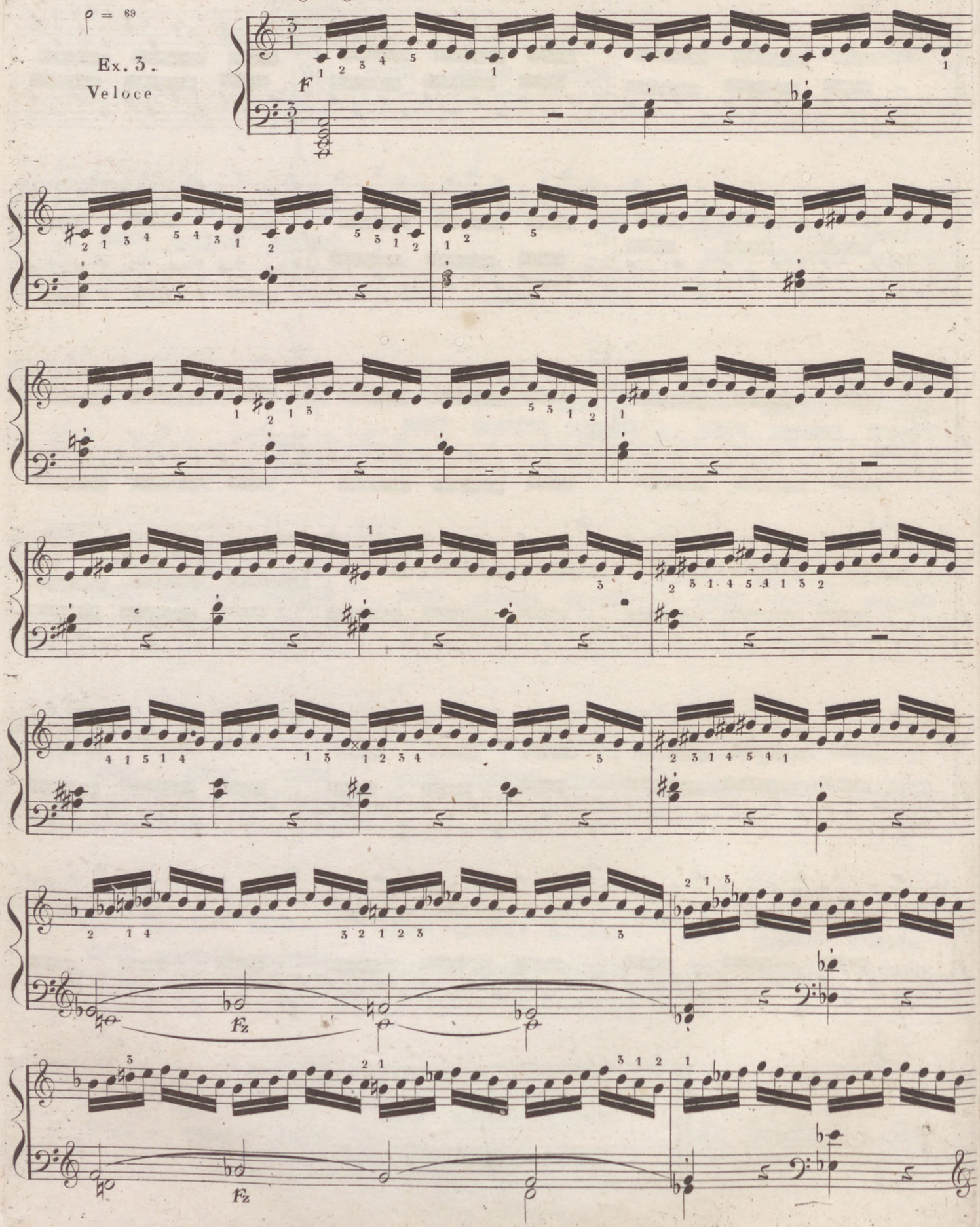

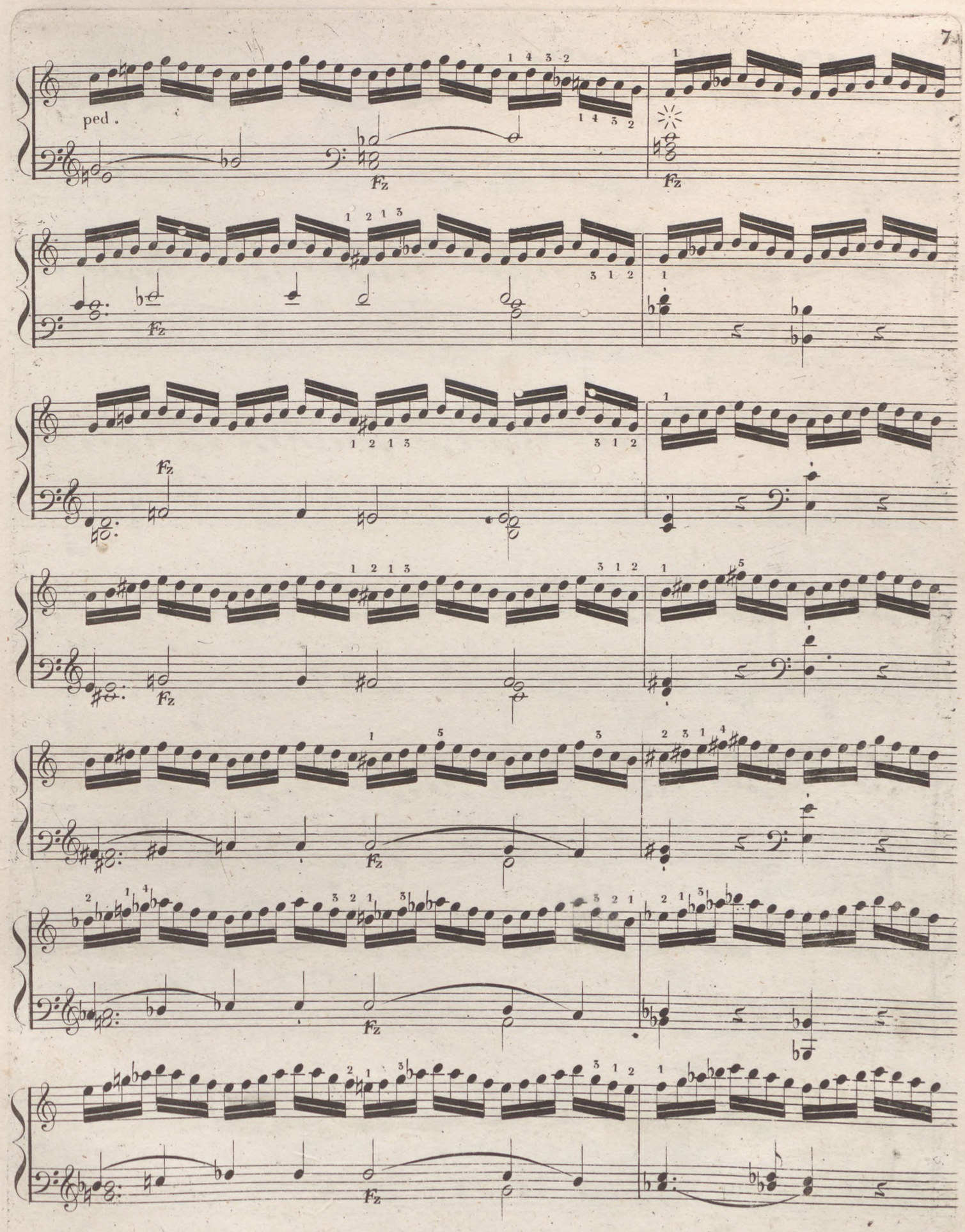
ped.
Fz

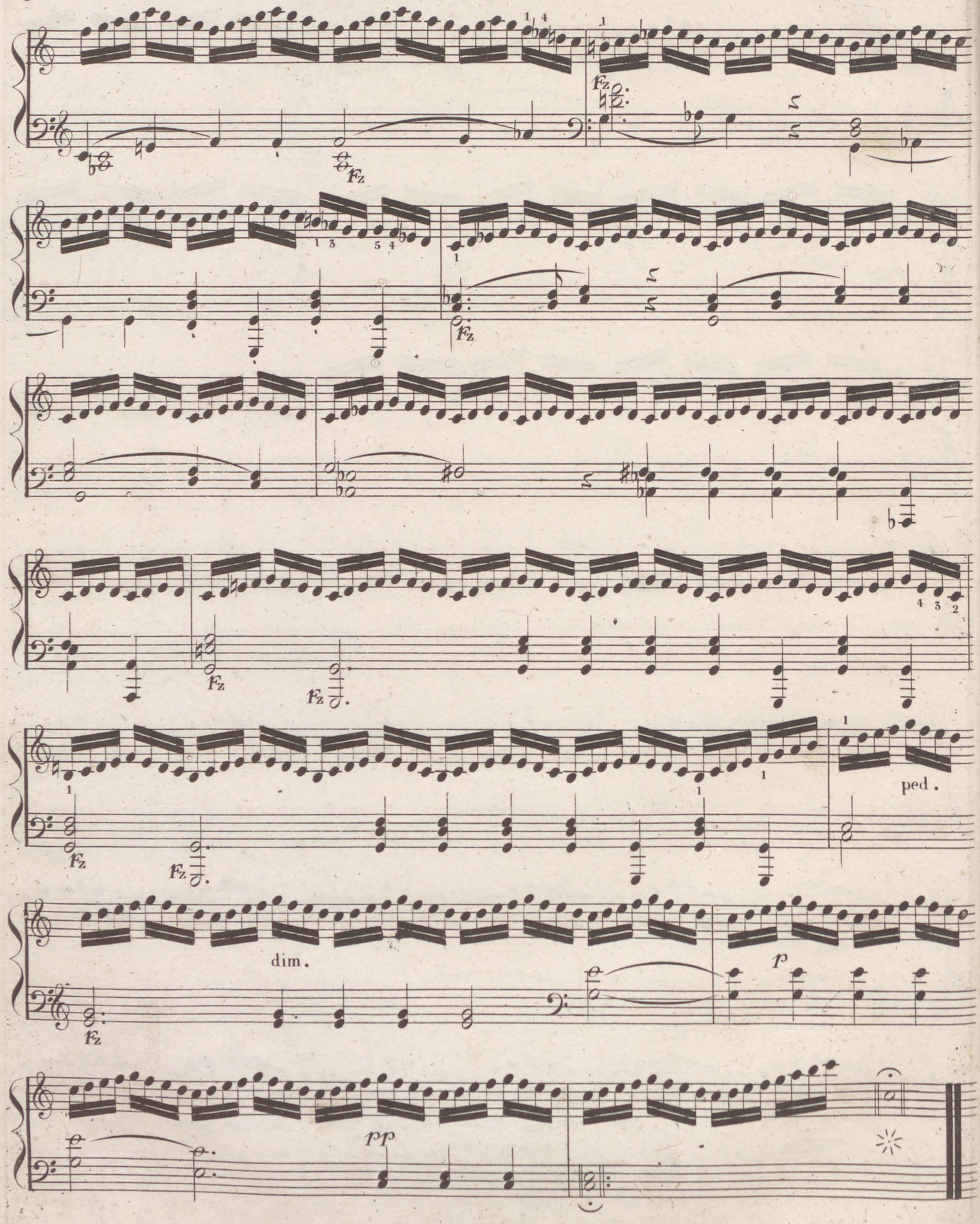
fz
fz
fz
fz
fz
fz
fz
fz
fz
dim.
p
pp
ped.

♩ = 80

Ex. 4.
Veloce.

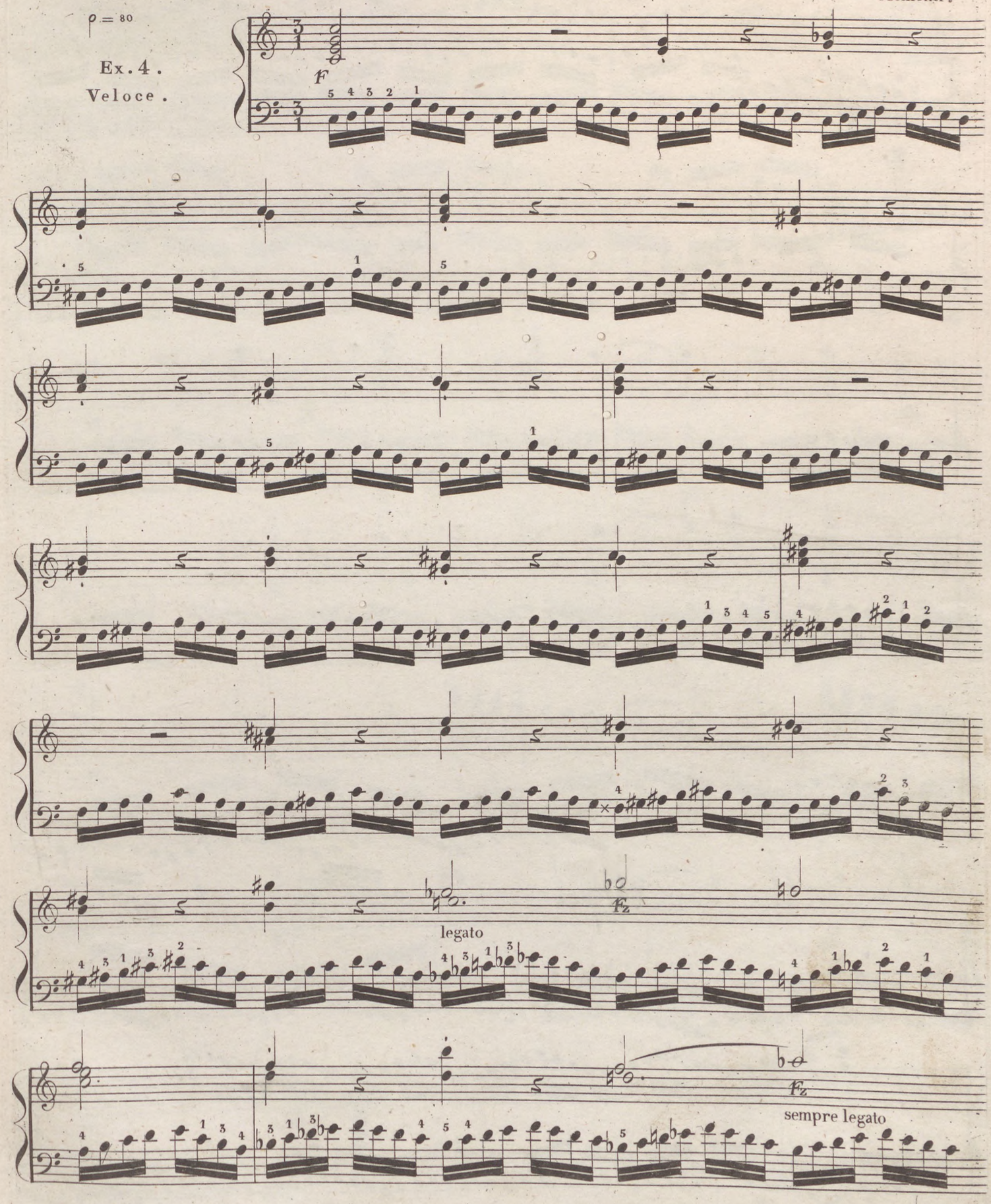

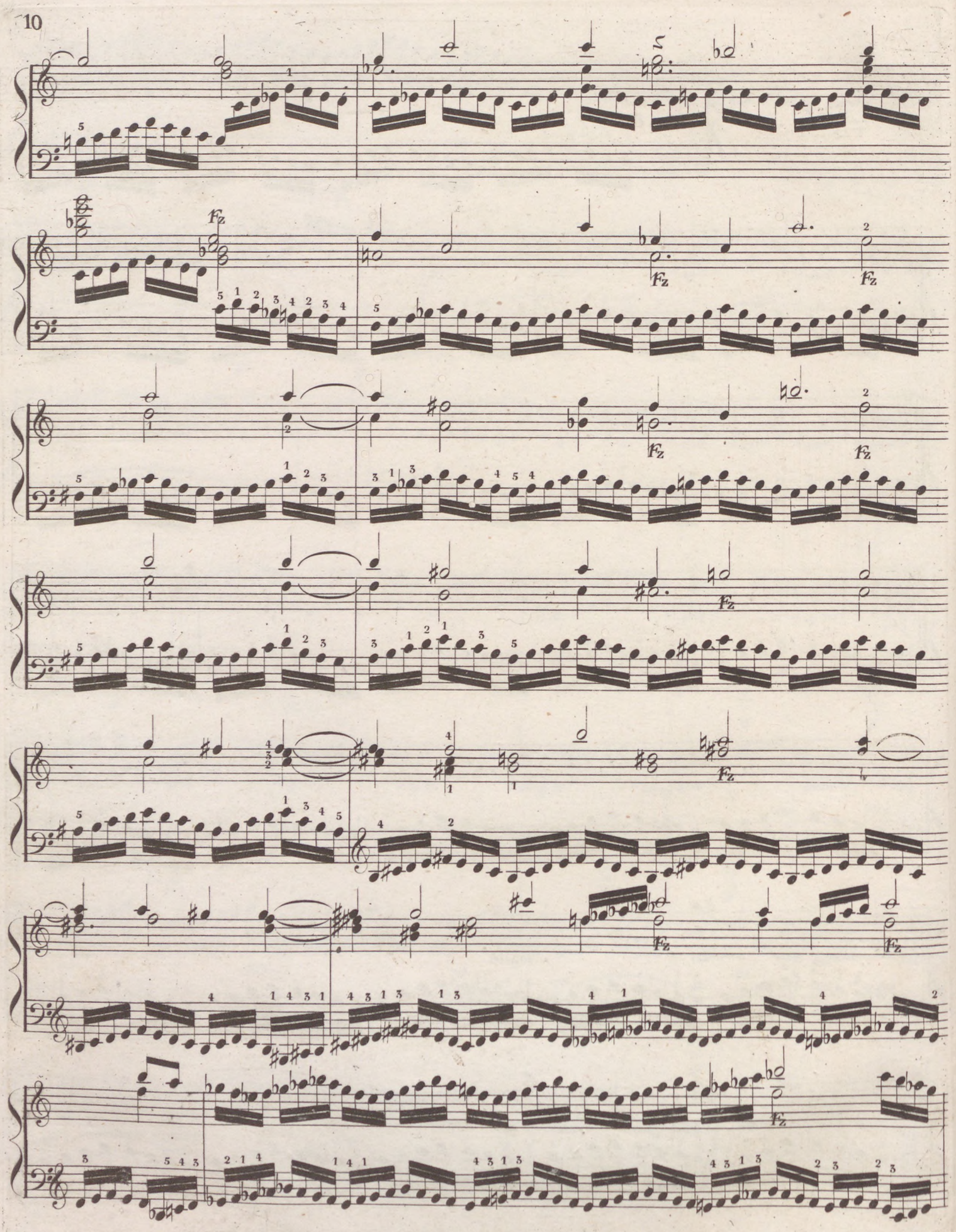
fz
fz
fz
fz
fz
fz
fz
fz

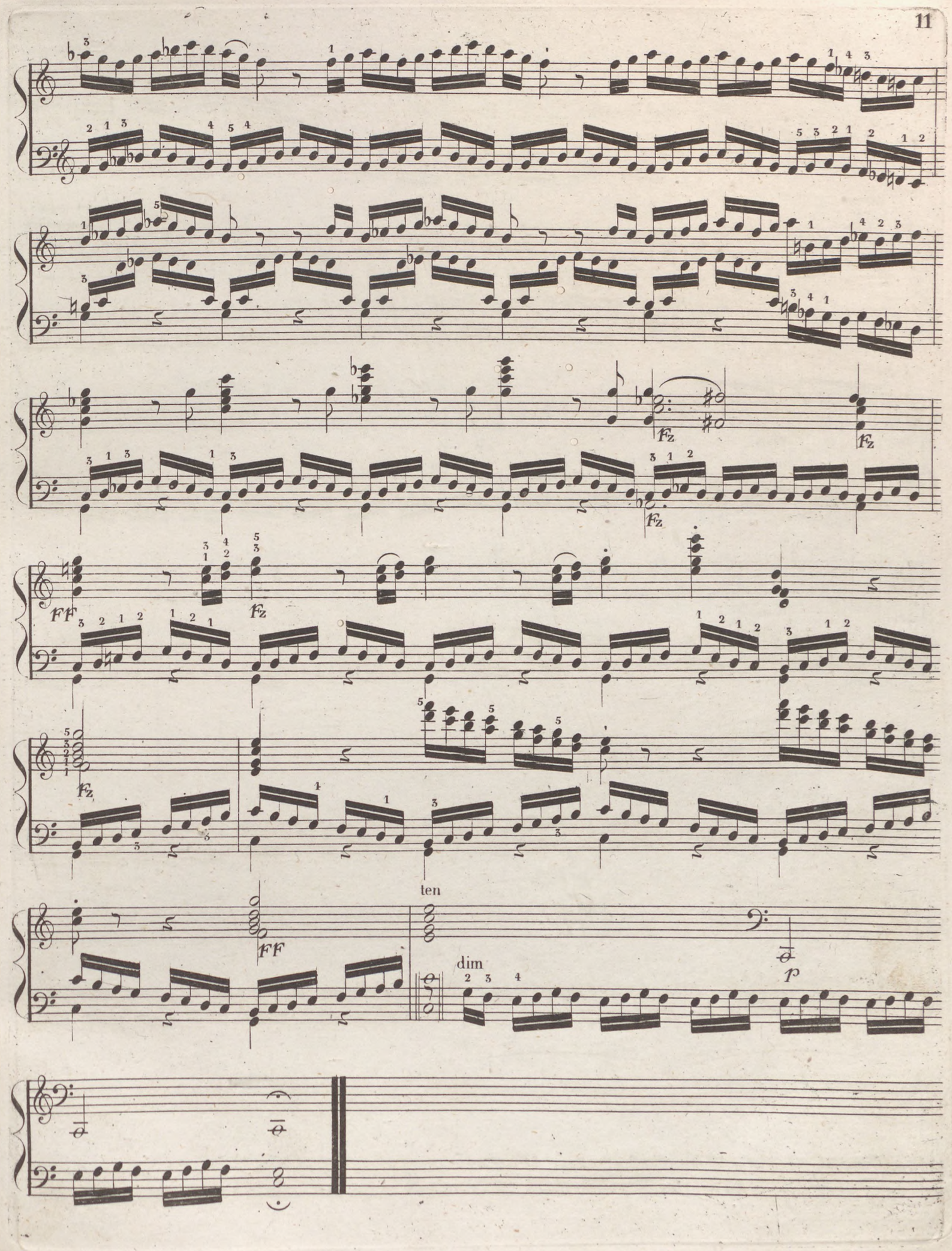
fz
fz
fz
FF
fz
FF
ten
dim
p

Ex. 5.
Allegro

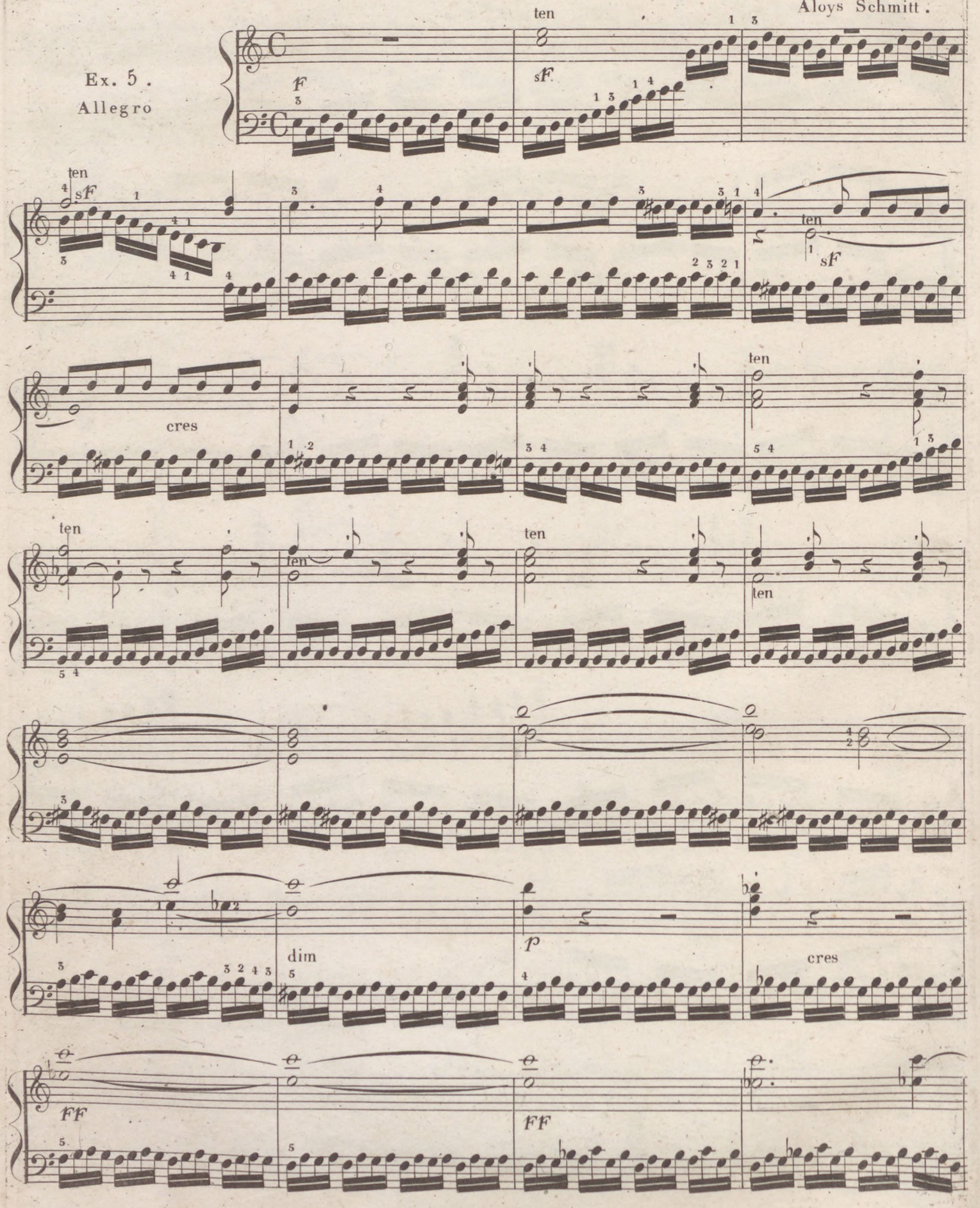

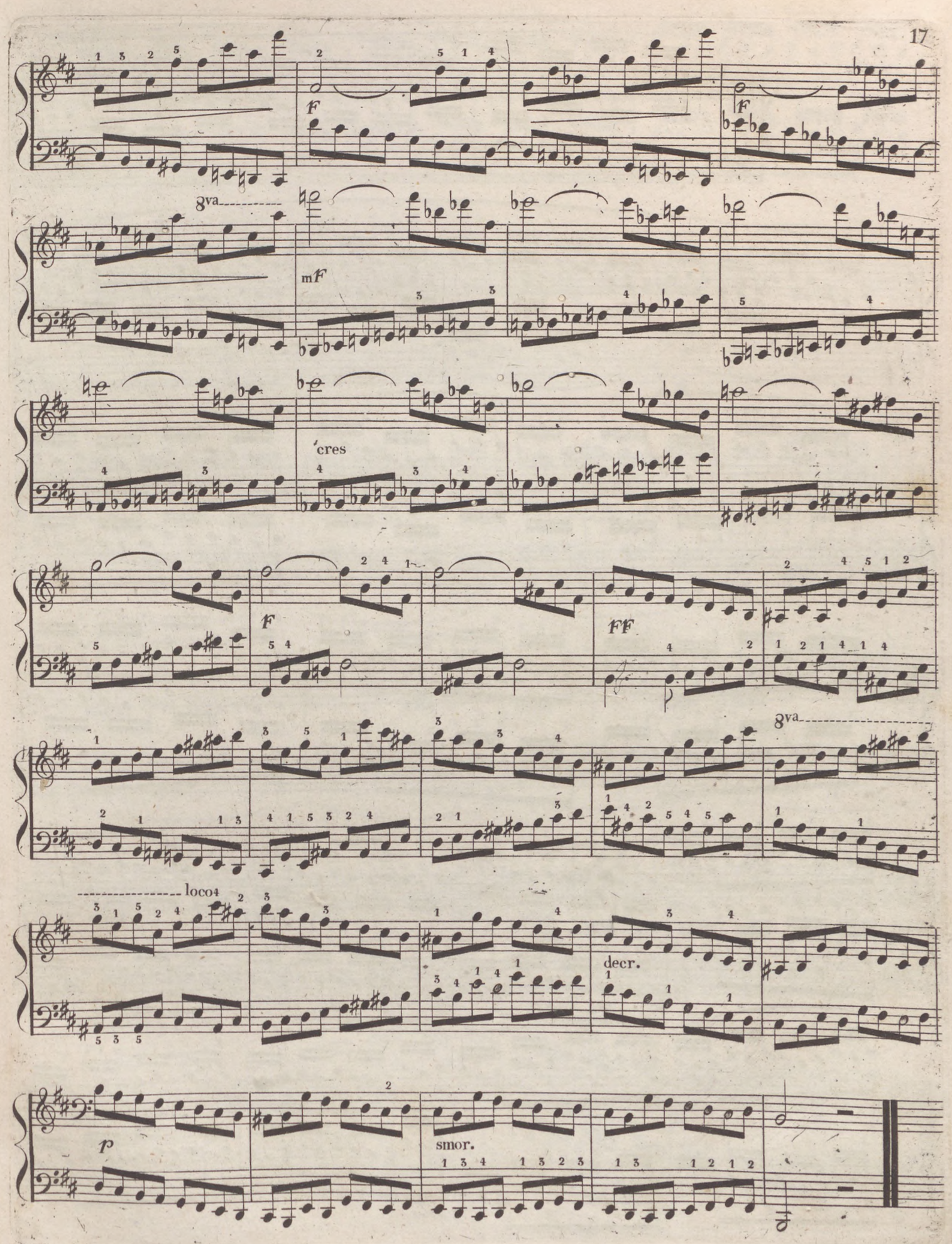
8va
F
F
mF
cres
F
FF
8va
loco
decr.
p
smor.

♩ = 36

Ex. 3.

Con moto

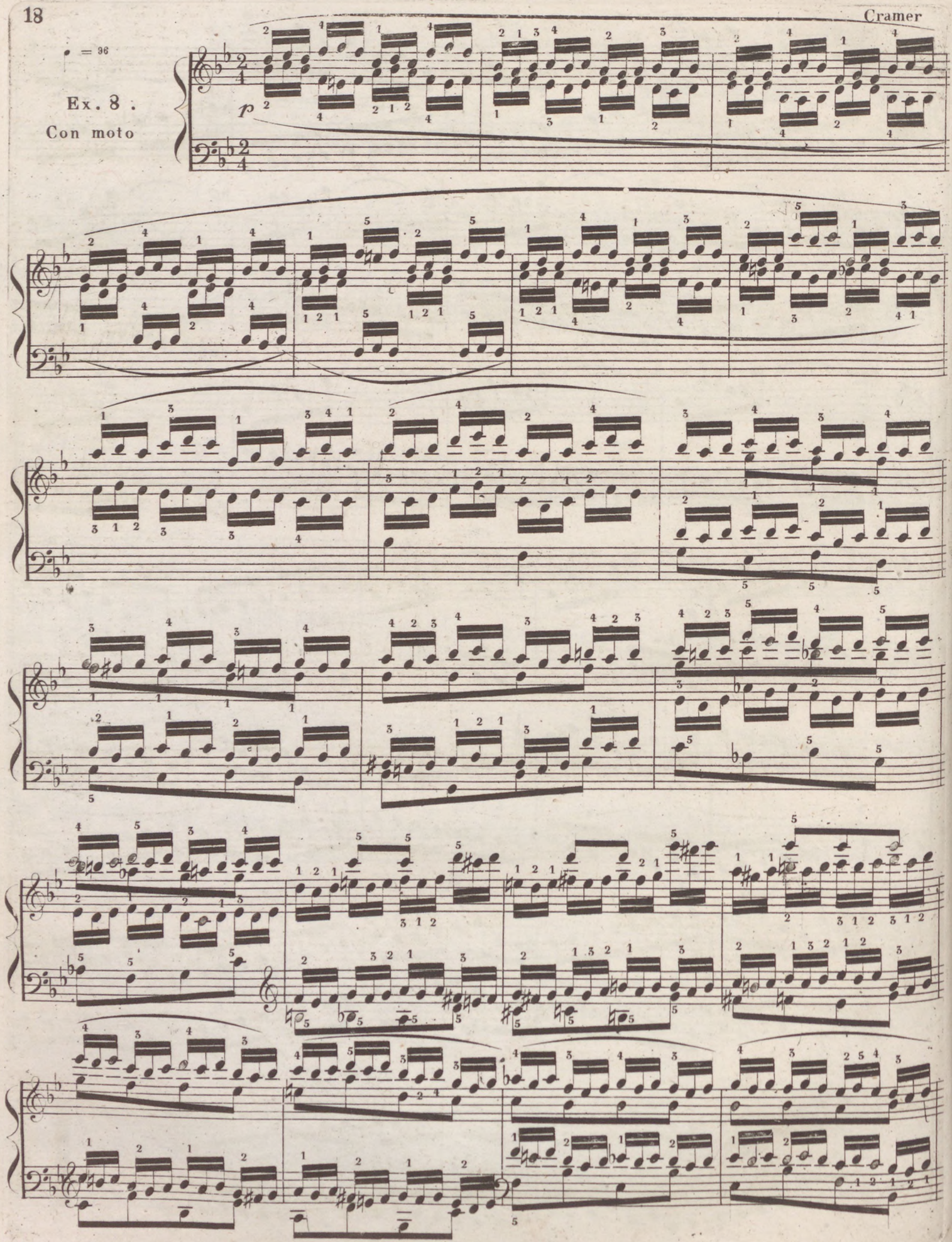

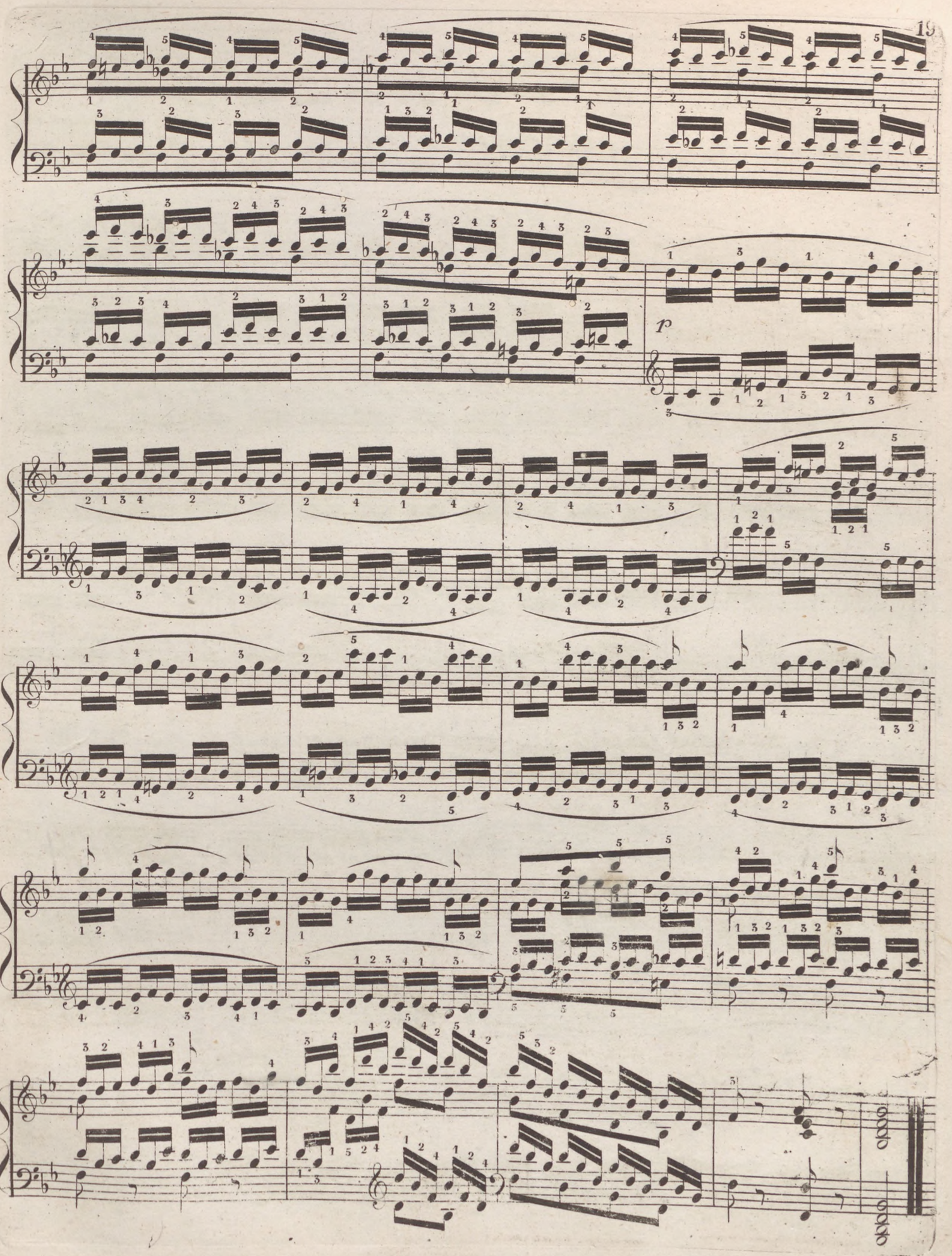

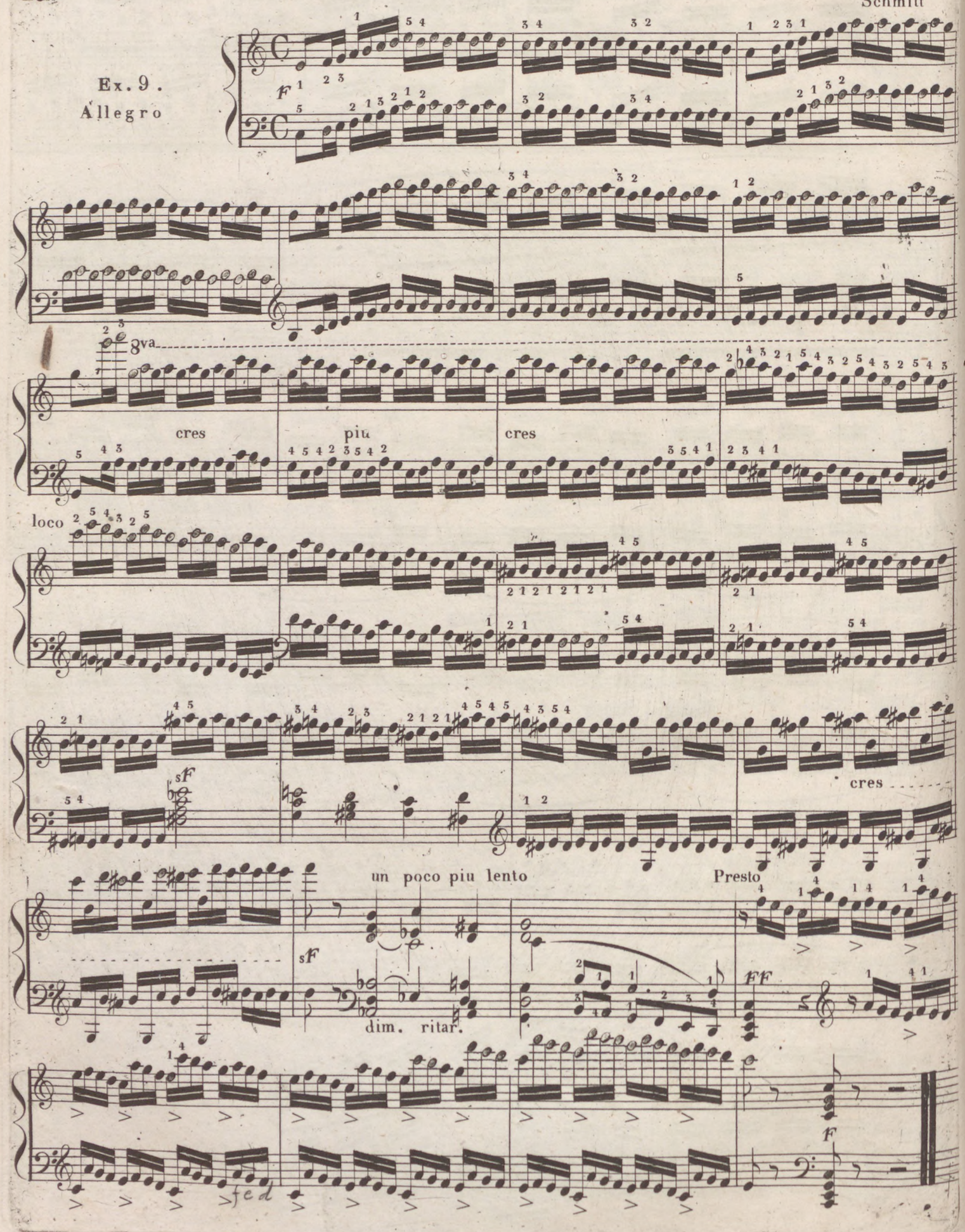
Ex. 9.
Allegro
F
8va
cres
piu
cres
loco
sF
cres
un poco piu lento
Presto
sF
dim. ritar.
FF
F
fed

Ex. 10.

Allegro vivace

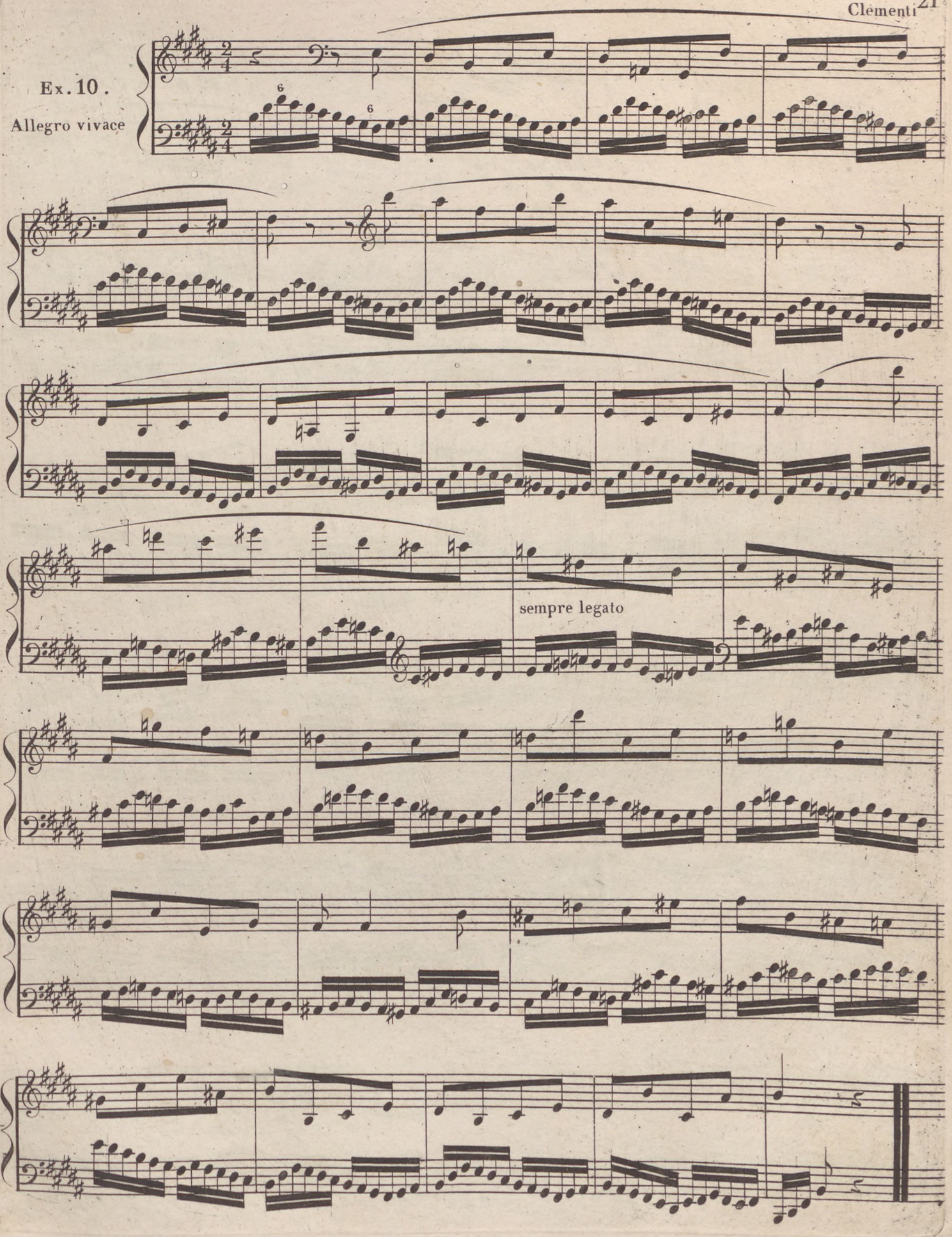

♩ = 132

Ex. 11.

Allegro con spirito

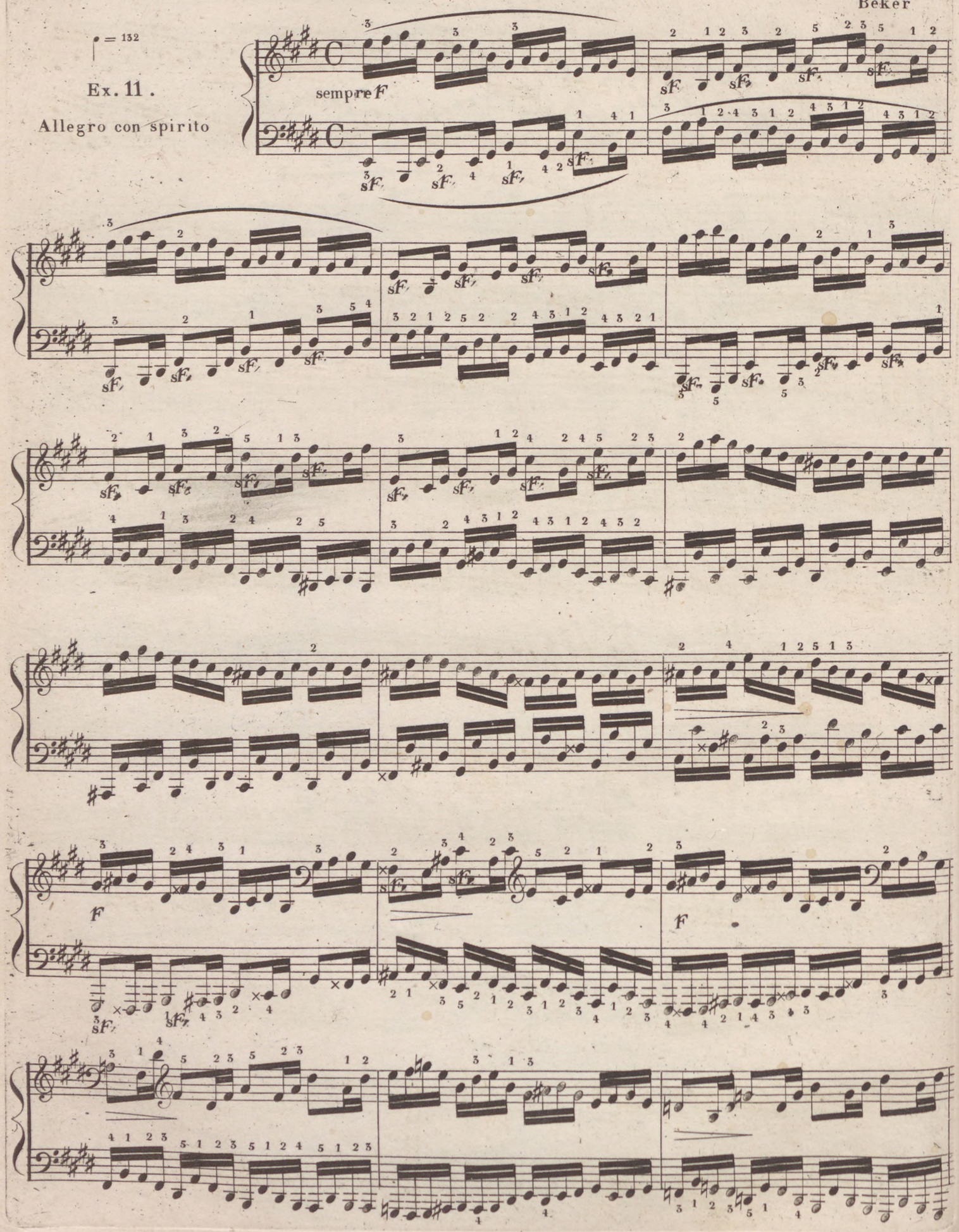

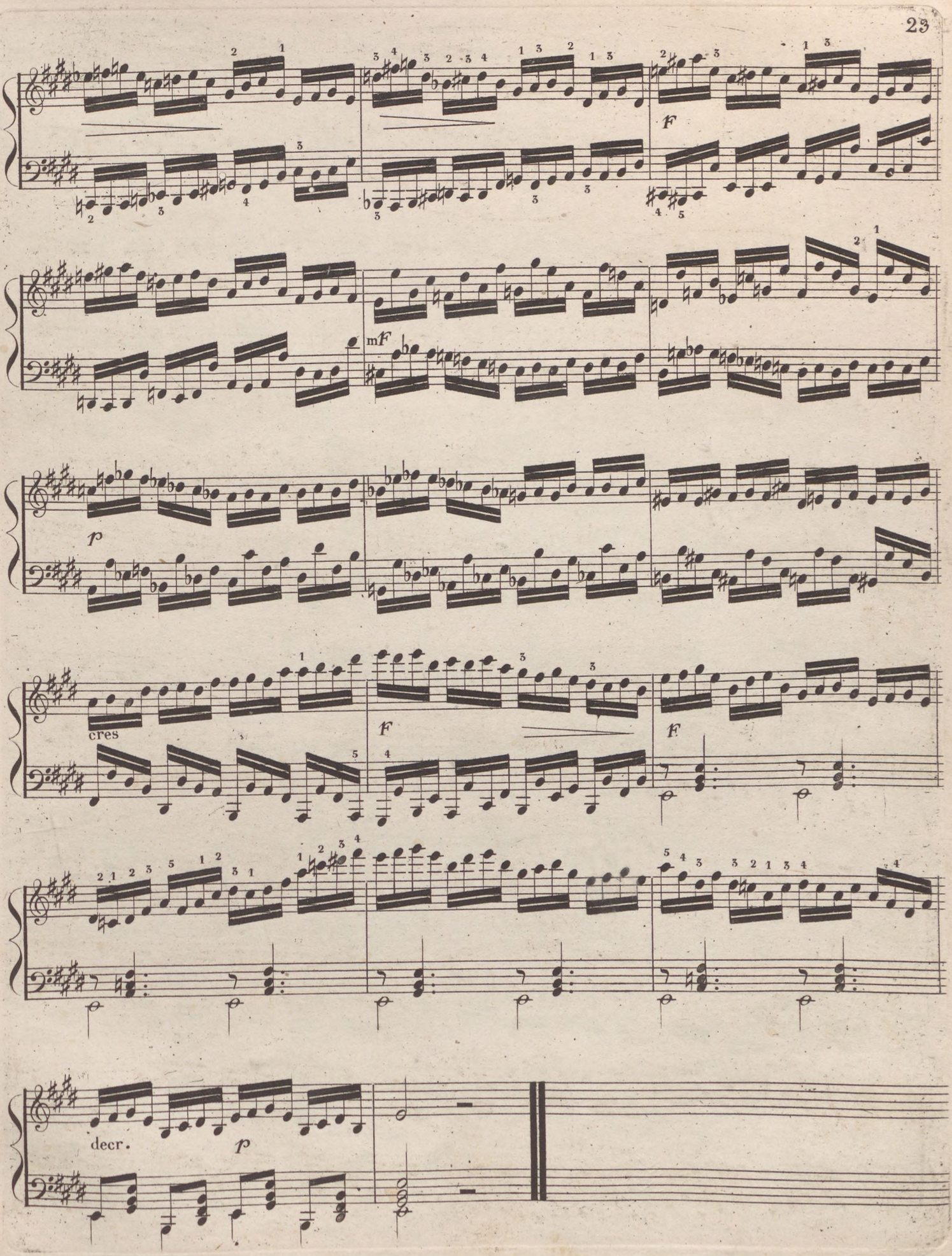
F
mF
p
cres
F
F
decr.
p

♩= 108

Ex. 12

Allegro spiritoso

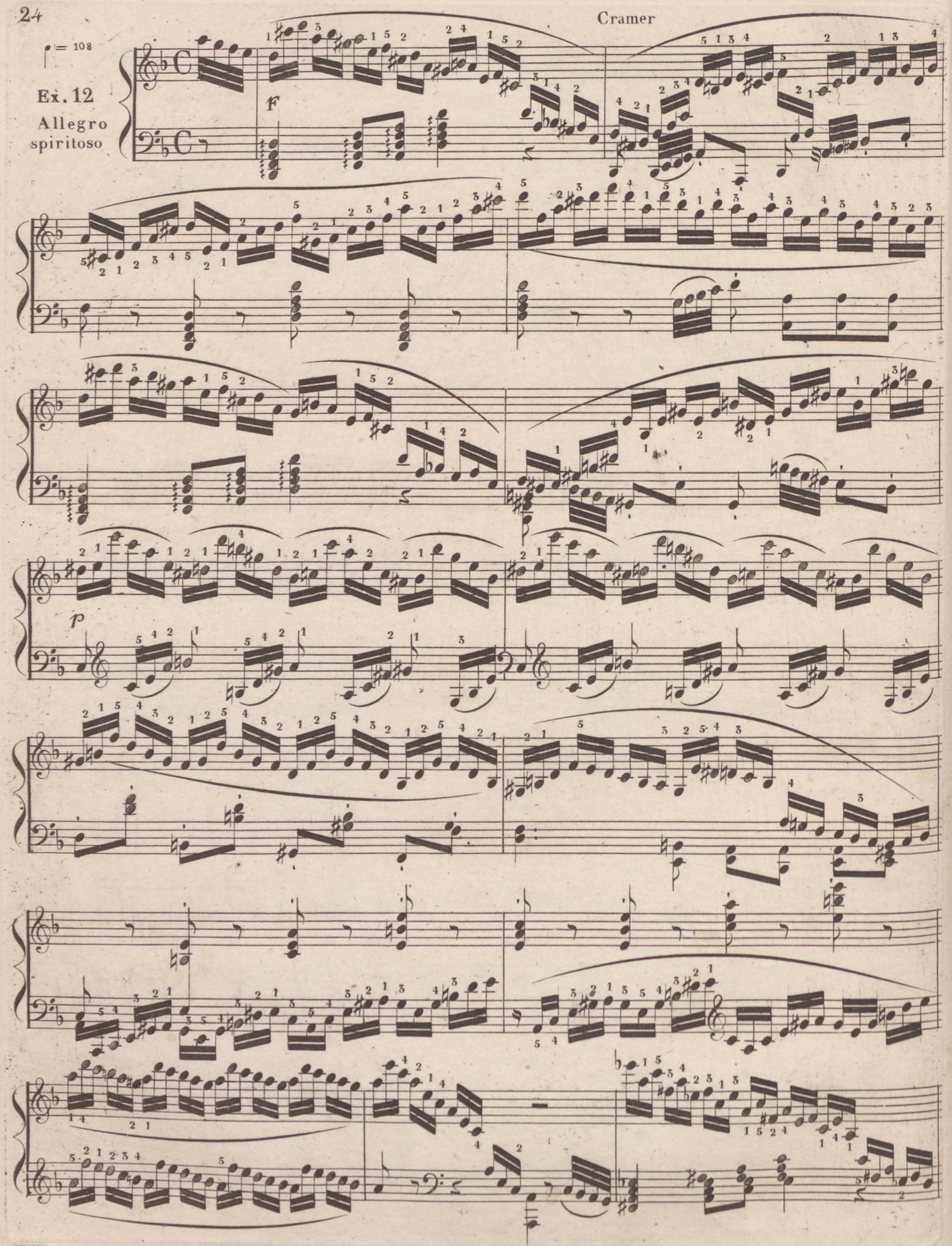

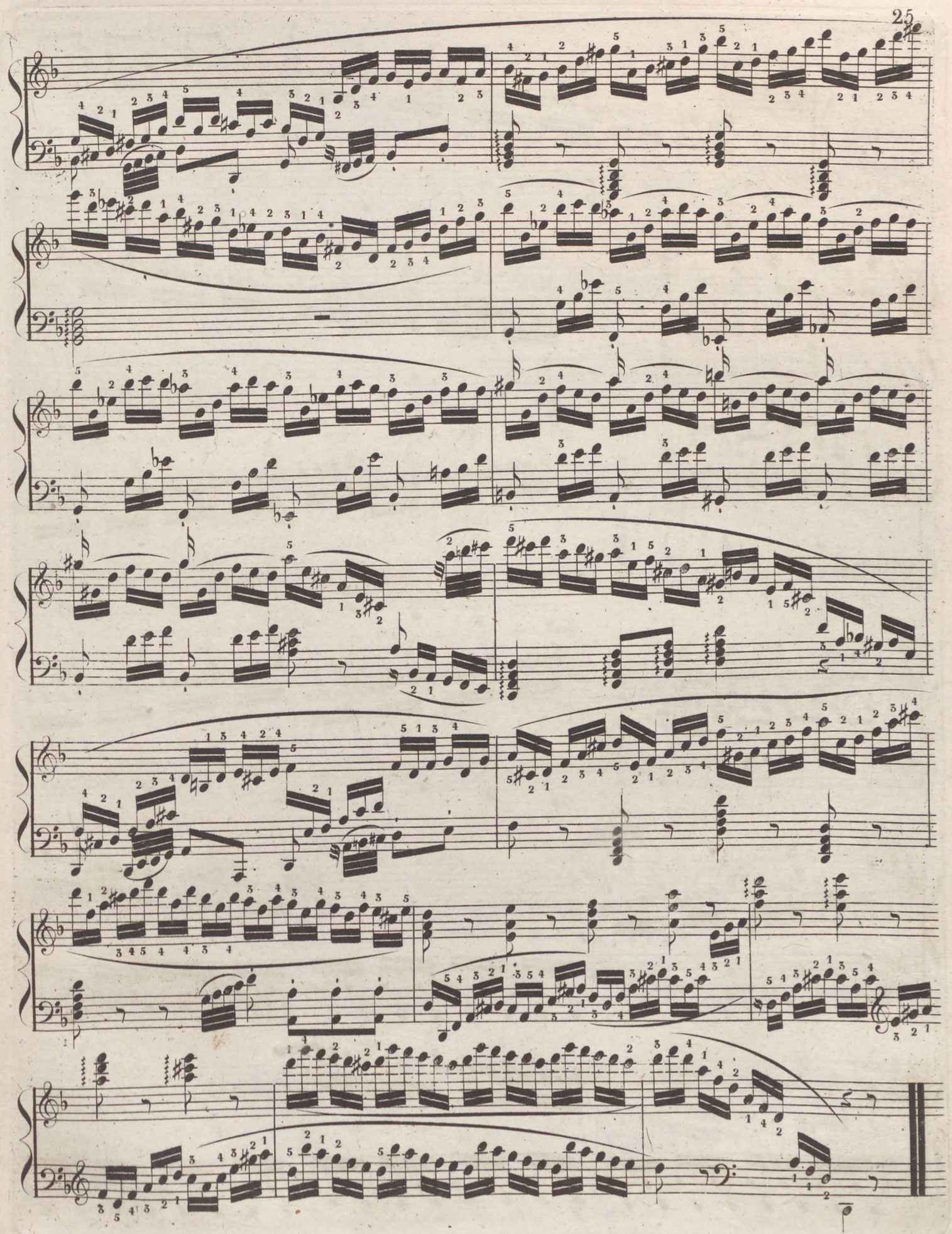

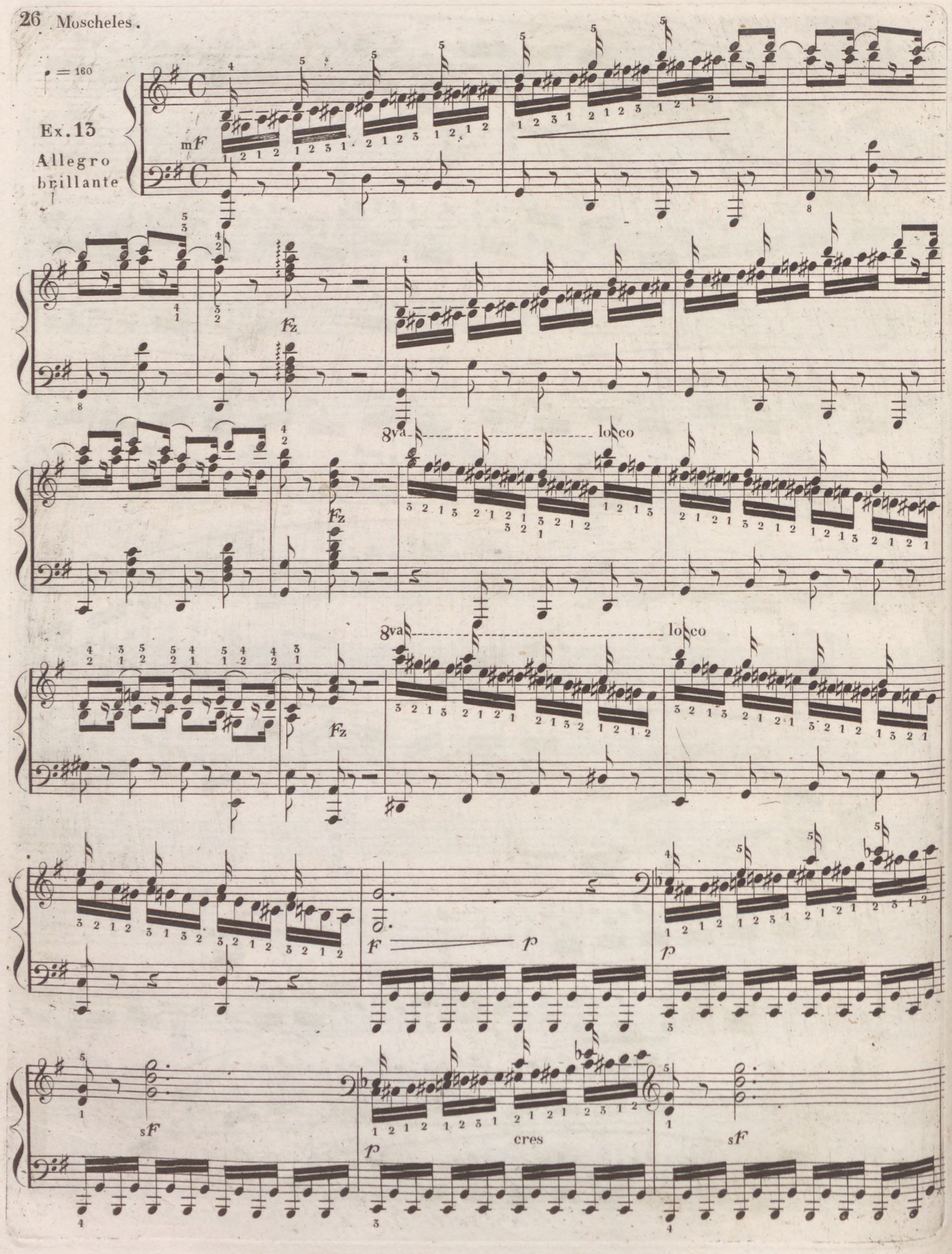
♩ = 160
Ex. 13
Allegro brillante
mF
fz
8va
loco
F
p
sF
cres

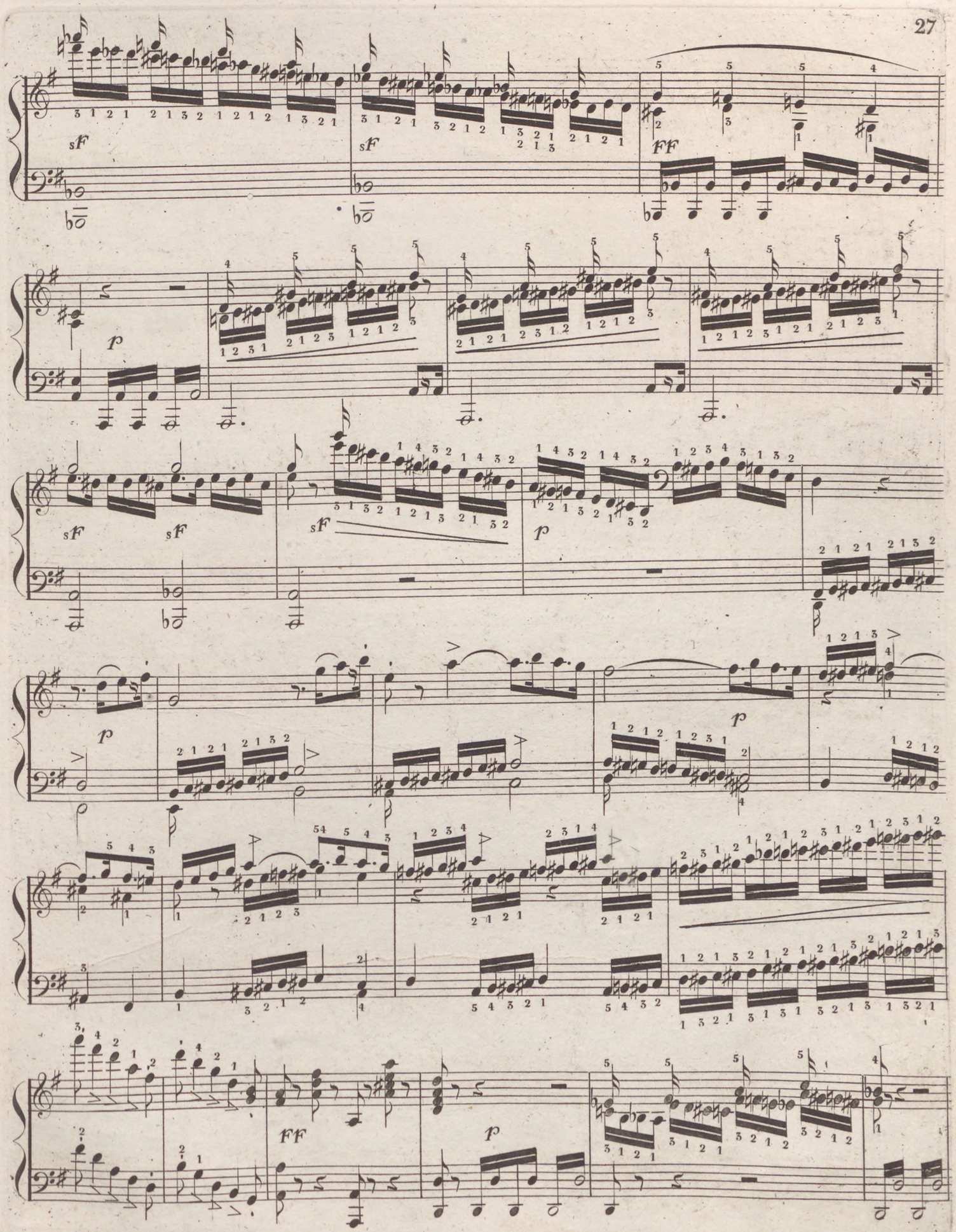

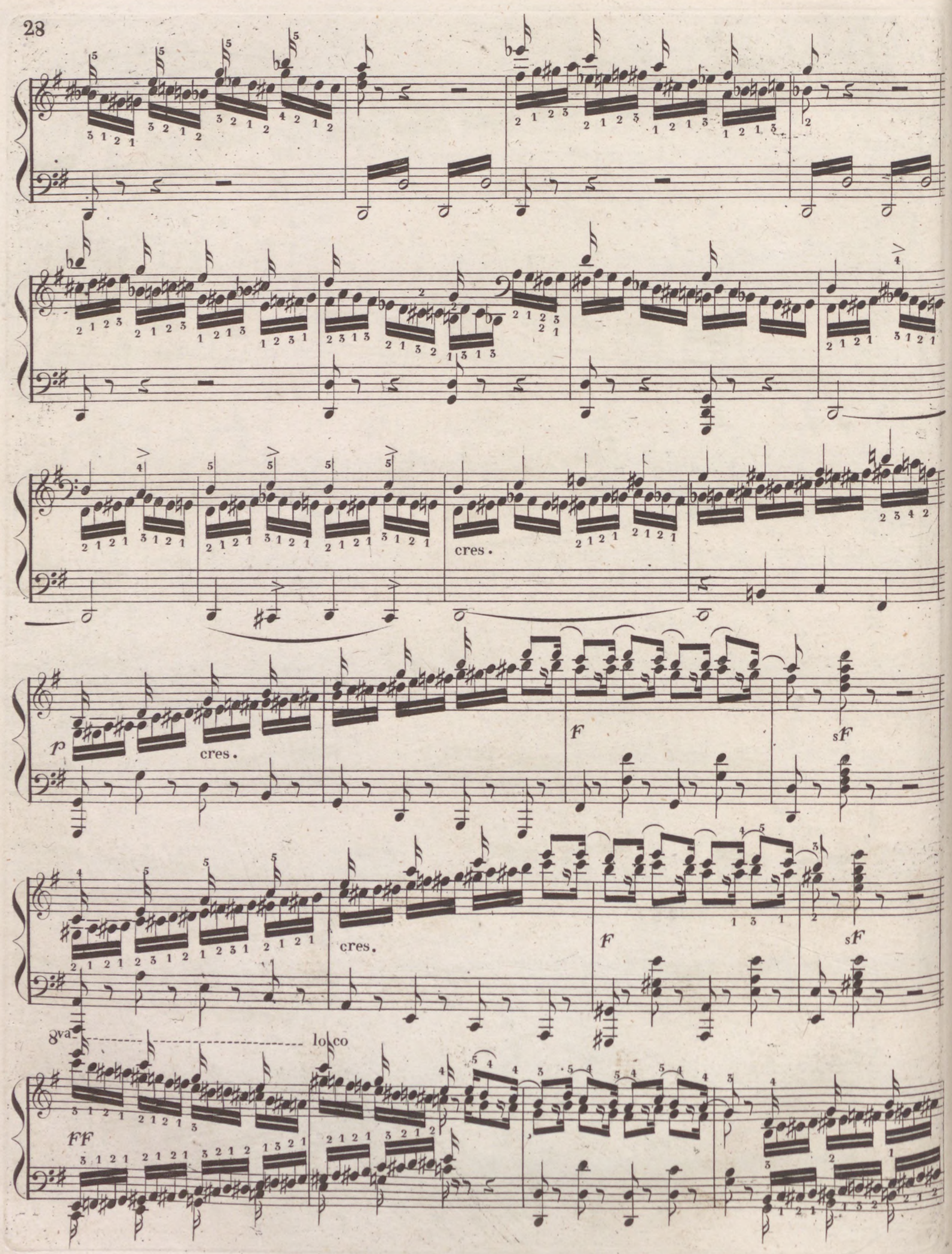
cres.
cres.
F
sF
cres.
F
sF
8va
loco
FF

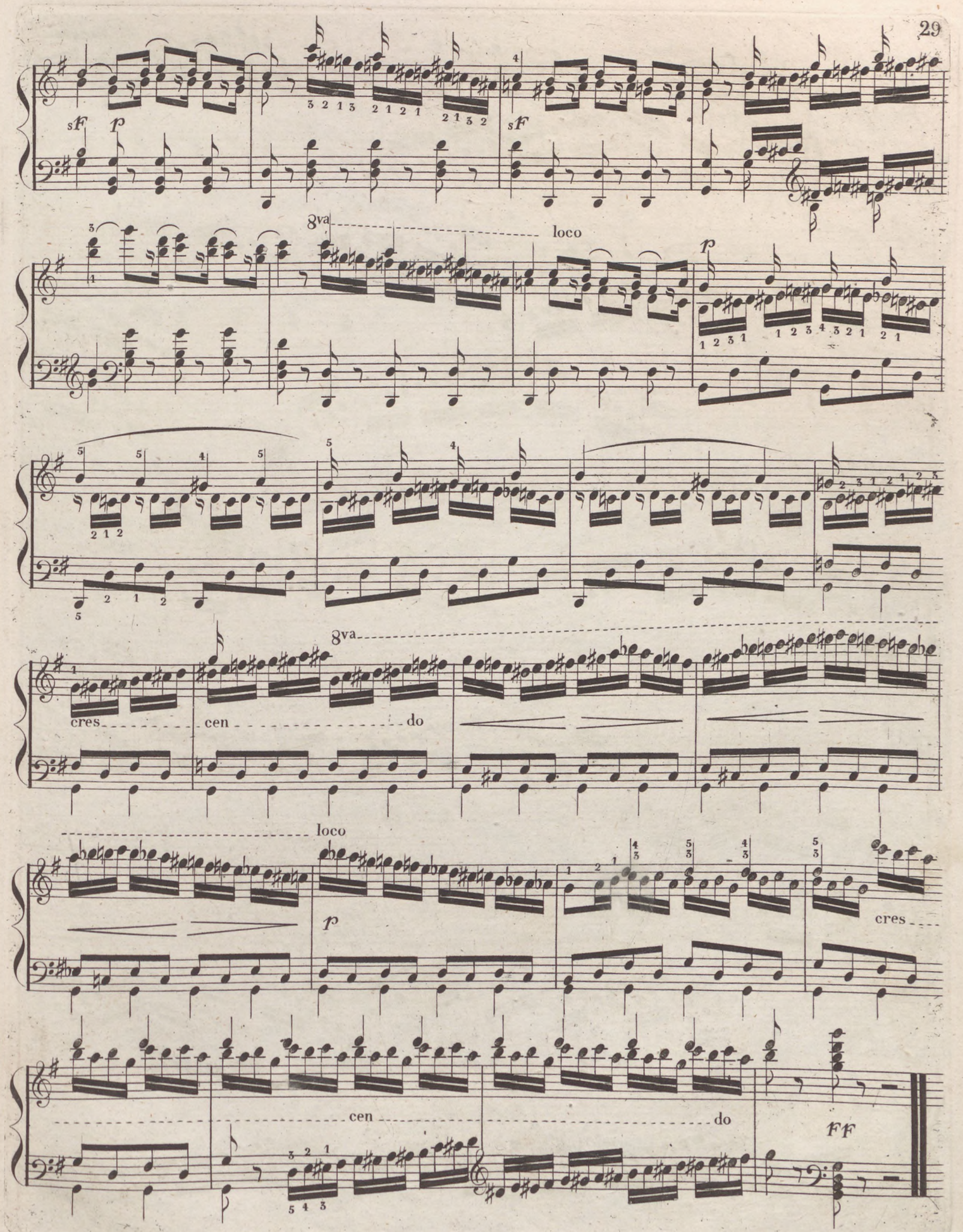
sf
p
sf
8va
loco
p
8va
cres
cen
do
loco
p
cres
cen
do
ff

Clementi

♩ = 80

Ex. 14

Preludio

Vivace non troppo

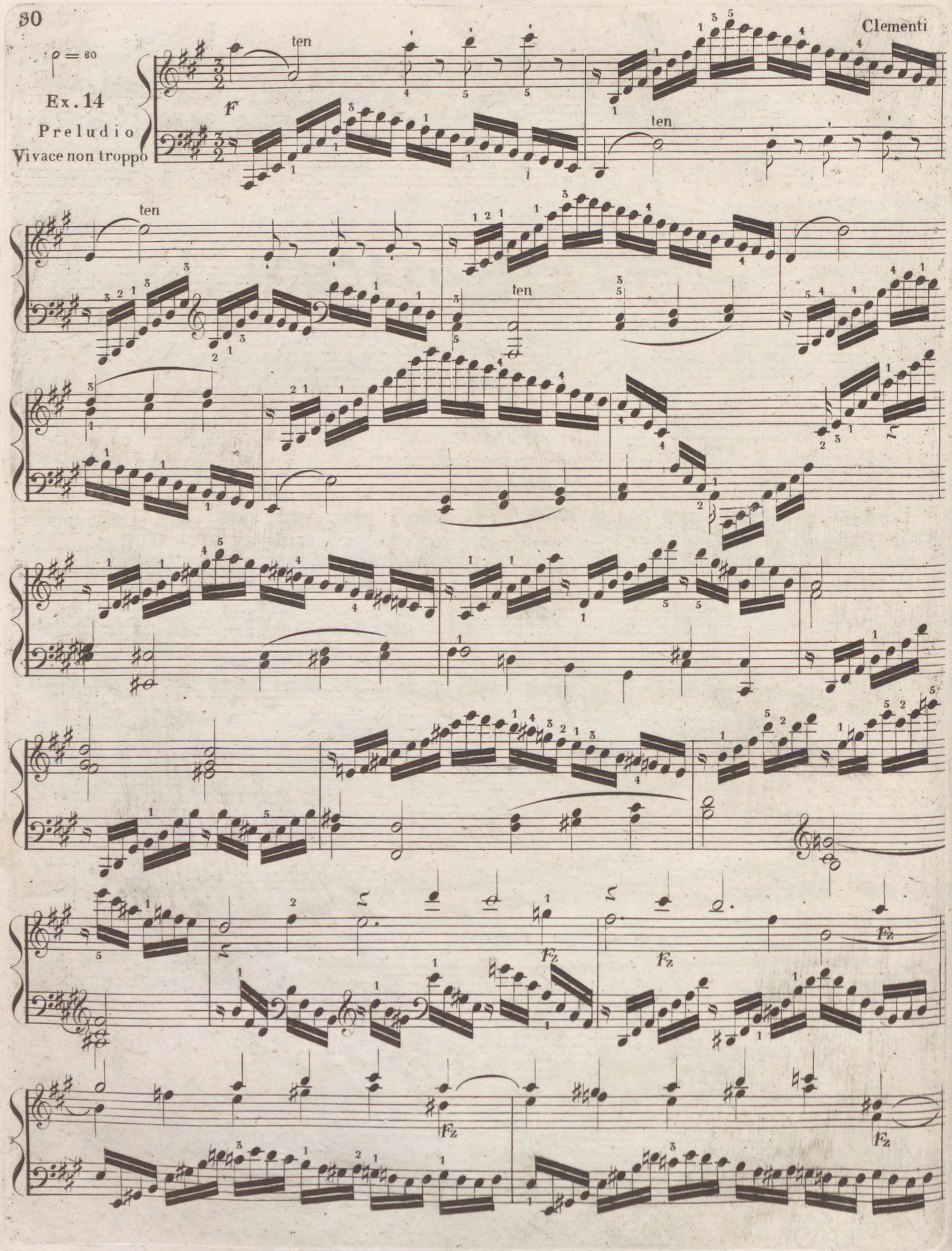

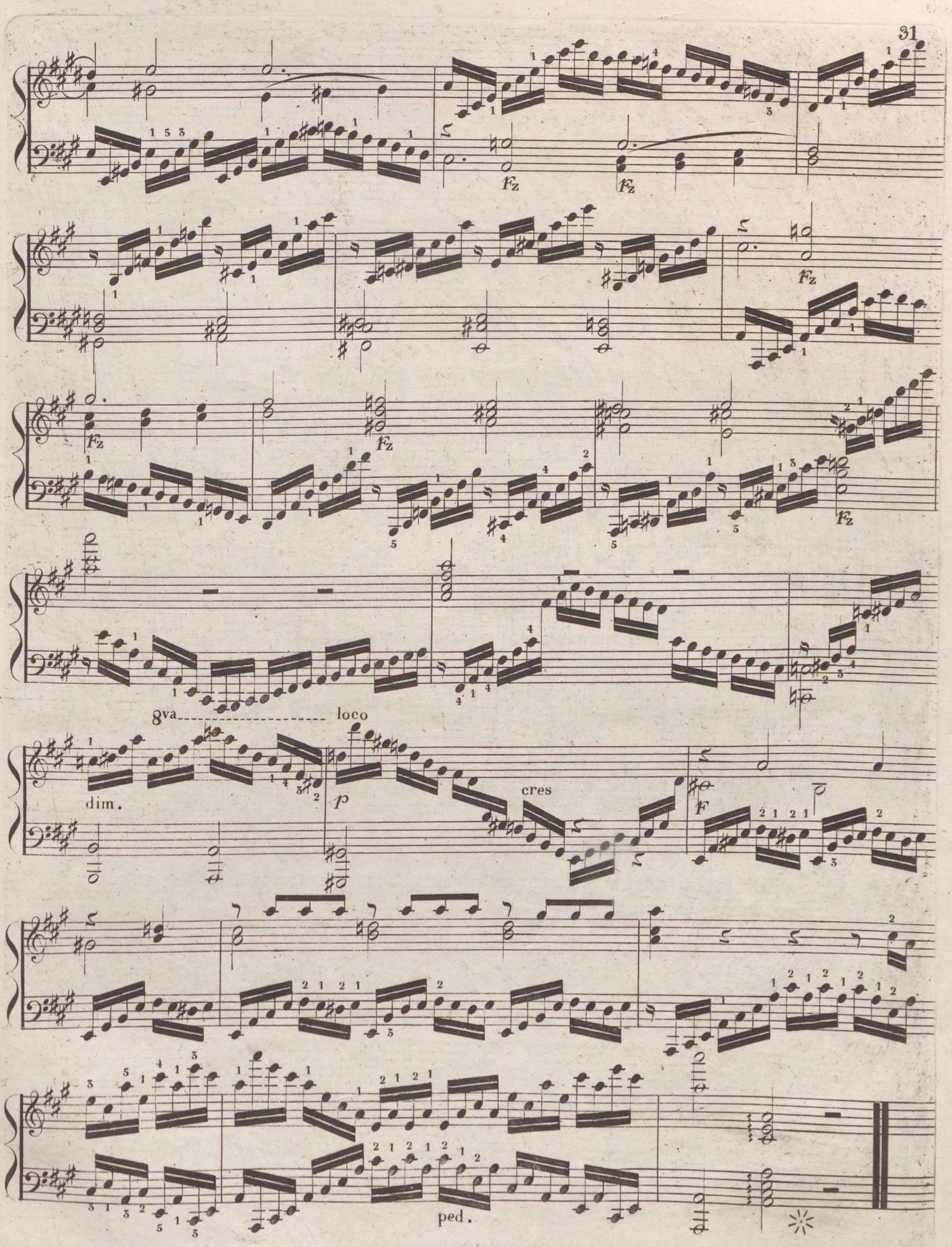
fz
fz
fz
fz
fz
8va
loco
dim.
p
cres
F
ped.

♩ = 152

Ex. 15.

Allegro assai

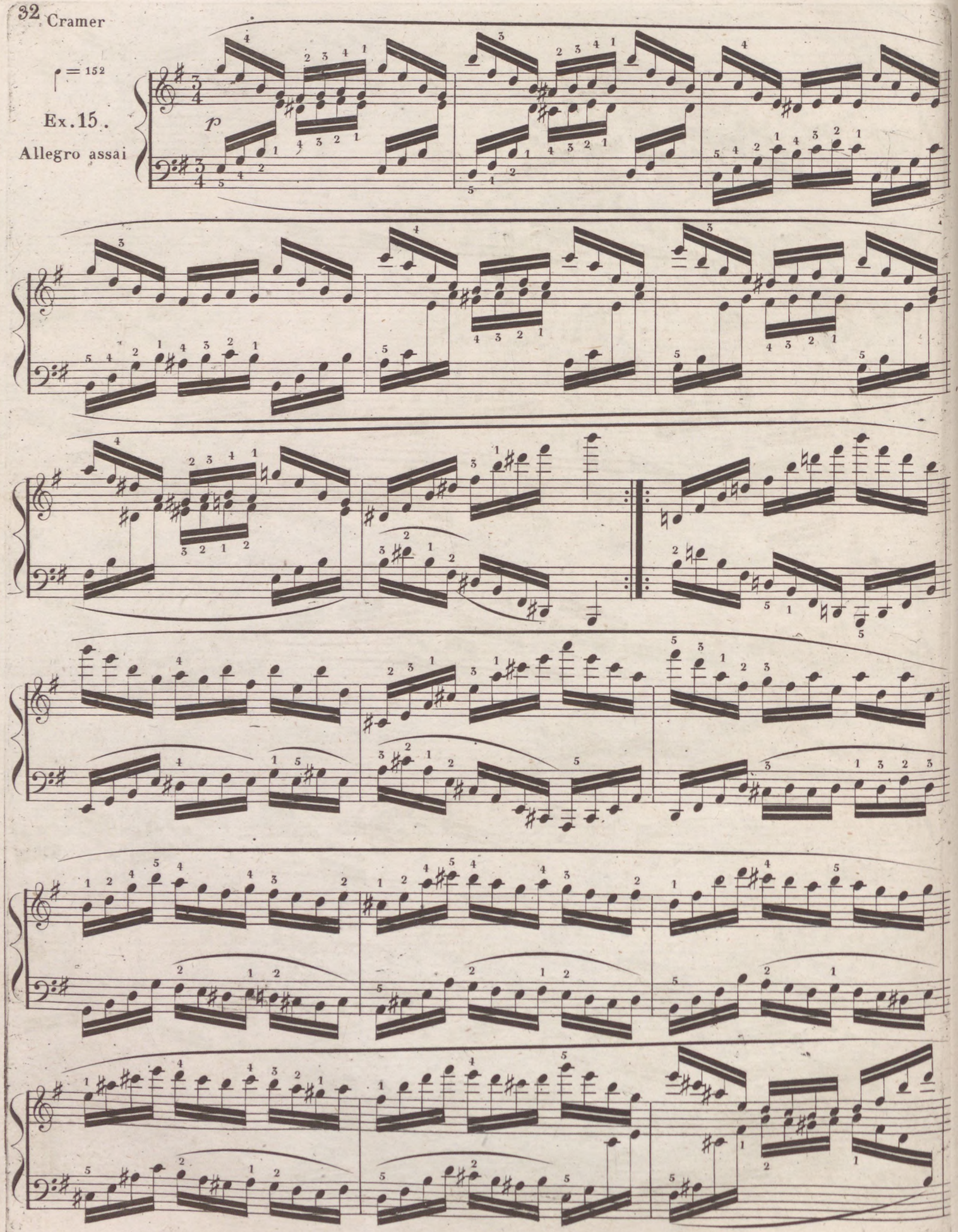

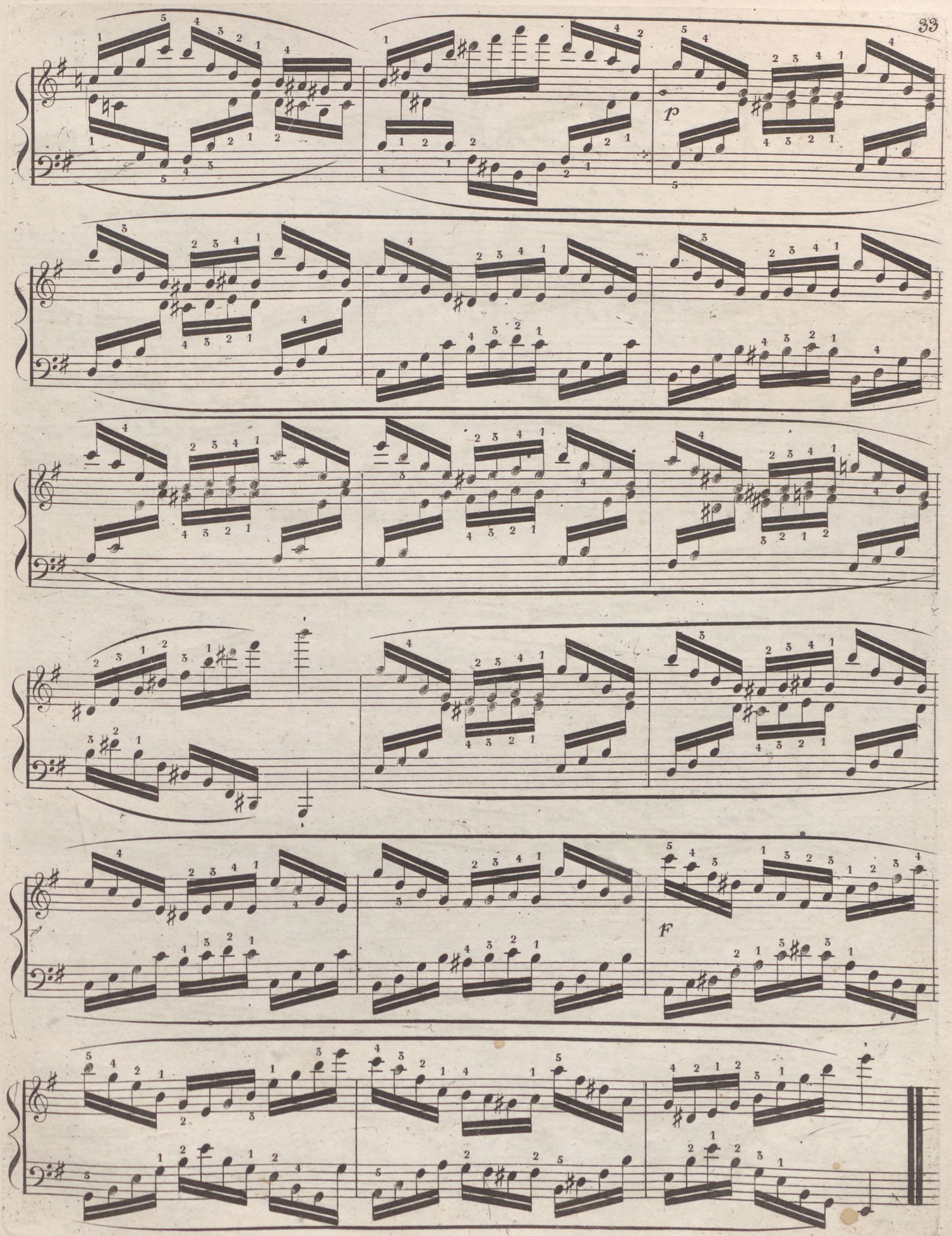
p
F

♩ = 76

Ex. 16.

Allegro

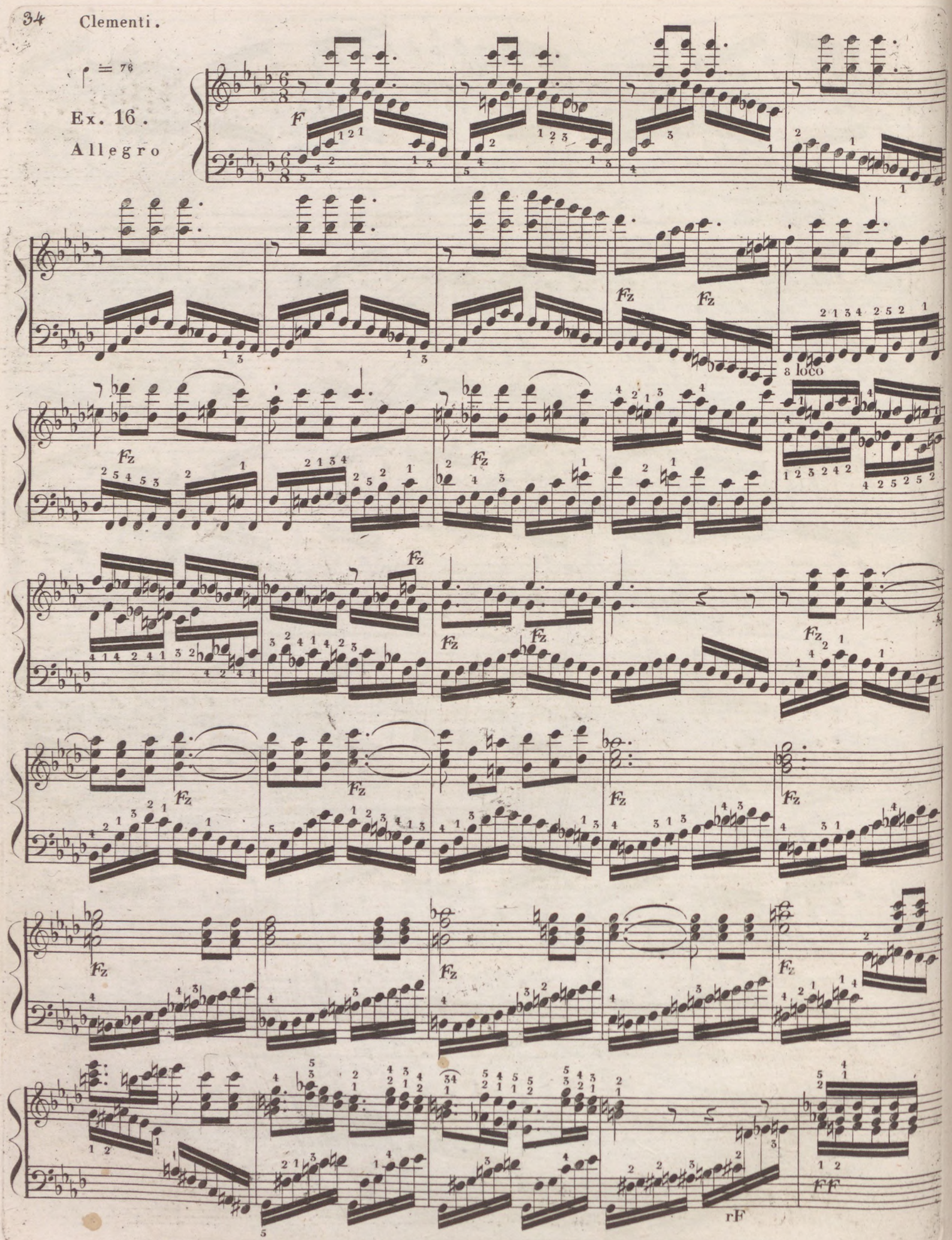

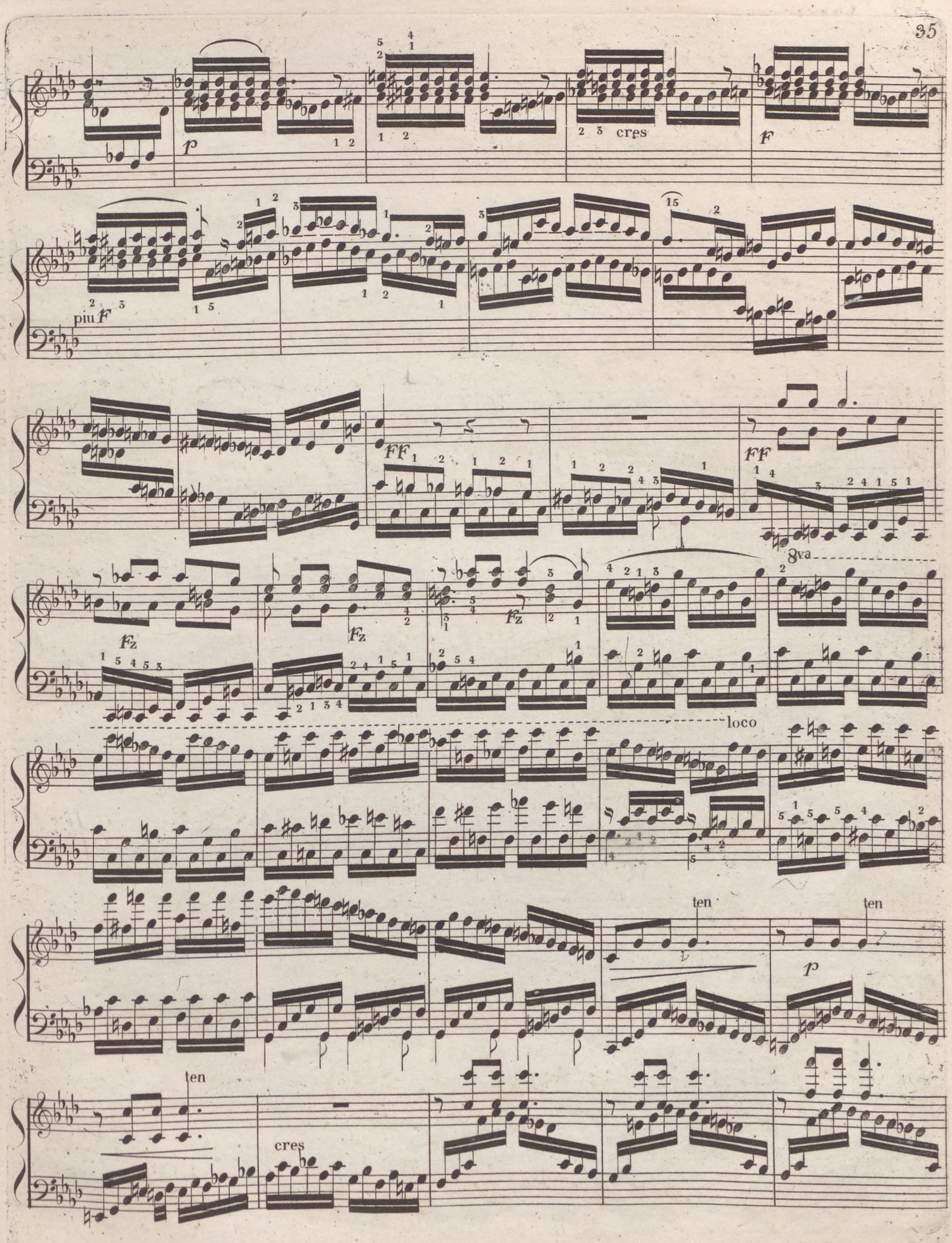
p
cres
F
piu F
FF
FF
fz
fz
fz
8va
loco
ten
ten
p
ten
cres

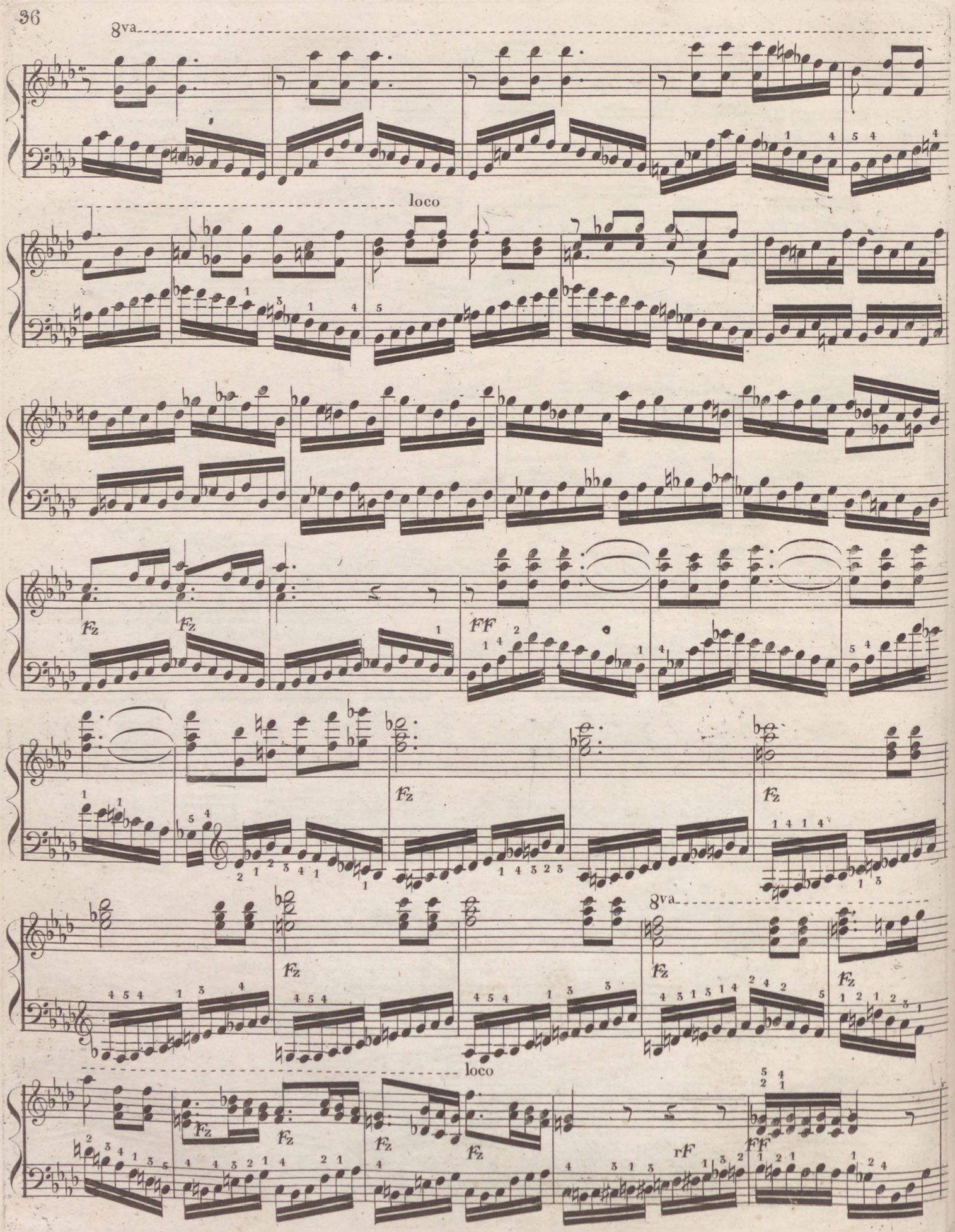
8va
loco
fz
ff
8va
loco
rf
ff

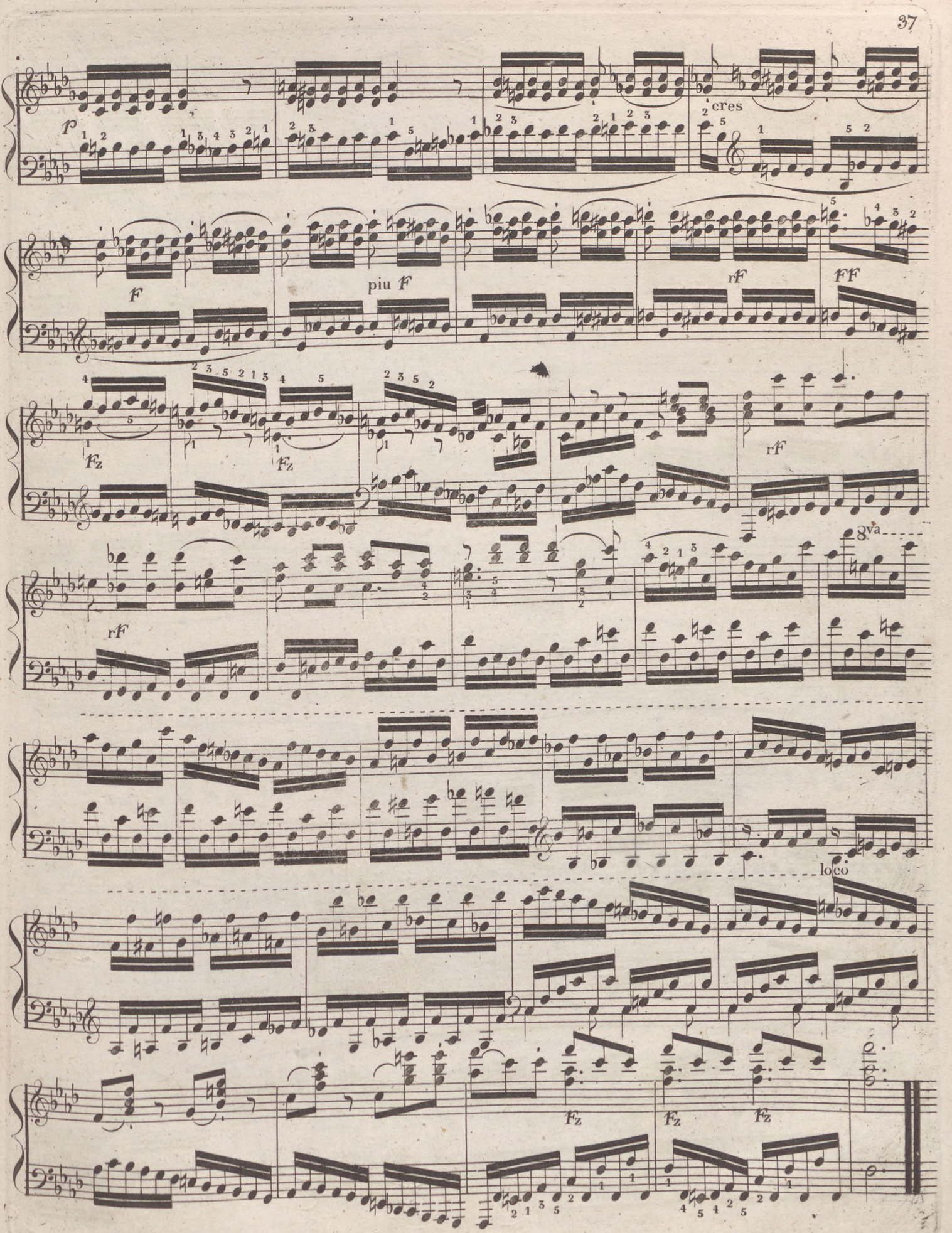
p
cres
F
piu F
rF
FF
Fz
Fz
rF
rF
8va
loco
Fz
Fz
Fz

♩ = 138

Ex. 17.

Allegro moderato

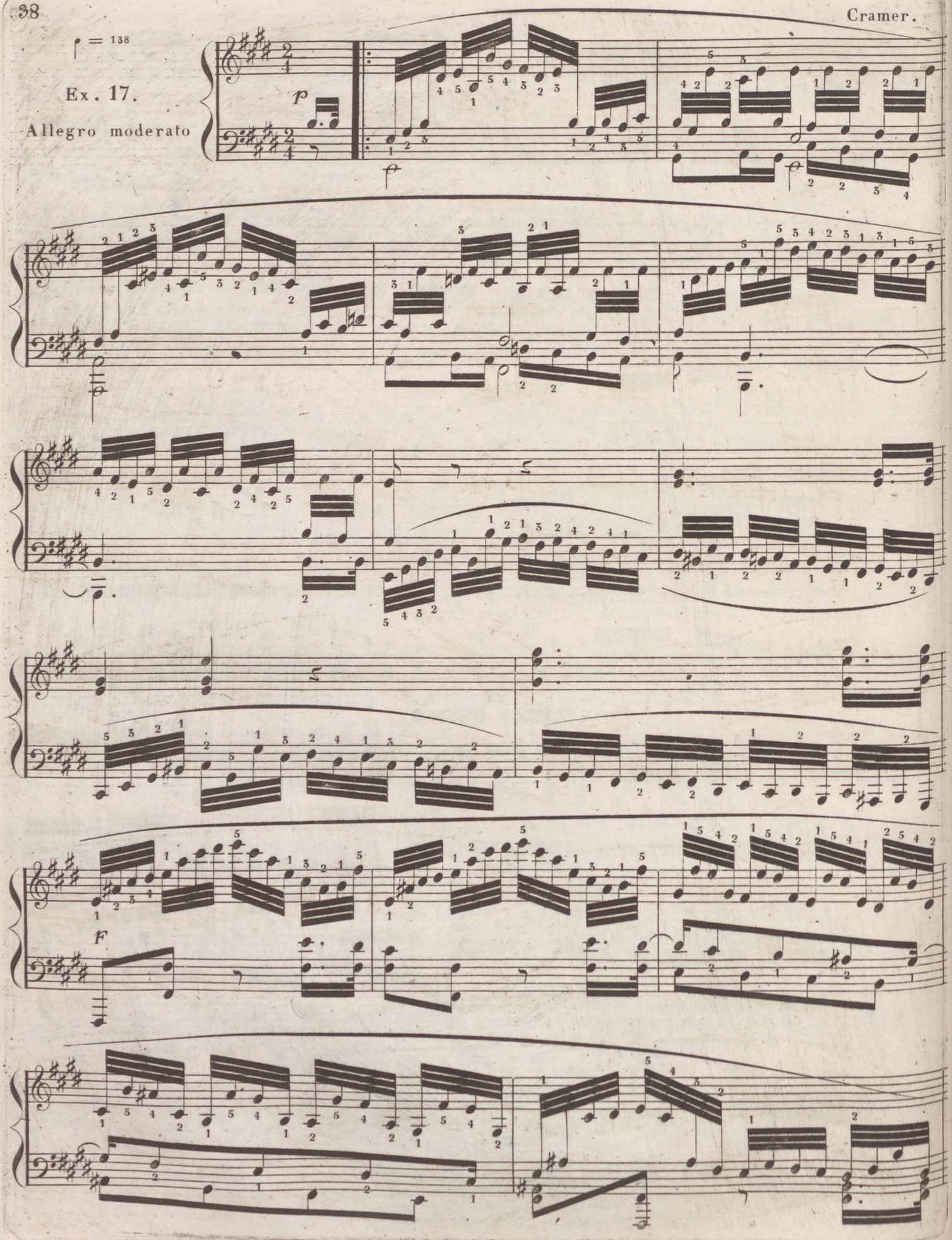

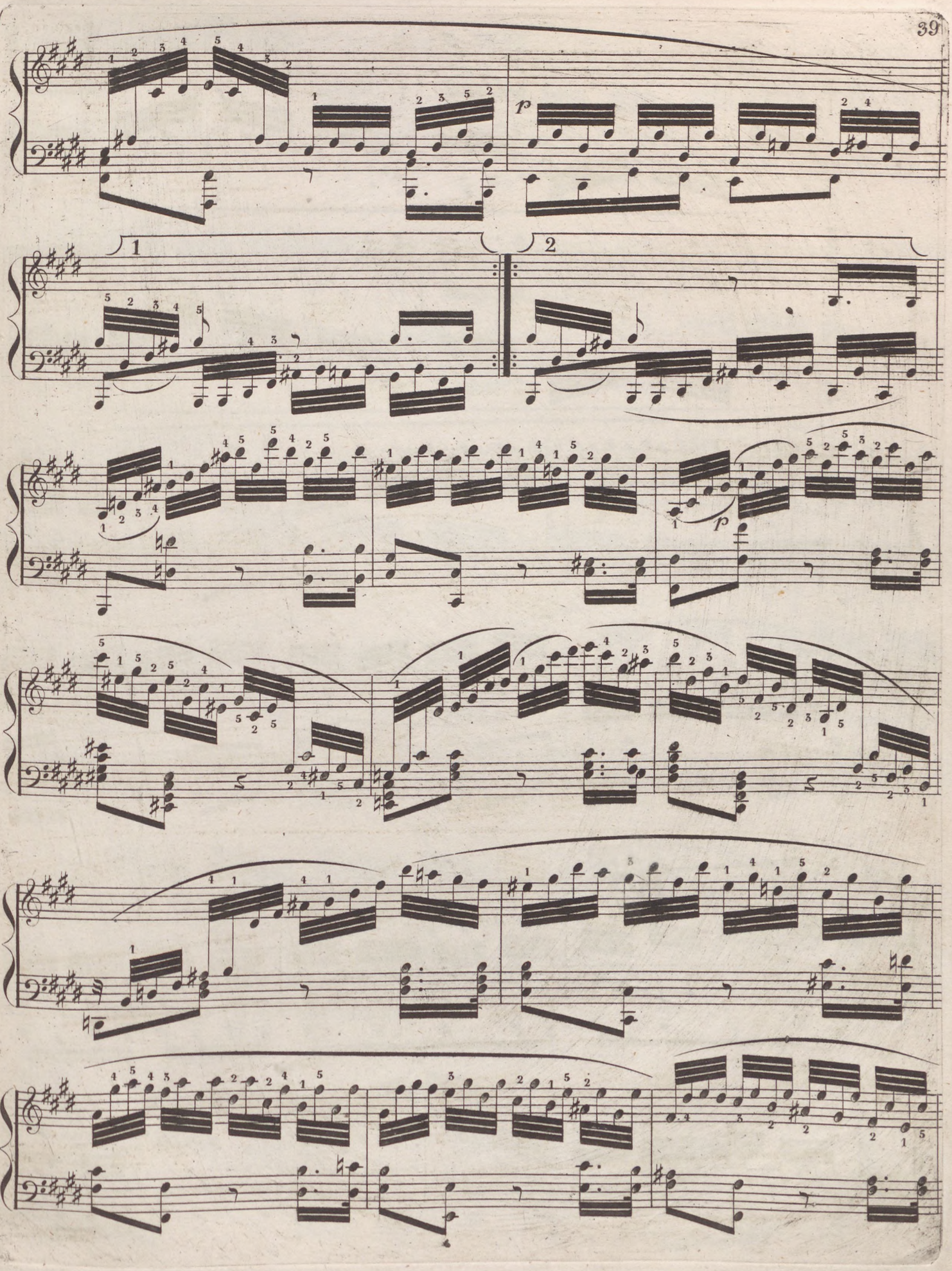
p
1
2
p

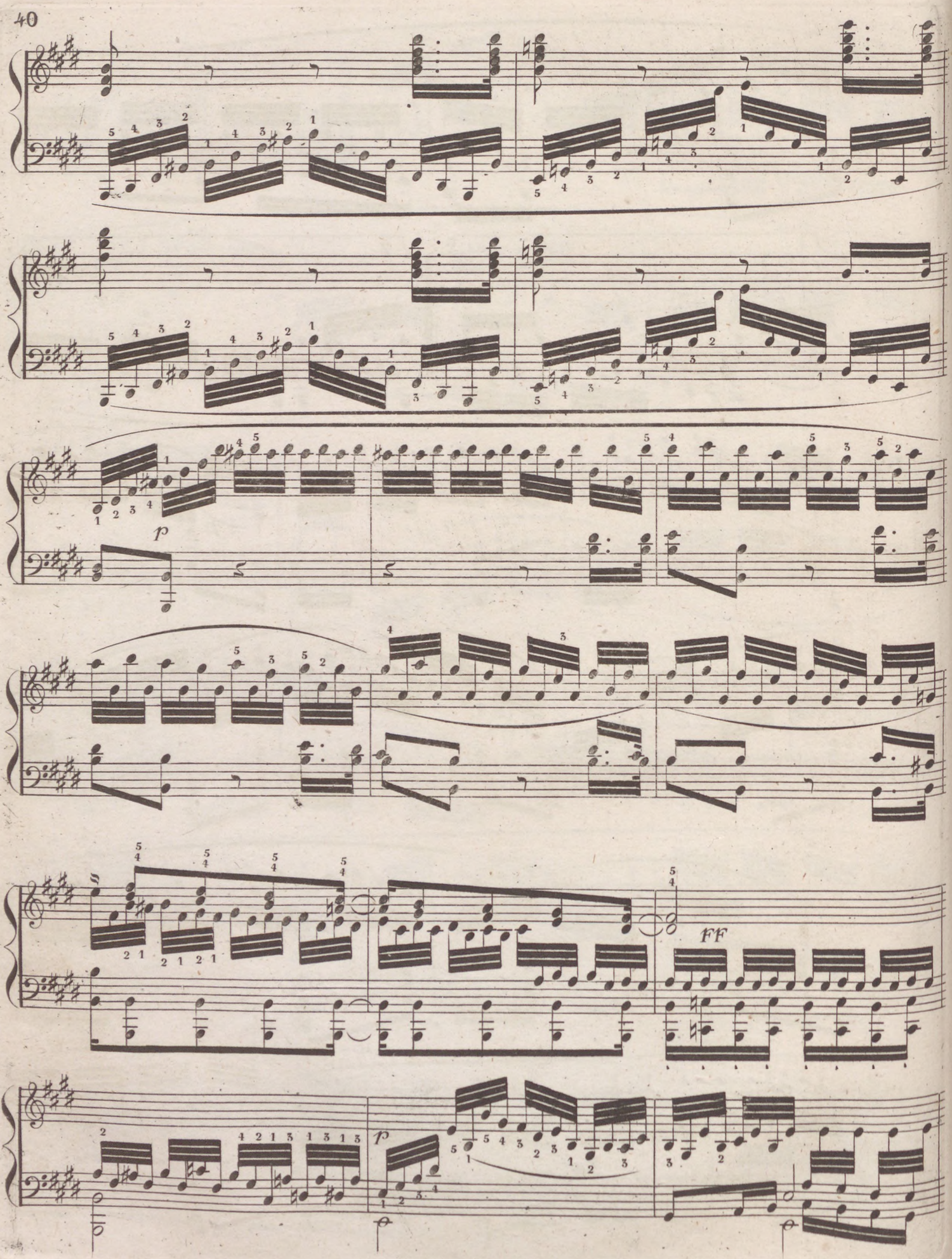
p
FF
p

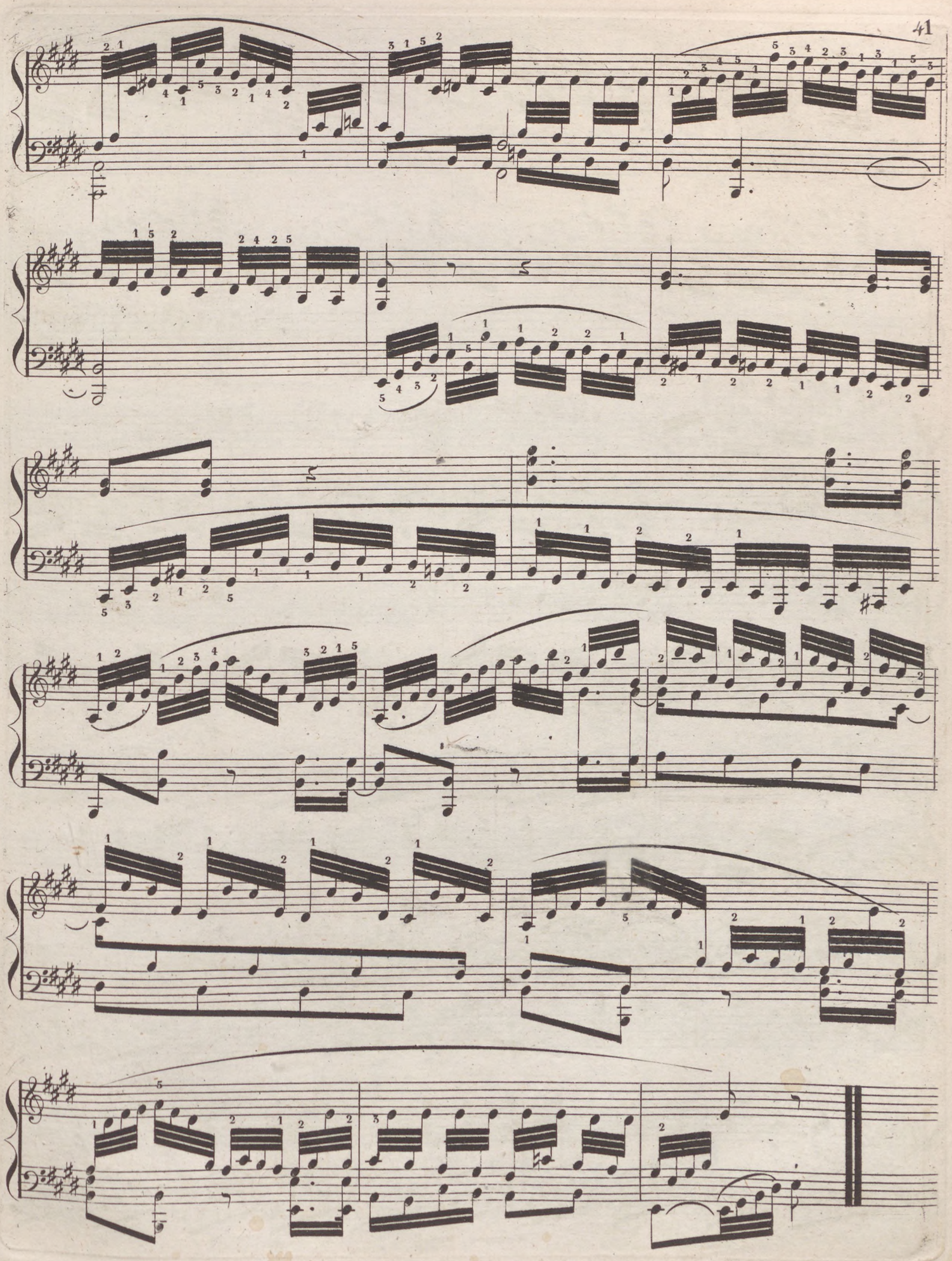

Ries.

Ex. 18.

Allegro

F Risoluto.

8va

loco

p

Espressivo.

cres

dim.

ten ten

pp

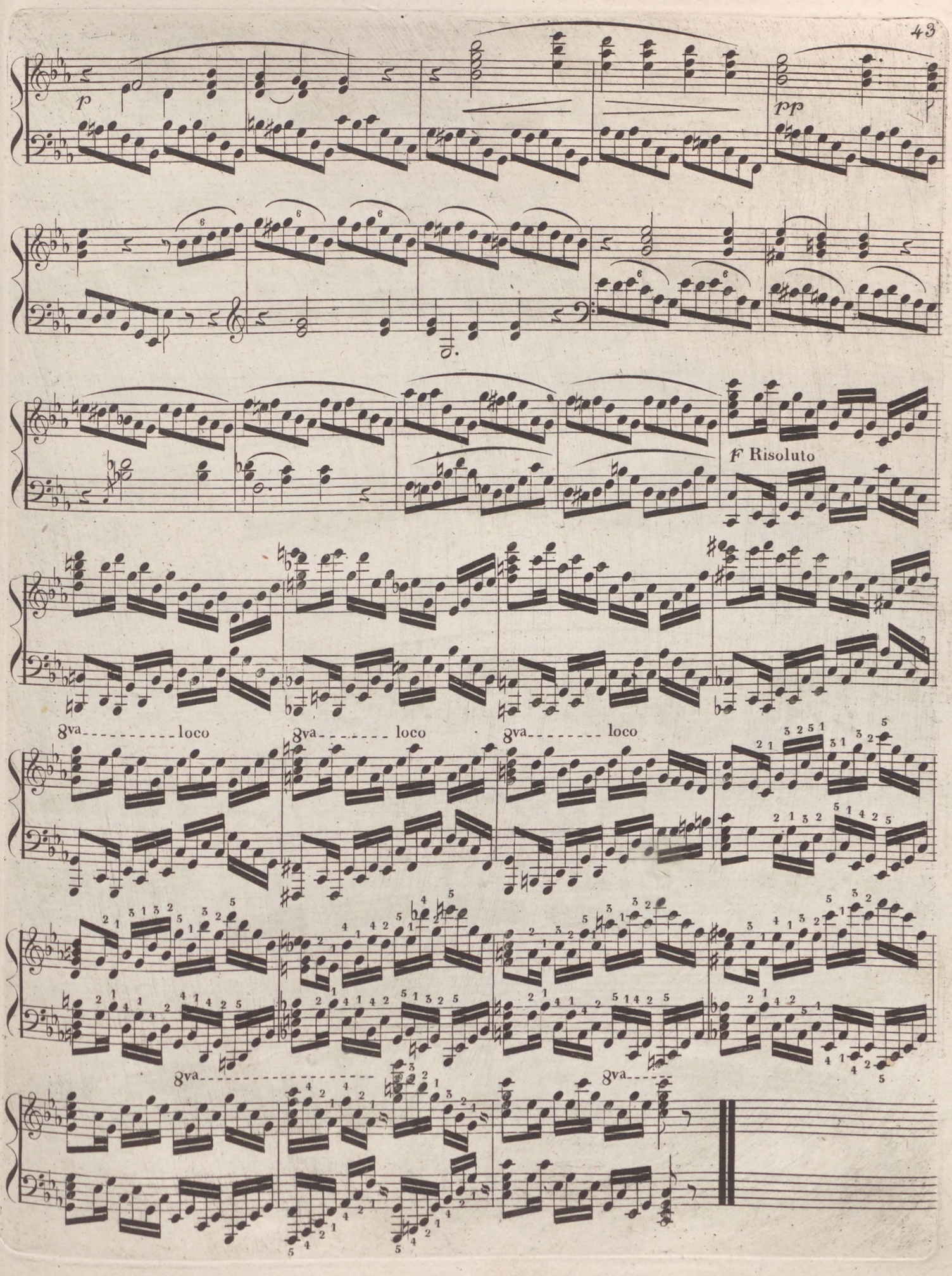
p
pp
F Risoluto
8va loco
8va loco
8va loco
8va
8va

♩ = 138

Ex. 19.

Allegro

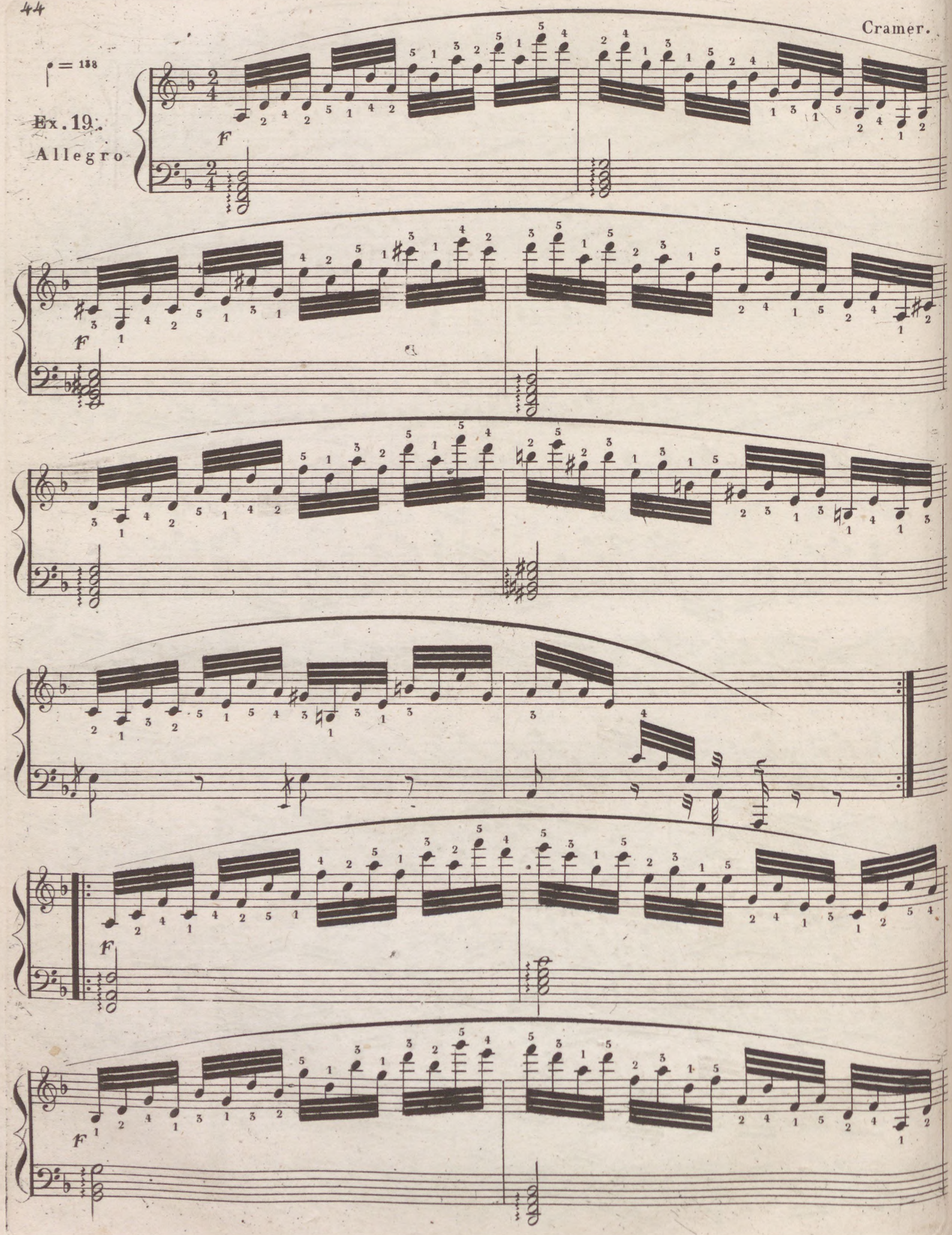

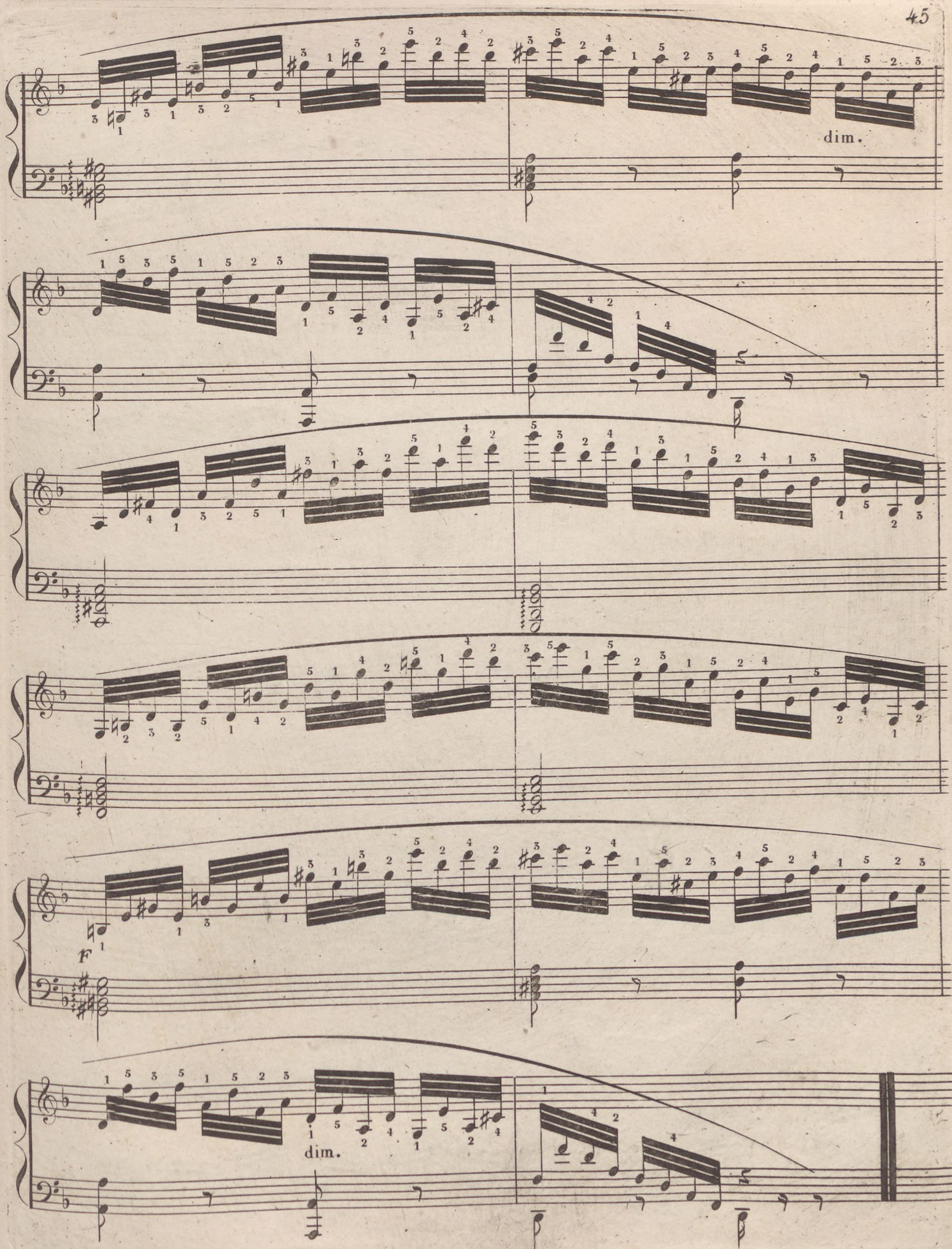
dim.
F
dim.

Cramer.

♩ = 138

Ex. 20.

Allegro

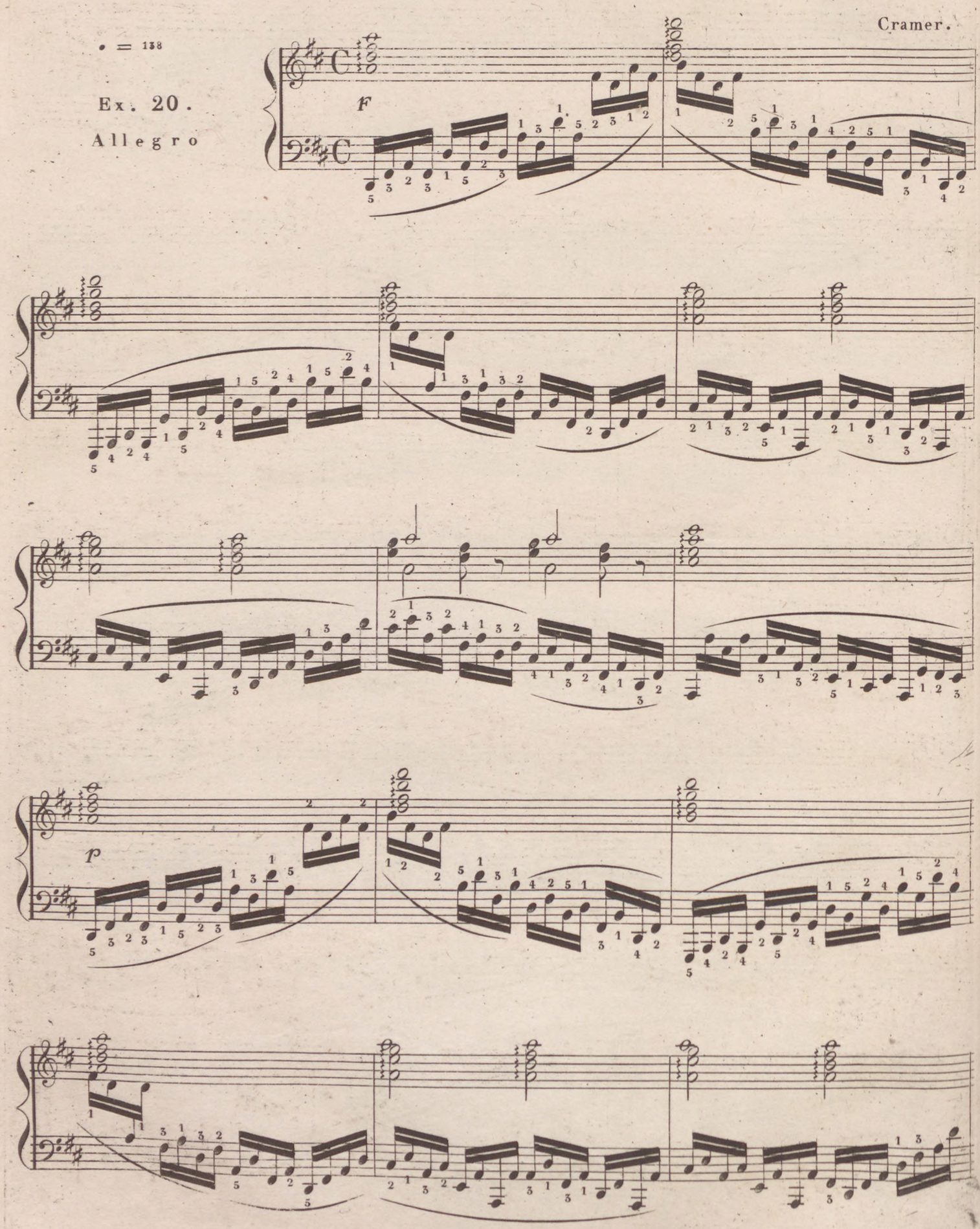

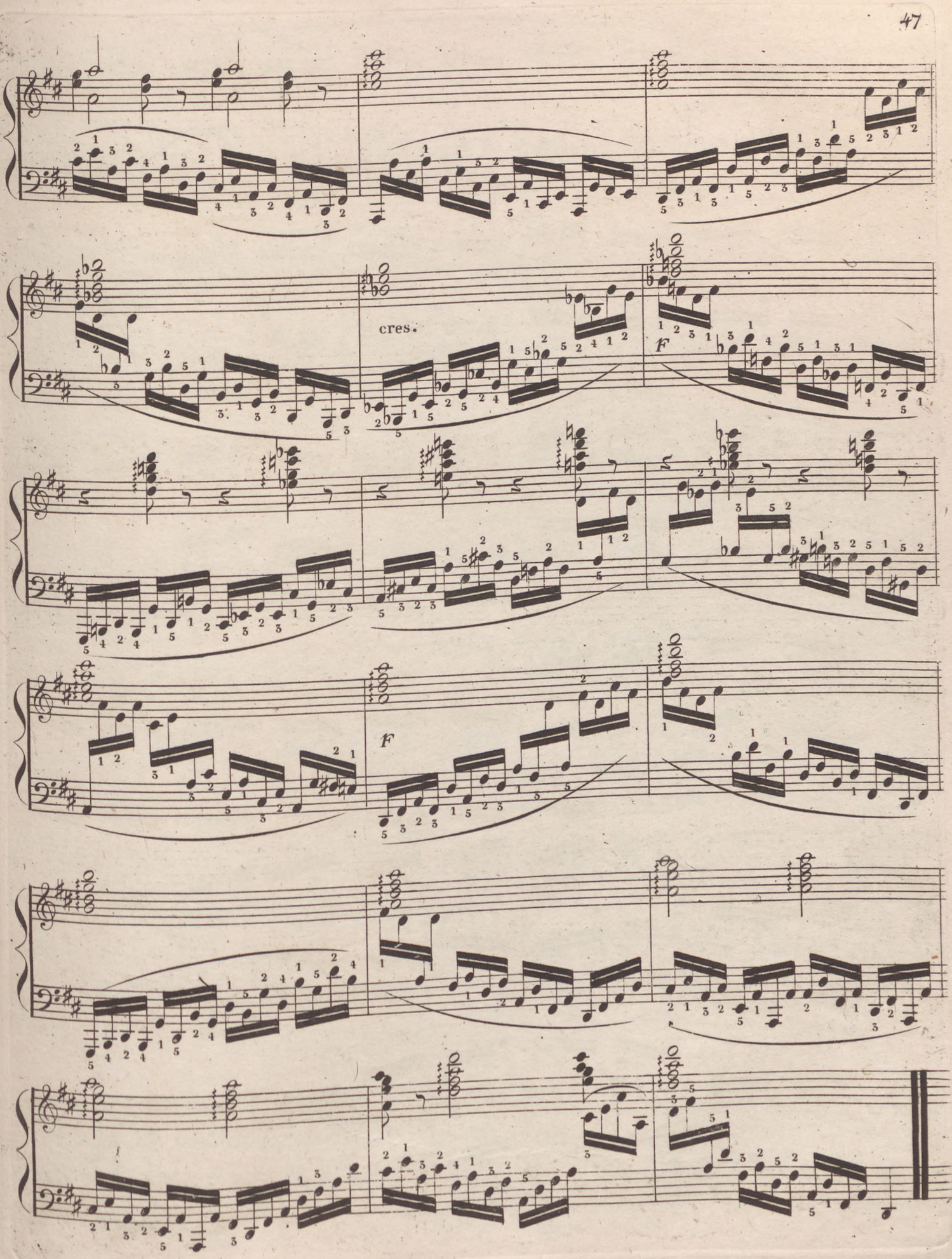
cres.
F
F

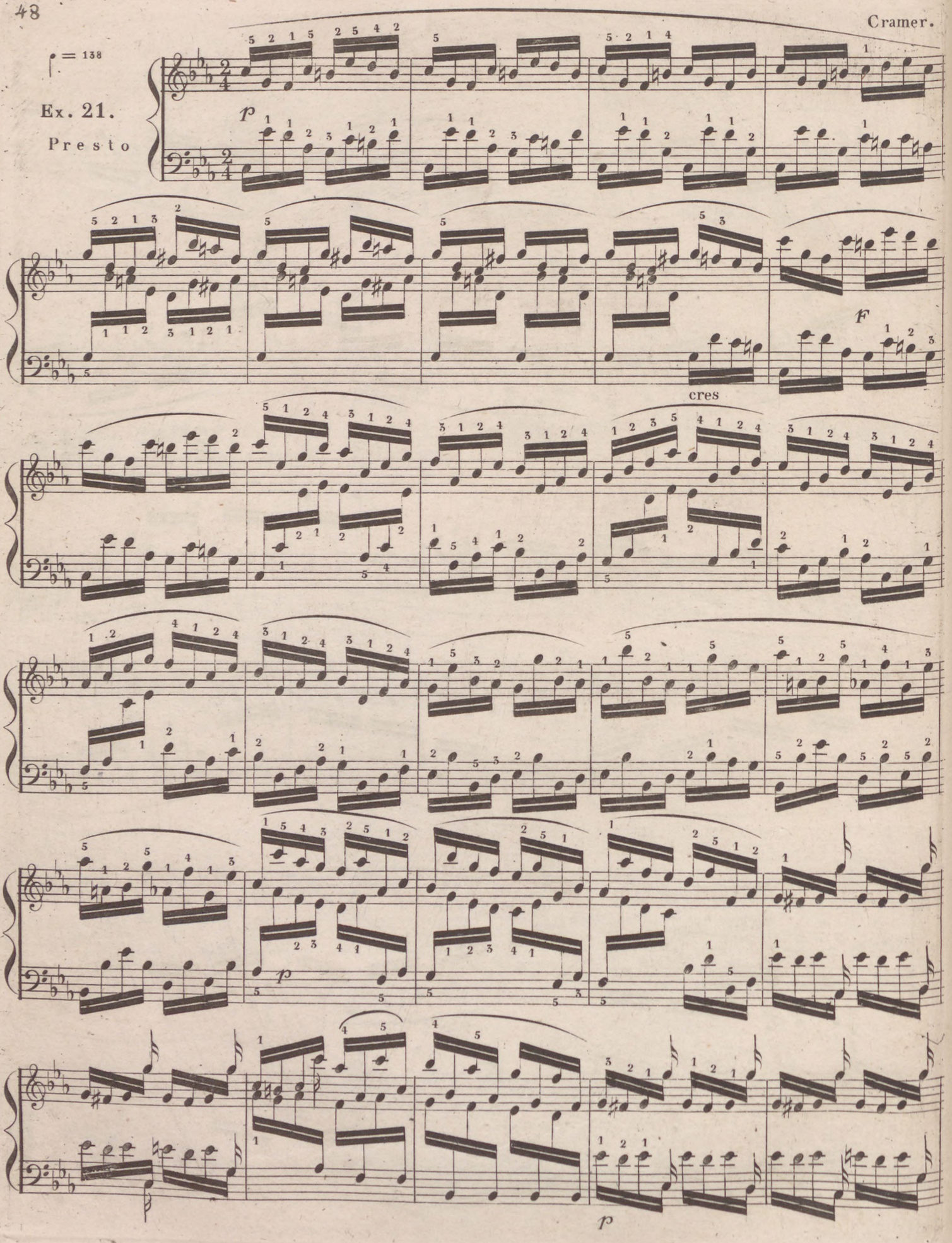
♩ = 138
Ex. 21.
Presto
p
F
cres
p
p

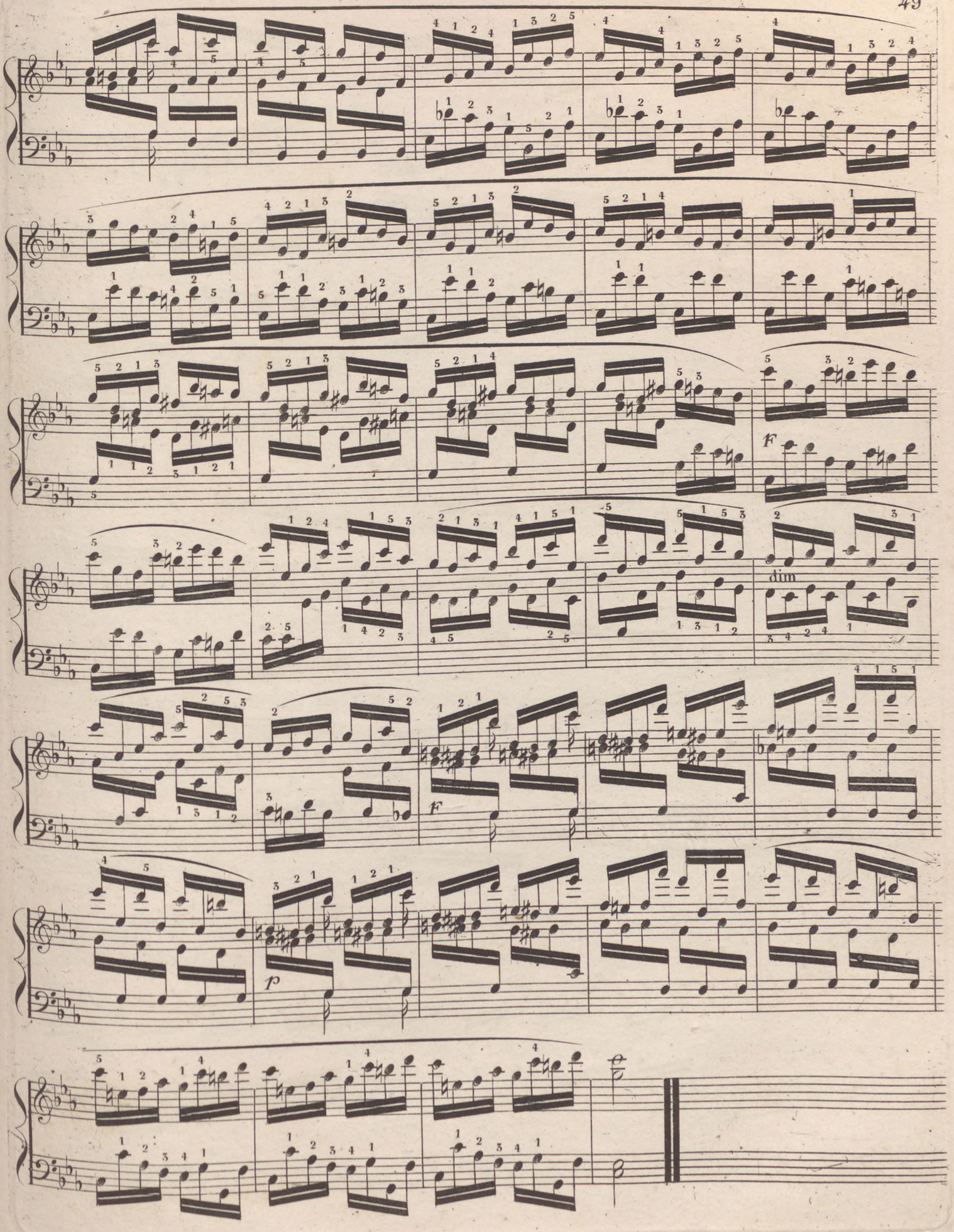
F
dim
F
p

Ex. 22.

Vivace

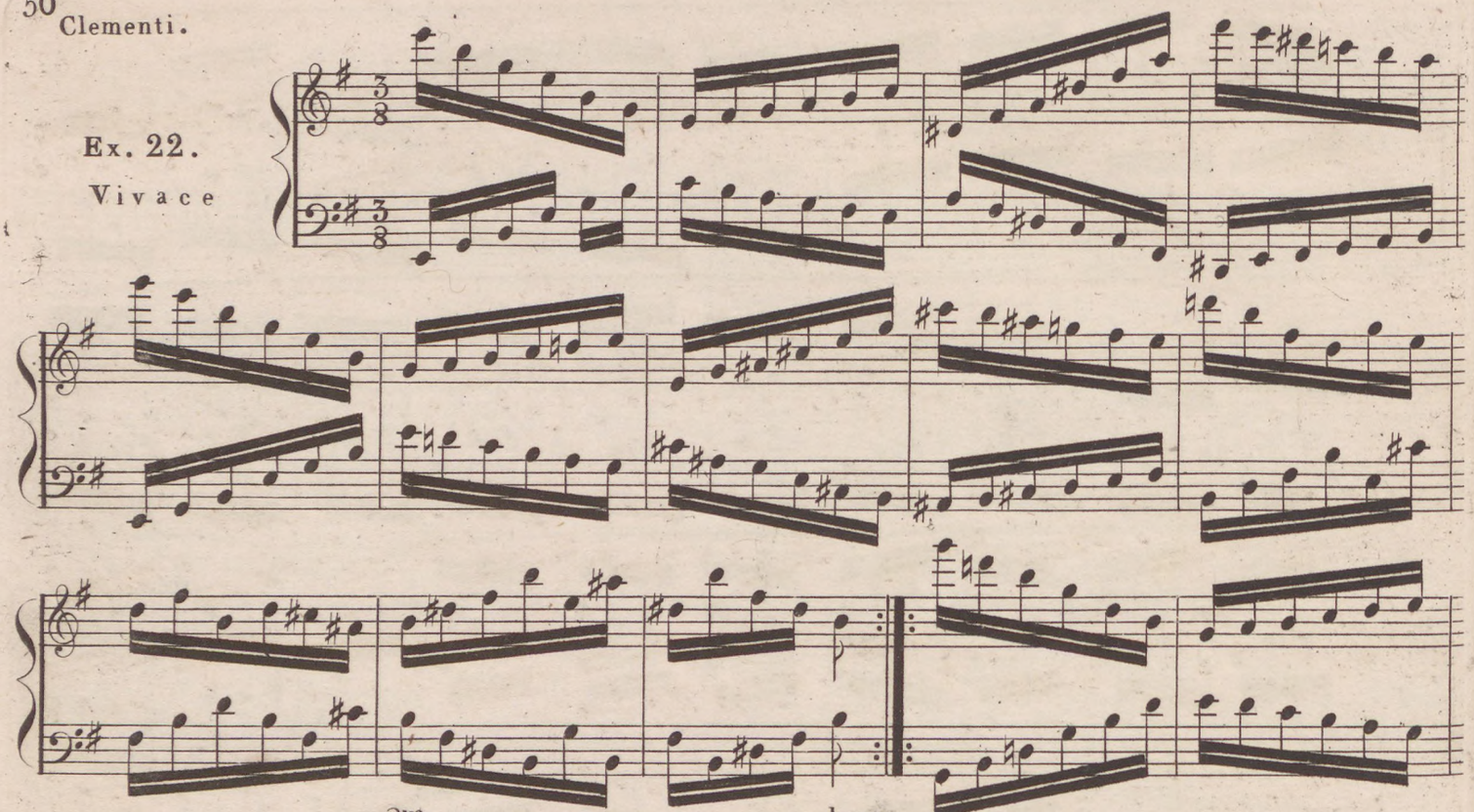

Elibeütések.
Vorschläge.

Clementi.

Ex. 23.

Allegrissimo

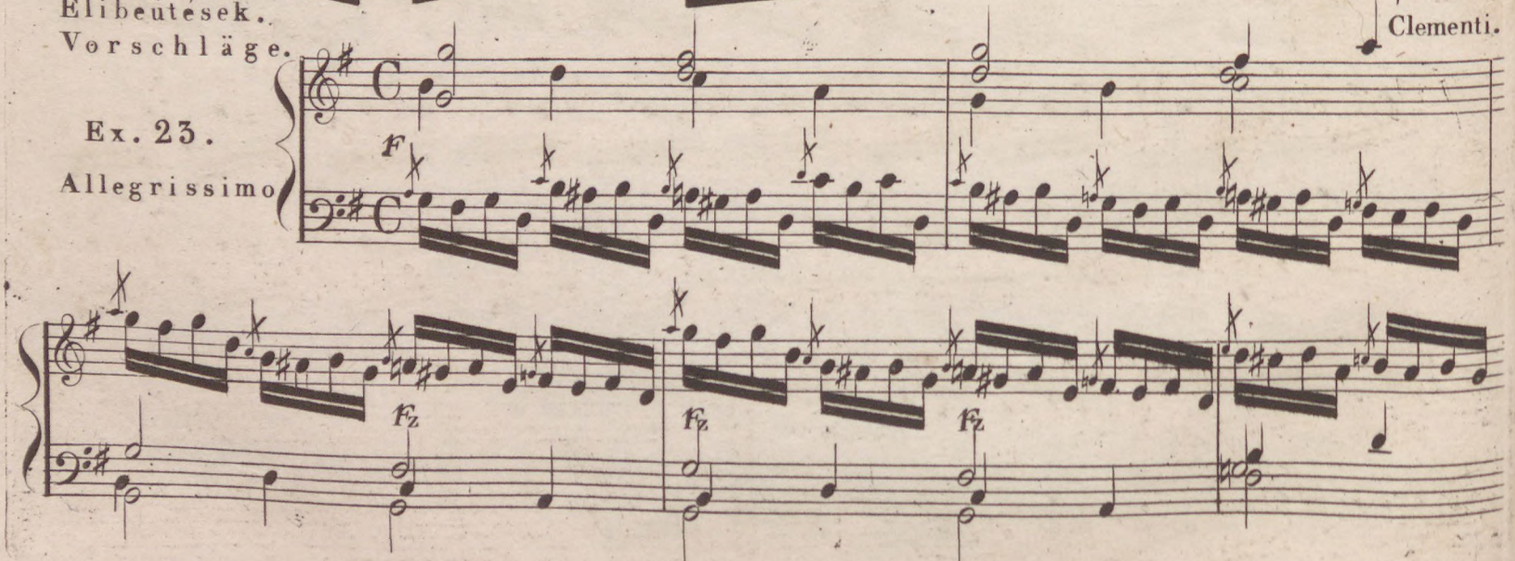

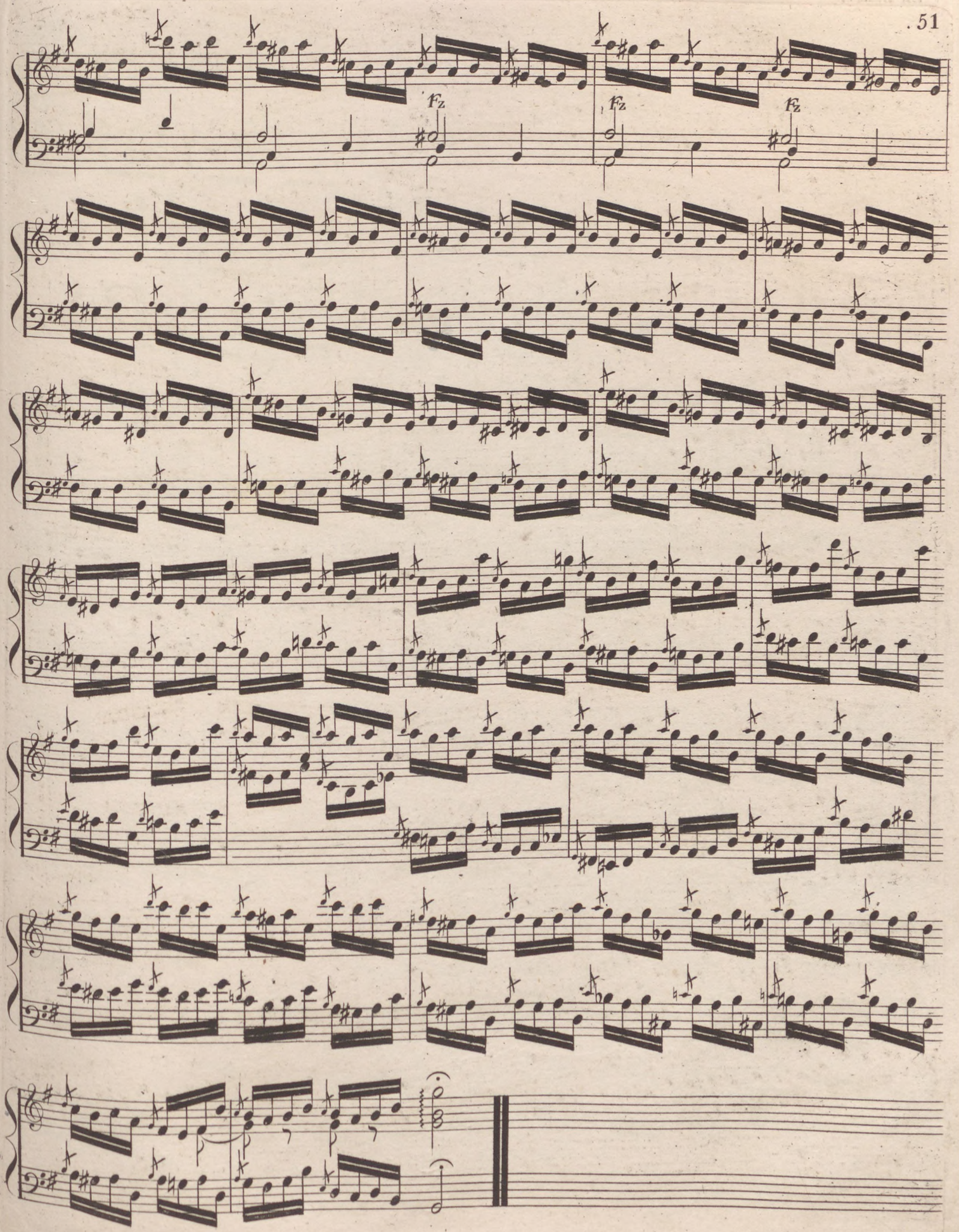
Fz
Fz
Fz

Accordok.
Accorde.

Schmitt.

Ex. 24.

Allegro moderato

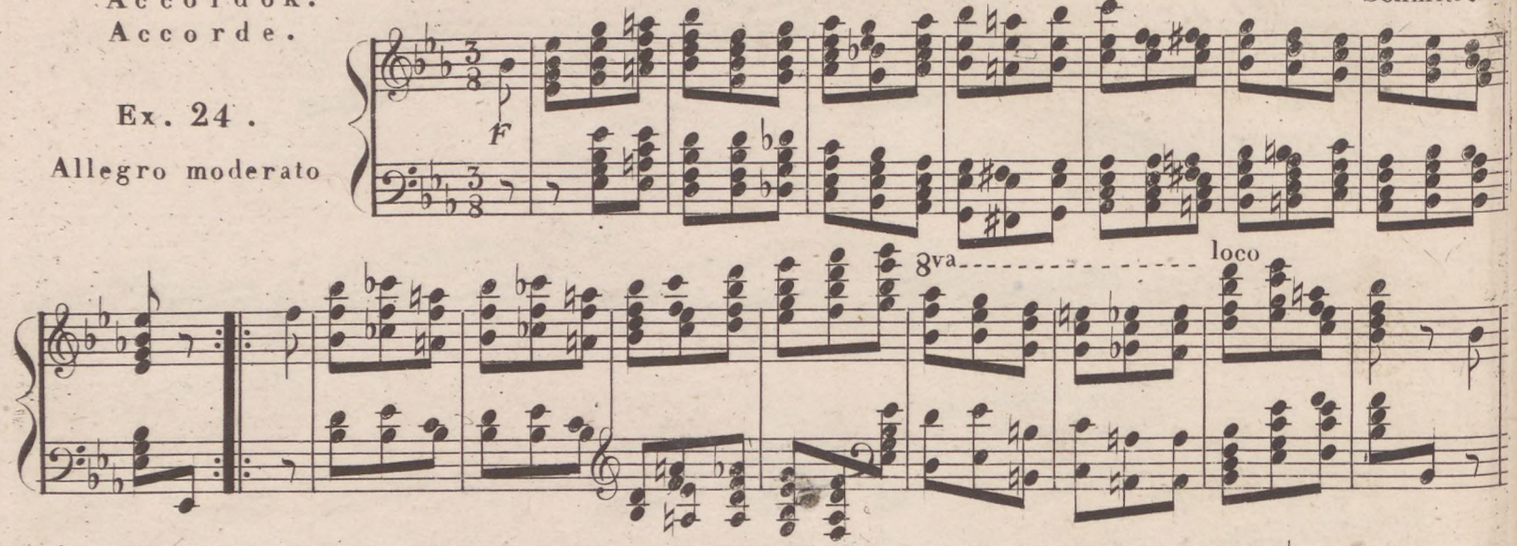

Az Ujjakat újra ütéssel váltani fel.
Die Finger bei wiederholten Noten wechseln.

Schmitt.

Ex. 25.

Allegro

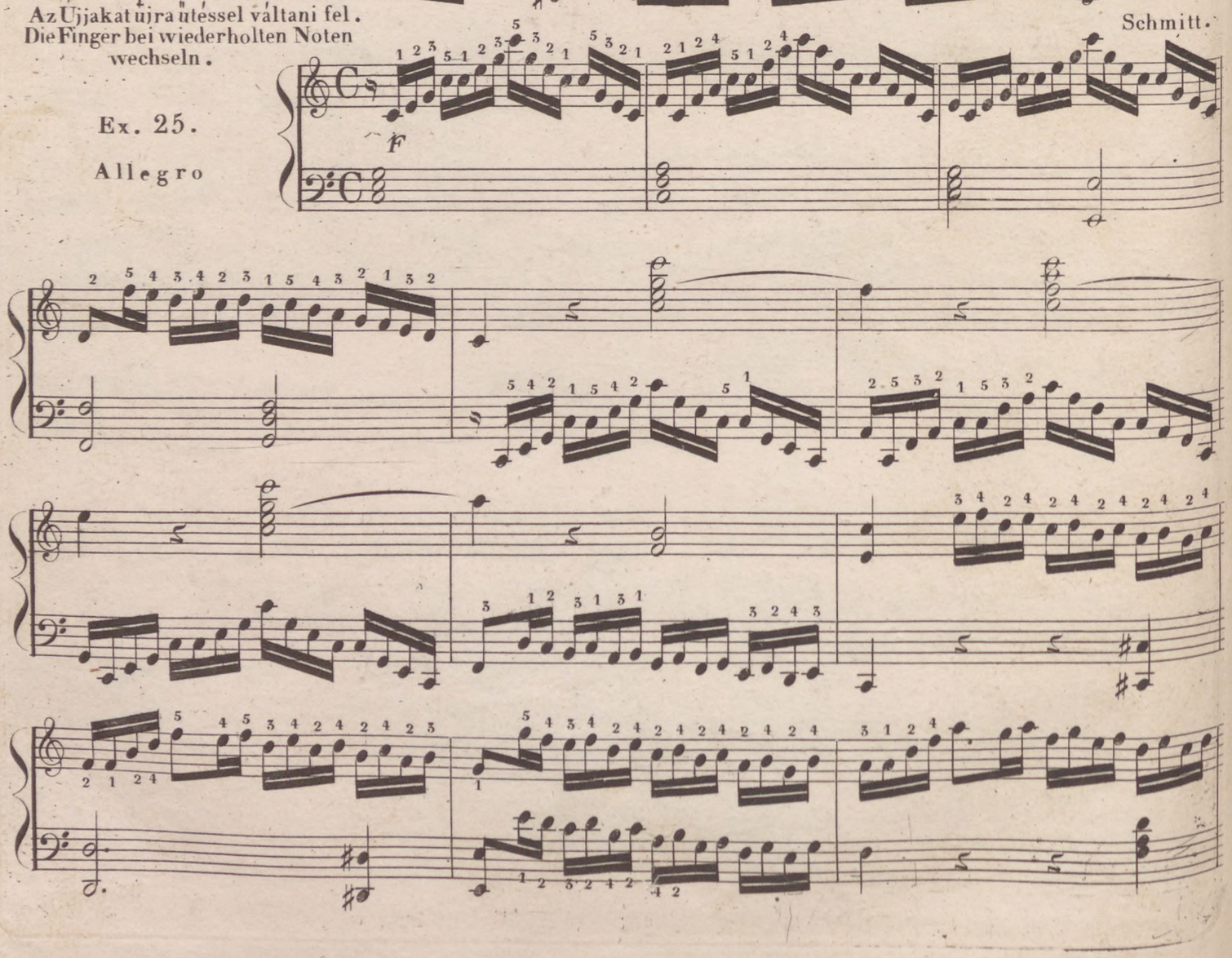

cres.

Fz

tr

ten

sF

Legato

Schmitt.

Ex. 26.

Allegro

F

p

cres

cres

F

Fz

Clementi.

♩ = 72

Ex. 27

Allegro

Legato

fz

FF

fz

dim

p

FF

fz

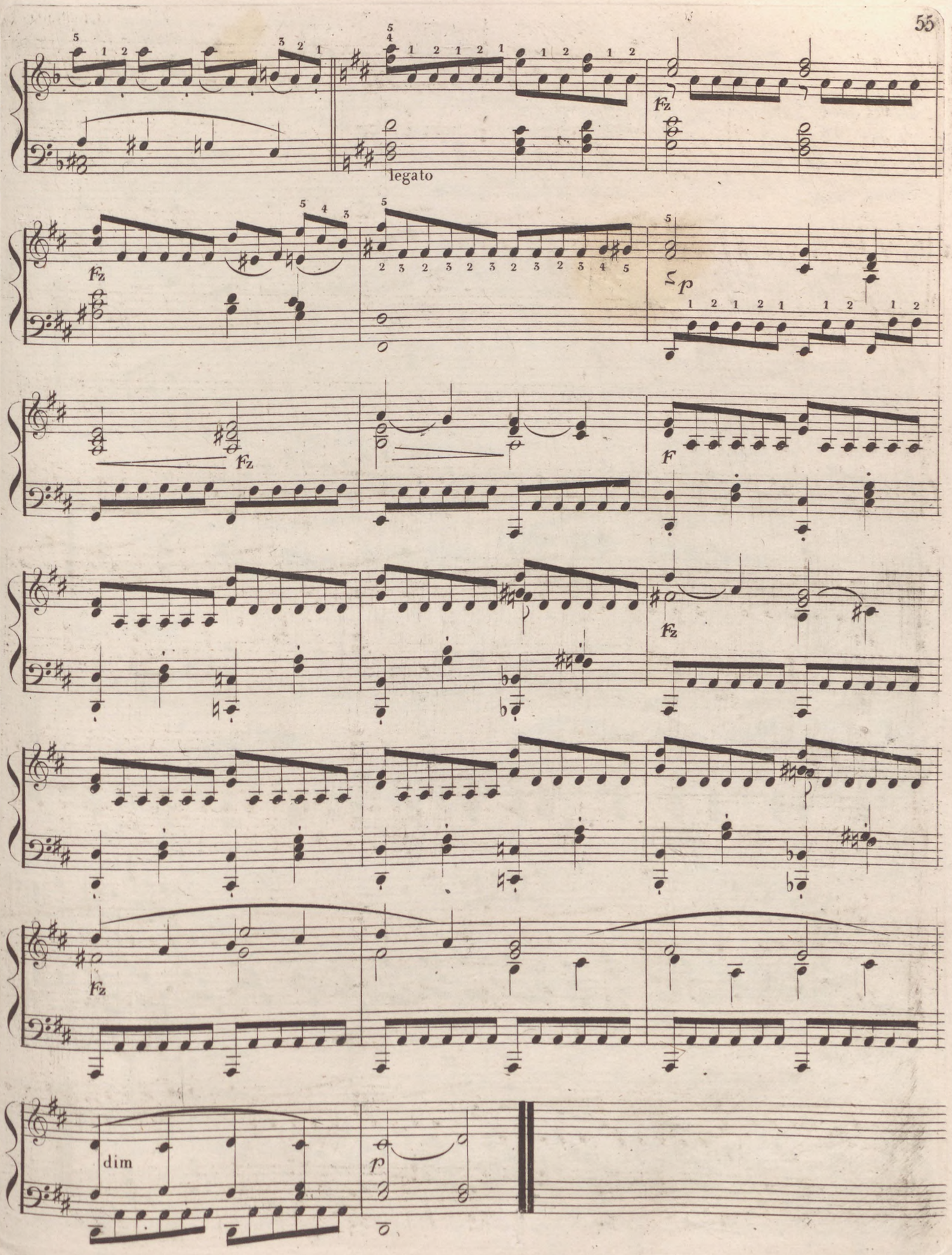
legato
dim

Schmitt.

Ex. 28.

Presto

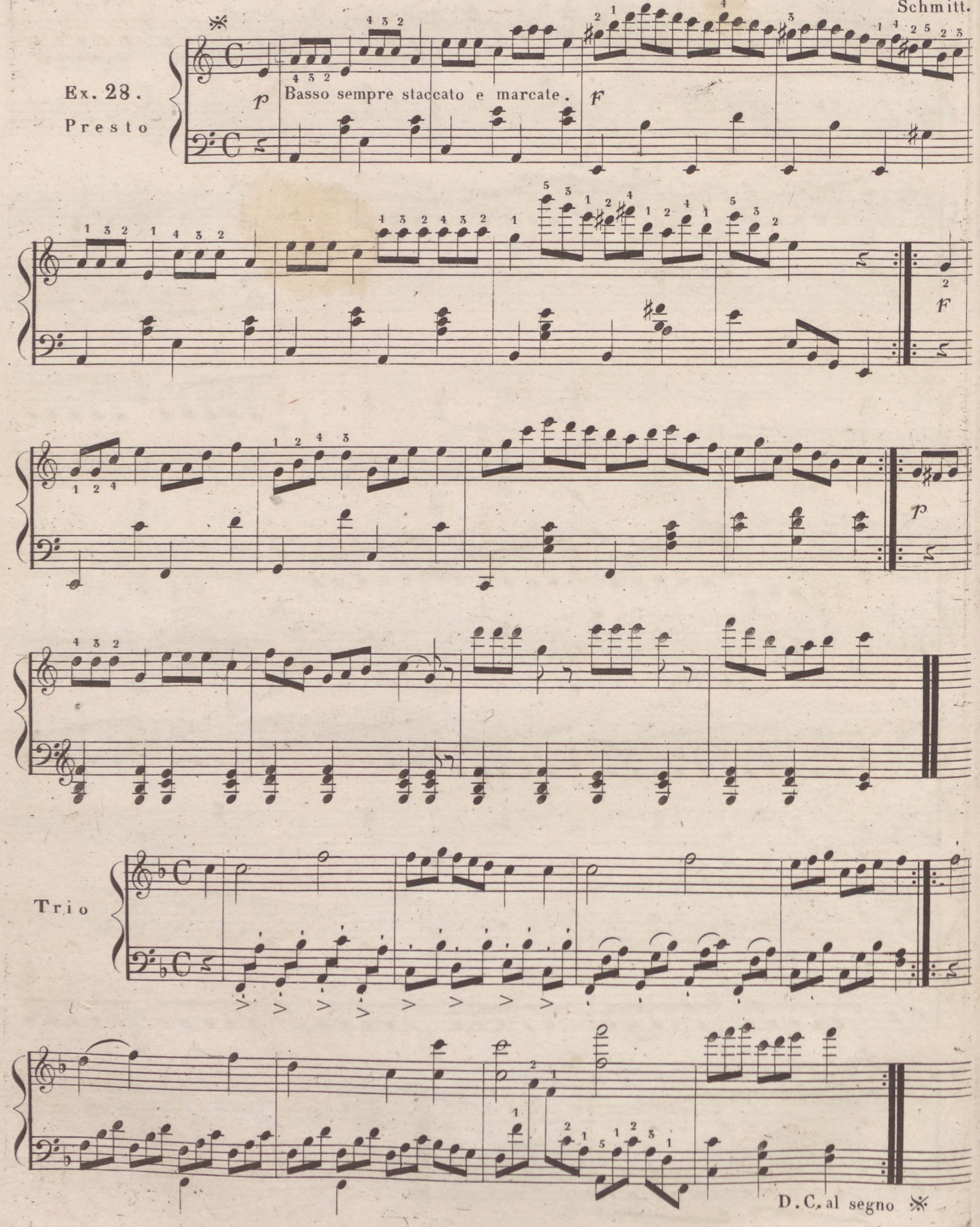

Az Ujjakat újraütés nélkül váltani fel.
Die Finger still ein zu setzen.

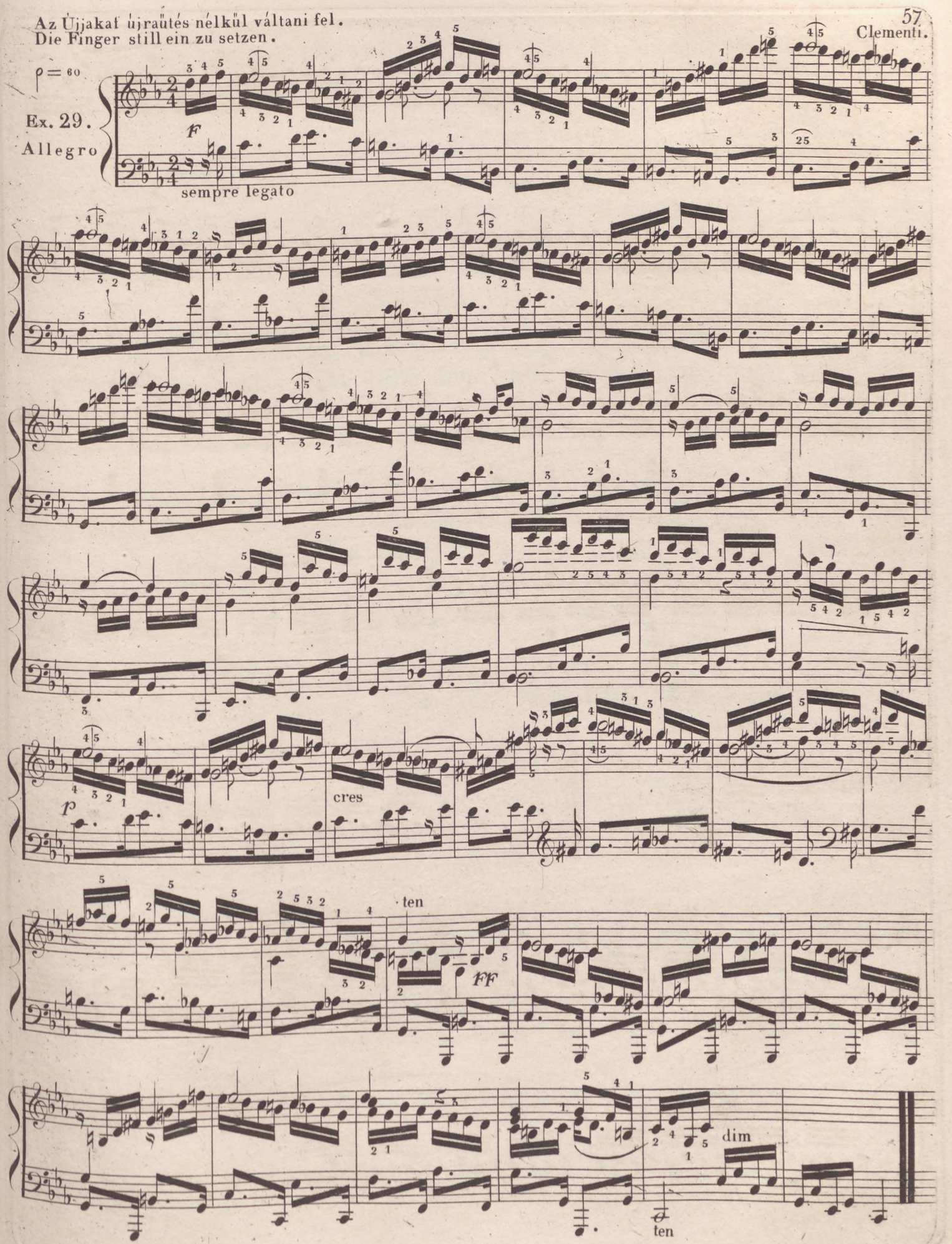

Trillák.
Triller.

Ex. 30.

Moderato con espressione

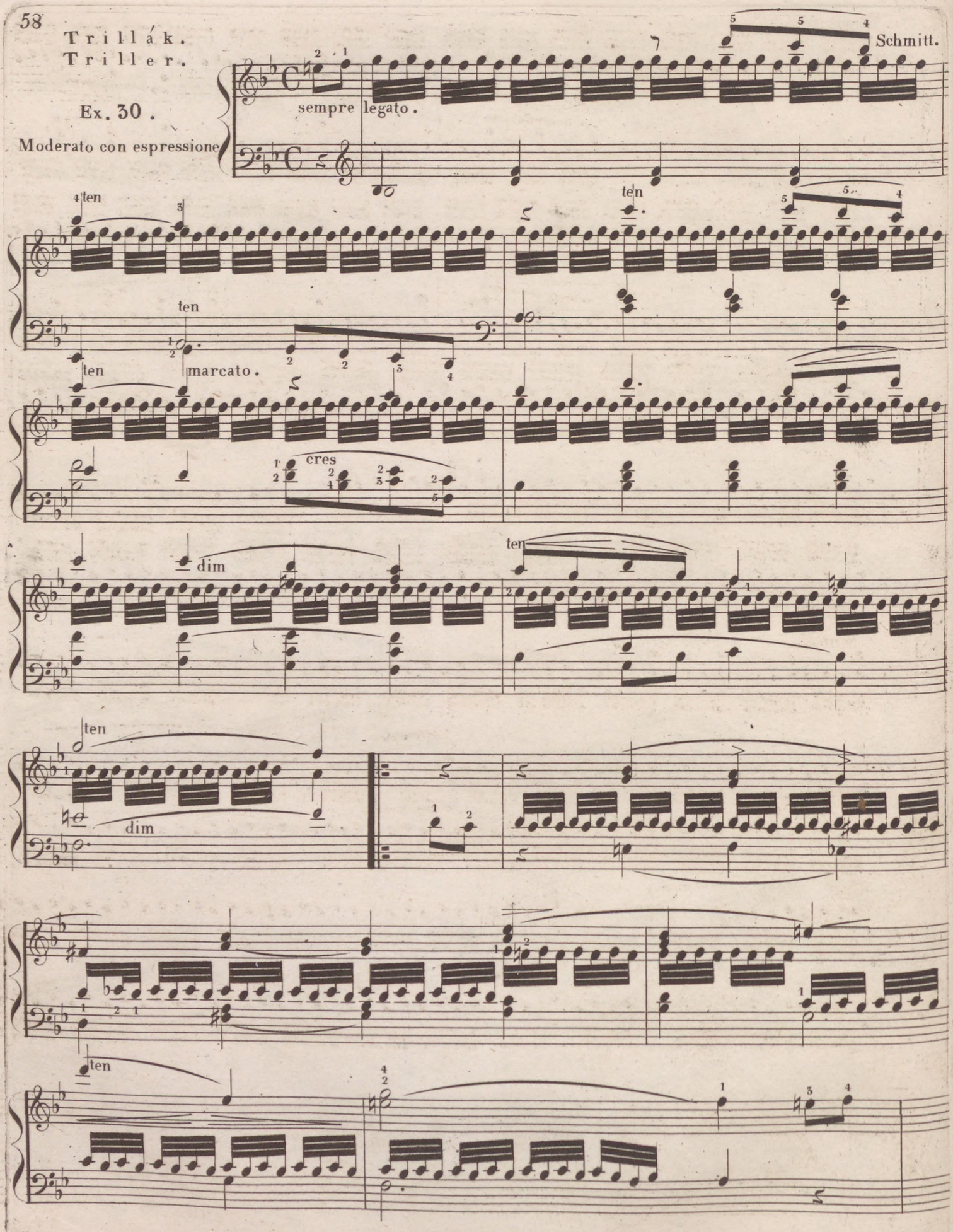

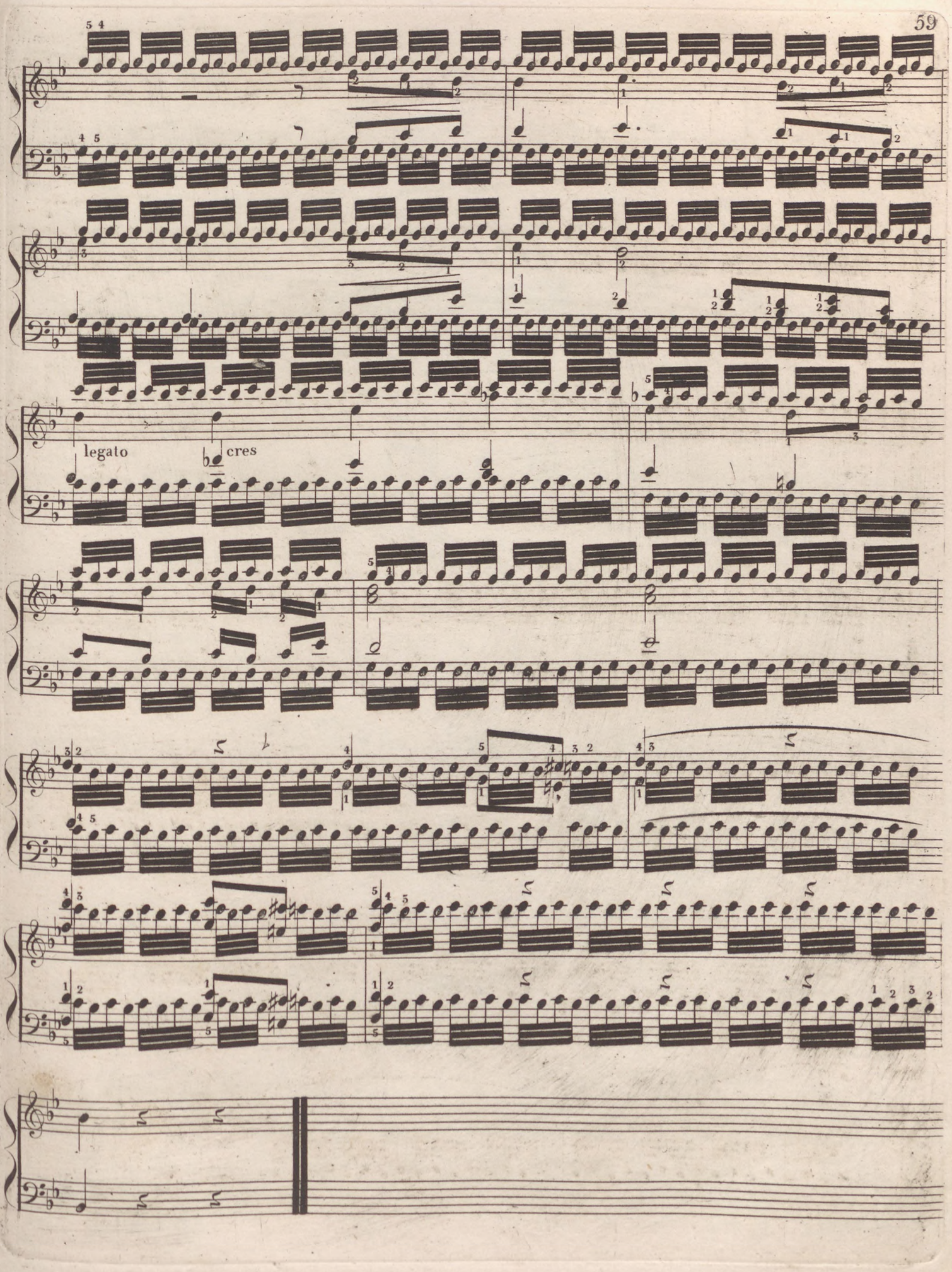
legato
cres

Ex. 31.

Andante con moto
ma cantabile.

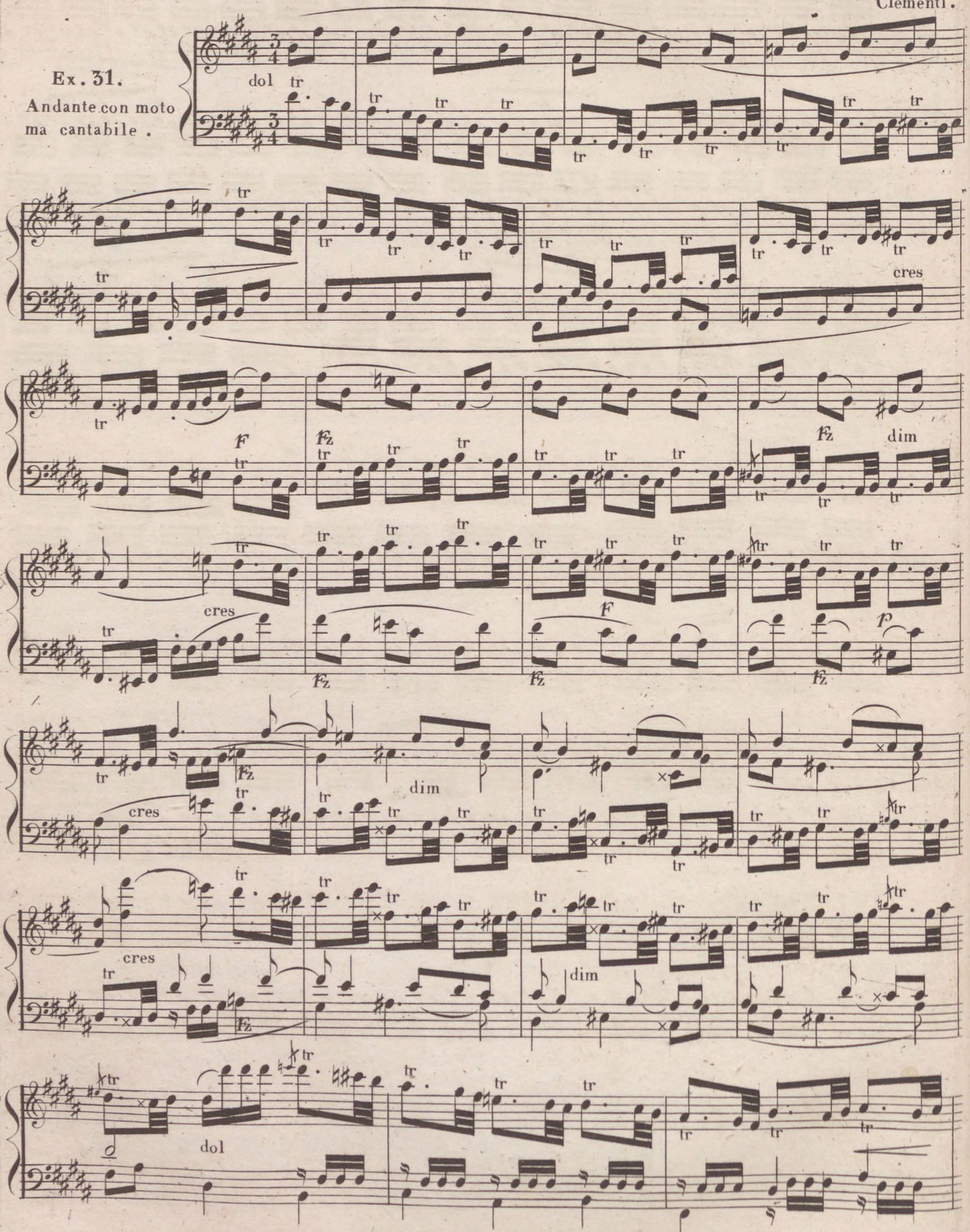

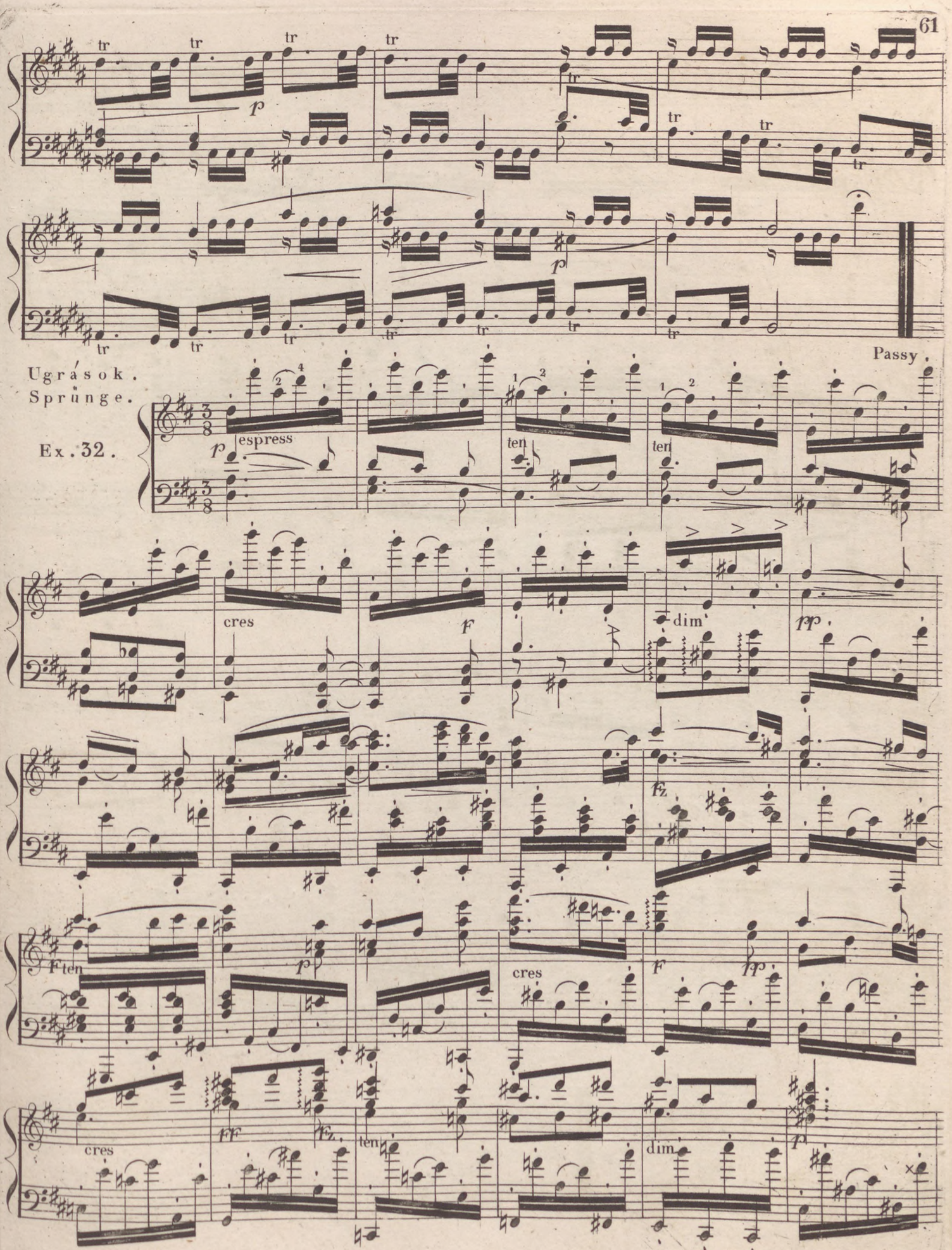
Passy.
Ugrások.
Sprünge.
Ex. 32.
espress
ten
cres
dim
fz
cres
dim

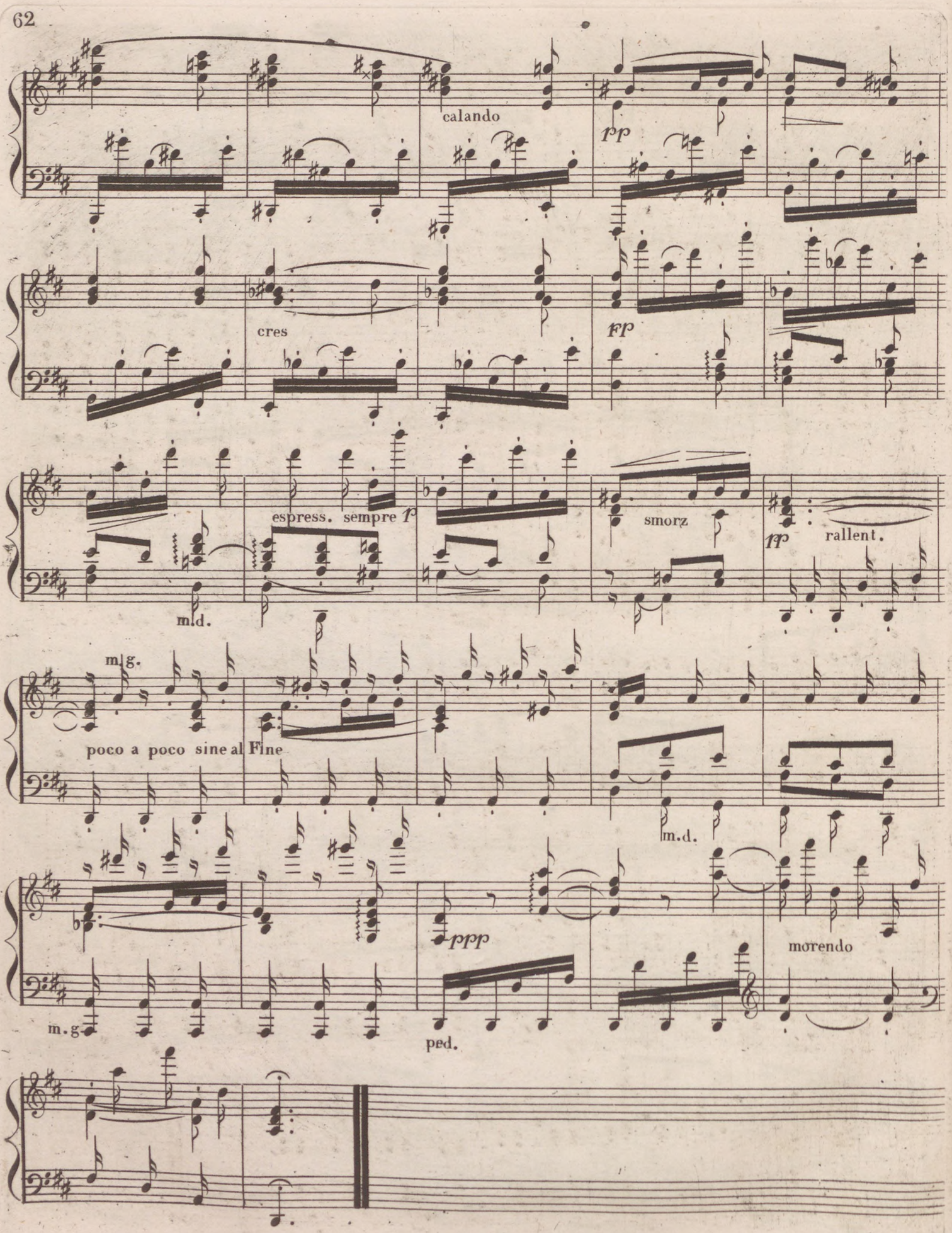
calando
pp
cres
FP
espress. sempre f
m.d.
smorz
ff
rallent.
m.g.
poco a poco sine al Fine
m.d.
ppp
morendo
m.g.
ped.

Beker.

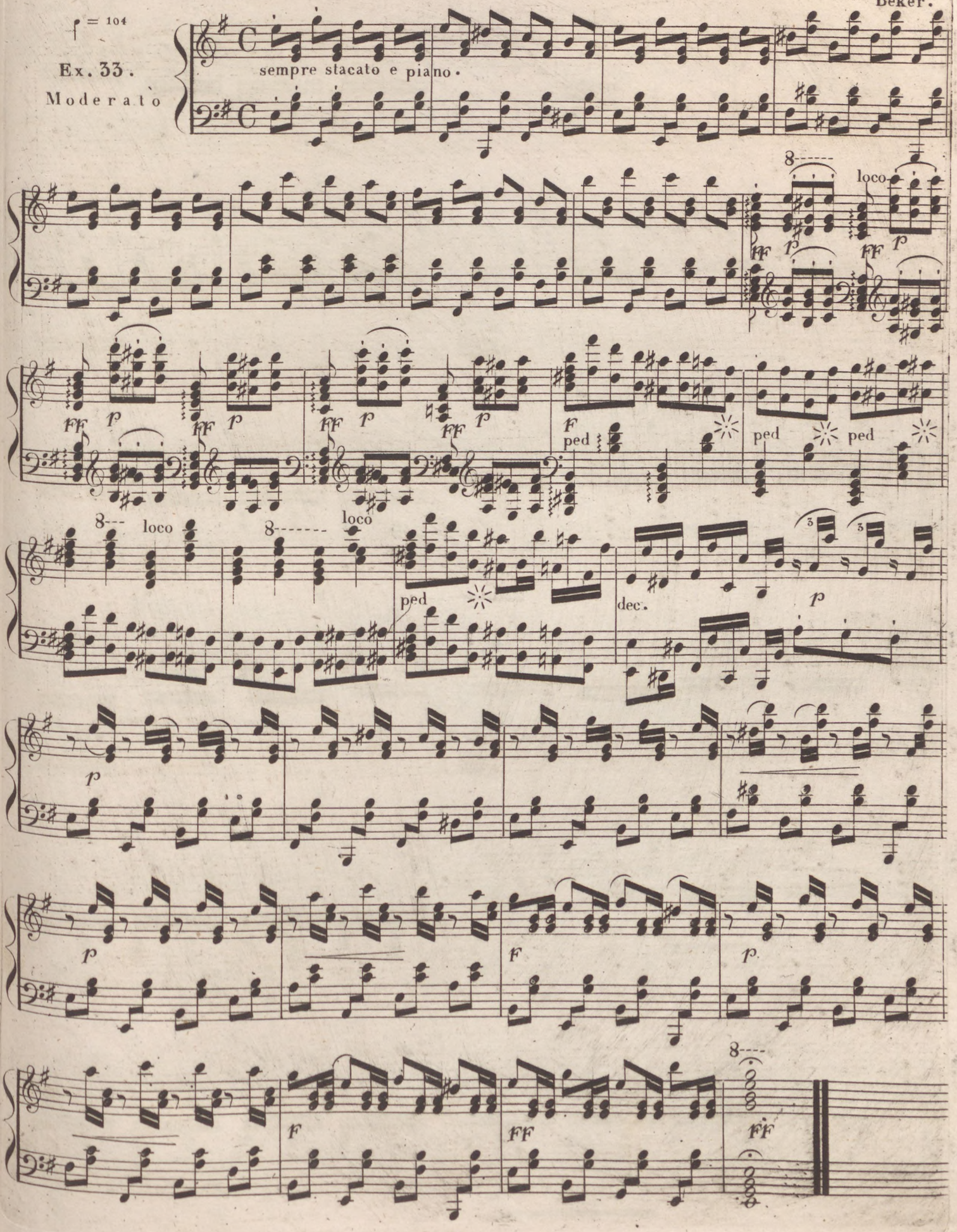

Cramer.

♩ = 160

Ex. 34.

Allegro spiritoso

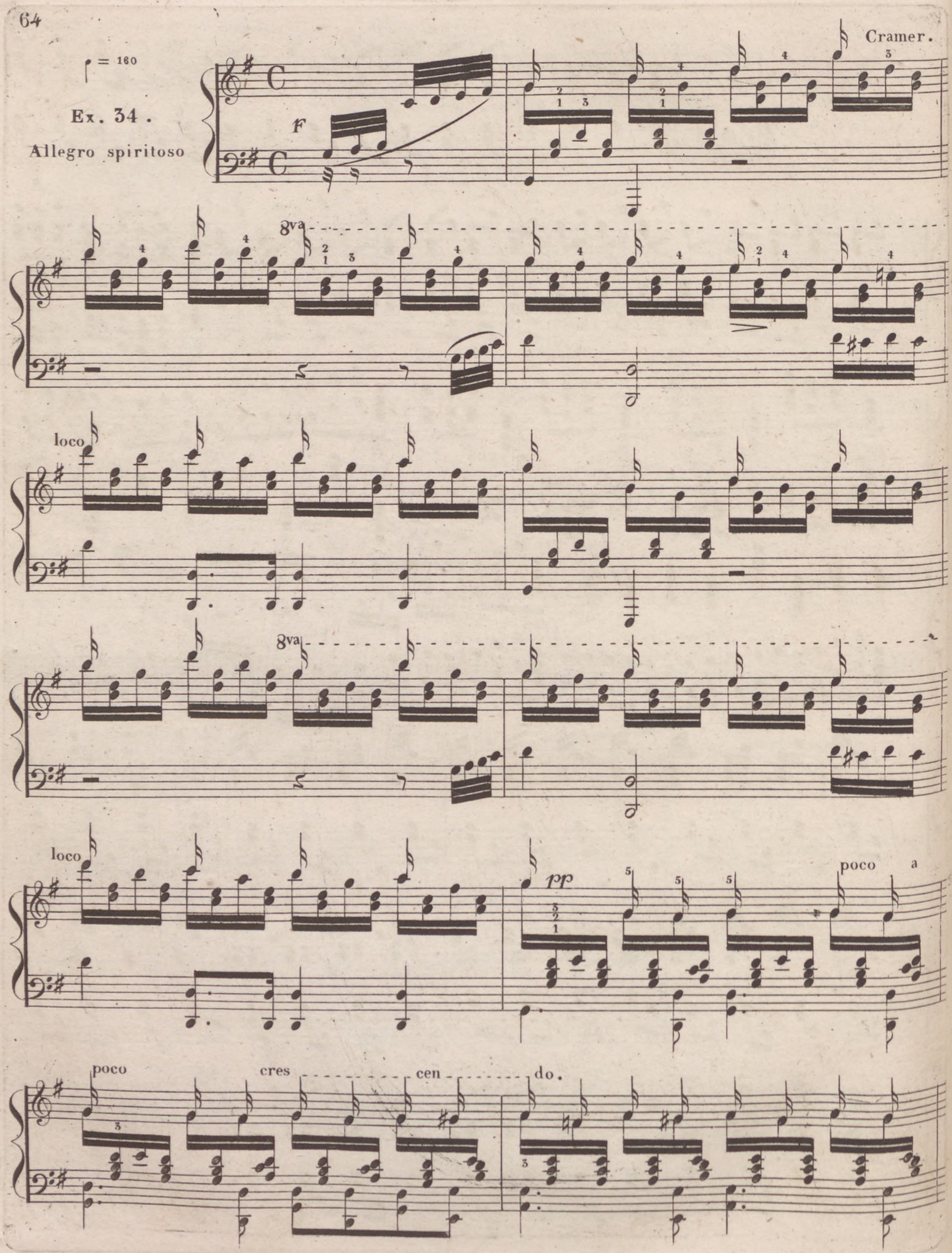

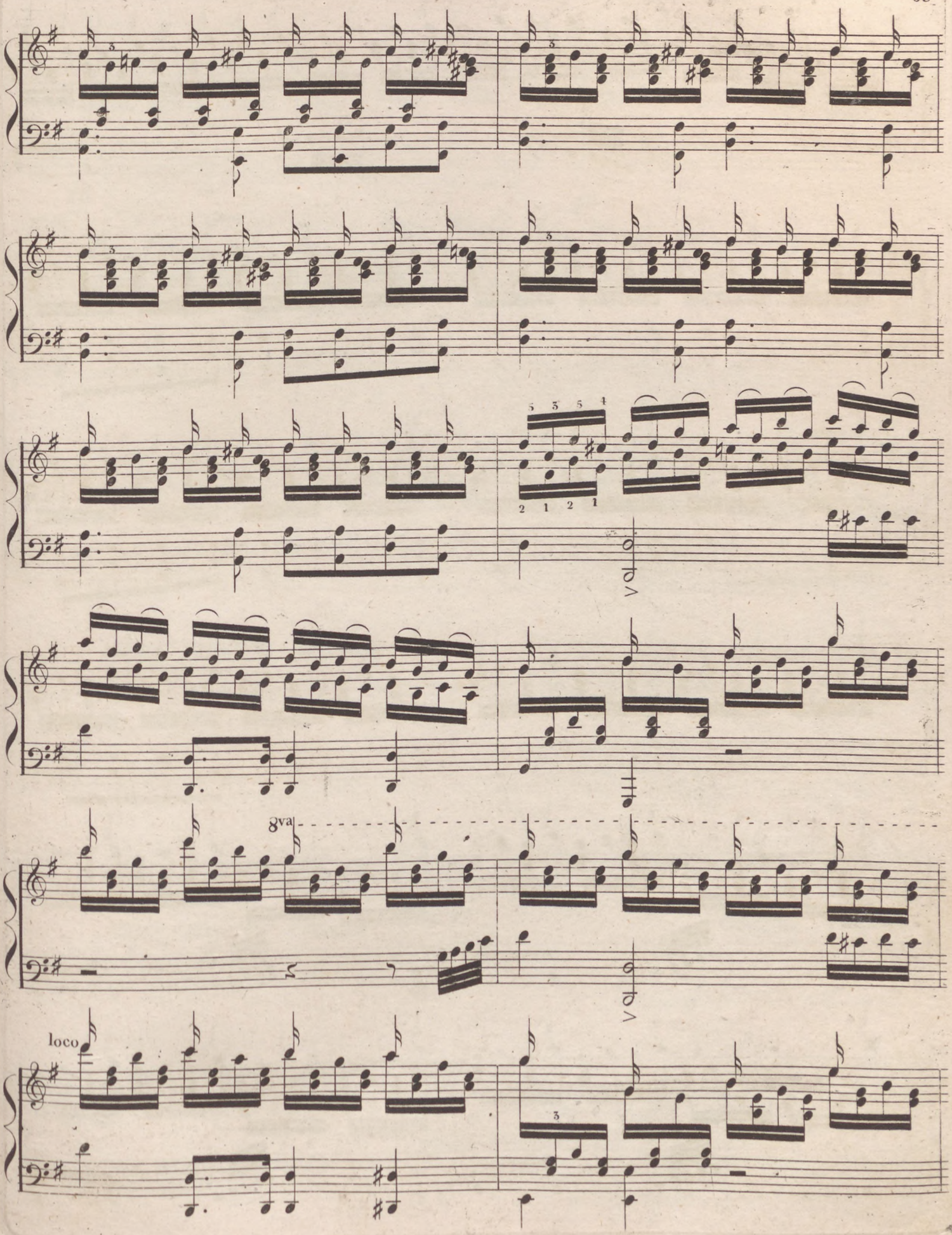
8va
loco

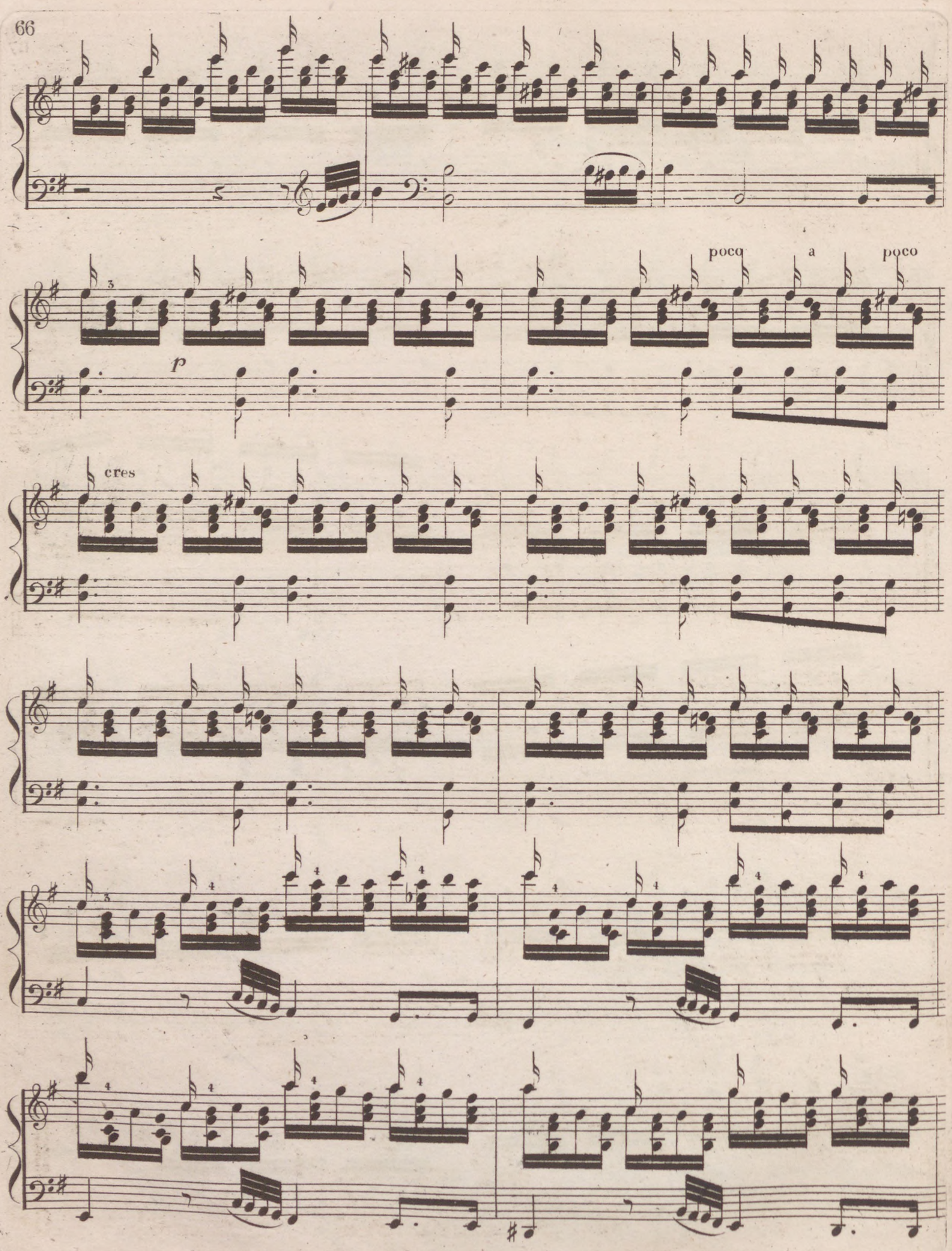
poco a poco
p
cres

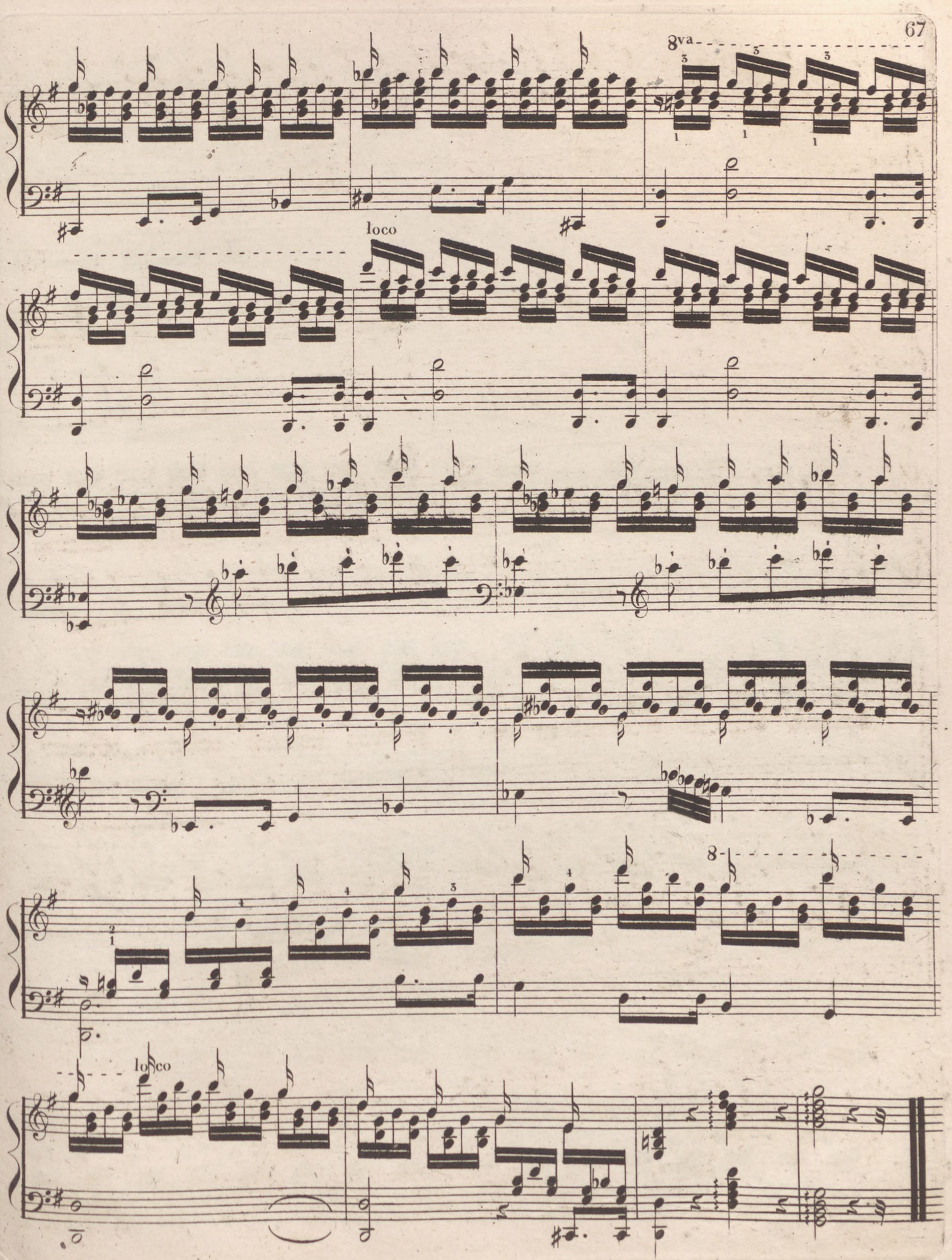
8va
loco
8
loco

Cramer.

♩ = 160

Ex. 35.

Andante maestoso ed espress.

ten

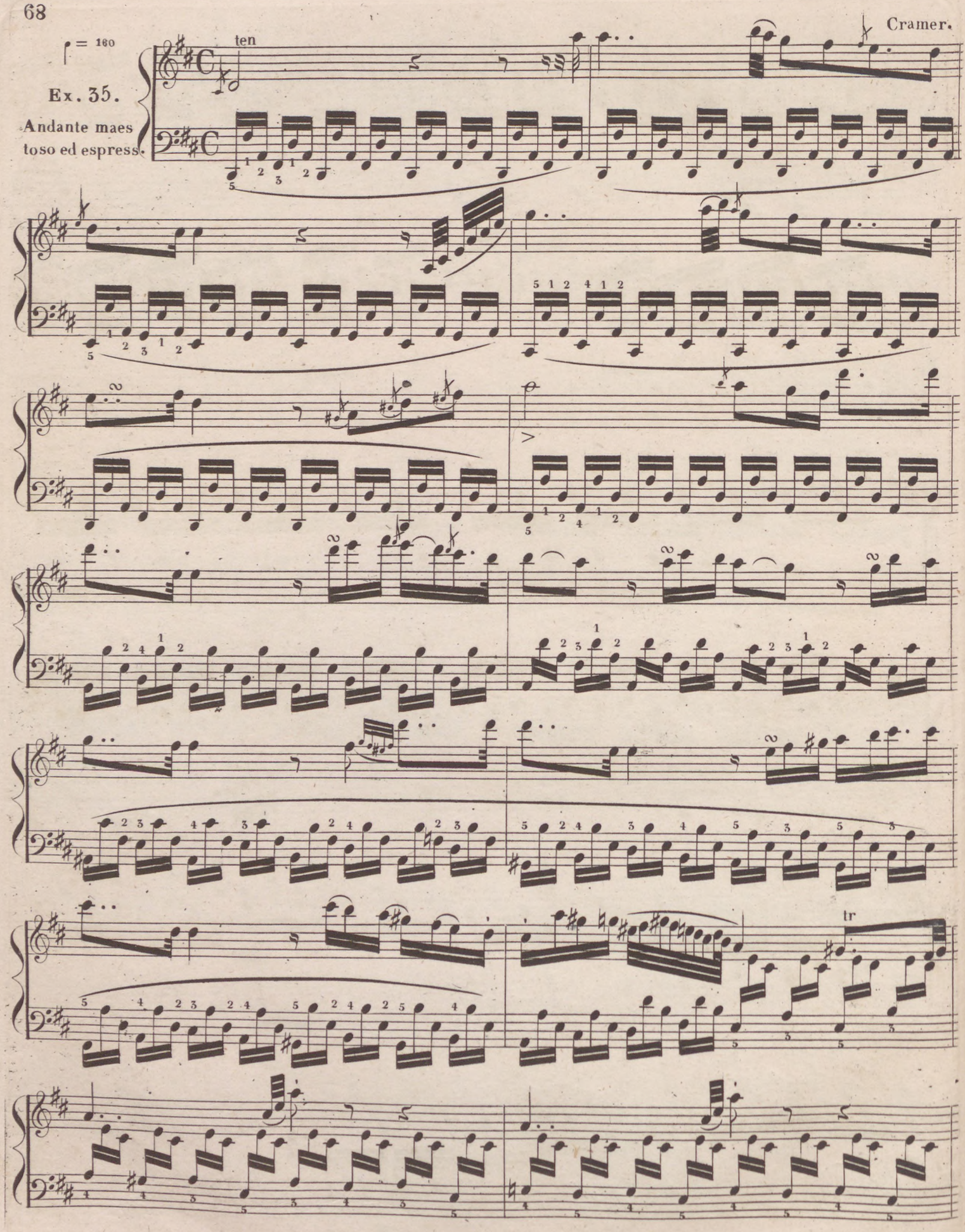

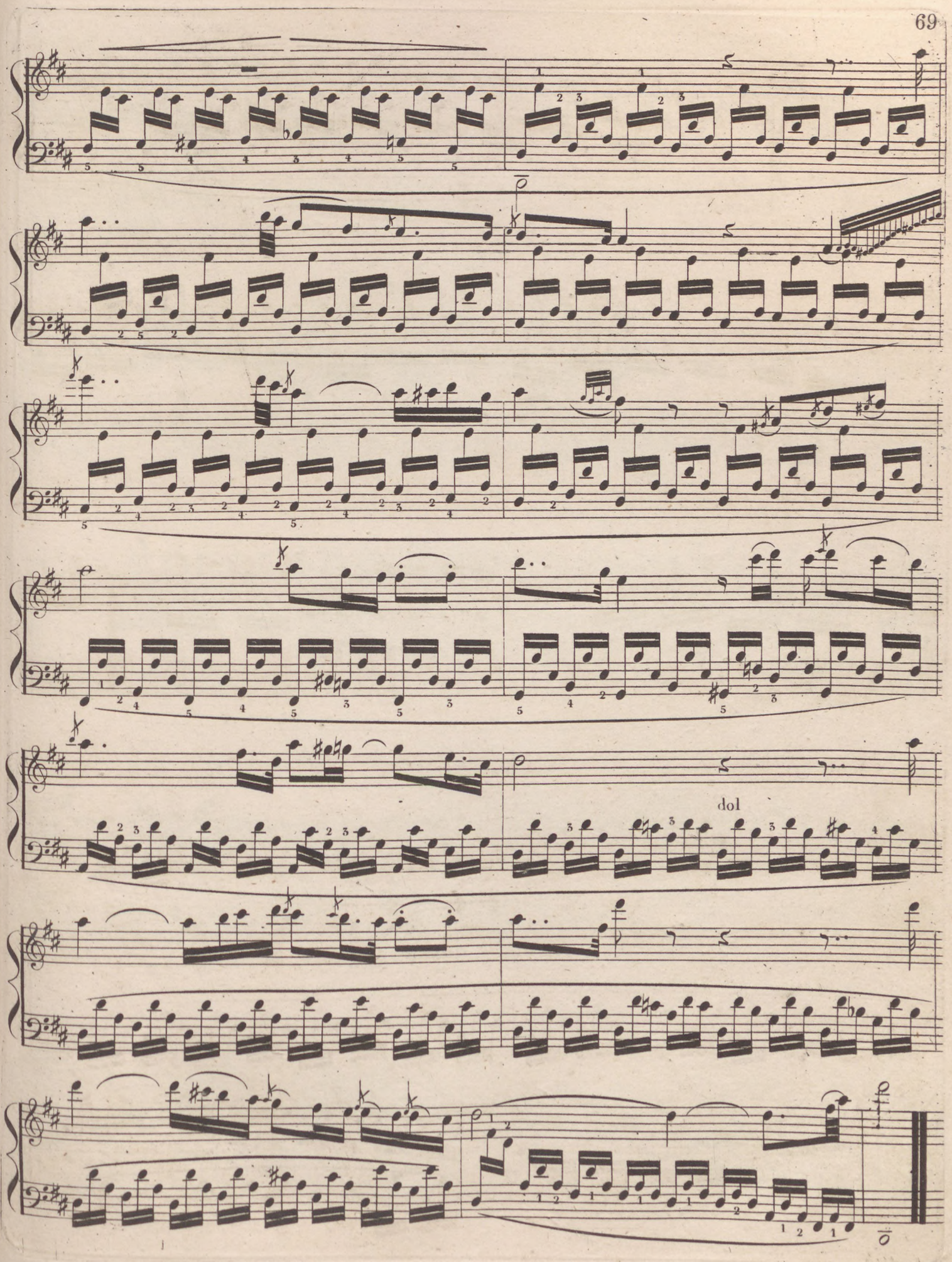
dol

Schmitt.

Ex. 36.

Moderato

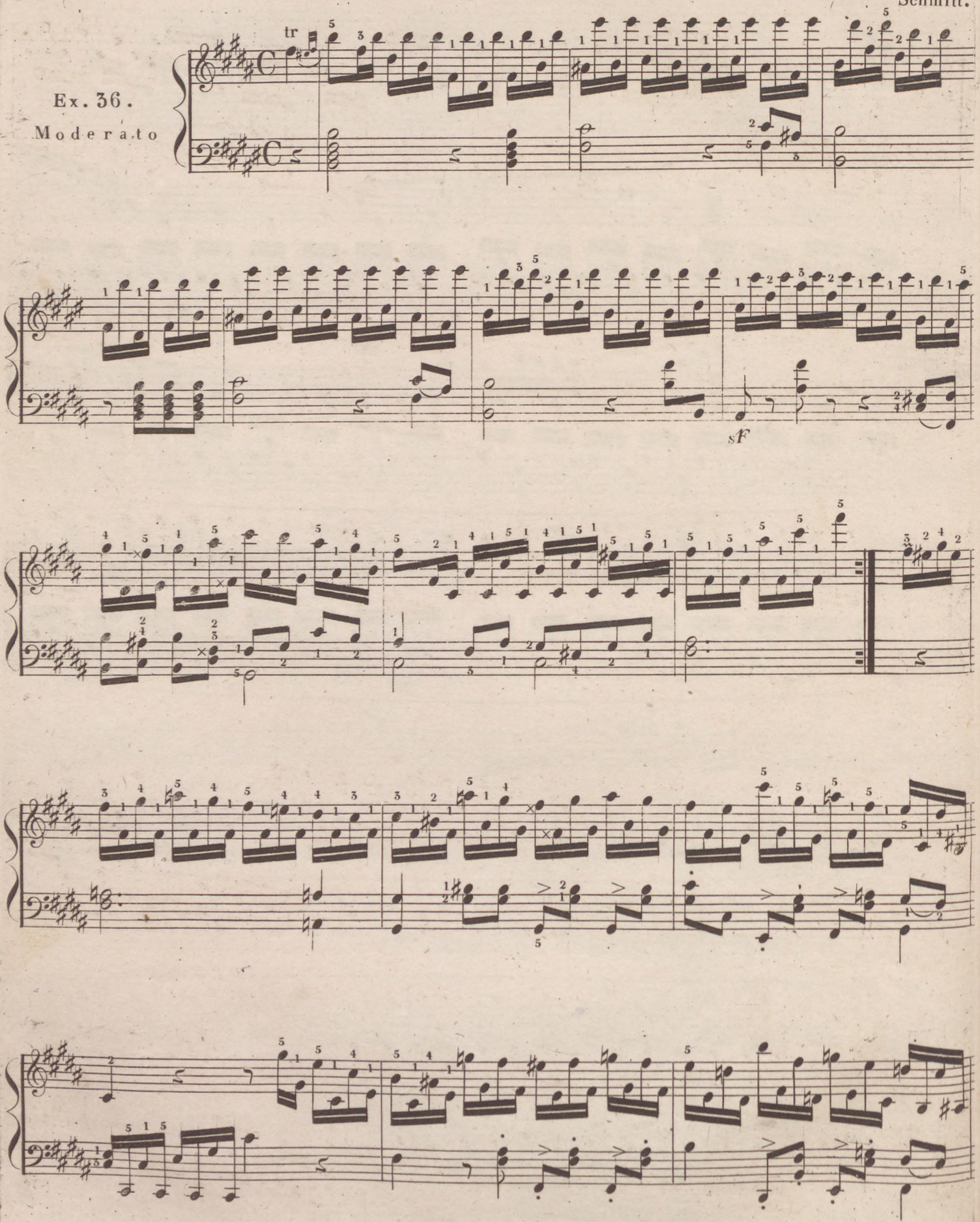

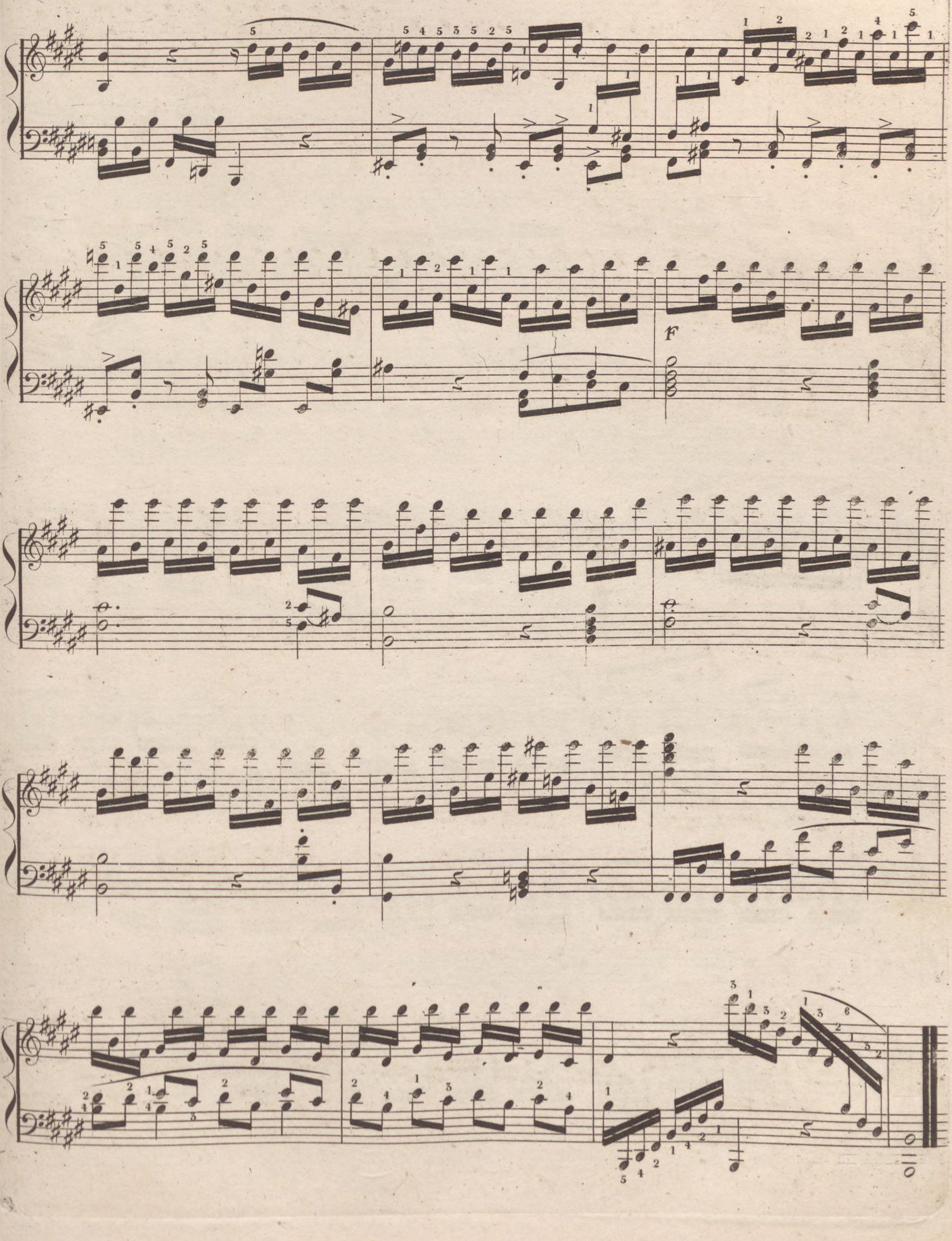
F

Ex. 37.

Moderato

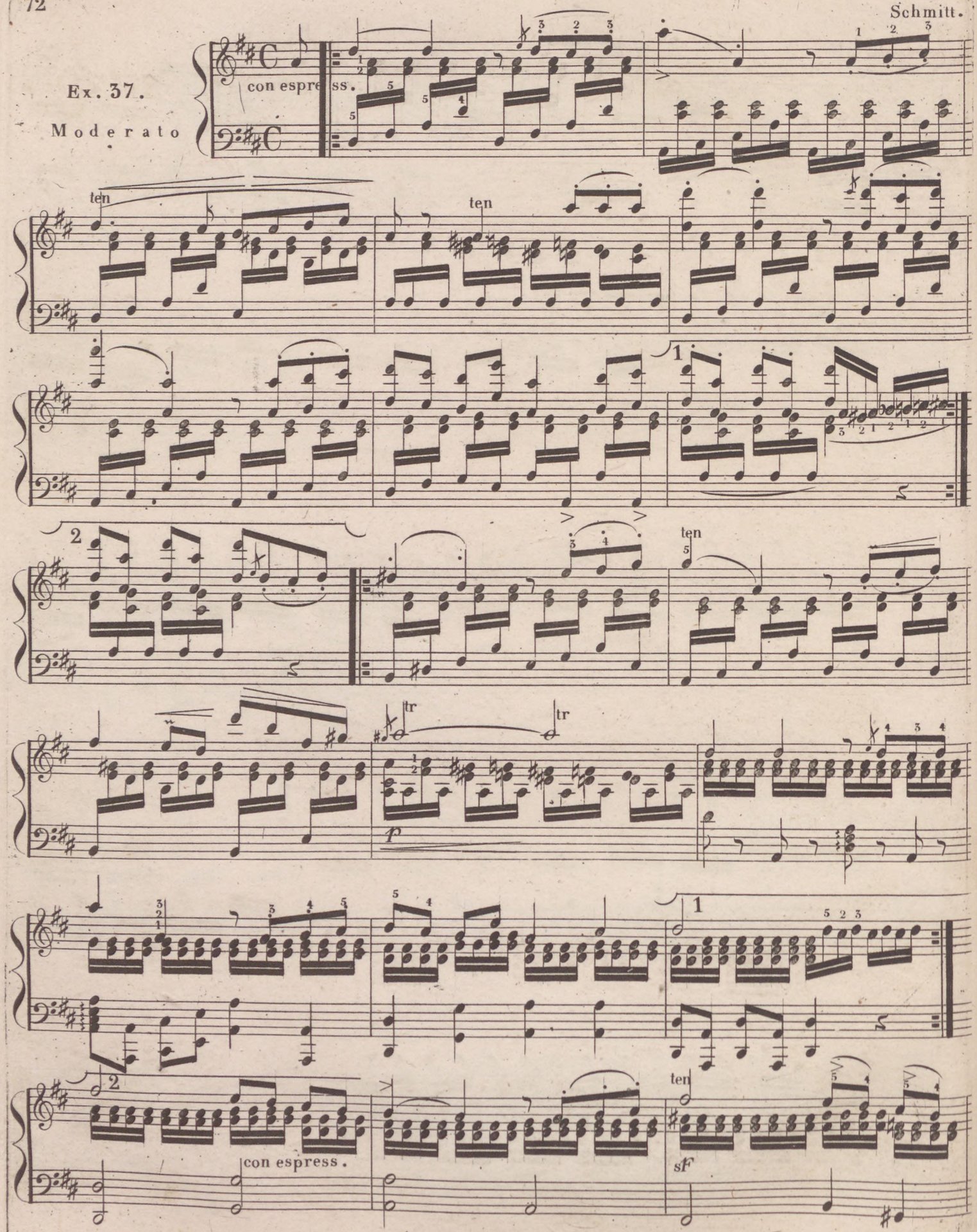

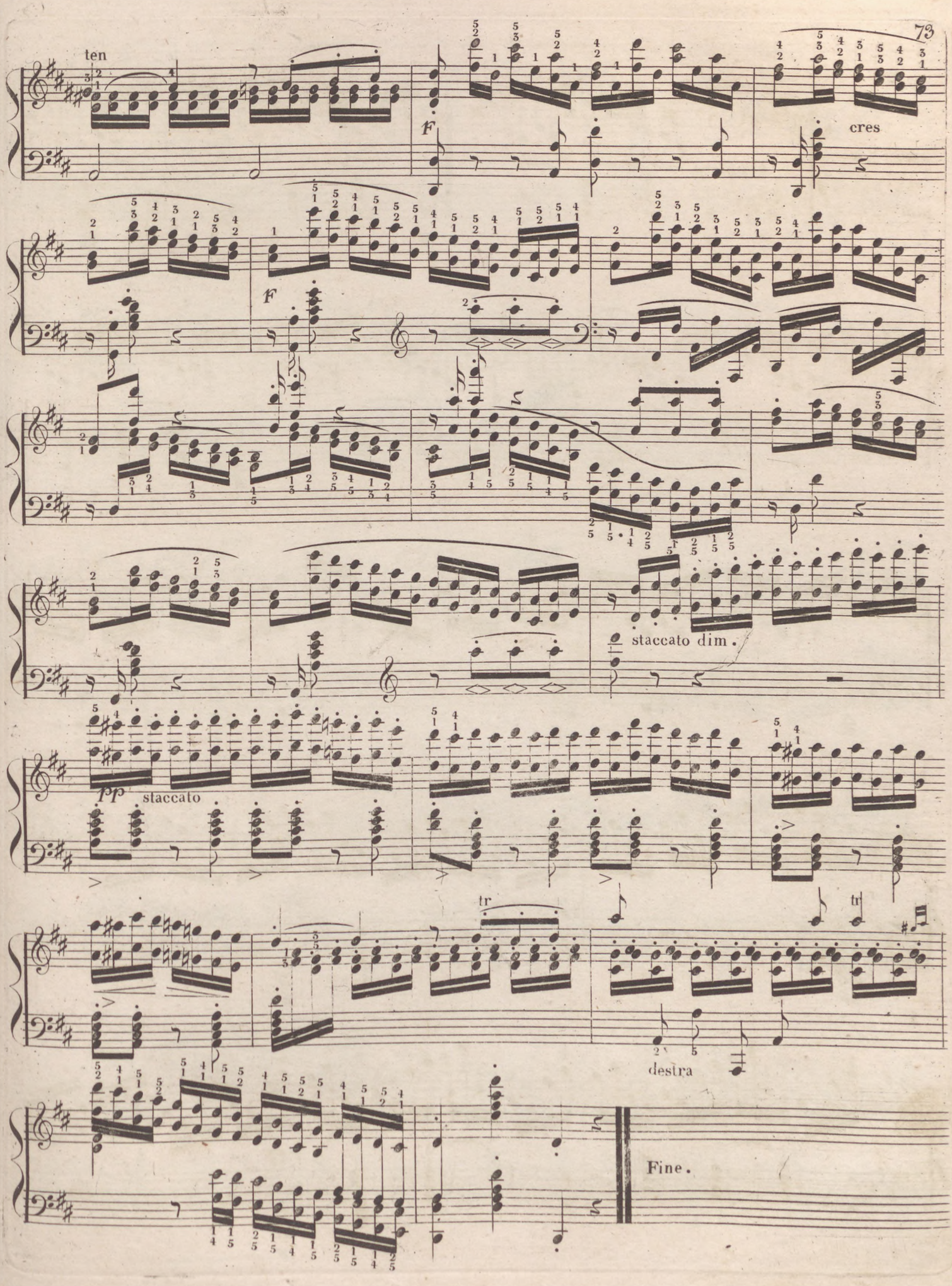
ten
F
cres
F
staccato dim.
pp
staccato
tr
tr
destra
Fine.

Potter.

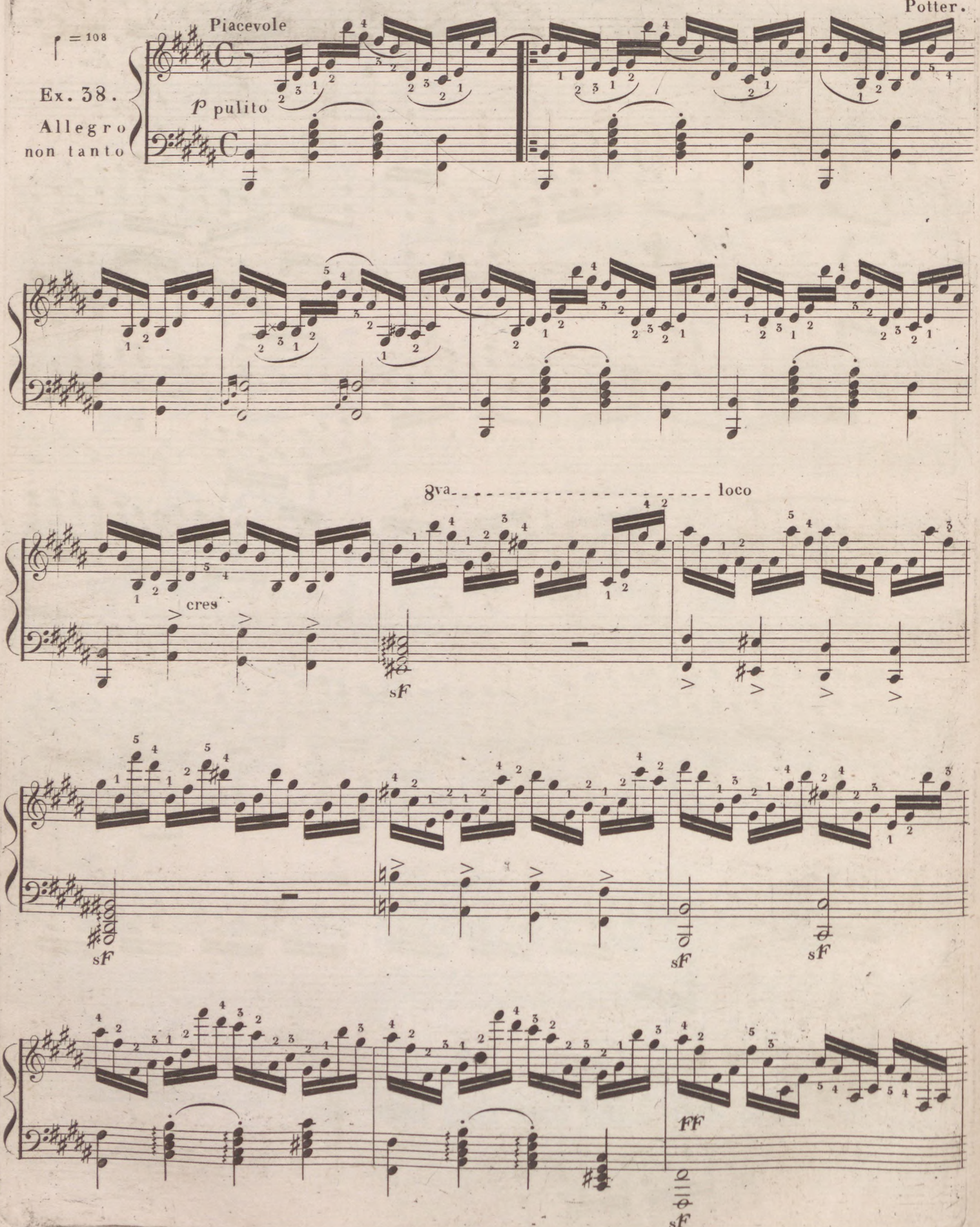
Piacevole
♩ = 108
Ex. 38.
Allegro non tanto
p pulito
8va
loco
cres
sF
FF

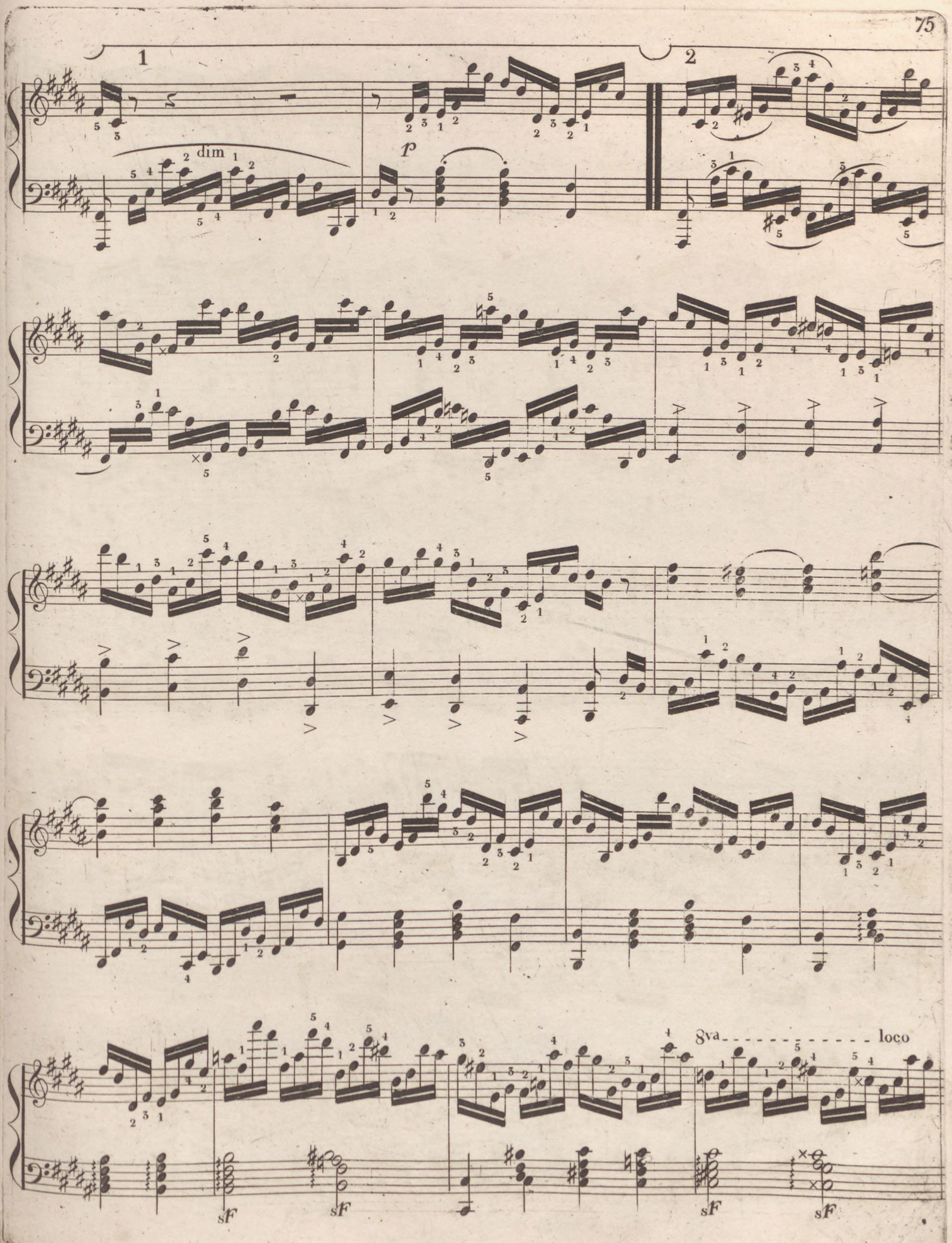
1
2
dim
p
8va
loco
sF
sF
sF
sF

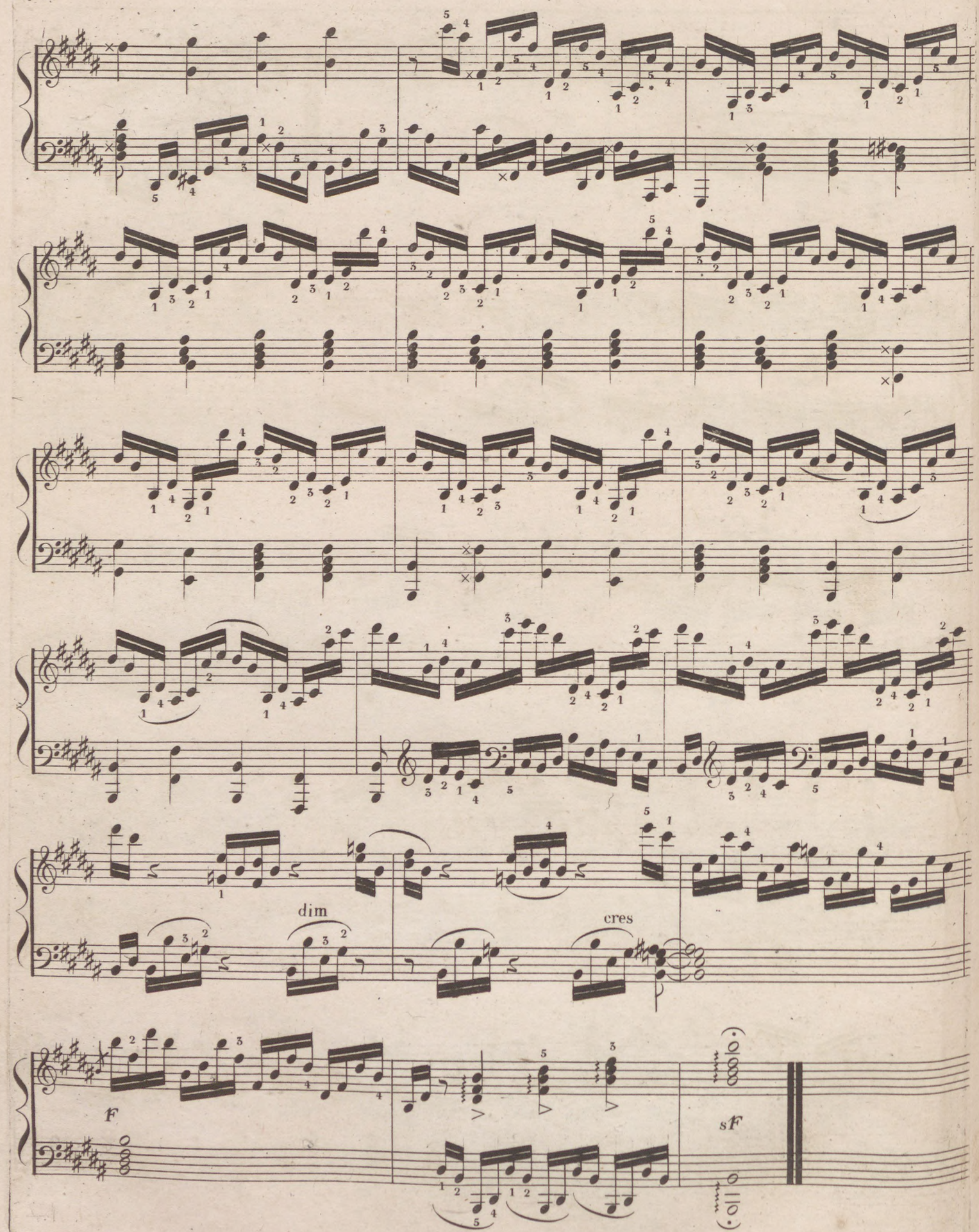
dim
cres
F
sF

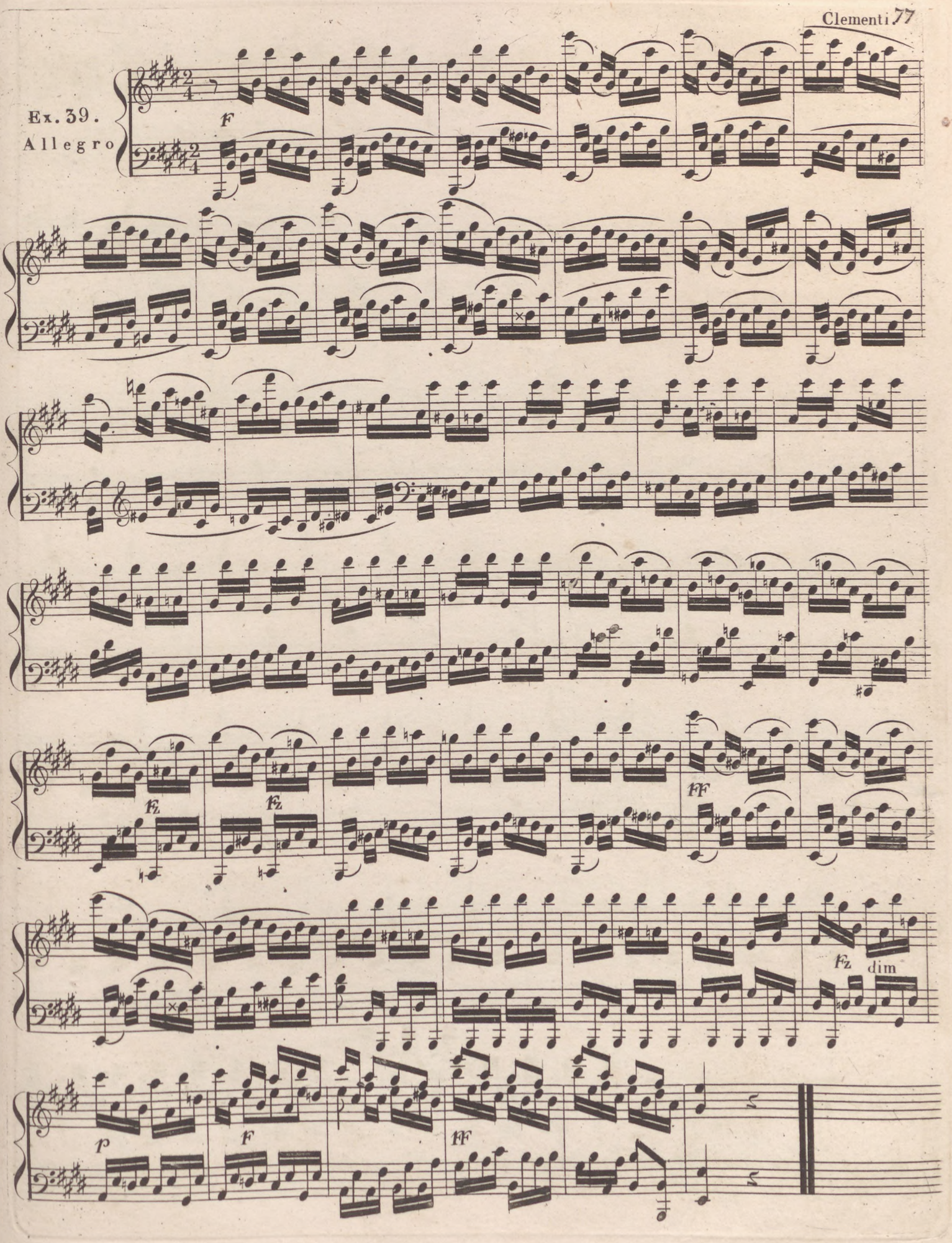
Ex. 39.
Allegro
F
Fz
Fz
FF
Fz
dim
P
F
FF

Egyik kezet a' másikon által vetni .
Die Hände zu überschlagen .

Kalkbrenner.

Ex. 40.

Prestissimo

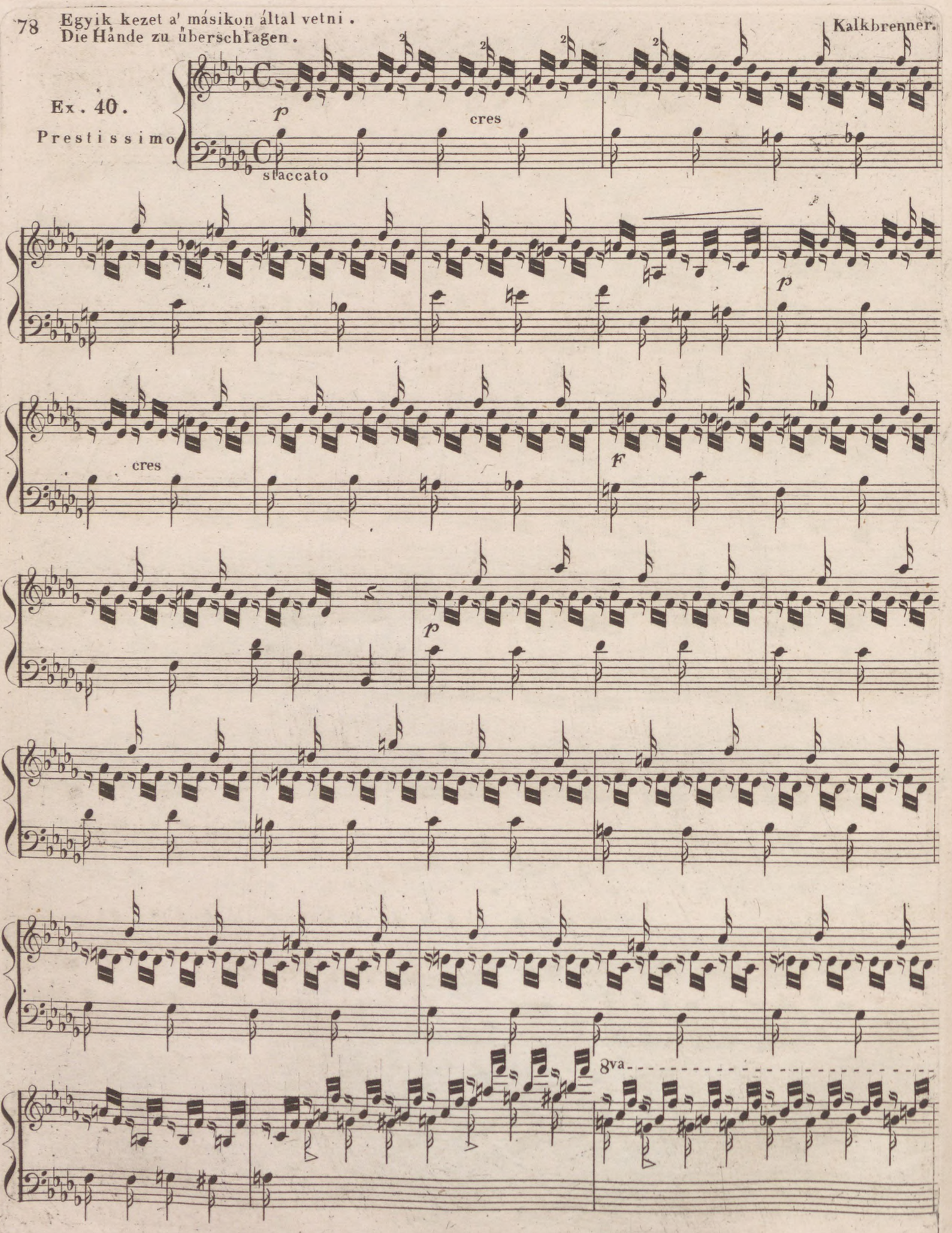

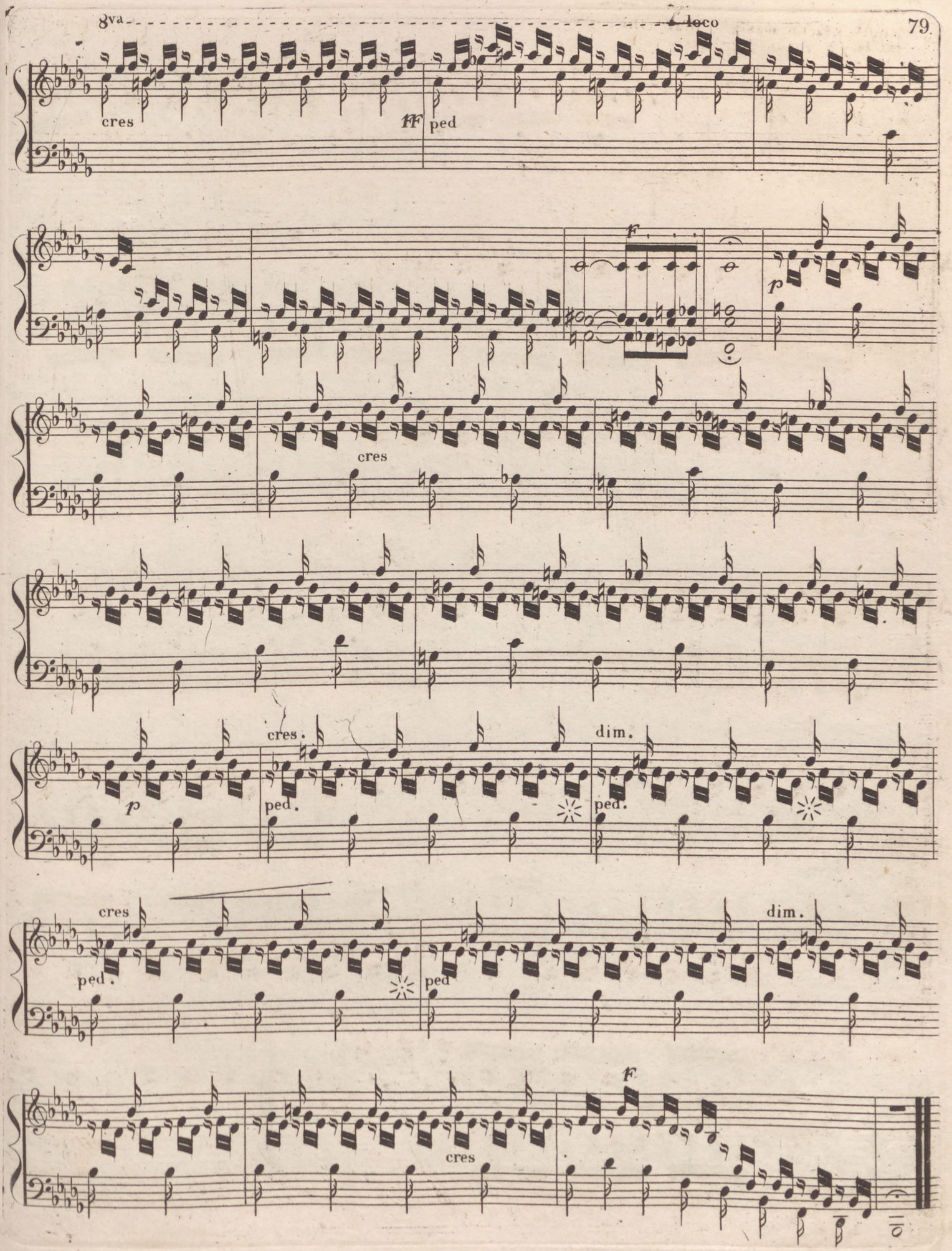
8va
loco
cres
ff
ped
f
p
cres
p
cres.
ped.
dim.
ped.
cres
ped.
ped
dim.
f
cres

Kettős Fogások.
Doppelgriffe.

Schmitt.

Ex. 41.

Allegro

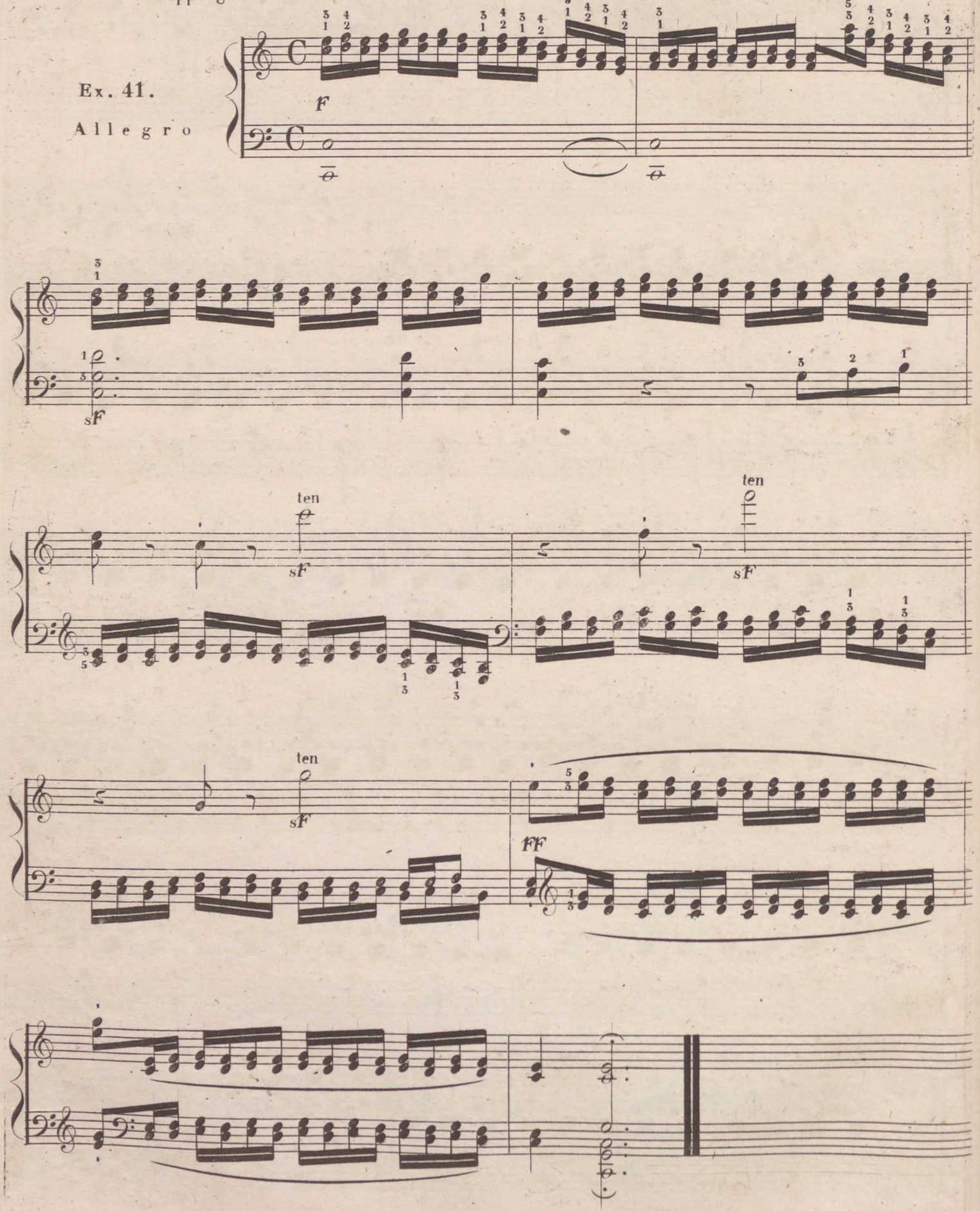

Ex. 42.

Moderato

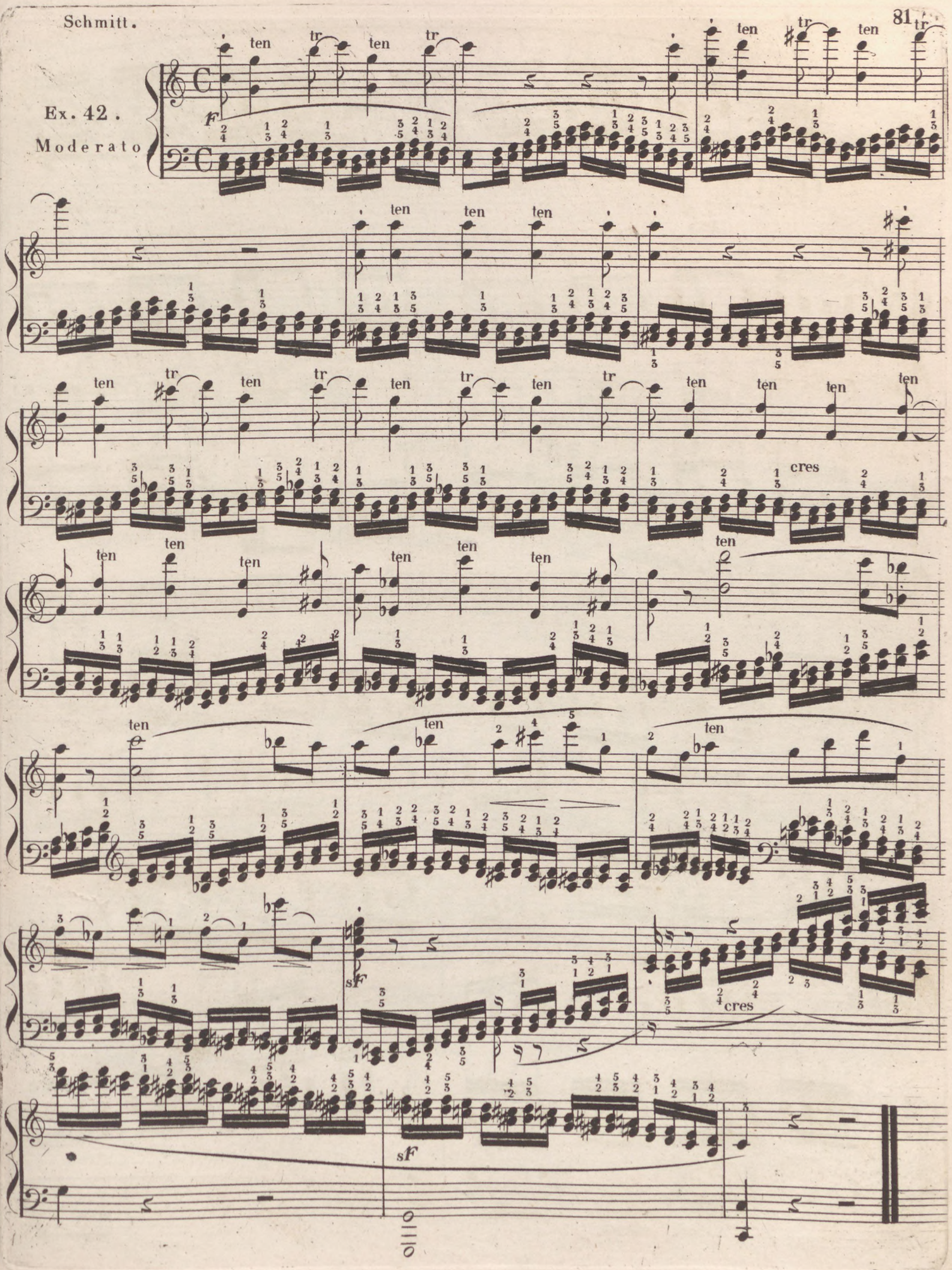

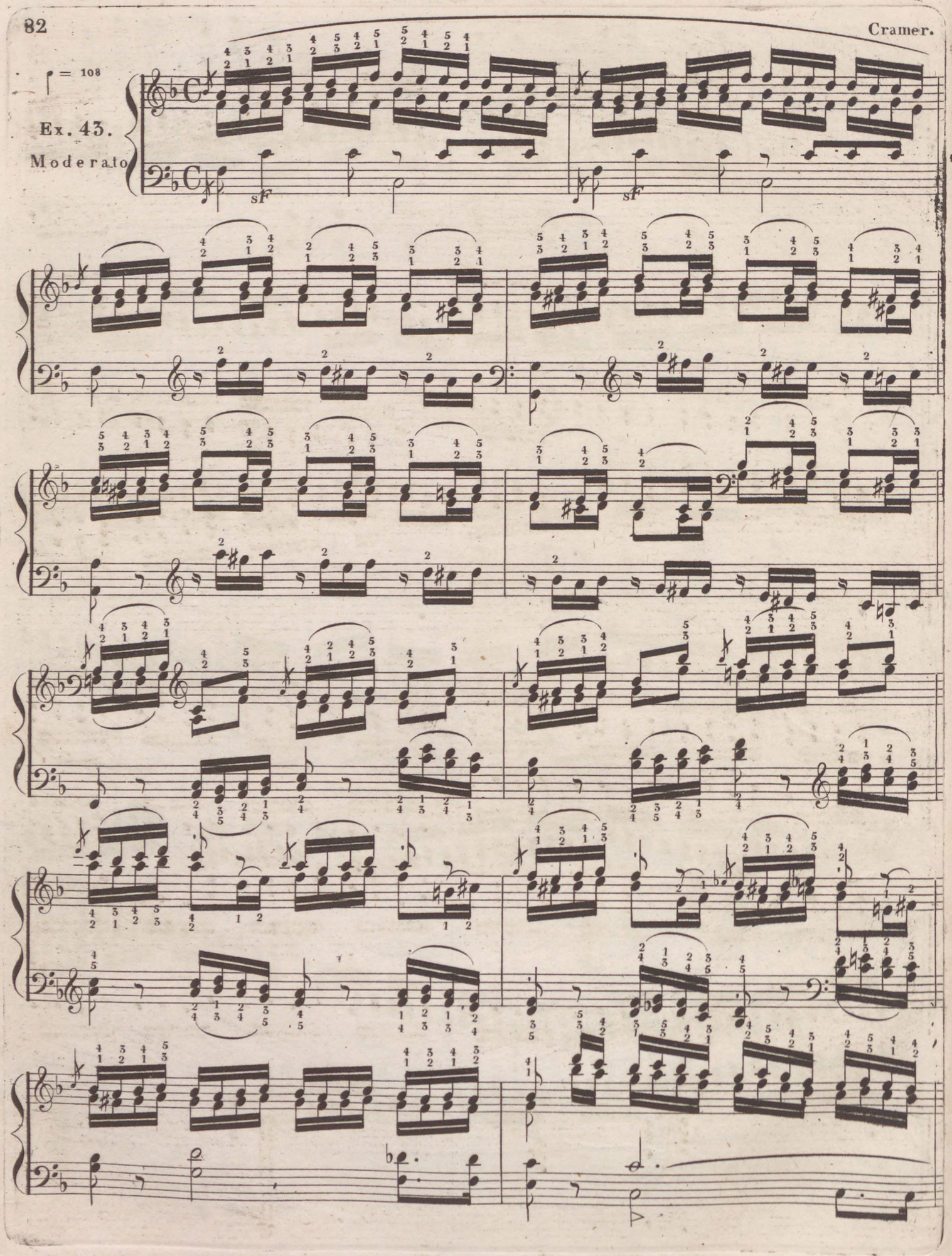
♩ = 108
Ex. 43.
Moderato
sf
sf

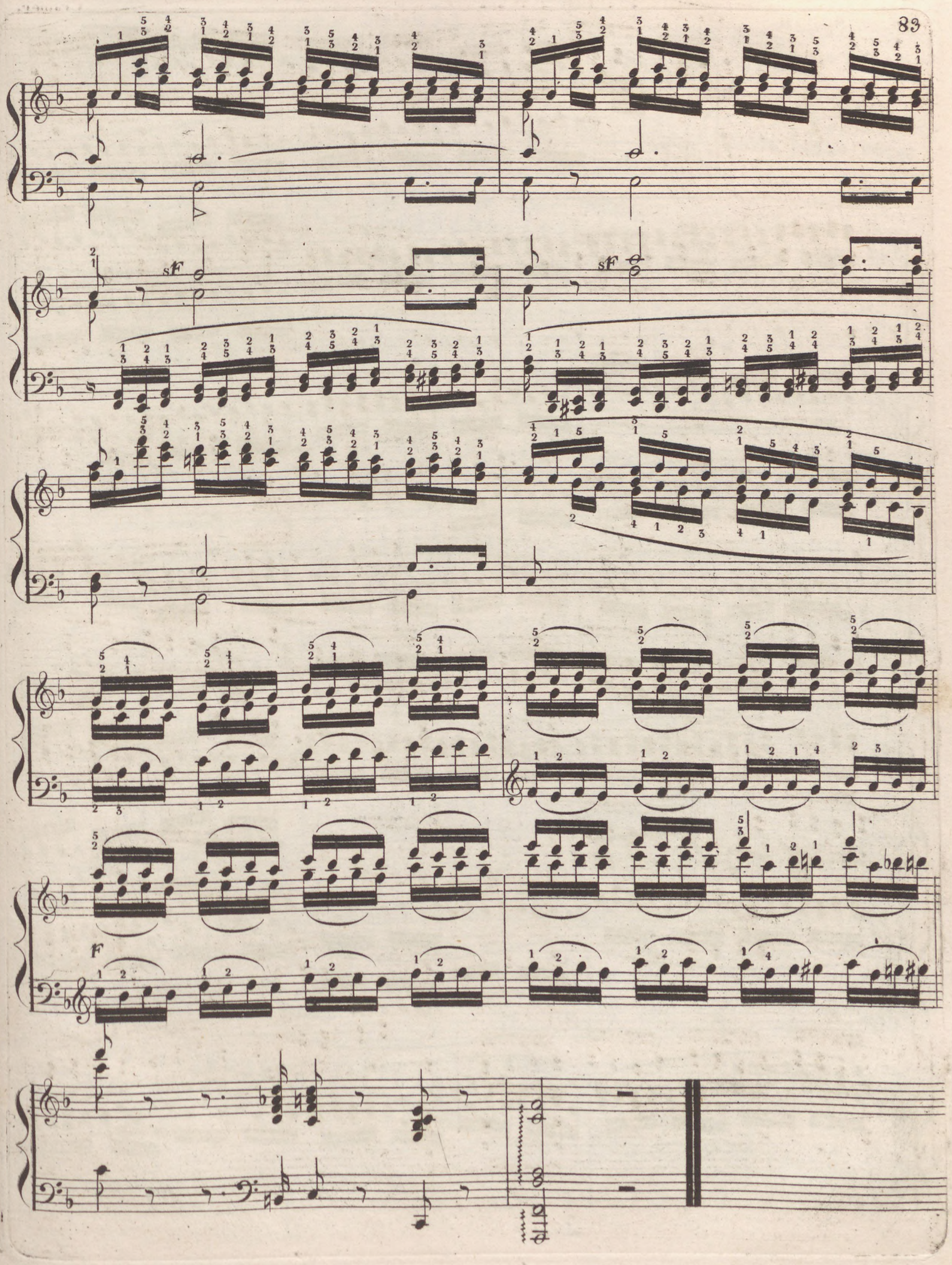
sF
sF
F

Ex. 44.

Allegro assai

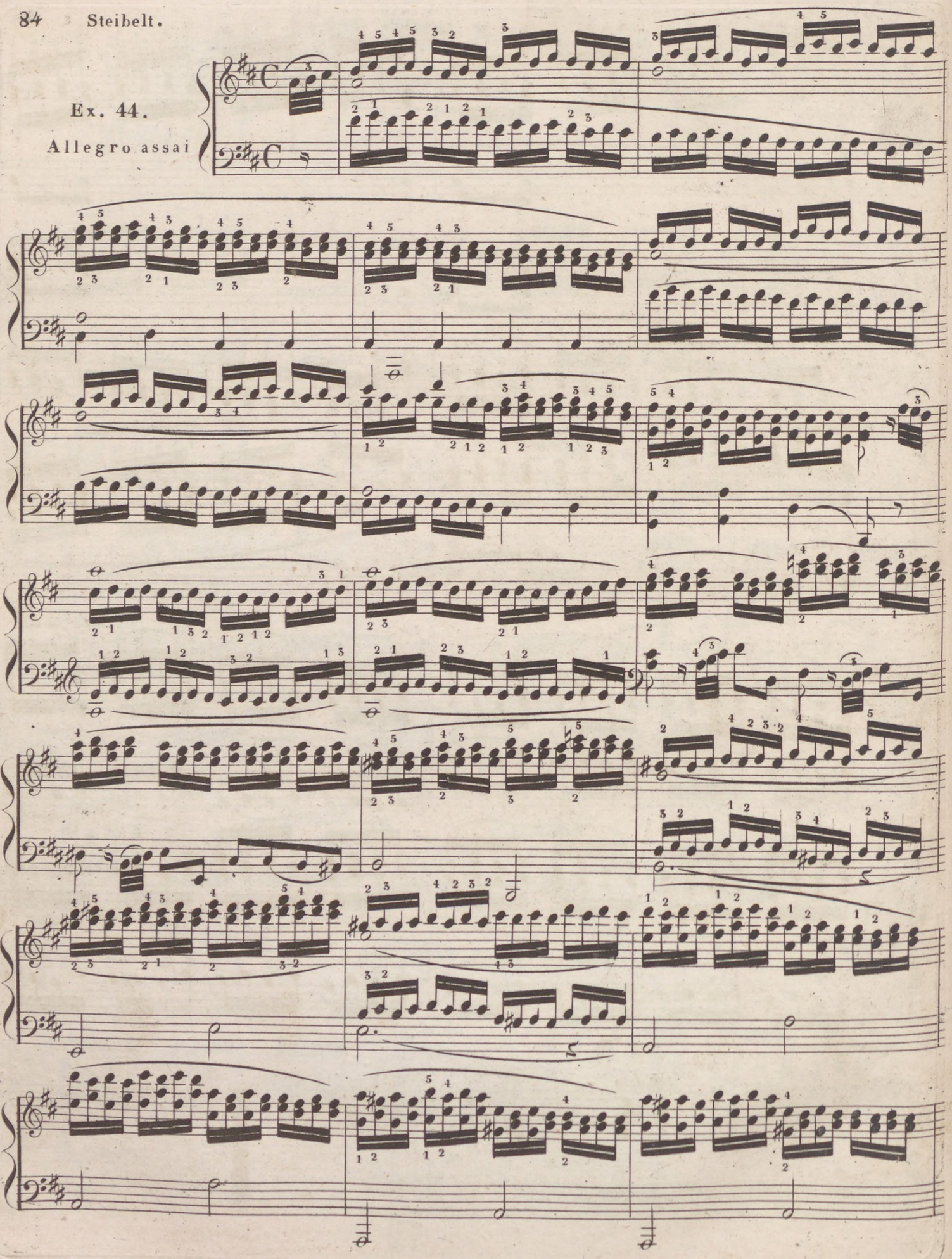

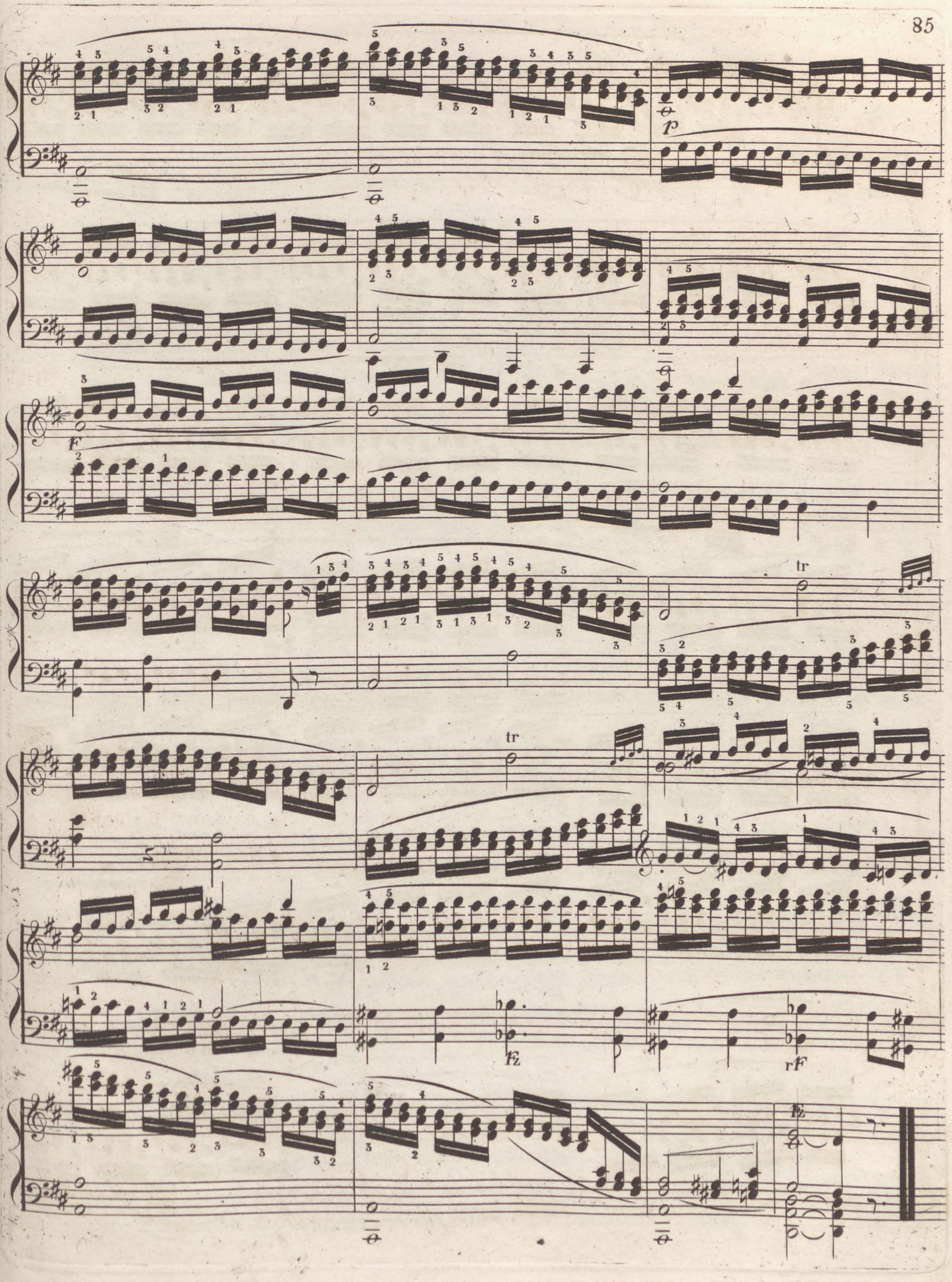
p
F
tr
tr
fz
rf
fz

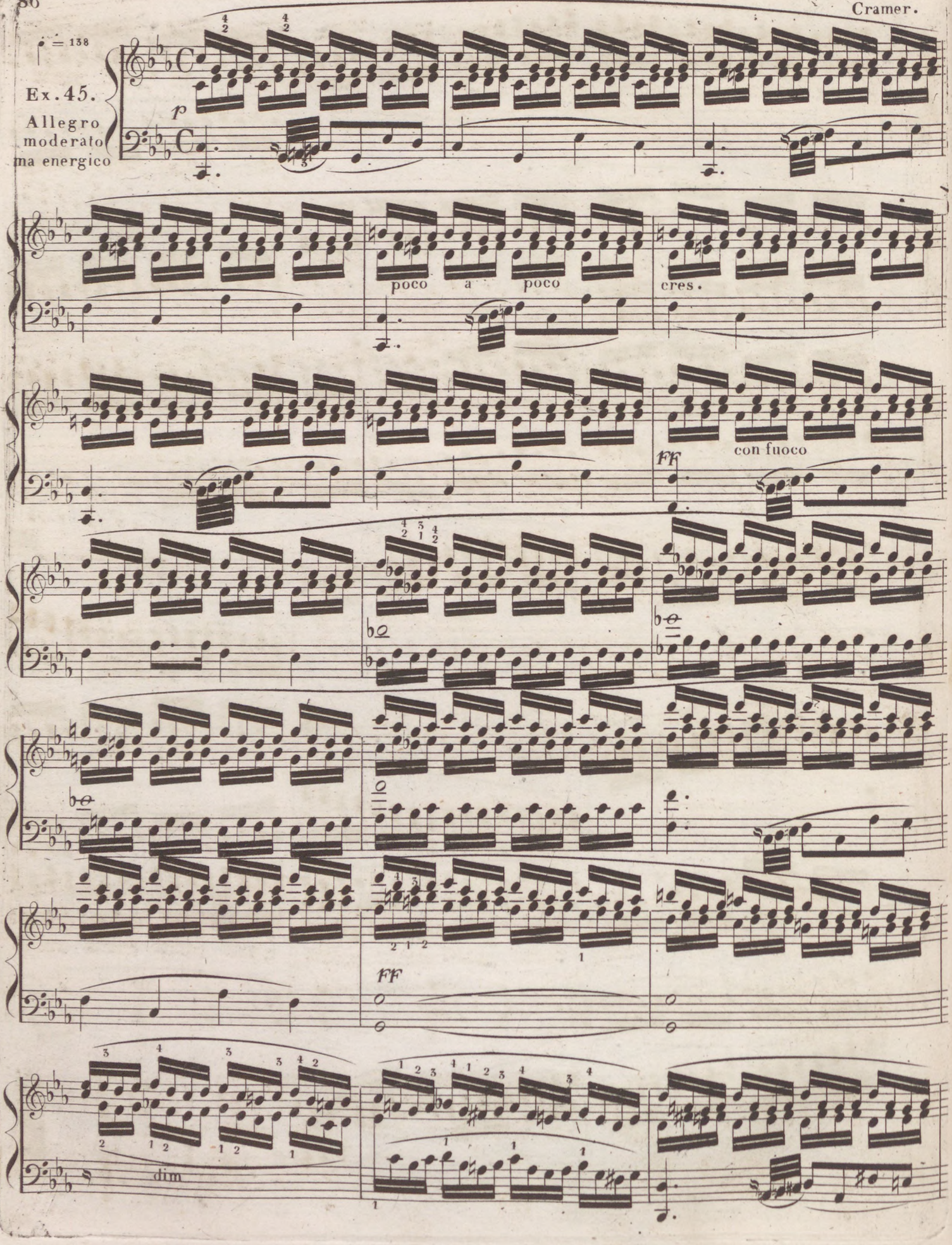
♩ = 138
Ex. 45.
Allegro moderato ma energico
p
poco a poco
cres.
ff
con fuoco
ff
dim

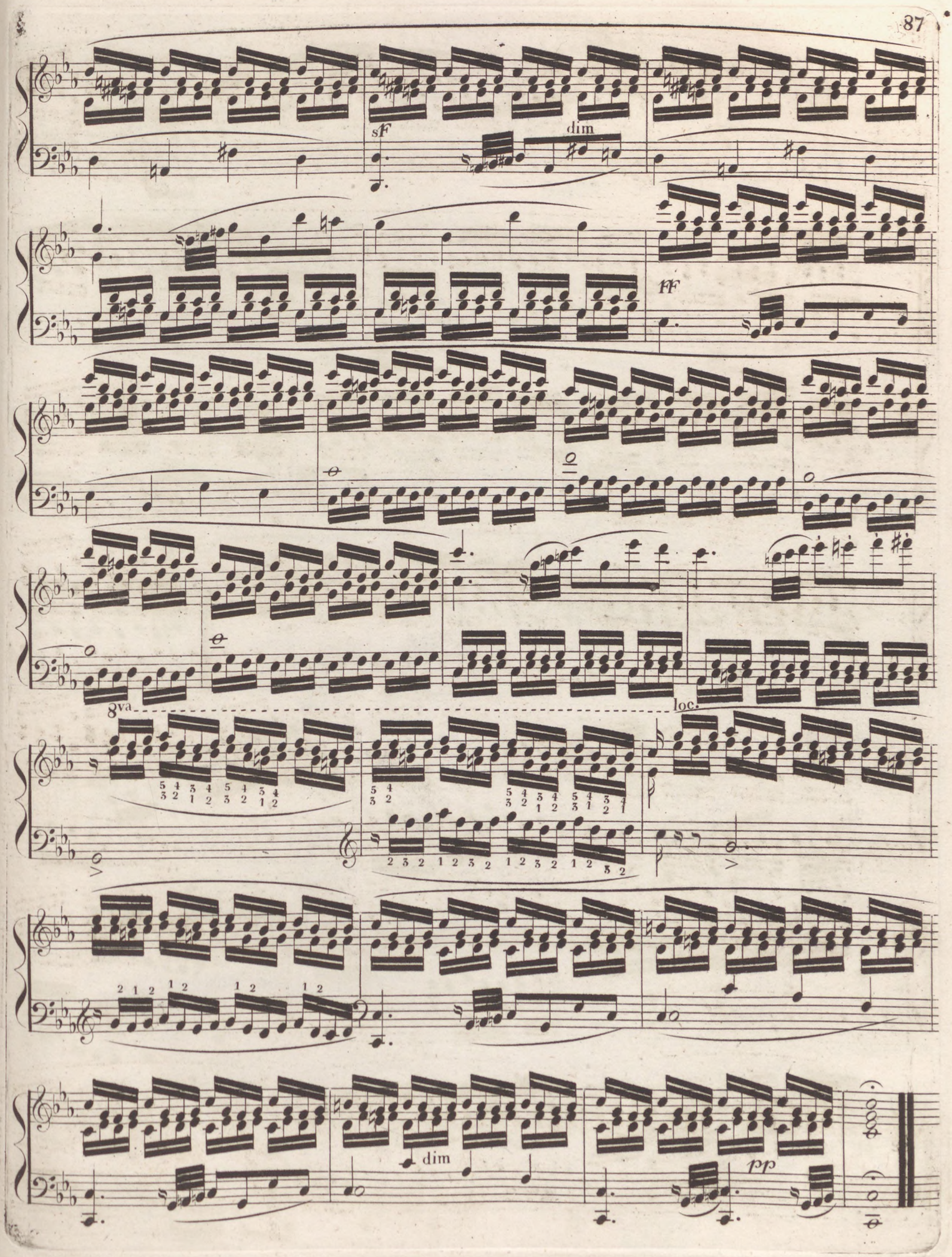
sf
dim
ff
8va
loc.
dim
pp

Ex. 46.

Moderato

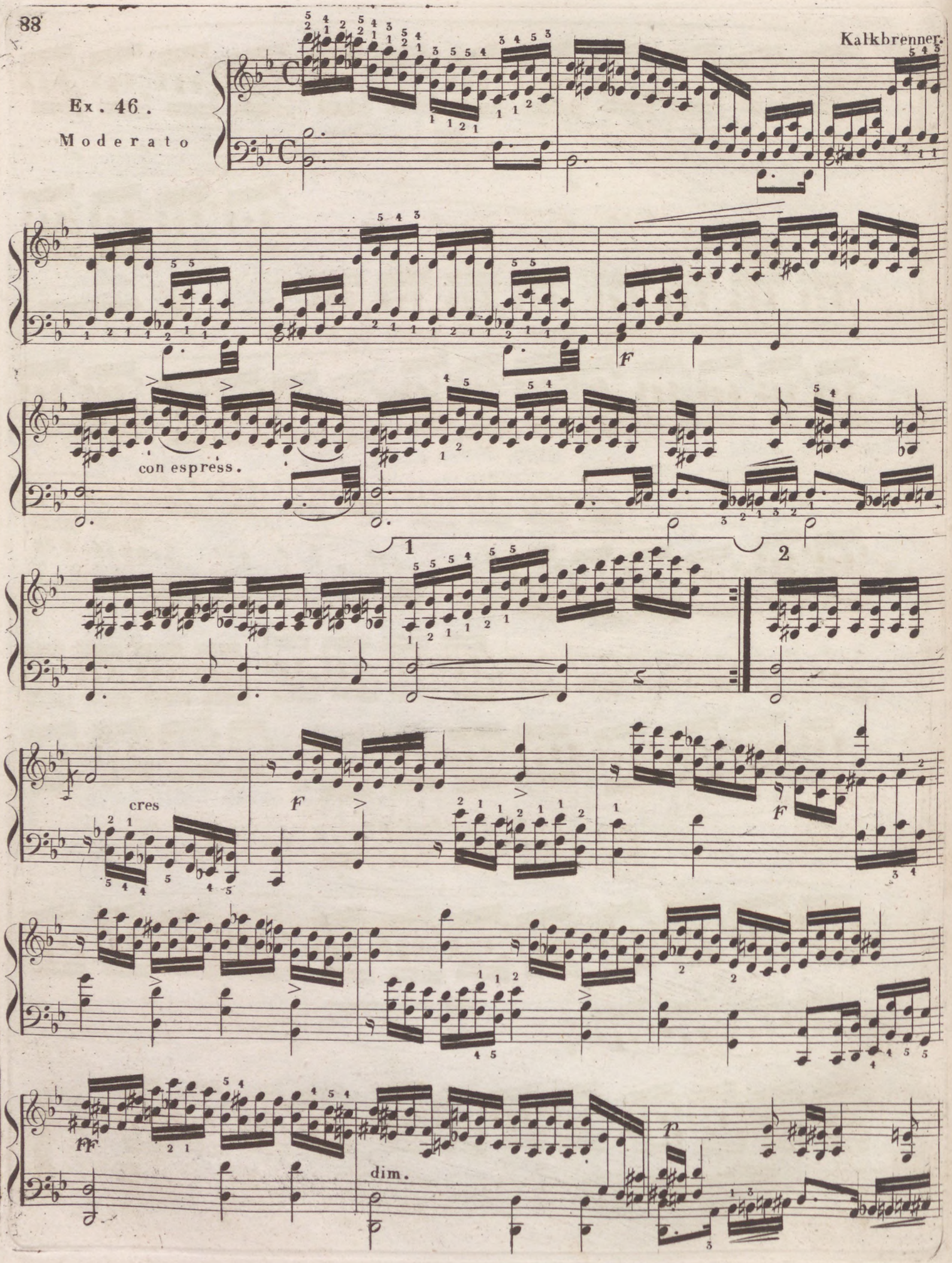

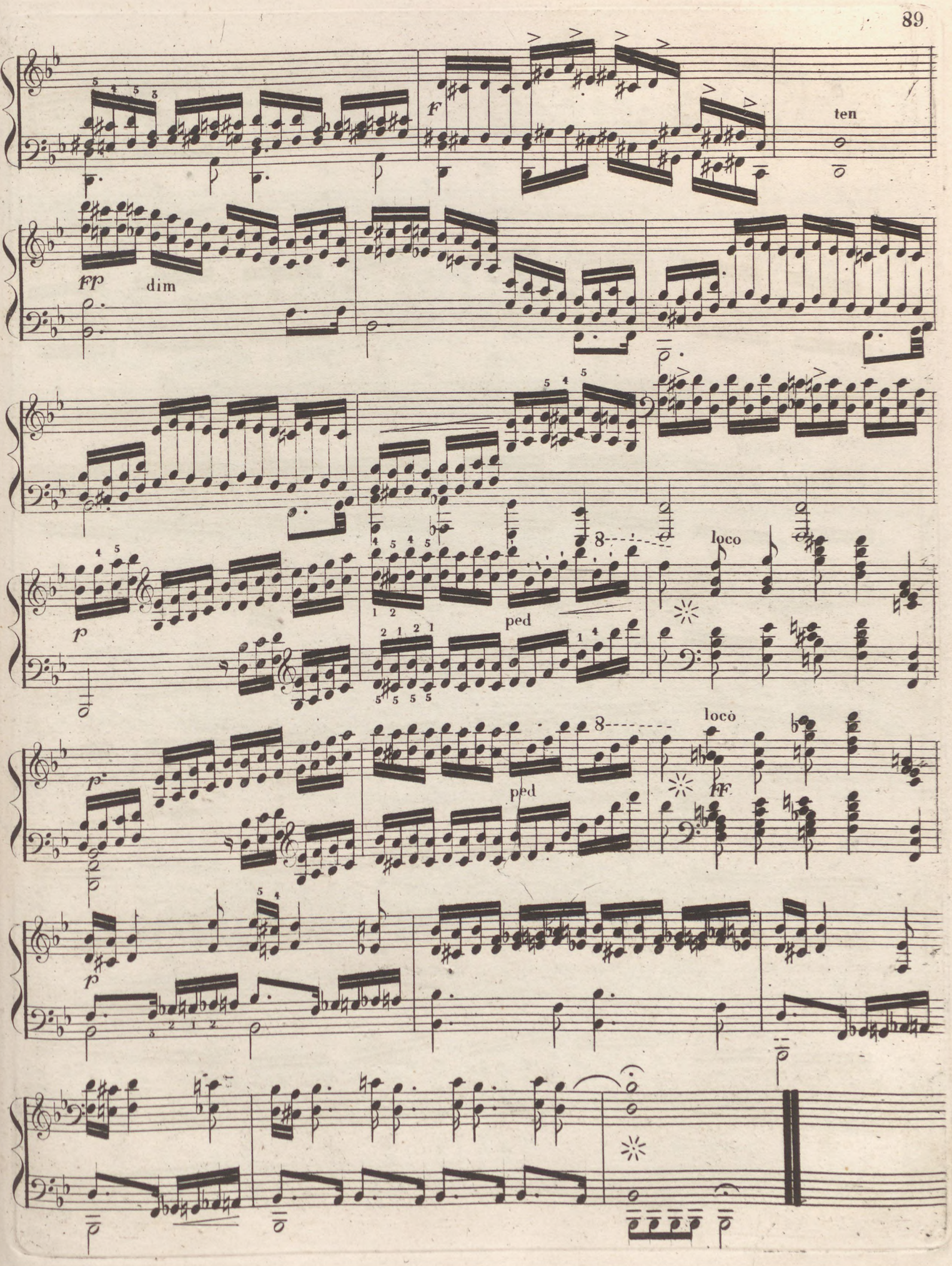
ten
fp
dim
p
ped
loco
p
ped
loco
ff
p

Cramer.

Ex. 47.

Presto

♩ = 132

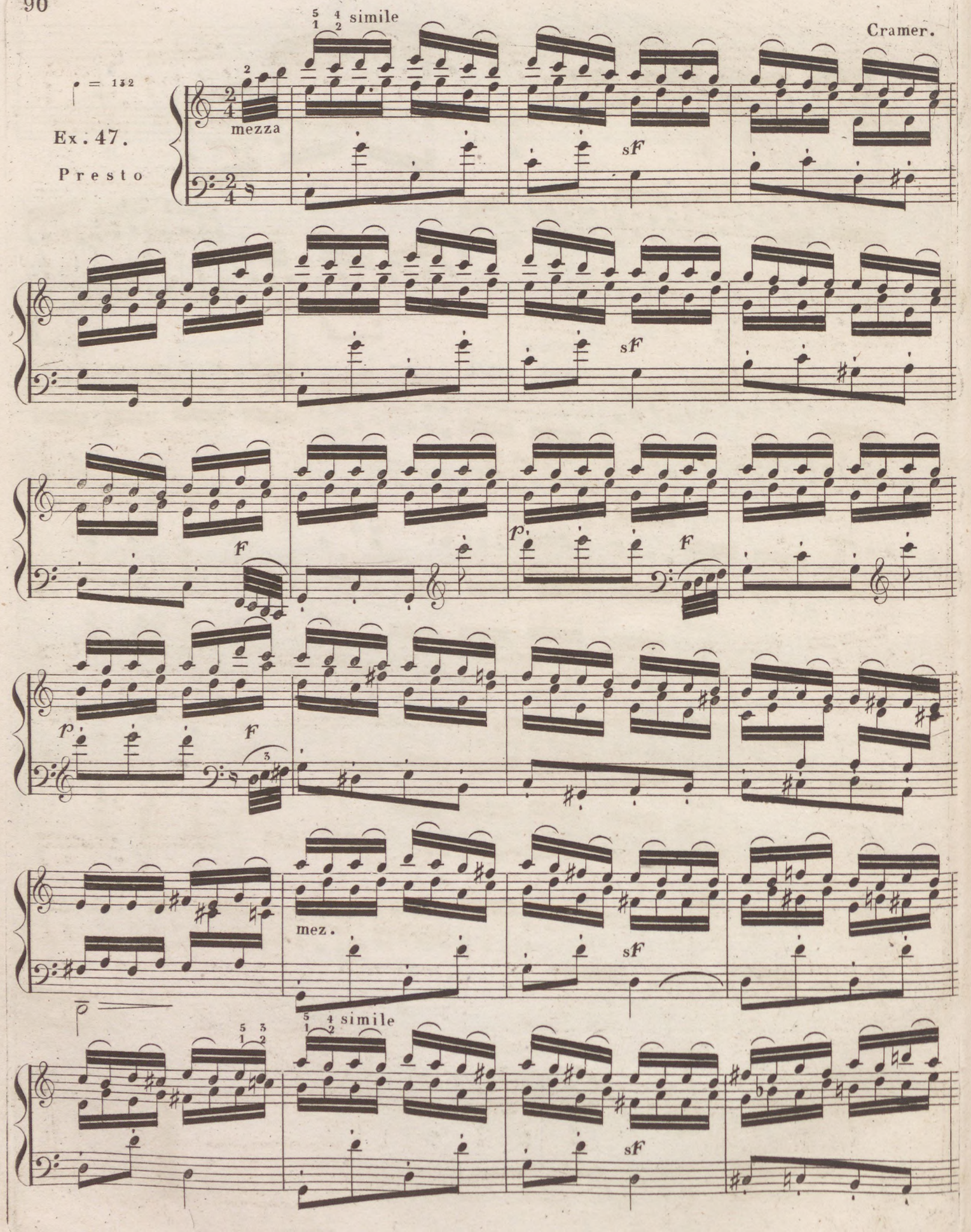

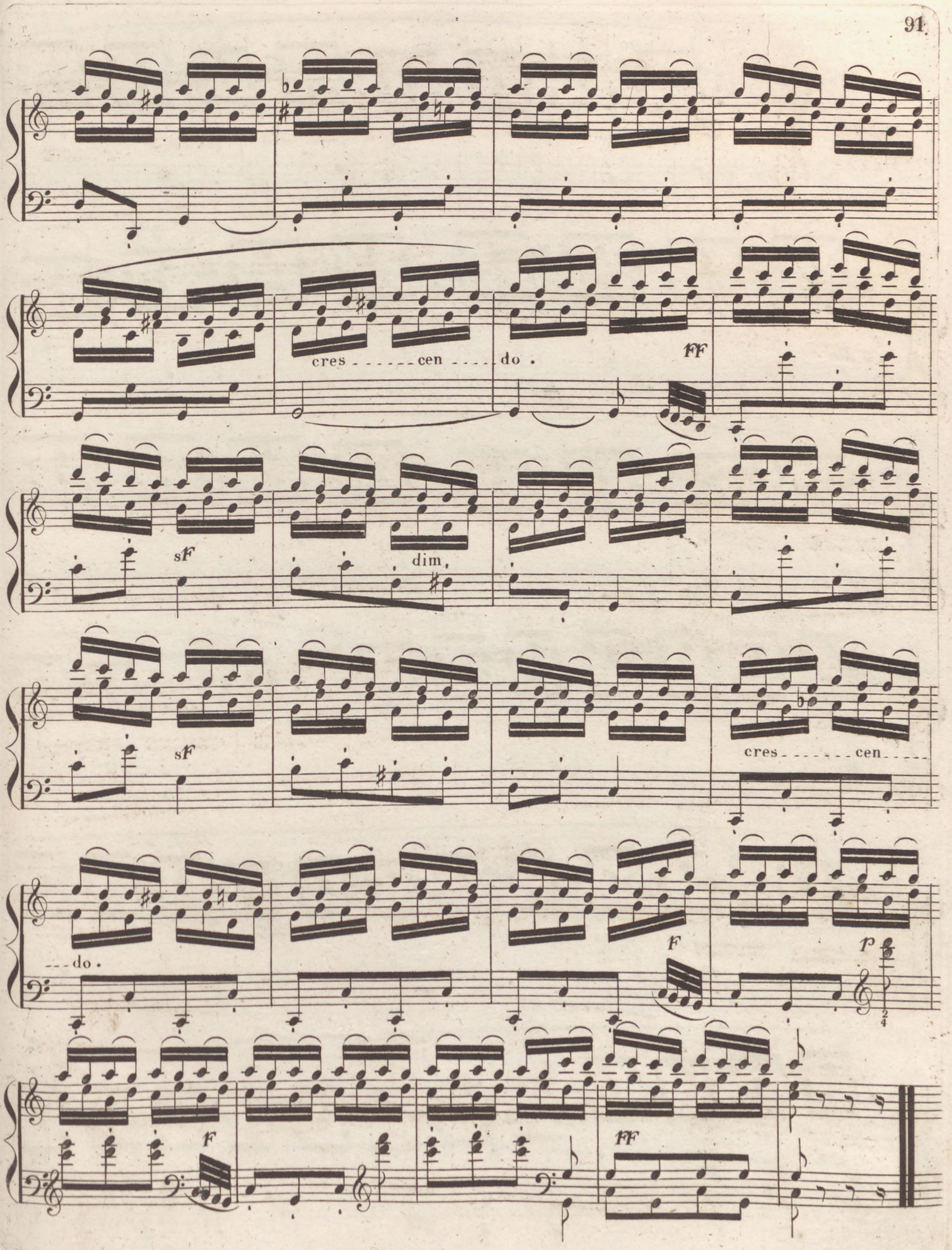
cres - - - - - - cen - - - - do .
ff
sf
dim.
sf
cres - - - - - - cen - - - -
--- do .
f
p
f
ff

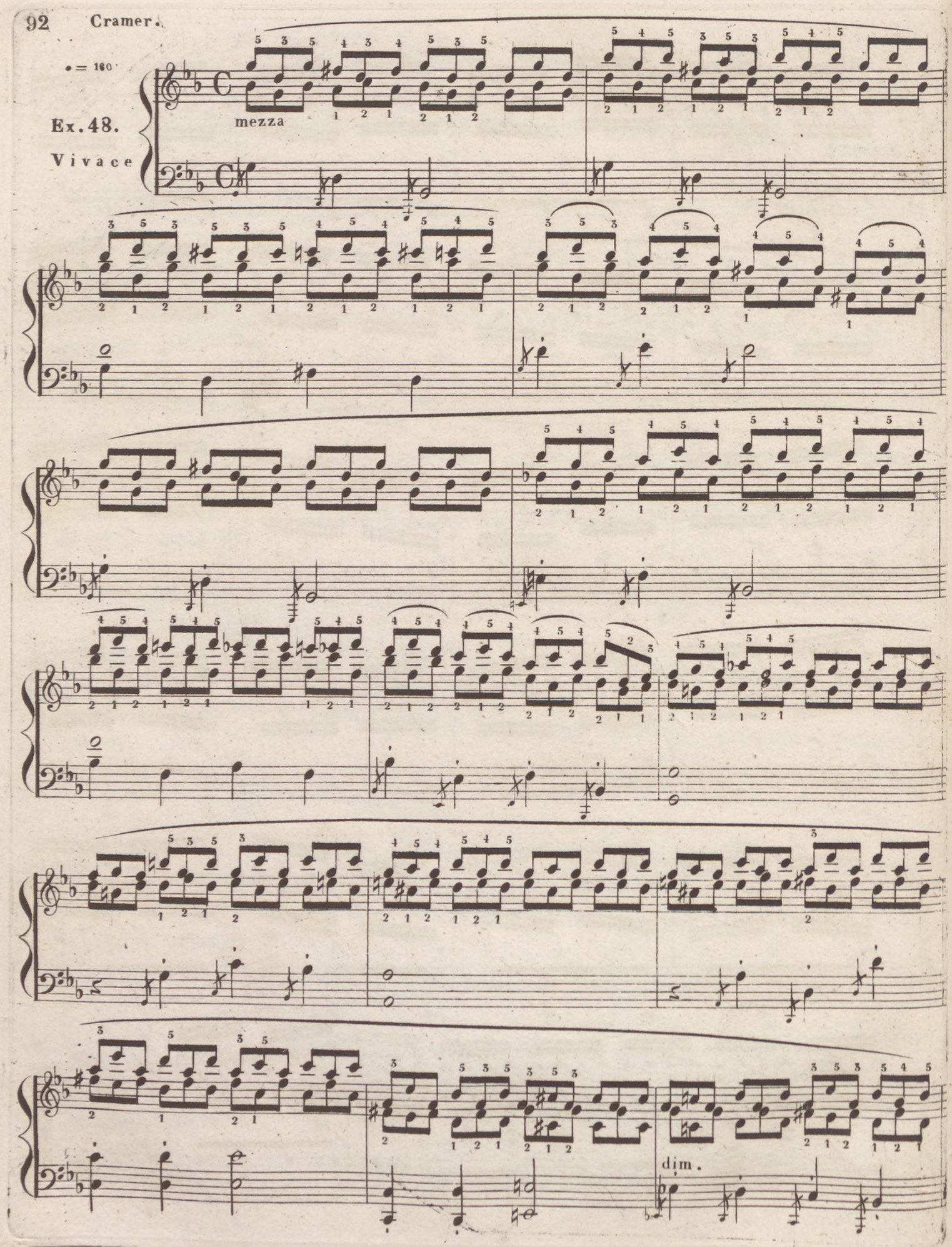
♩ = 160
Ex. 48.
Vivace
mezza
dim.

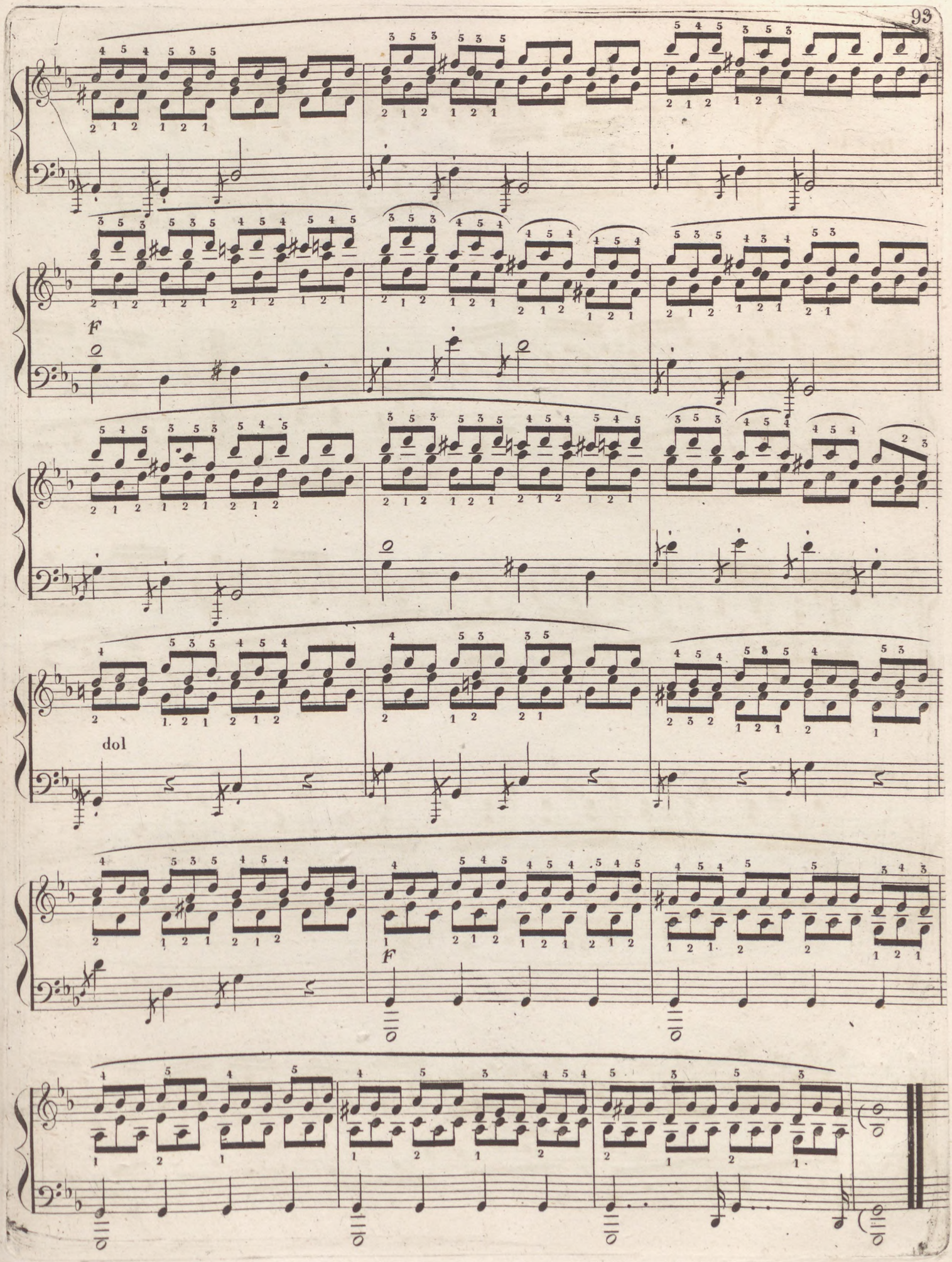
F
dol
F

Ex. 49.

Allegro assai

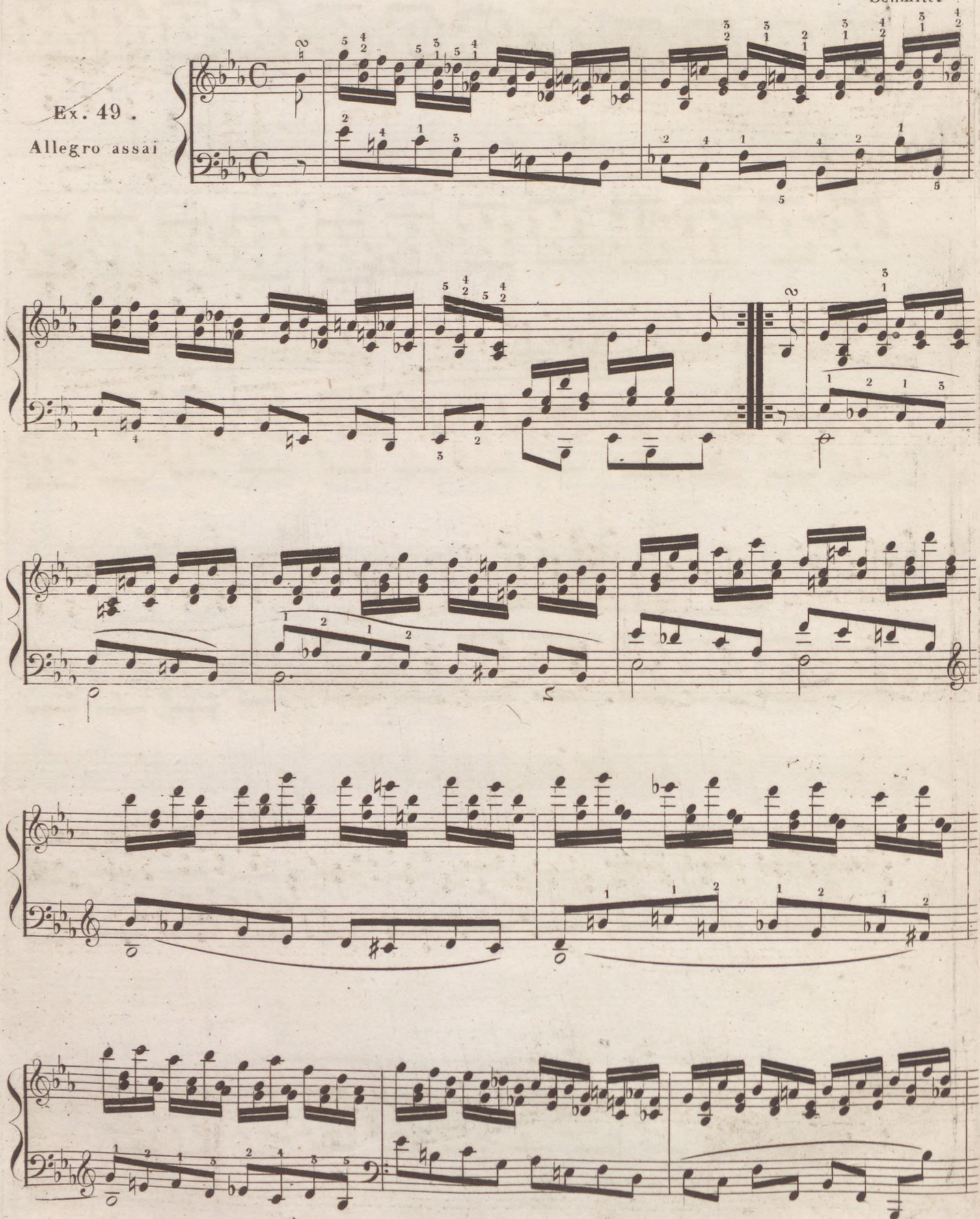

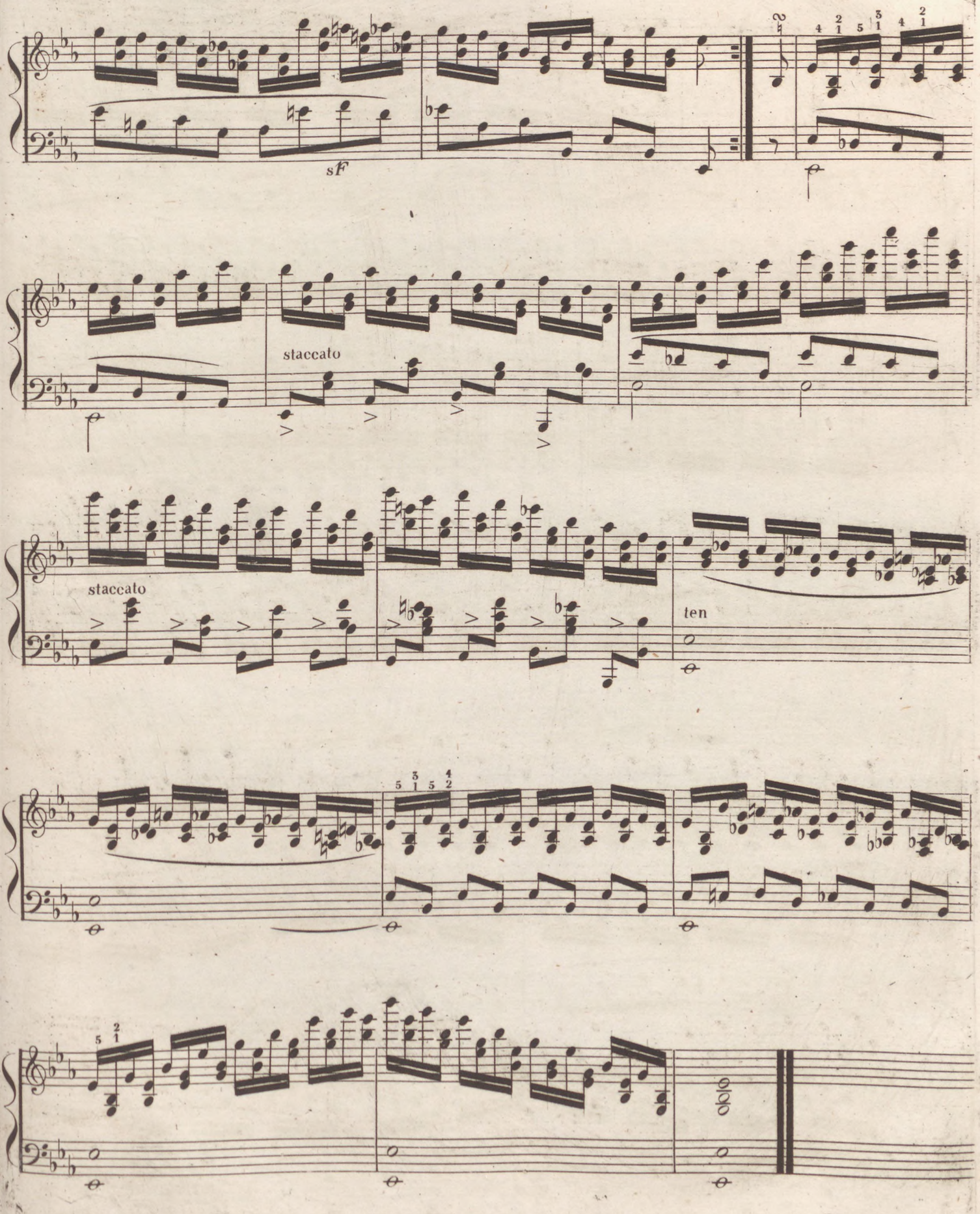
sf
staccato
staccato
ten

Schmitt.

Ex. 50.

Moderato e molto espressivo

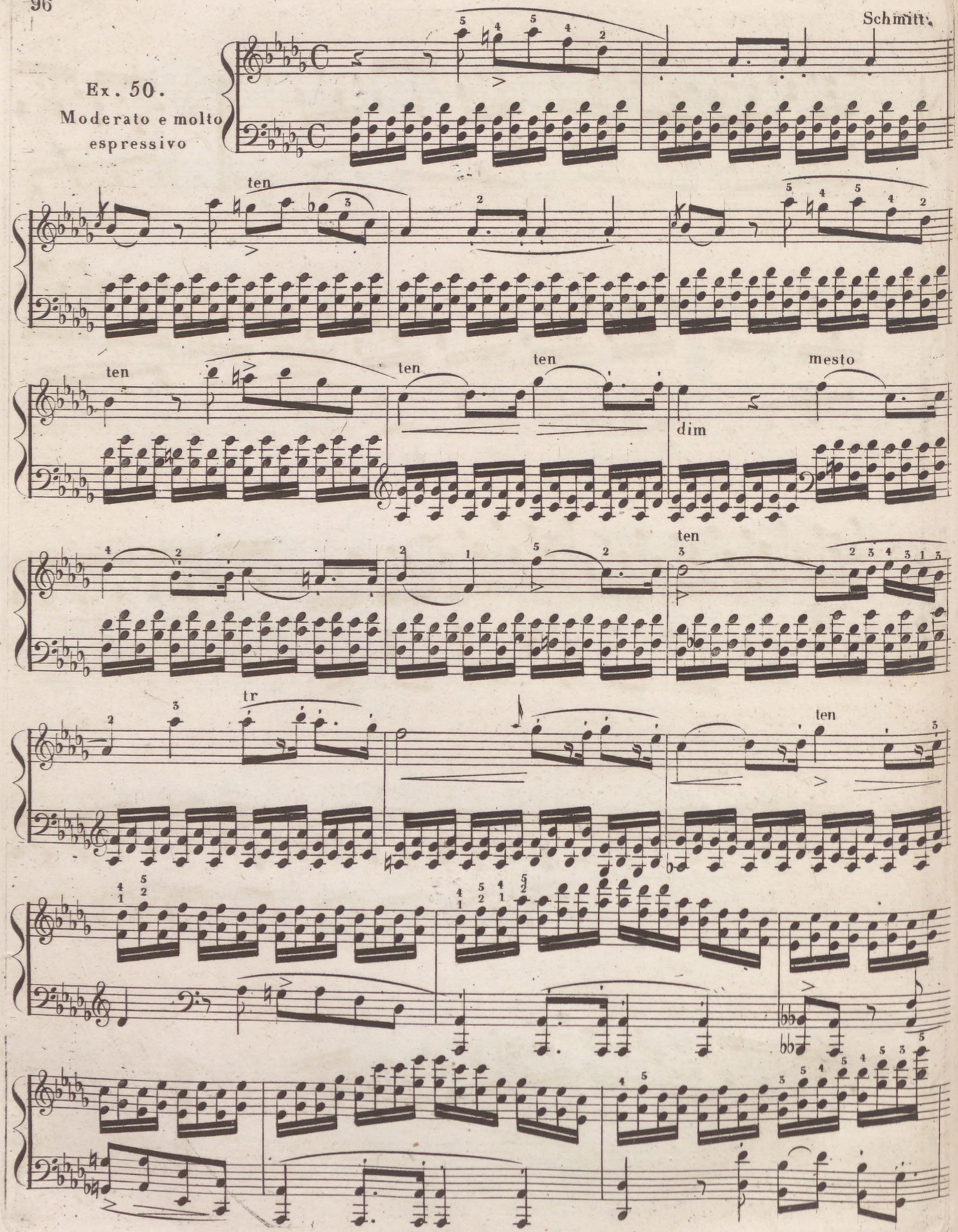

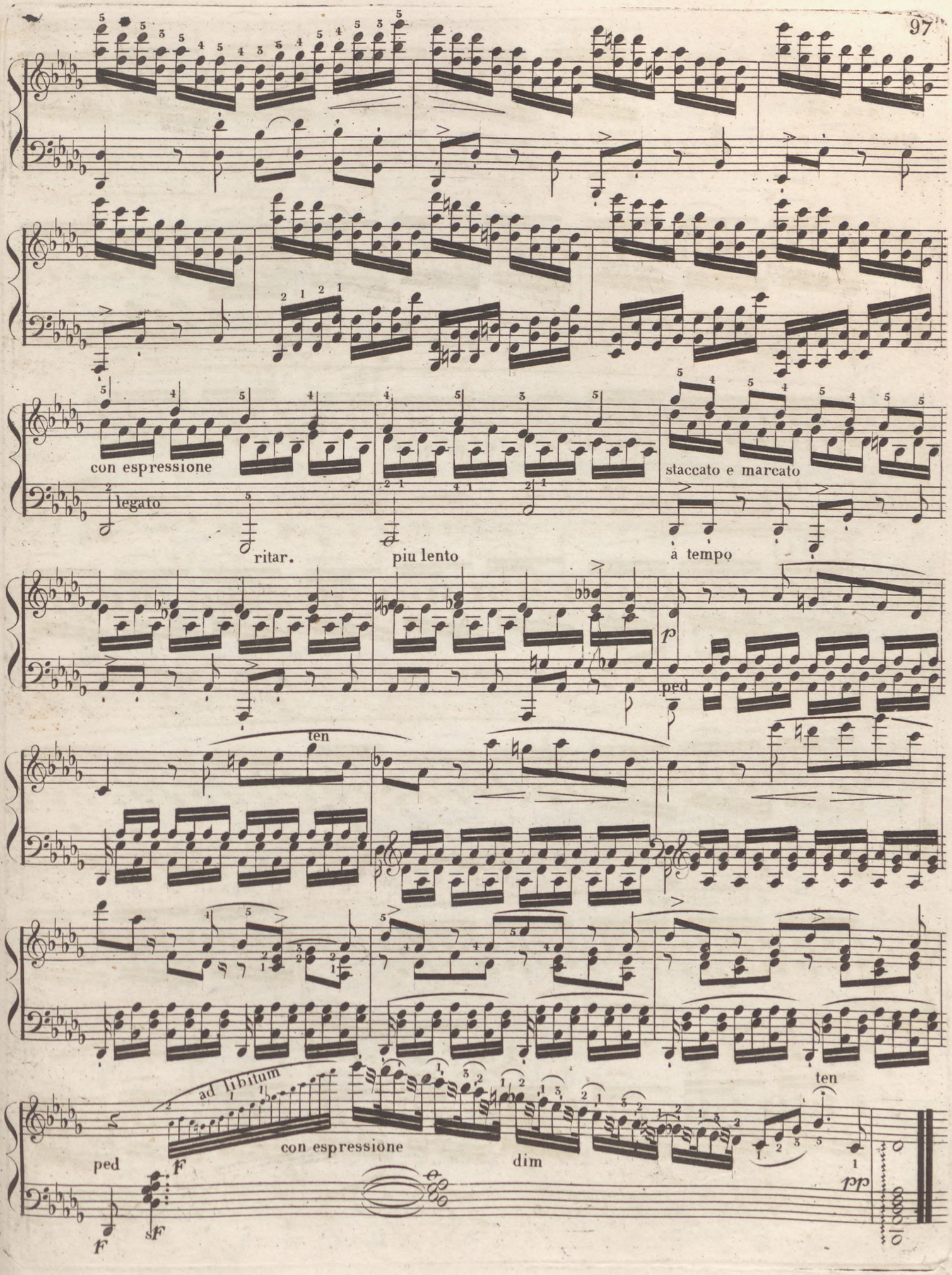
con espressione
legato
ritar.
piu lento
staccato e marcato
a tempo
ped
ten
ad libitum
con espressione
dim
ten
ped
F
sF
F
pp

♩ = 96

Ex. 51.

Allegro commodo

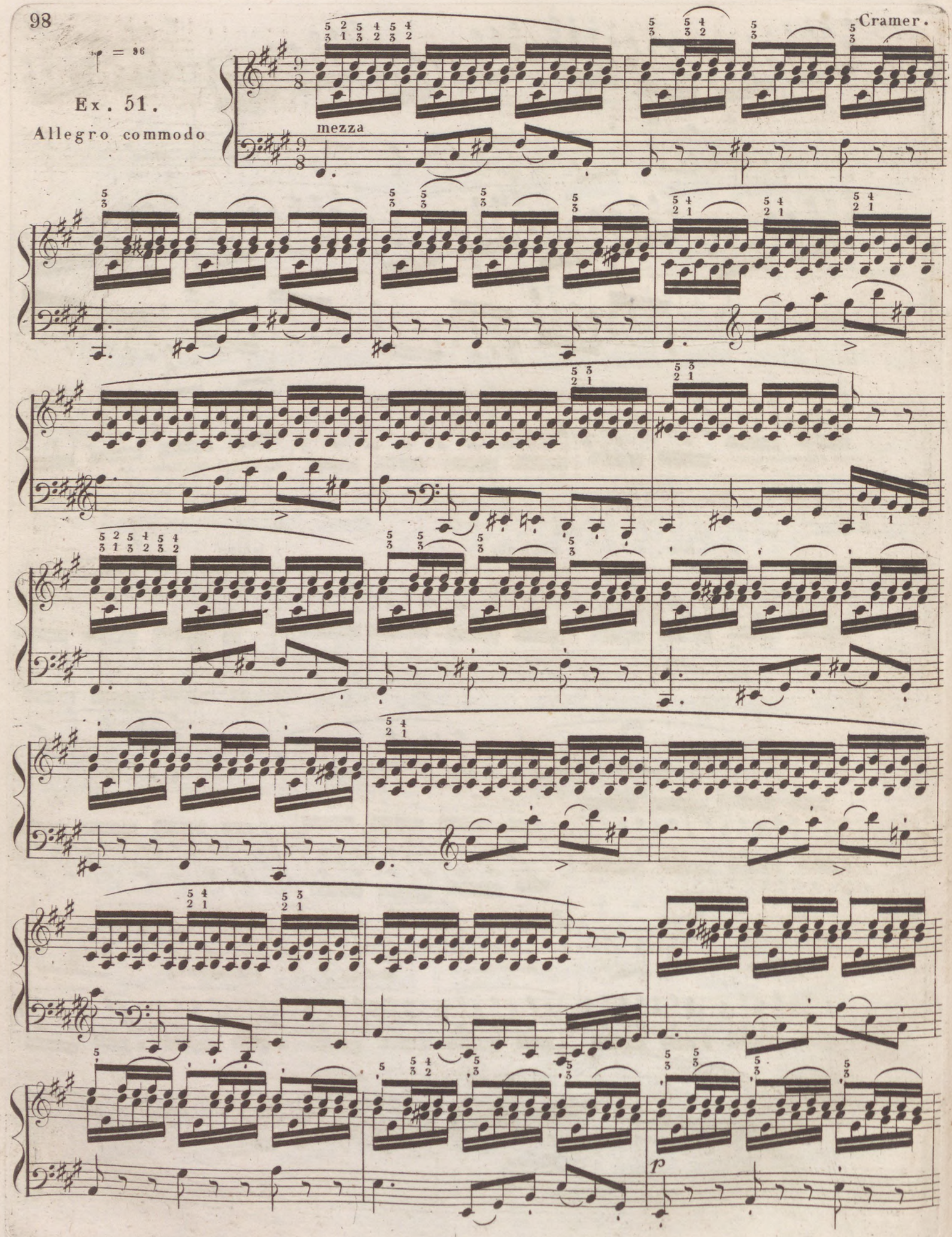

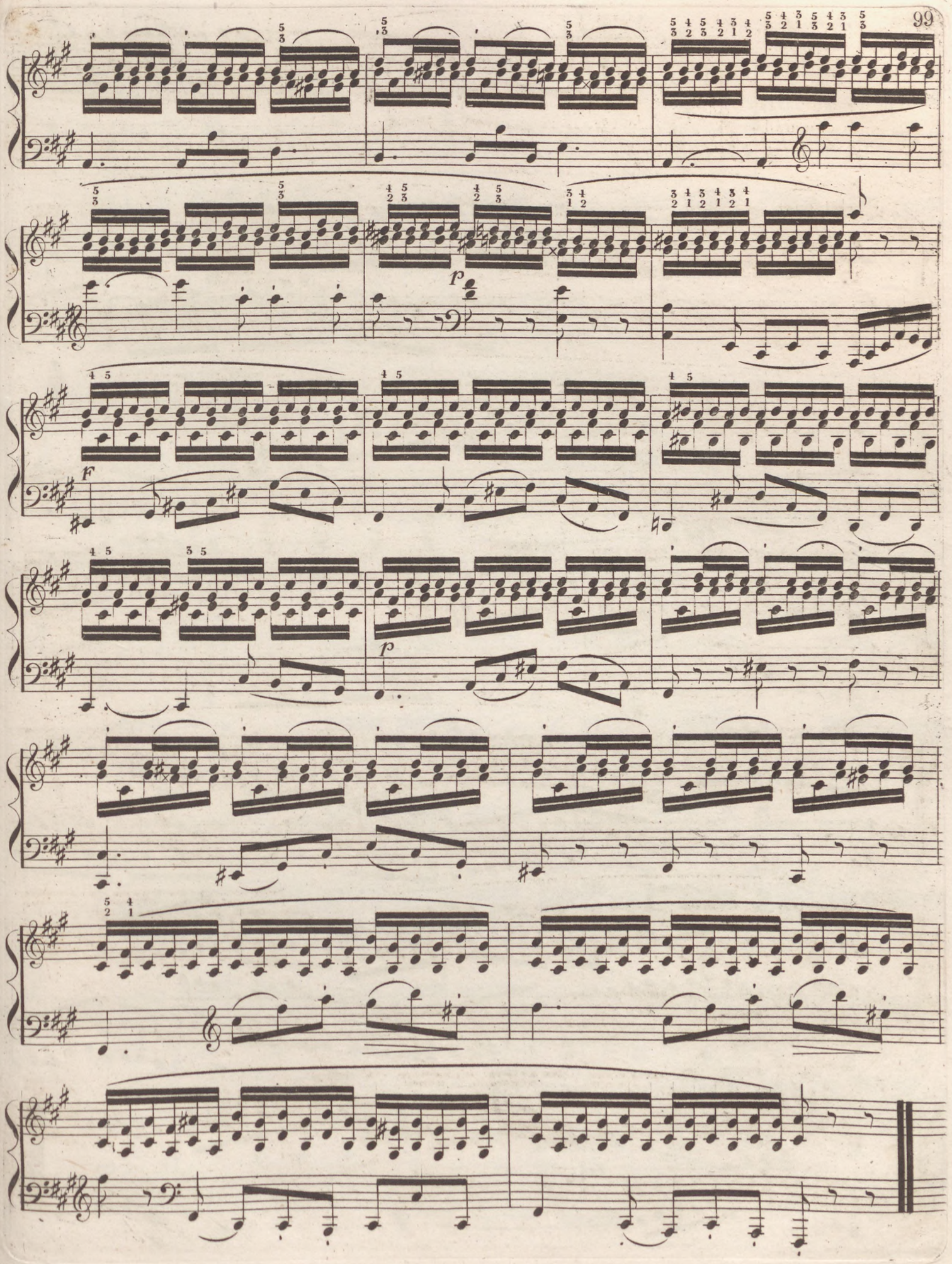
p
F
p

Octavak.

Octaven.

Ex. 52.

Allegro vigoroso

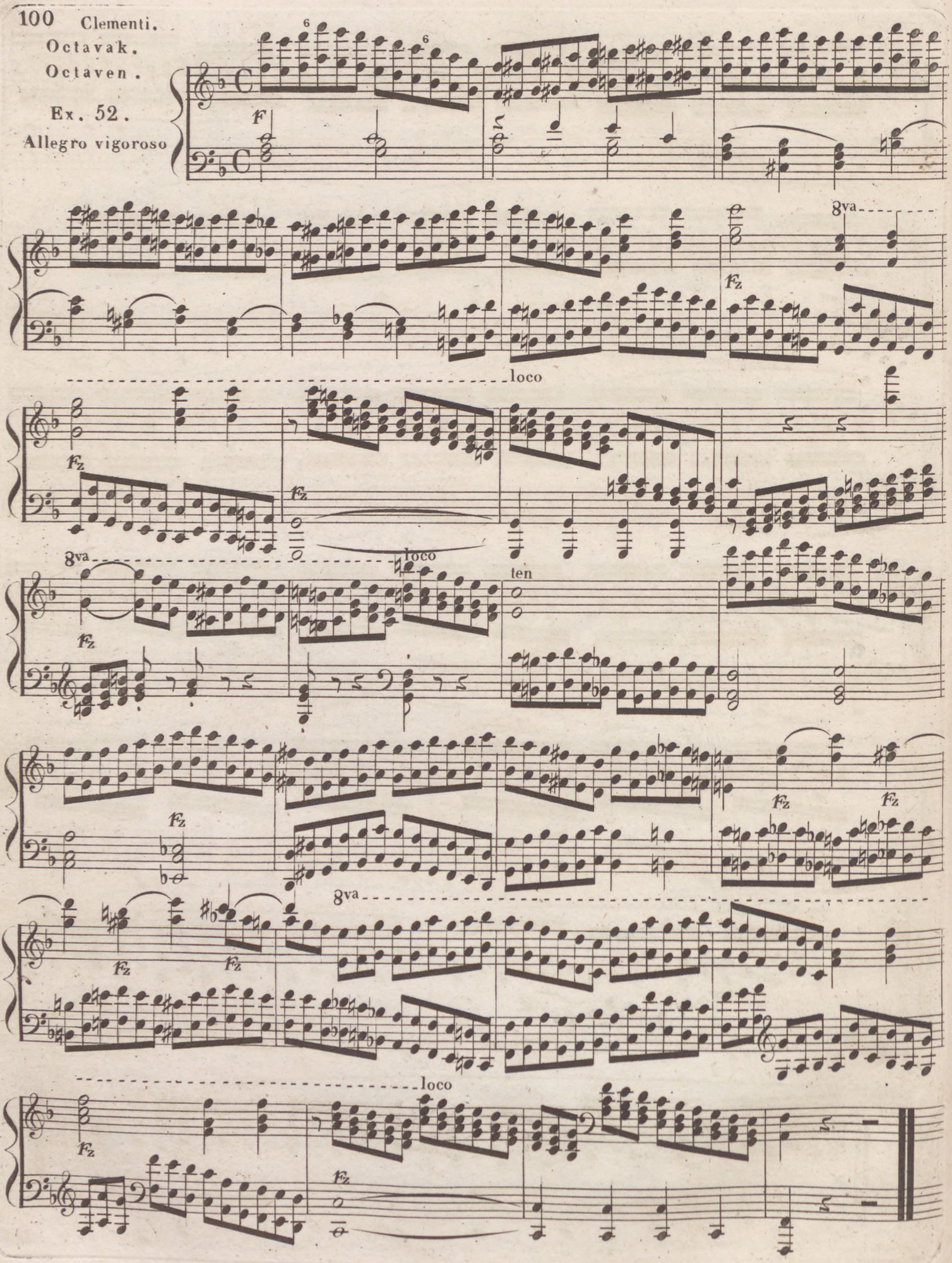

♩ = 50

Ex. 53.

Veloce.

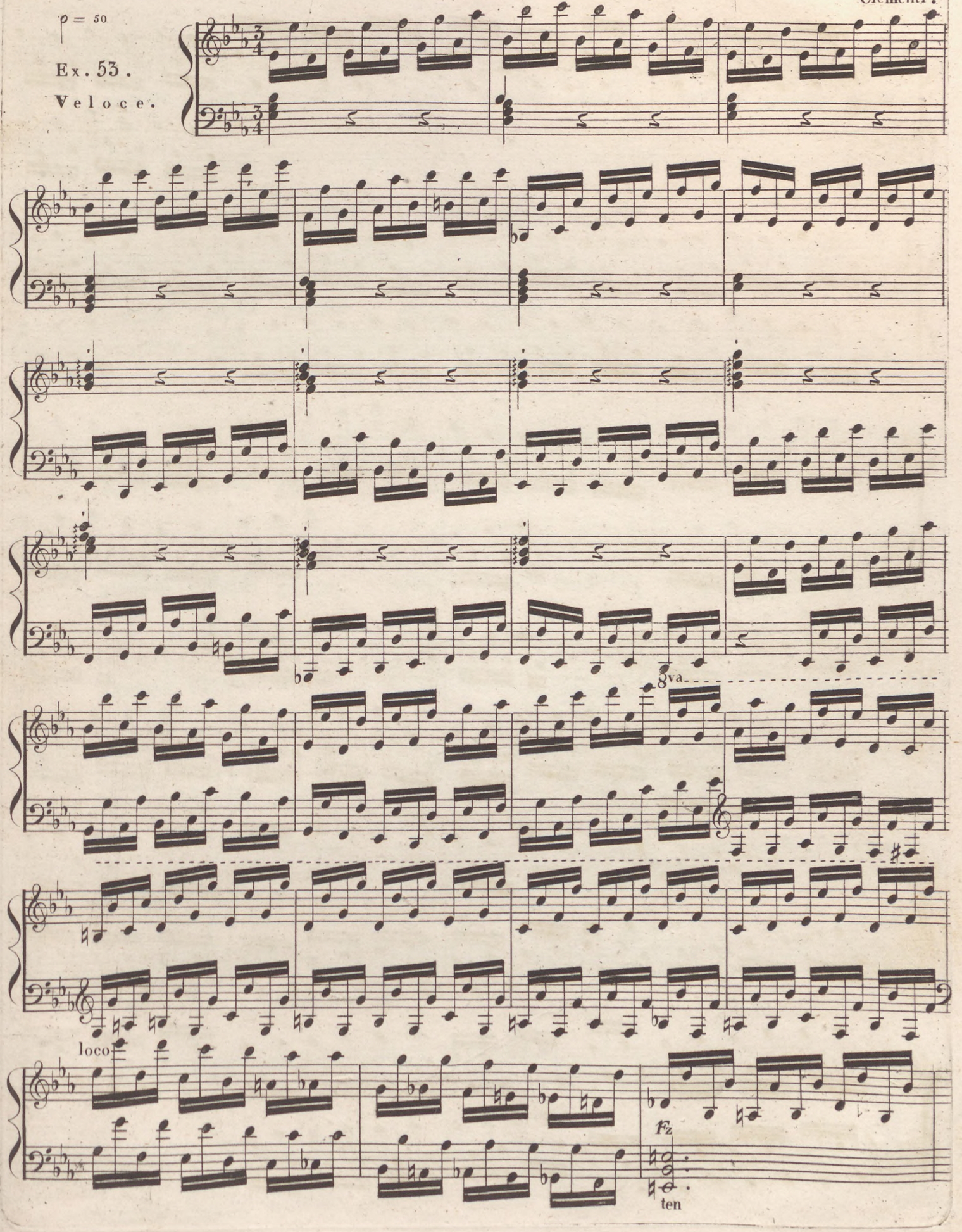

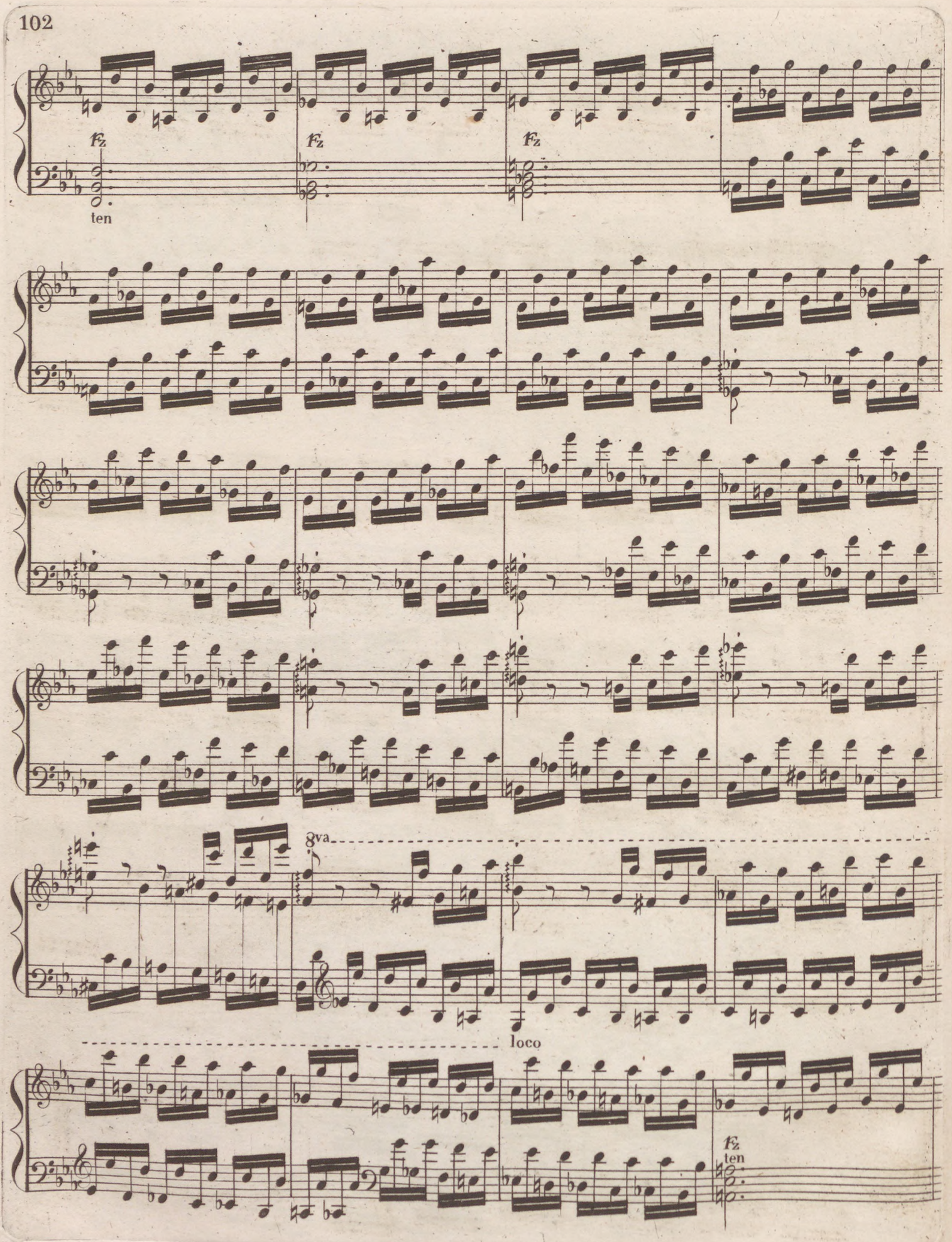
fz
fz
fz
ten
8va
loco
fz
ten

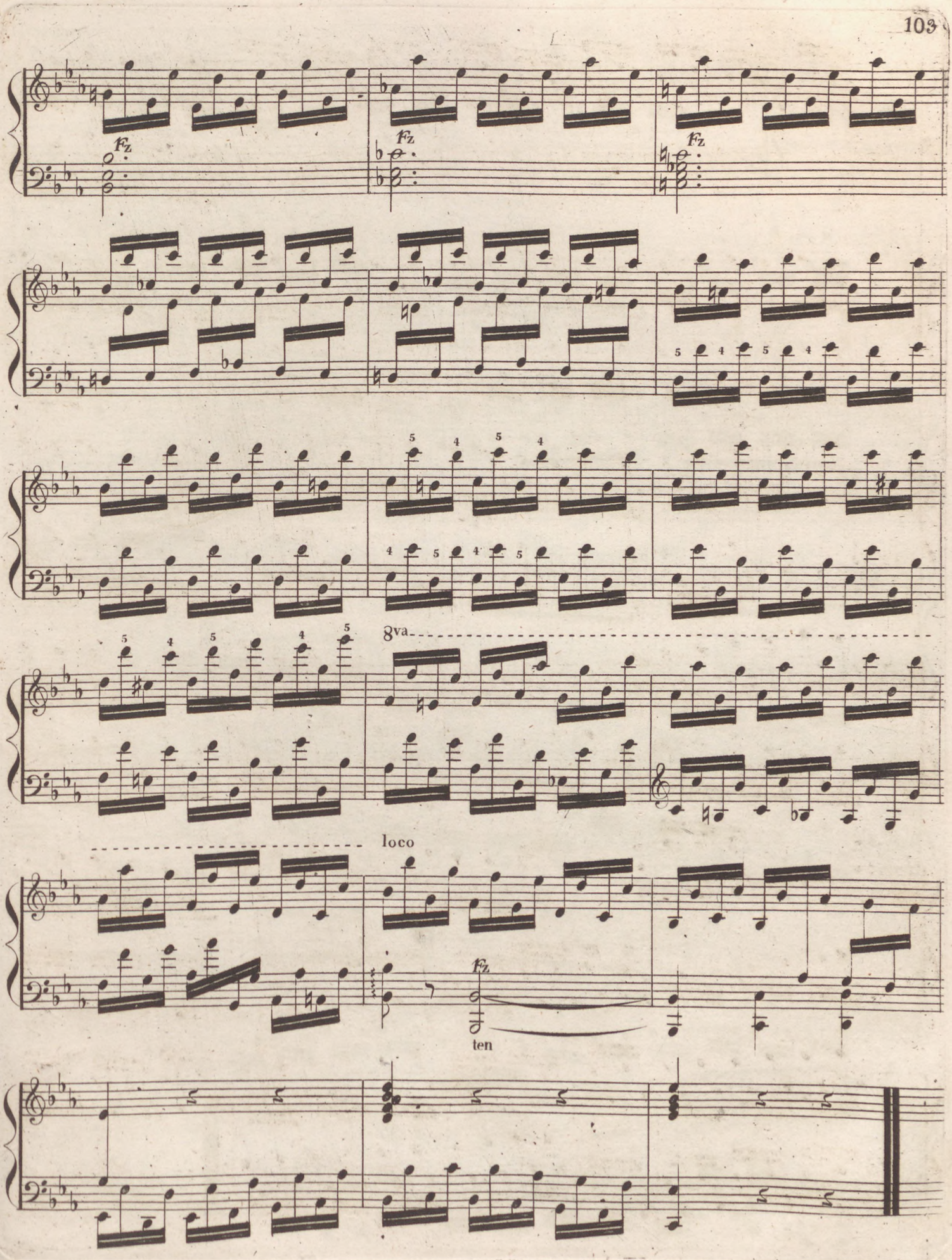
fz
fz
fz
5 4 5 4
5 4 5 4
4 5 4 5
8va
5 4 5 4 5
loco
fz
ten

Ex. 54.

Allegro moderato

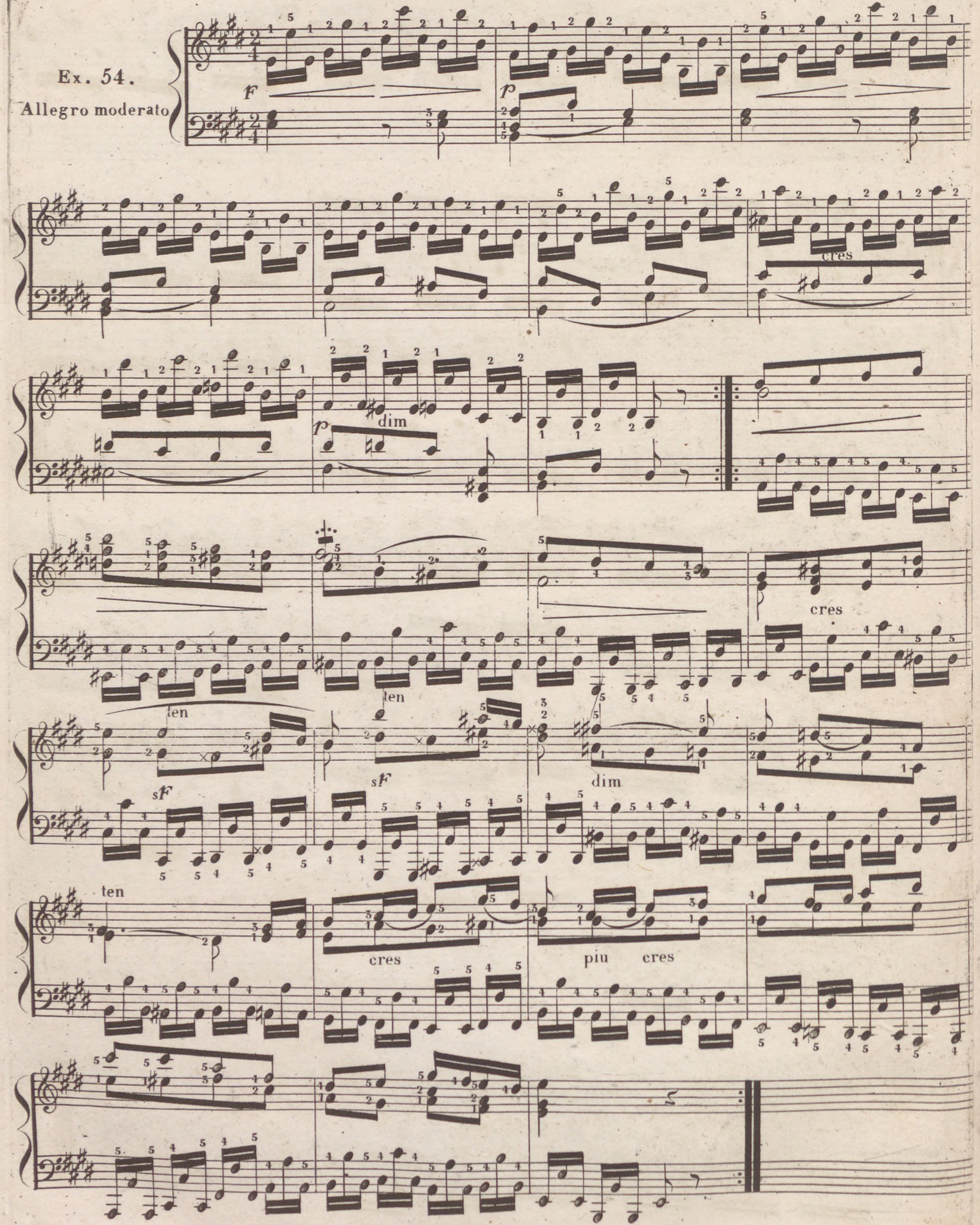

Beker.

♩ = 126

Ex. 55.

Andante cantabile

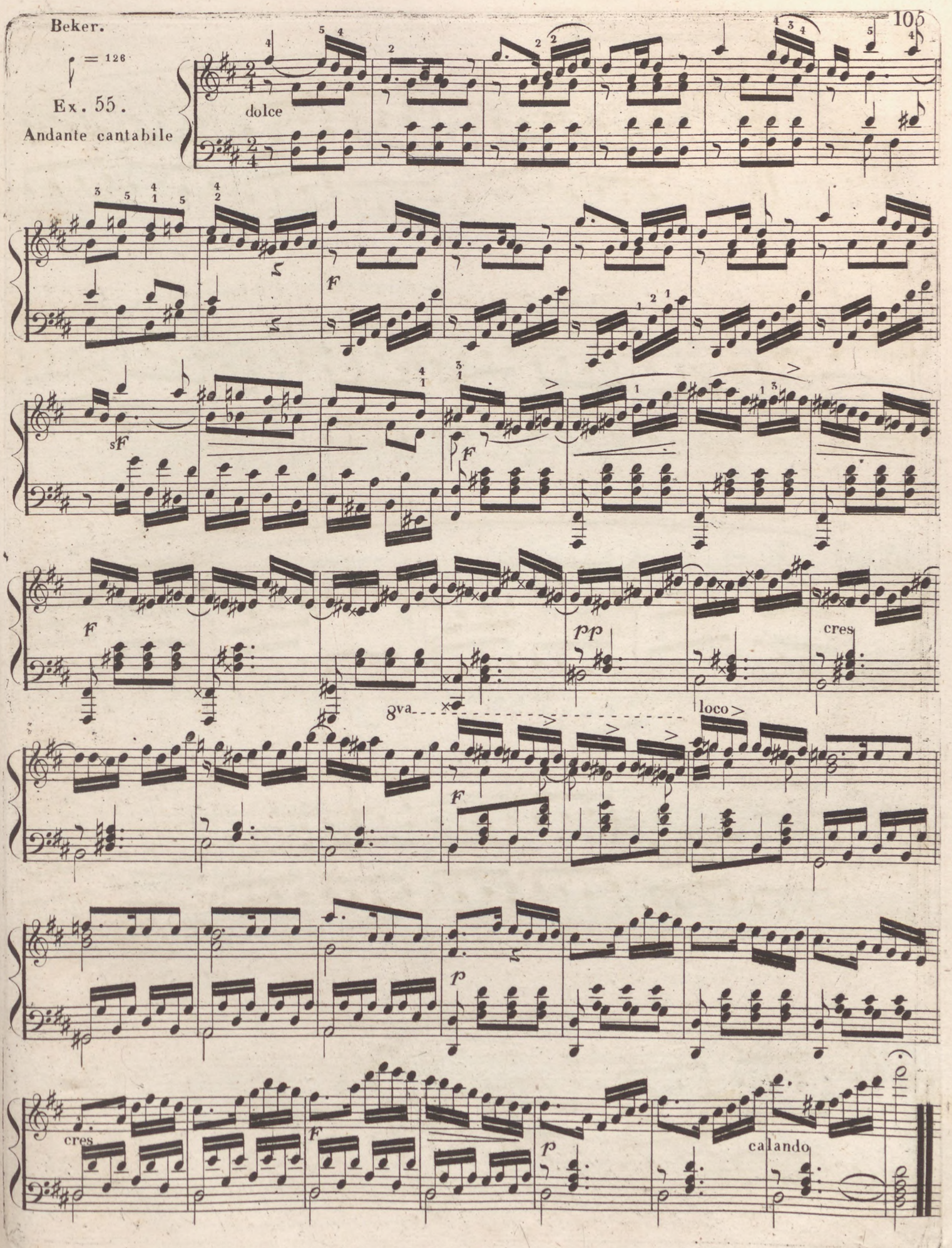

Külömbféle többhangzatú Példák.
Vermischte mehrstimige Beispiele.

Cramer.

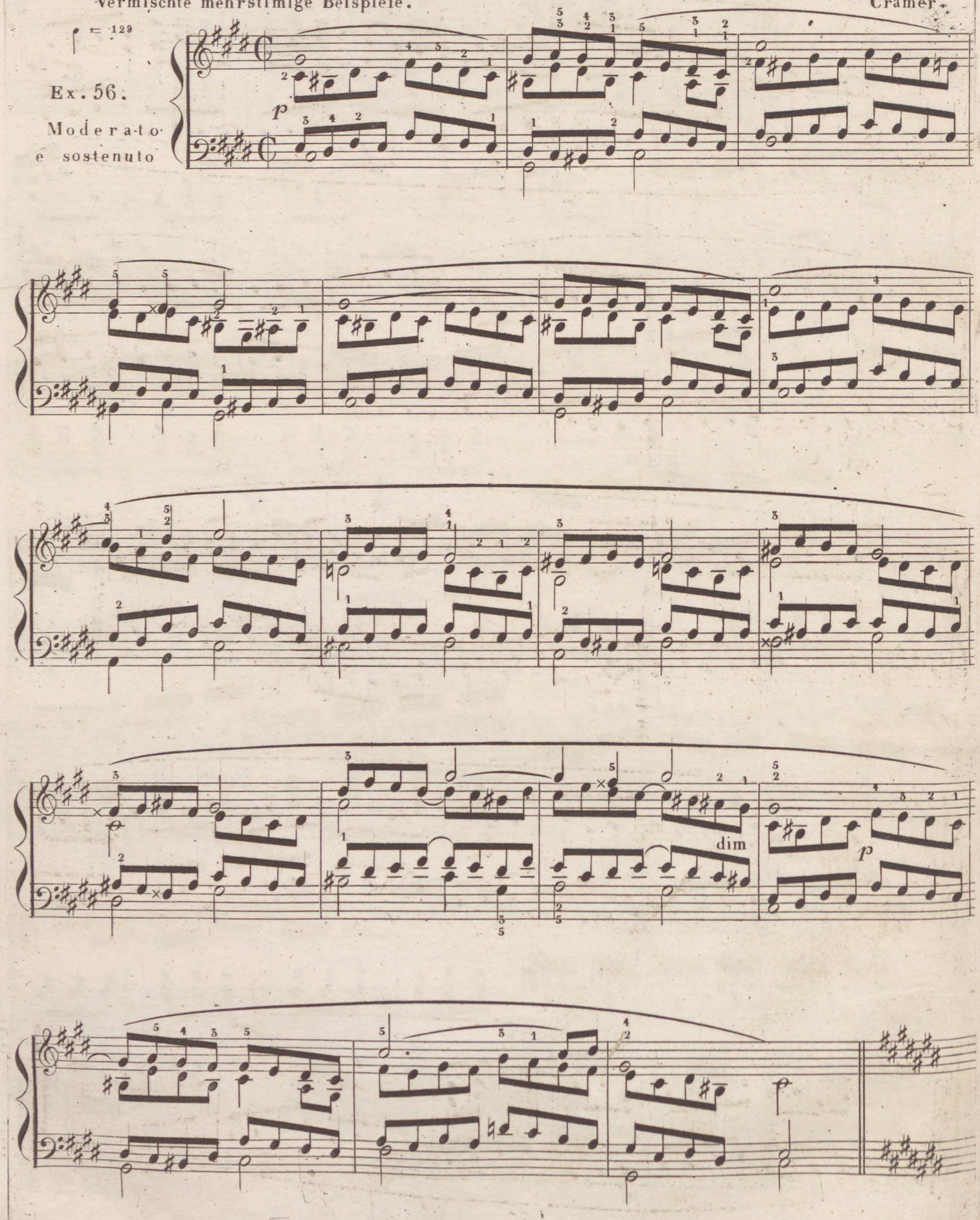

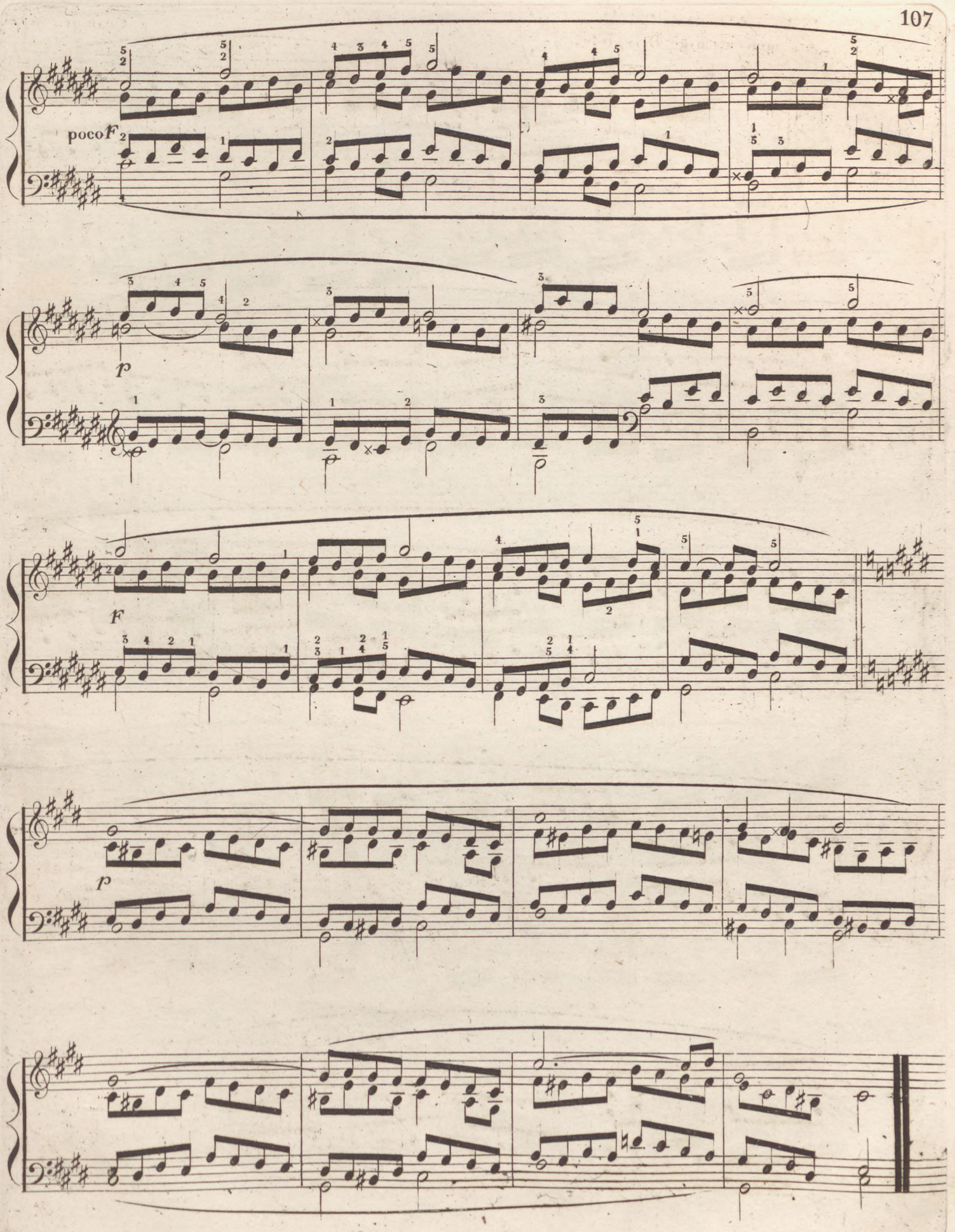
poco F
p
F
p

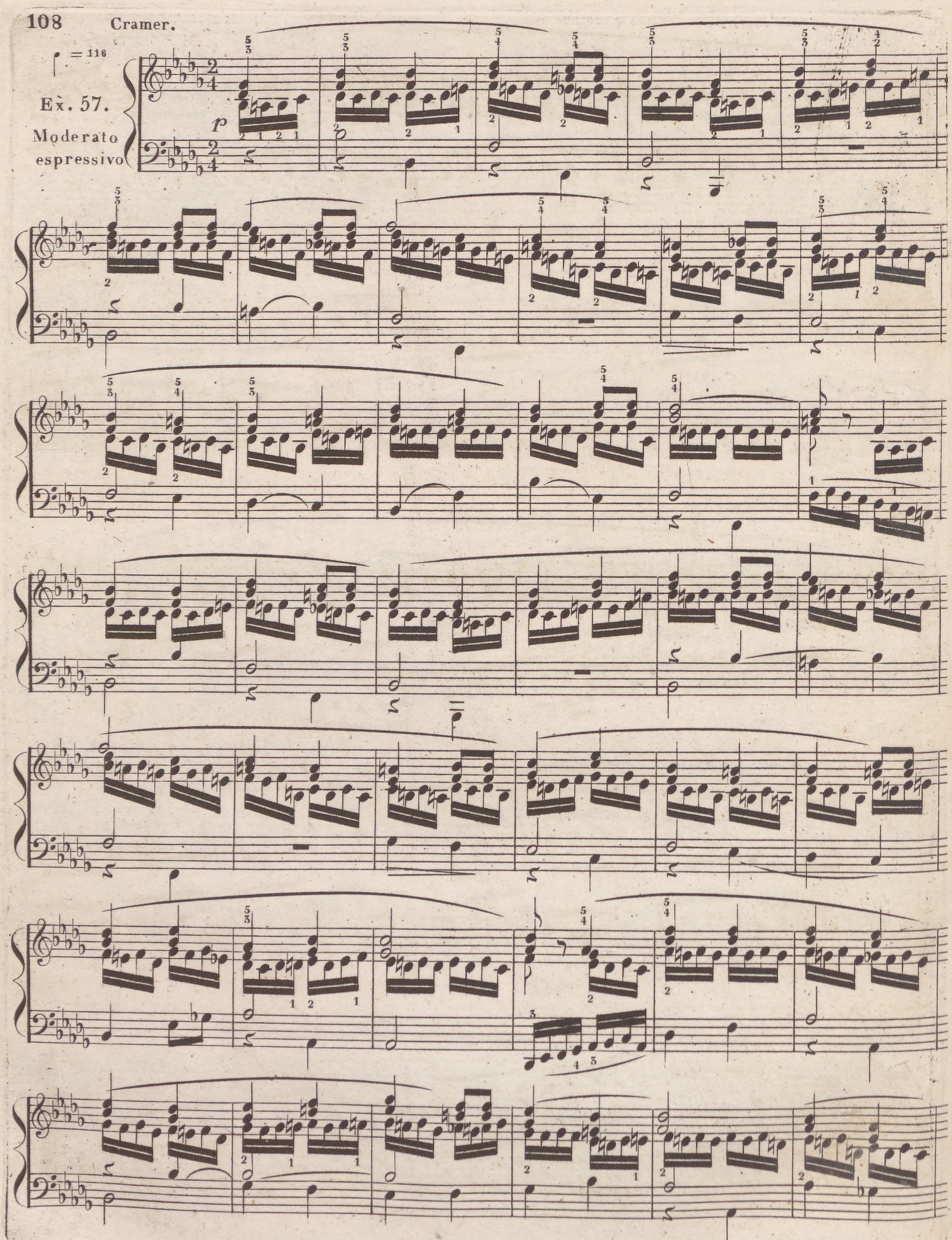
= 116
Ex. 57.
Moderato espressivo
p

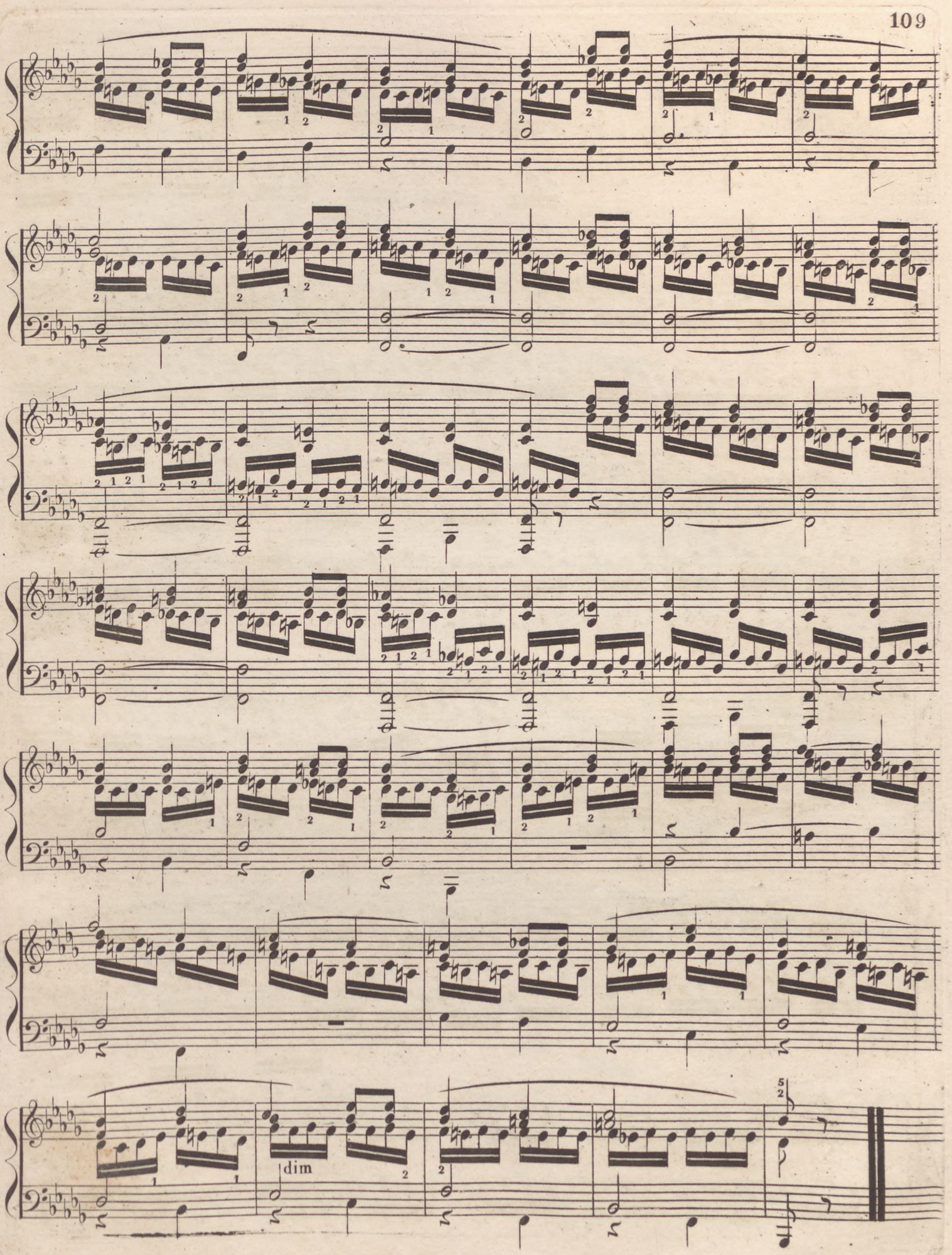
dim

♩ = 132

Ex. 58.

Allegro

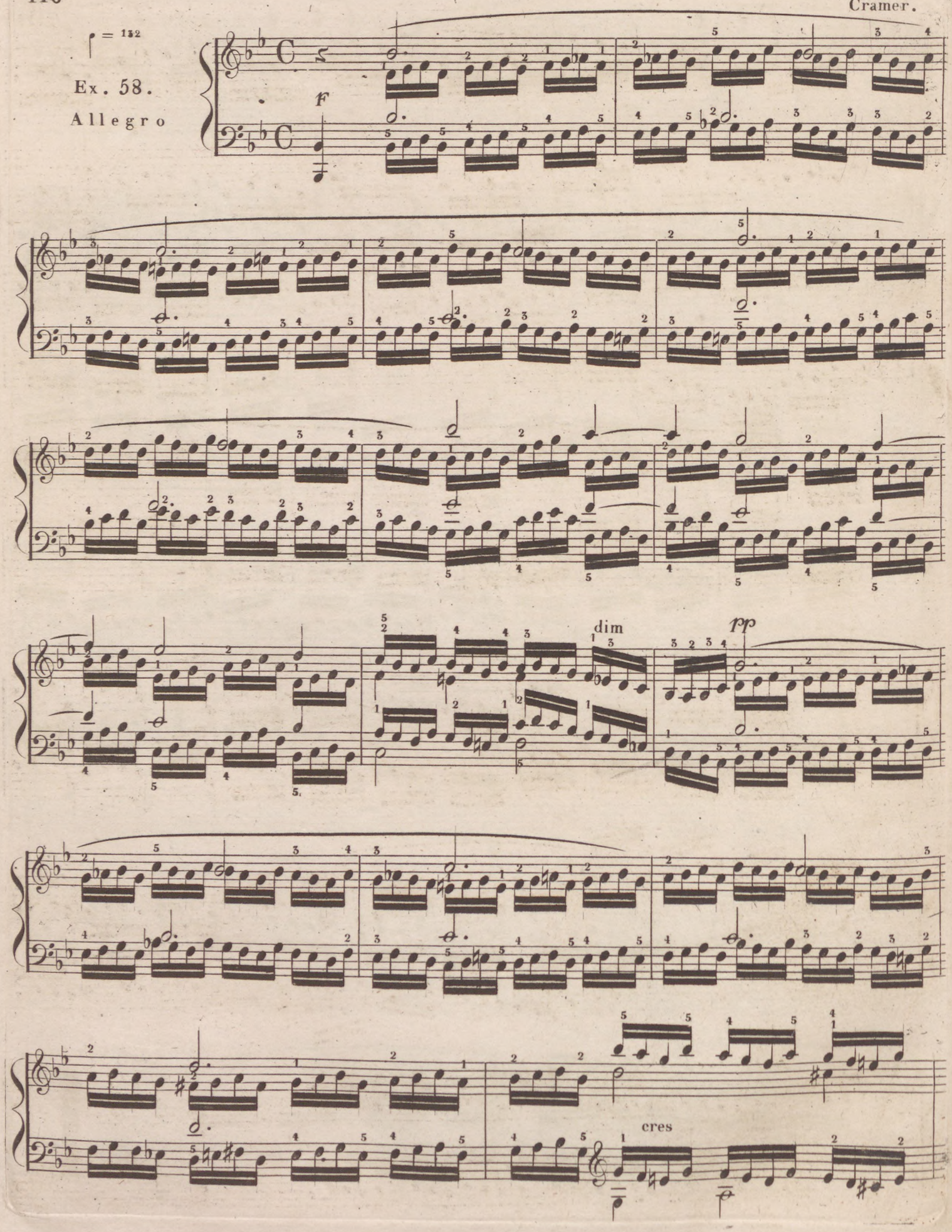

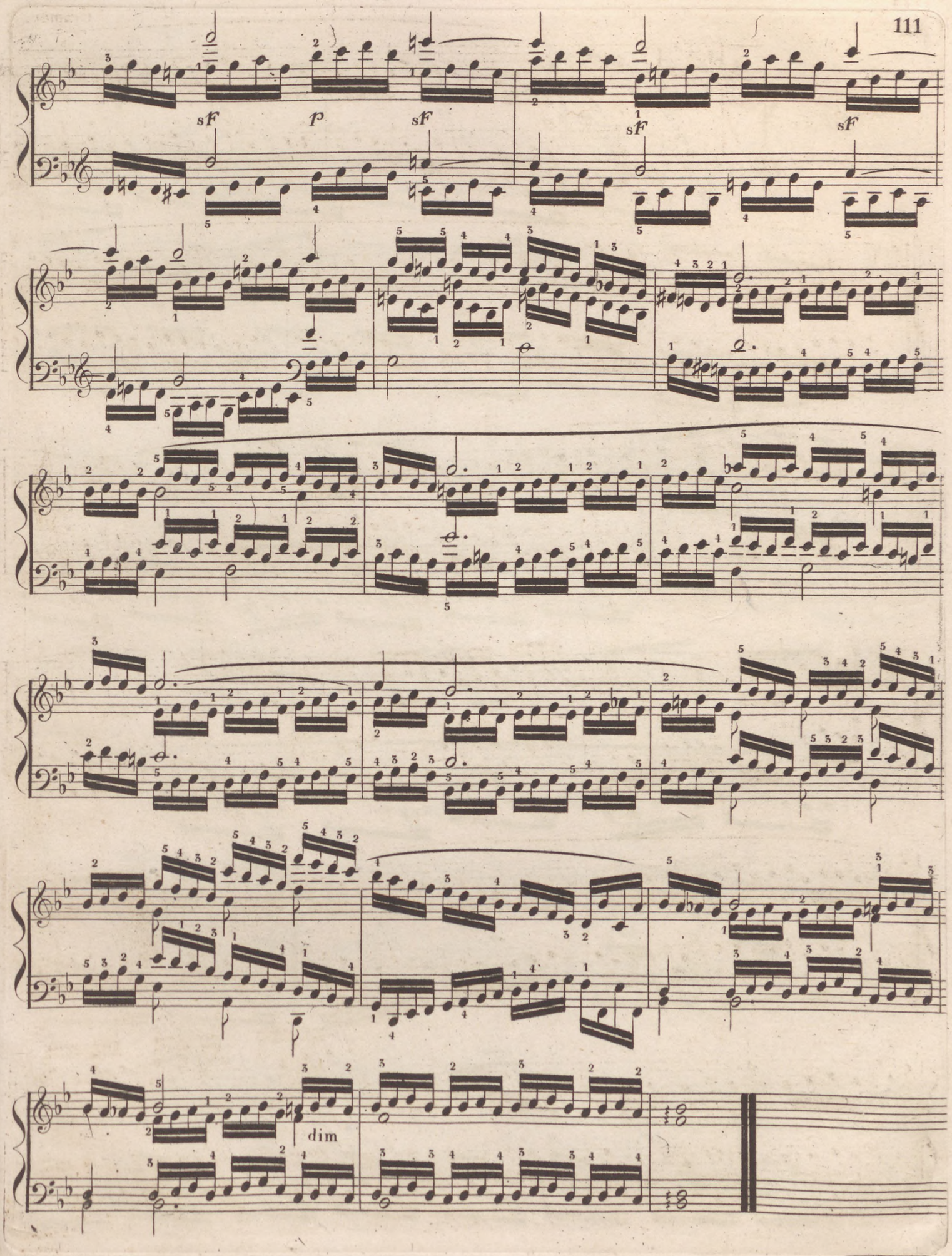
sF
p
sF
sF
sF
dim

Cramer.

♩ = 60

Ex. 59.

Moderato

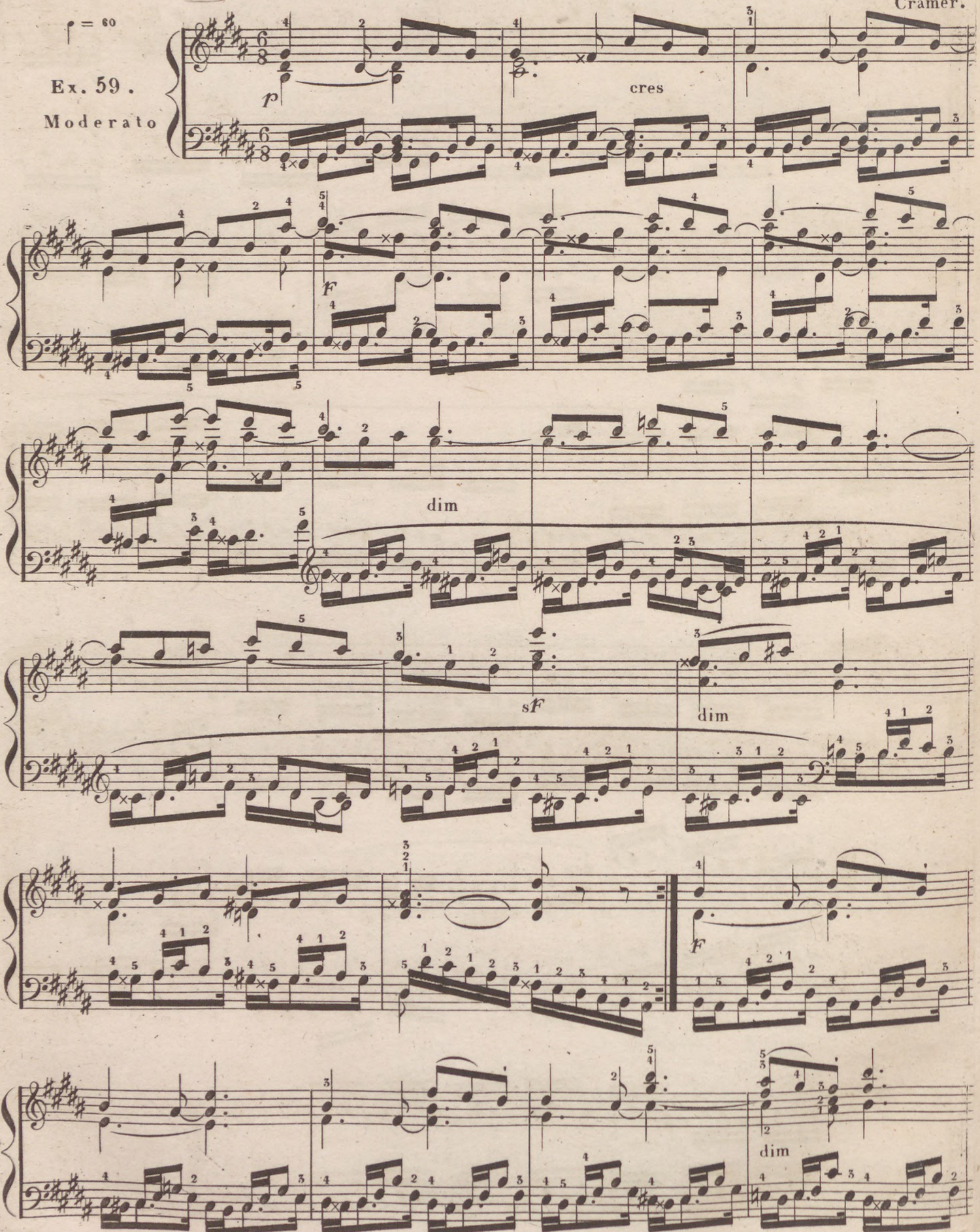

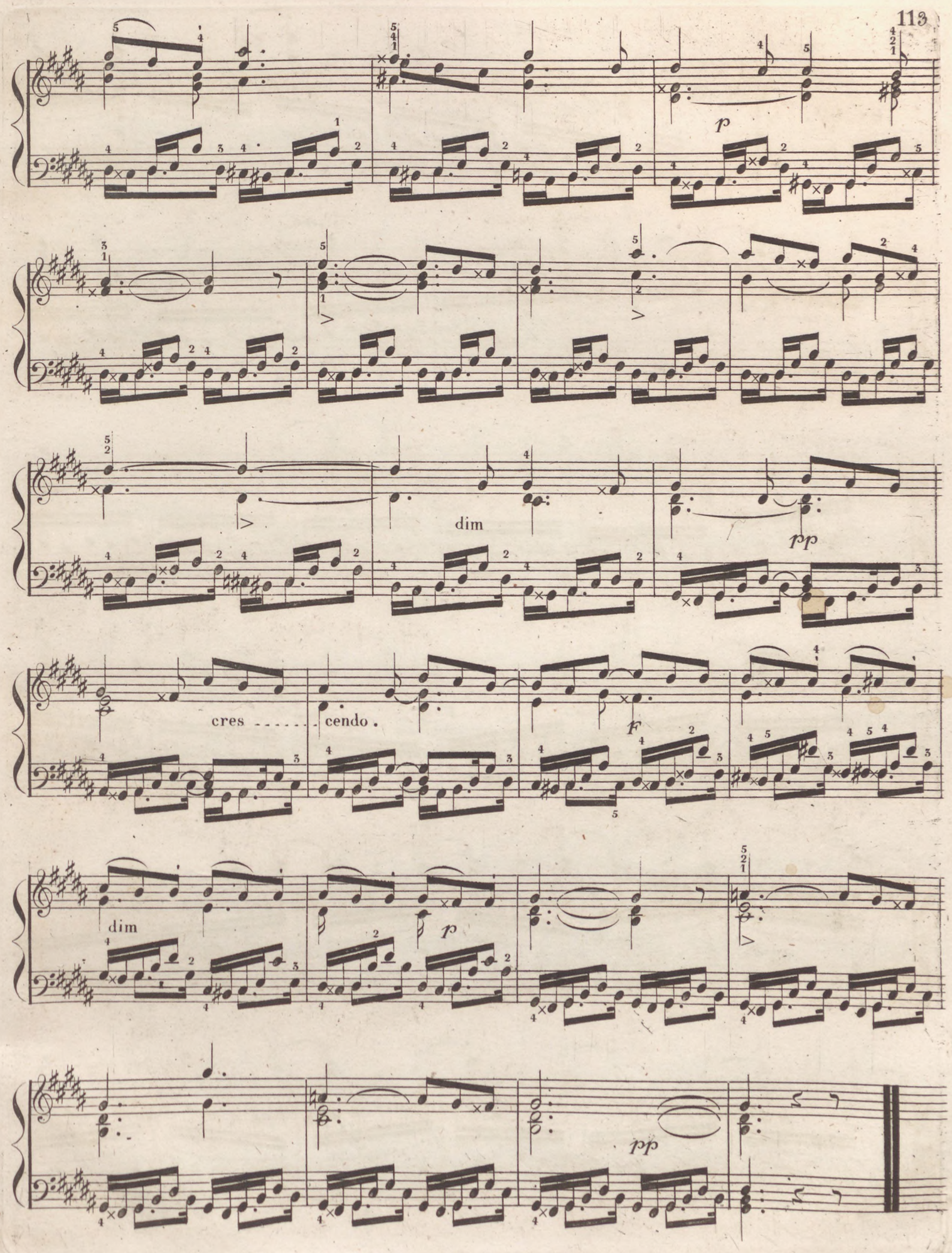
p
dim
pp
cres
cendo.
F
dim
p
pp

♩ = 104

Ex. 60.

Piu tosto presto

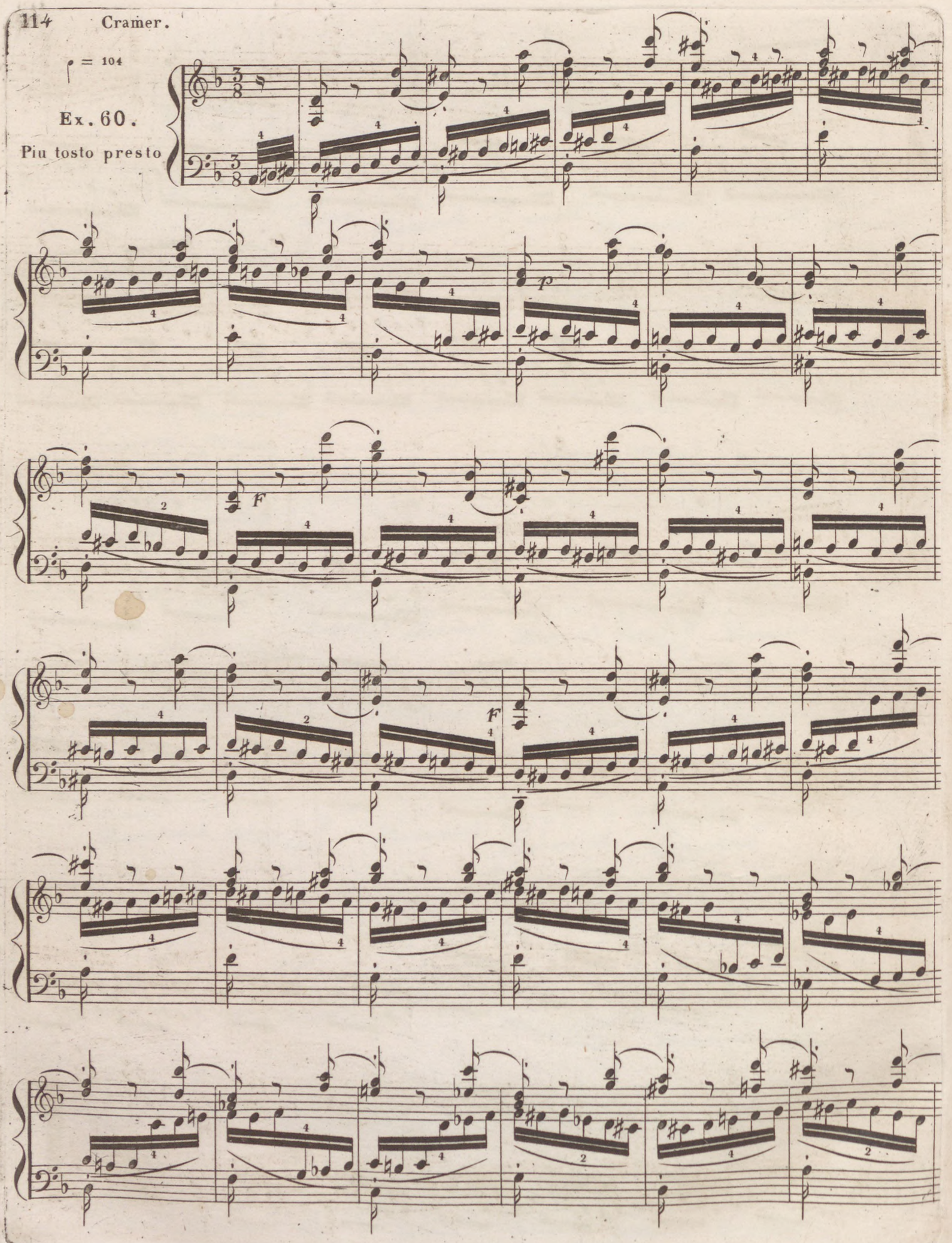

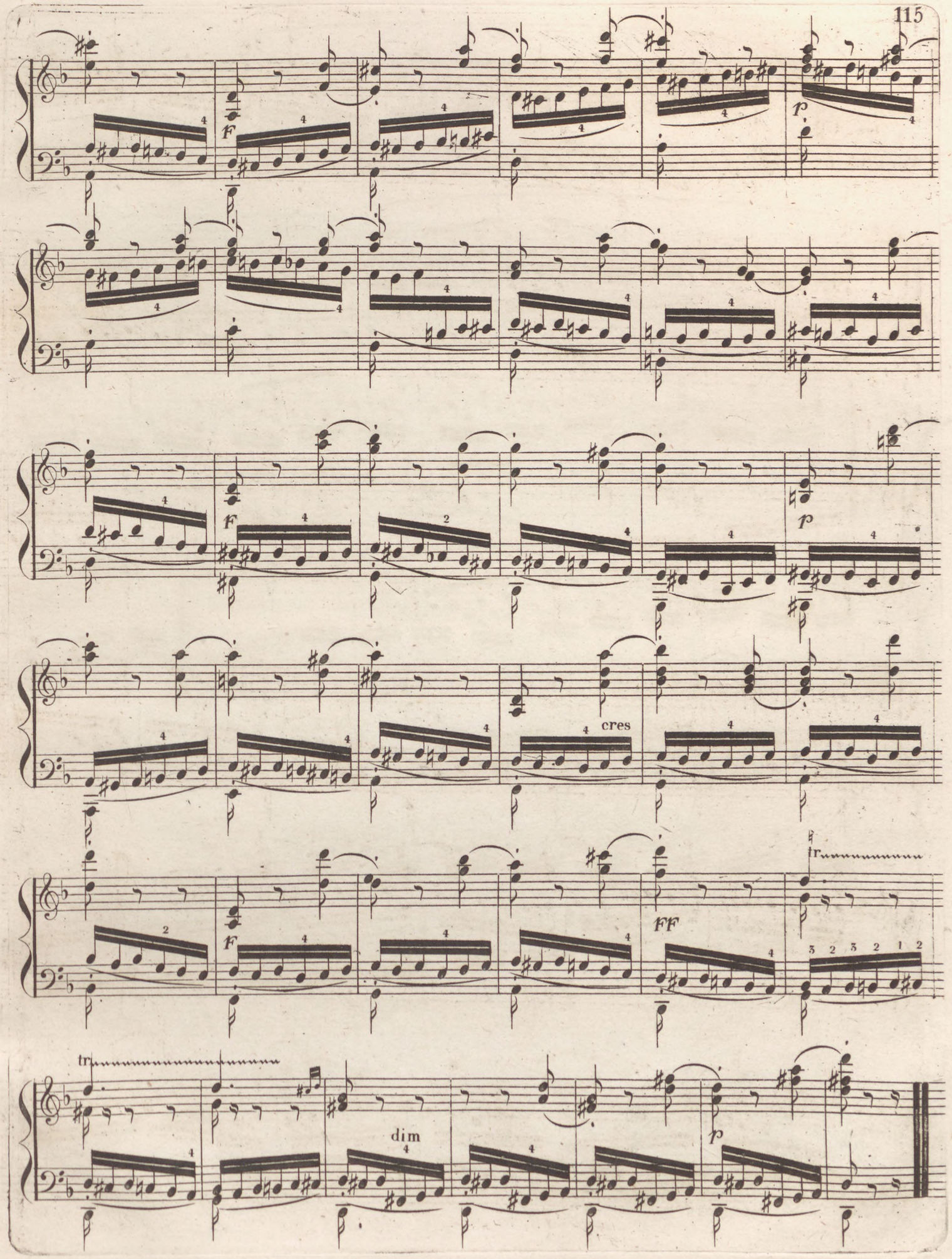
F
P
F
P
F
cres
FF
tr
tr
dim
P

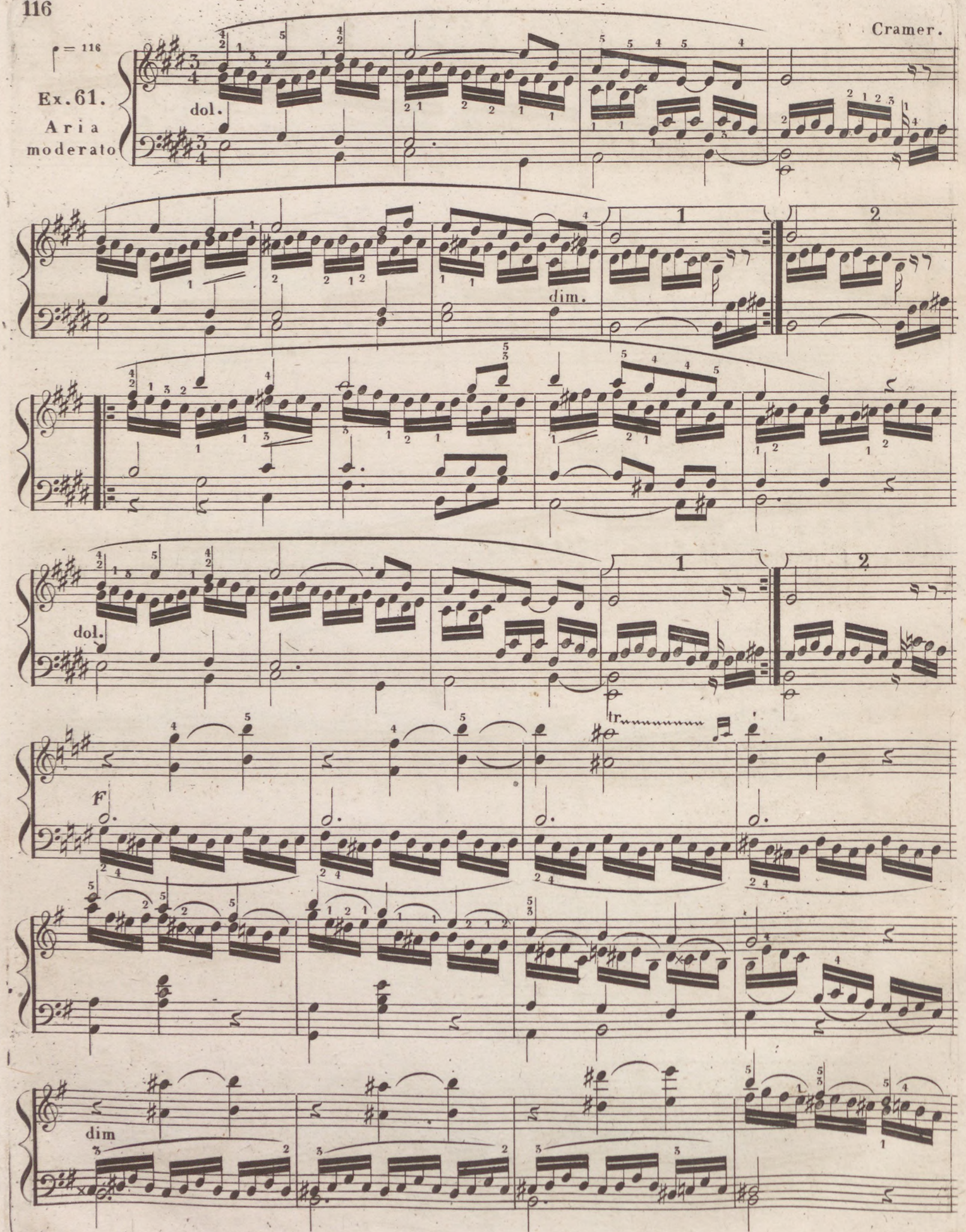
♩ = 116
Ex. 61.
Aria
moderato
dol.
dim.
1
2
dol.
tr
F
dim

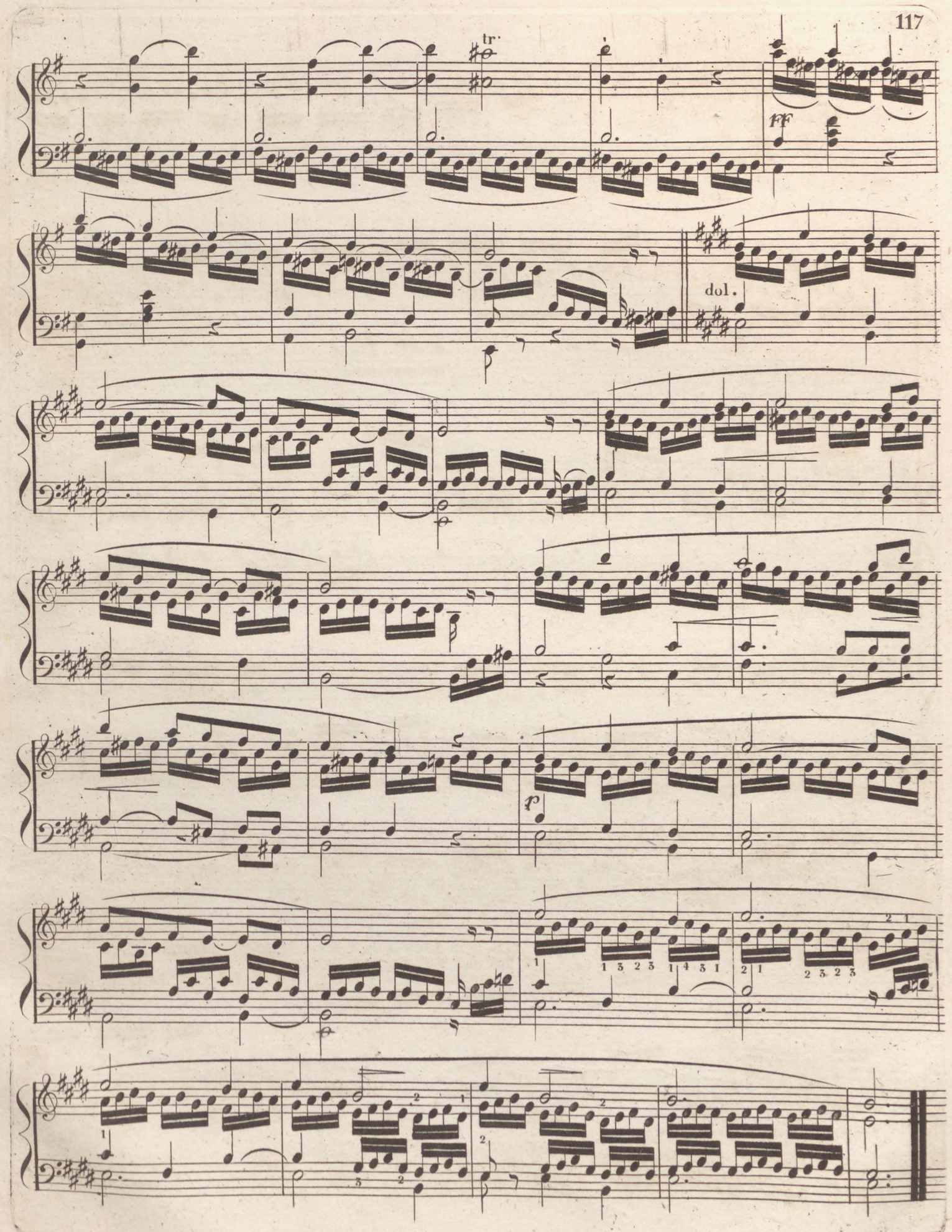
tr.
ff
dol.
p
1 3 2 3 1 4 3 1
2 1 2 3 2 3

Ex. 62.

FUGUE
de
Händel.

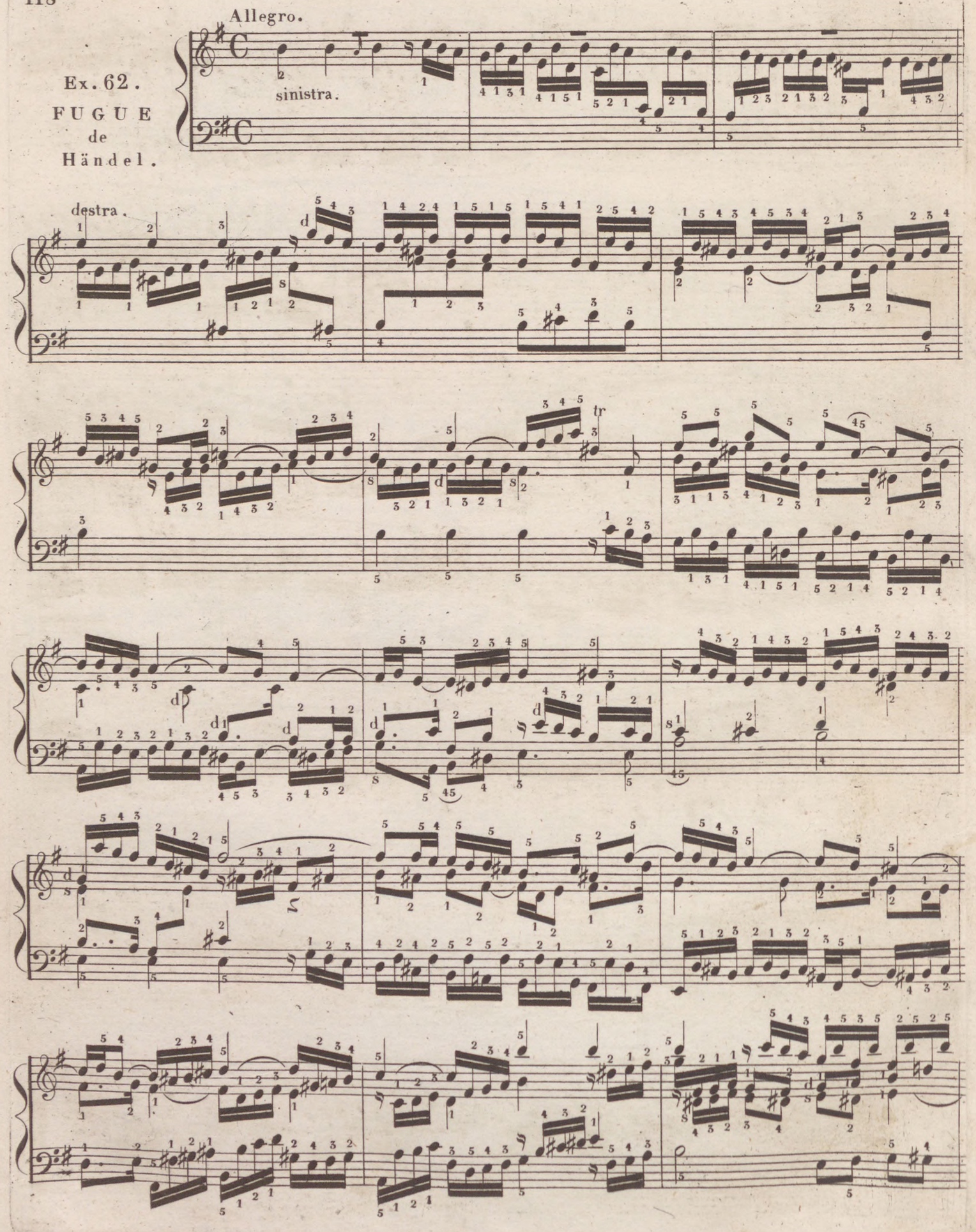

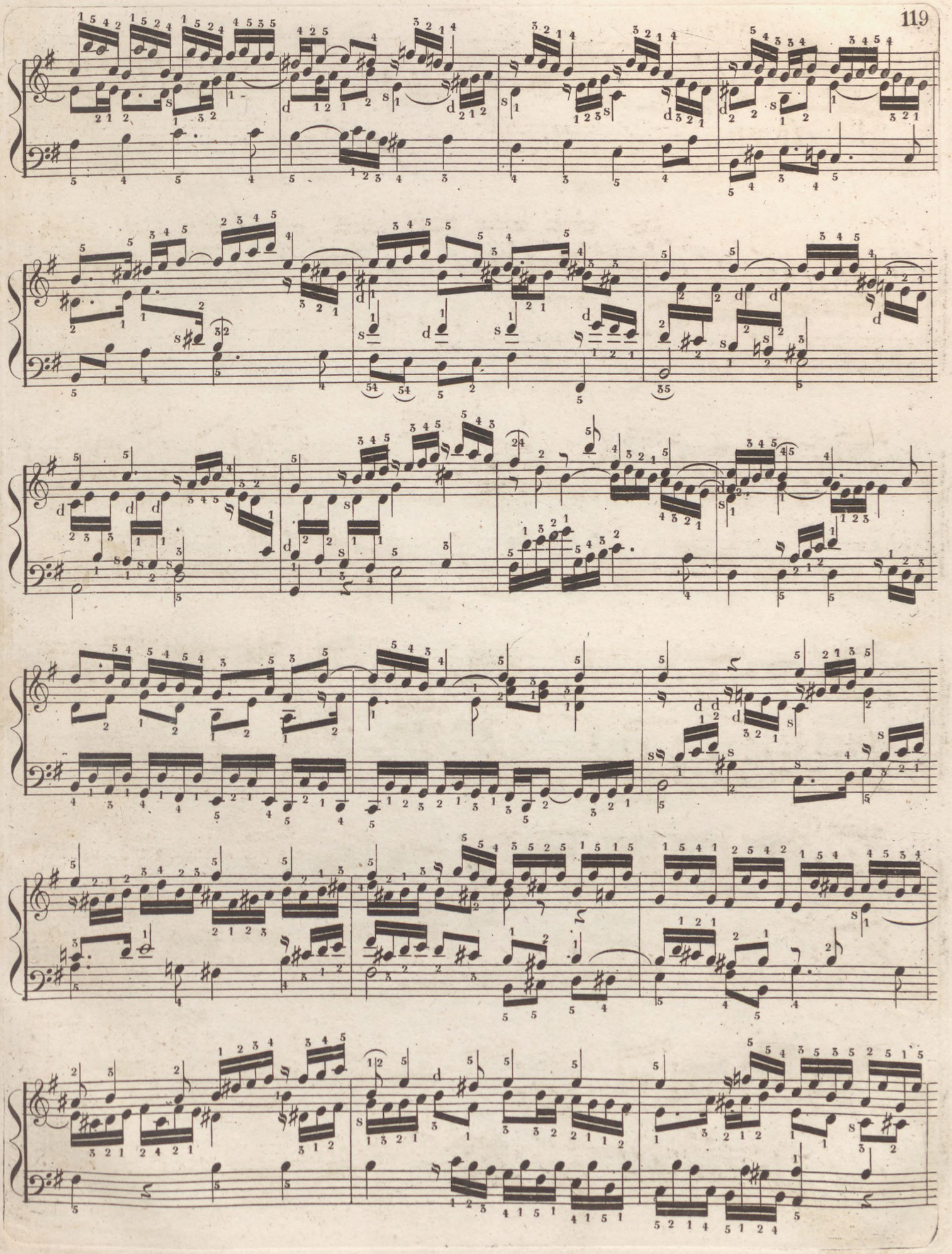

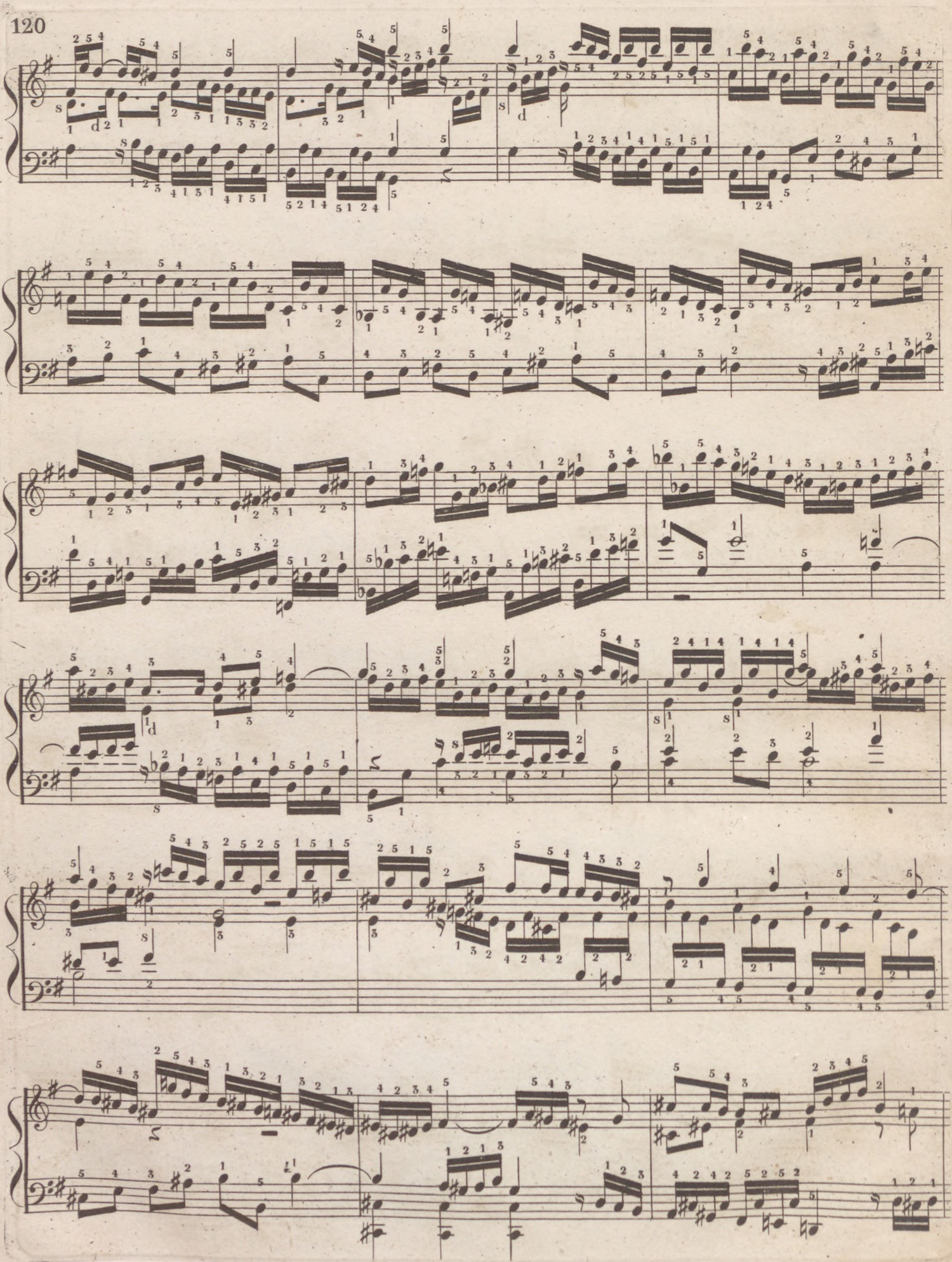

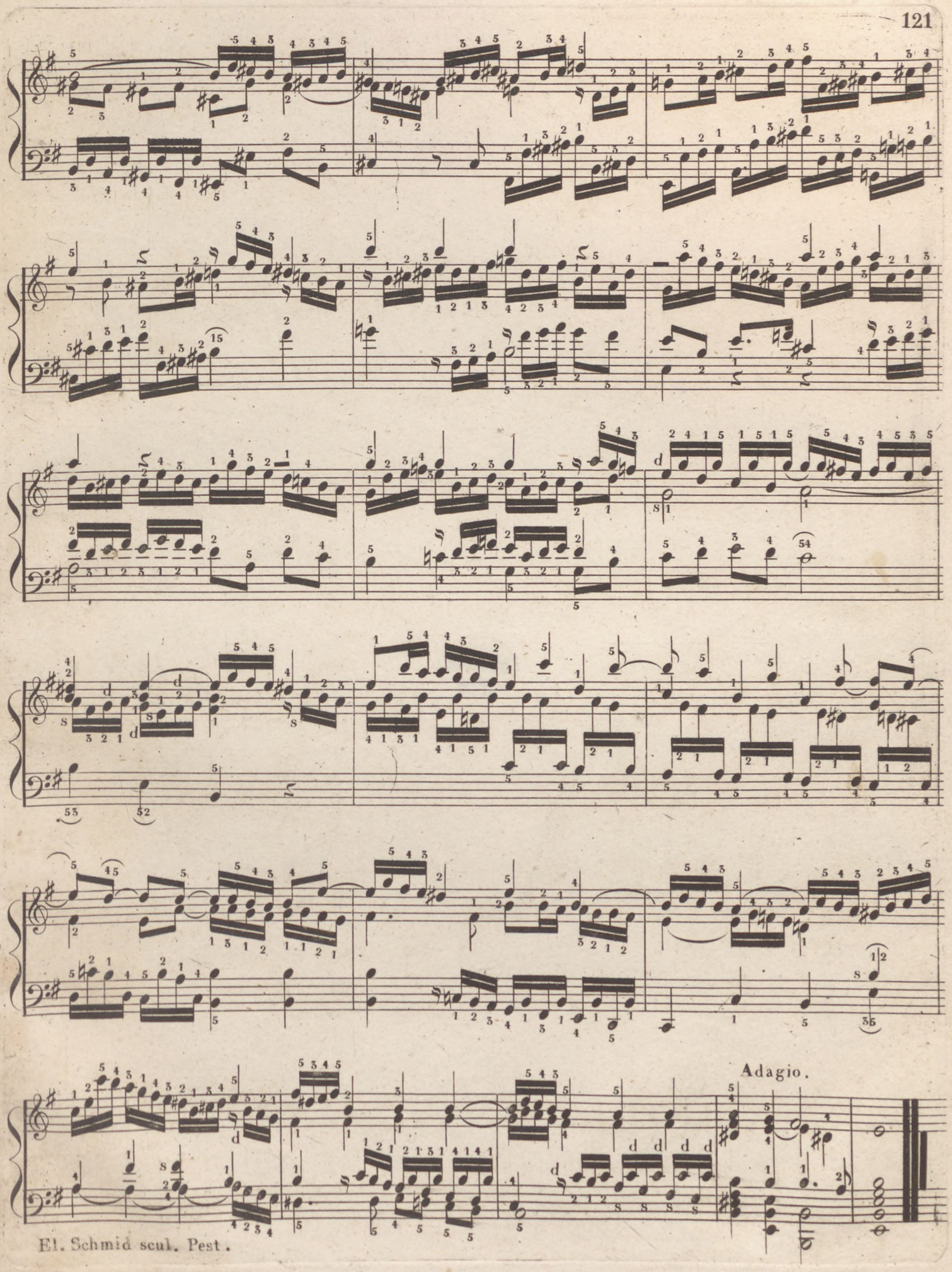

El. Schmid scul. Pest.